

Educació i mobilitat social a Catalunya

*XAVIER MARTÍNEZ CELORRIO
I ANTONI MARÍN SALDO*

Educació i mobilitat social a Catalunya

XAVIER MARTÍNEZ CELORRIO I ANTONI MARÍN SALDO

Educació i mobilitat social a Catalunya

*XAVIER MARTÍNEZ CELORRIO
I ANTONI MARÍN SALDO*

La col·lecció *Polítiques* és la principal col·lecció de la Fundació Jaume Bofill. S'hi publiquen aquelles investigacions que han estat encarregades i que es consideren més rellevants pel seu interès social i polític. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigorosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Totes les publicacions de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web www.fbofill.cat.

Primera edició: desembre de 2010

© dels textos: Xavier Martínez Celorrio
i Antoni Marín Saldo

© d'aquesta edició:
Fundació Jaume Bofill, 2010
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
<http://www.fbofill.cat>

Edició a cura de Fundació Jaume Bofill

Disseny de la col·lecció: Martí Abril
Disseny de la coberta: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó
Maquetació: Jordi Vives

ISBN: 978-84-85557-81-3
DL: B

Impressió: Service Point F.M.I., S.A.
Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Índex

PRESENTACIÓ	9
INTRODUCCIÓ	15
1. L'ANÀLISI DE LA MOBILITAT SOCIAL	21
Teories i recerques entorn de la mobilitat social	25
Mostra, variables i matrius de mobilitat	34
2. MOBILITAT ABSOLUTA PER CLASSES	47
Taxes de mobilitat absoluta	50
Herència i renovació de l'estructura de classes	56
3. EDATS, ESTATUS I MOBILITAT SOCIAL	69
Diferències d'edat i mobilitat social	71
Desigualtats d'estatus i mobilitat social	81
4. MOBILITAT SOCIAL COMPARADA	95
La mobilitat social catalana i europea	97
Anàlisi de tendències de mobilitat absoluta	103
5. MOBILITAT RELATIVA: UNA MERITOCRÀCIA CATALANA?	113
Anàlisi de tendències de mobilitat relativa	115
Models log-lineals i log-multiplicatius de fluïdesa social	121
L'accés a l'elit directiva i a la classe professional	126
Pauta meritocràtica, pobresa i política educativa	133
Annex	147
6. DESIGUALTAT D'OPORTUNITATS EDUCATIVES	153
El procés d'expansió educativa (1962-2005)	155
Expansió i desigualtat relativa d'oportunitats	169
Annex	185

7. LA PAUTA HISTÒRICA DE MOBILITAT SOCIAL I EDUCATIVA	189
Evolució de la mobilitat social per nivells educatius	191
La pauta històrica de mobilitat absoluta (1975-2005)	205
 8. CONCLUSIONS: LA REDISTRIBUCIÓ DE LES DESIGUALTATS	215
L'ascensor social ha funcionat amb restriccions als extrems	219
Una major desigualtat social incentiva o limita la mobilitat social?	223
La fluïdesa catalana a debat	228
 BIBLIOGRAFIA	233

Presentació

Les desigualtats socials són una realitat que ens acompanya al llarg de la vida. El context familiar en què naixem és un condicionant important en la nostra trajectòria individual, però no pas l'únic. Si bé en néixer tots heretem una classe social, són múltiples els factors que, lligats a les vicissituds de la vida i al caràcter personal que cadascú li imprimeix, acaben configurant el nostre destí social.

L'estudi de la mobilitat social és la mirada que busca conèixer fins a quin punt l'herència de classe condiciona els nostres destins socials. A partir de l'anàlisi dels nivells educatius i de la posició en el mercat de treball de diferents generacions, és possible comprovar si els destins de classe igualen, milloren o empitjoren en relació amb la classe d'origen dels pares. D'altra banda, l'estudi de la mobilitat social també mira d'identificar els factors que afavoreixen la mobilitat i minimitzen l'efecte de la classe social heretada.

Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo, autors d'aquest estudi, han analitzat a fons la mobilitat social dels catalans en la segona meitat del segle xx. Catalunya no comptava amb cap recerca nova sobre mobilitat social des que l'any 1973 Esteban Pinilla de las Heras va abordar aquesta qüestió en un encàrrec de la pròpia Fundació Jaume Bofill.

Els autors han volgut donar resposta a dues grans preguntes: la primera, saber si la pauta que ha predominat en la divisió social del treball i en els destins socials ha estat meritocràtica (si ha tingut en compte les titulacions educatives i els talents individuals)

o adscriptiva (si el que més ha comptat ha estat l'origen de classe). La segona, saber si l'estat del benestar ha contribuït a contrarestar els efectes de l'herència social i ha afavorit la igualtat d'oportunitats educatives.

Els resultats de l'estudi indiquen que Catalunya és una societat amb una gran mobilitat social. En el període estudiat (1955-2005) un 78% dels catalans han canviat de classe social, i la major part ho ha fet per millorar. Només un 22% ha heretat la mateixa classe social dels pares. El cas català mostra, així, una elevada mobilitat social absoluta. Quan els autors es pregunten quina ha estat la clau d'aquesta millora, la resposta és clara: l'educació.

L'educació es confirma com el principal factor reductor del classisme i de l'herència social, i alhora, com a principal criteri d'estratificació i divisió social. És a dir, l'educació ha democratitzat les oportunitats d'ascens social i a la vegada s'ha consolidat com el principal filtre social que ens jerarquitzava. Aquesta doble funció que exerceix el factor educatiu el converteix en el factor clau de la cohesió i de la desigualtat social a la nostra societat.

Si bé la mobilitat social analitzada és alta encara podria ser més fluïda amb unes polítiques redistributives i de beques més àmplies i universals. De fet, tan sols un 27% dels menors de setze anys de famílies pobres gaudeix d'alguna mena de beca d'estudis i aquesta restricció influeix en la reproducció del fracàs escolar. Els autors han descobert que els fills de famílies pobres tenen catorze vegades menys d'oportunitats que els fills de famílies no pobres d'assolir una titulació secundària postobligatòria. No podem parlar d'un camp de joc anivellat en el punt de partida que garanteixi una igualtat d'oportunitats real.

Malgrat les dades positives sobre mobilitat social, els autors posen sobre la taula la frenada en la mobilitat que s'estaria produint en els últims vint anys. Després del procés d'expansió educativa iniciat als anys seixanta que hauria comportat una millora general de les oportunitats per a tothom, per a les generacions més joves (com per exemple les nascudes entre 1967 i 1977) els estudis superiors ja no estan sent una garantia de mobilitat ascendent, sinó un recurs defensiu per mantenir l'estatus social original i frenar el descens en l'escala social. Les noves dades que ens proporcionen l'enquesta Panel de les Desigualtats Socials a Catalunya (PaD), base de la recerca que teniu a les mans,

haurien de permetre confirmar aquesta tendència. També caldrà estar molt amatents als efectes que el context de crisi actual tindrà sobre la mobilitat social catalana.

Aquesta recerca ha estat realitzada a partir de l'explotació de les quatre primeres onades de l'enquesta (2001-2005). La matriu de dades del PaD ha facilitat la base empírica necessària per estudiar les desigualtats socials i educatives intergeneracionals. L'any 2011 es recolliran les dades de la desena onada de l'enquesta. Deu onades són un pòsit important de dades per endegar estudis de caire longitudinal amb els quals completar aquells estudis que se sustenten sobre dades de caire transversal.

Si ara fa deu anys la Fundació Jaume Bofill es va implicar en l'impuls d'una enquesta longitudinal com aquesta, la primera a Catalunya, va ser pel dèficit constatat de dades de recerca bàsica amb què Catalunya comptava per al coneixement de la seva realitat social. L'element diferenciador de les dades longitudinals és la possibilitat d'estudiar els canvis socials i d'apuntar, si més no, hipòtesis explicatives dels perquè d'alguns dels canvis socials que es produeixen.

Esperem que el PaD es consolidi com un instrument de coneixement de la realitat social al servei d'una major igualtat i justícia social, missió a la qual la Fundació Jaume Bofill destina tots els seus esforços.

Agraïm a les llars que col·laboren amb nosaltres i als individus que les conformen la confiança que demostren en el valor de l'enquesta PaD. Sense la seva participació aquest projecte deixaria de ser una realitat. Fem extensiu l'agraïment al bon fer dels enquestadors i enquestadores, i al treball poc visible però perseverant de l'equip tècnic del PaD. Finalment també agraïm les contribucions de l'Obra social de Caixa Catalunya, la Direcció General de Treball, Afers Socials i Igualtat d'Oportunitats de la Comissió Europea, el Centre per a l'Avaluació i la Investigació de Polítiques Públiques (Ivàlua) i, més recentment, la de l'Obra Social La Caixa, sense les quals probablement avui el projecte no tindria continuïtat.

Laia Pineda Rüegg
Fundació Jaume Bofill

Introducció

Durant les darreres dècades s'ha incrementat l'interès de la recerca per la mobilitat social i la desigualtat d'oportunitats educatives. L'interès per aquestes dues qüestions és cabdal per avaluar si el model de societat estudiat es caracteritza o no com a model obert i fluid on els individus poden optar per posicions socials i educatives superiors sense que els seus orígens socials actuïn com a barreres coactives o limitadores (Heath i Payne, 1999).

La societat catalana s'ha representat i explicat sovint com una societat dinàmica, affluent i oberta a nous emprenedors i treballadors. Però més enllà d'aquest discurs mític que dibuixa una mena de Califòrnia mediterrània, la mobilitat social catalana s'ha estudiat ben poc. L'estudi pioner d'Esteban Pinilla de las Heras (1973), encarregat per la Fundació Jaume Bofill a inicis dels anys setanta, n'és una bona excepció, però molt llunyana en el temps.

L'estudi que presentem també ha estat encarregat per la mateixa fundació a partir del seu Panel d'Anàlisi de les Desigualtats (PaD), un instrument empíric potent, rigurós i del tot necessari per resseguir la dinàmica permanent i canviant de la nostra societat que per fi ens equipara amb la resta de països avançats. El PaD és la primera gran enquesta longitudinal promoguda a Catalunya que recull dades tant individuals com de llars, que es van tornant a enquestar al llarg del temps. La matriu de dades del PaD

facilita la base empírica necessària per estudiar les desigualtats socials intergeneracionals, en especial la mobilitat social i educativa entre pares i fills estesa per a diferents cohorts d'edat.

L'estudi que presentem s'ha centrat en aquest objecte d'estudi i ha explotat les quatre primeres onades que comprenen el període d'enquesta 2001-2005 amb tres objectius principals de recerca. El primer objectiu consisteix a identificar quina és la pauta de mobilitat social intergeneracional a Catalunya i quina evolució ha seguit per a quatre cohorts d'edat (1971-1980, 1961-1970, 1951-1960 i 1941-1950).

El segon objectiu de l'estudi s'ha centrat a facilitar al màxim la comparabilitat de la pauta identificada de mobilitat social amb altres patrons i pautes nacionals, incorporant així la realitat catalana a la llarga tradició d'estudis comparatius internacionals en mobilitat social. El tercer objectiu ha estat analitzar la complexa i densa interrelació entre la pauta de mobilitat social i la desigualtat d'oportunitats educatives (DOE).

La publicació s'ha dividit en set capítols i unes conclusions. El primer capítol presenta el marc teòric i de recerca acumulat per la sociologia de la mobilitat social i sintetitza les opcions metodològiques que hem seguit per construir l'esquema de classes socials, els nivells educatius i les matrius de mobilitat.

El segon i el tercer capítol analitzen la mobilitat absoluta per classes socials, grups d'edat i condicions d'estatus (gènere, immigració, riquesa i pobresa i seguretat en el treball). El quart capítol analitza la mobilitat social absoluta en clau comparada internacional a fi de contextualitzar, per primer cop, el cas empíric de Catalunya.

Els tres capítols següents encaren la complexa relació entre educació i mobilitat social absoluta i relativa. En concret, el cinquè capítol analitza la fluïdesa social mitjançant l'anàlisi log-multiplicativa a fi de determinar l'augment o la disminució del classisme inscrit entre orígens i destins socials. I també analitza l'accés a l'elit directiva i a la classe professional com a principals grups superiors de la jerarquia social i de poder. El capítol acaba amb l'anàlisi d'una possible pauta meritocràtica d'estratificació que queda contrastada estudiant-ne alhora el factor pobresa i la política de beques.

El sisè capítol és una monografia centrada en la desigualtat d'oportunitats educatives (DOE) des d'una doble dimensió: analitzant el procés d'expansió educativa entre els anys seixanta i el 2005 i la desigualtat relativa d'oportunitats entre classes socials davant l'educació i les titulacions. Presentarem evidències empíriques que ens ajudaran a contestar nombrosos dilemes i presumpcions.

El setè capítol proporciona una mirada històrica entorn de la mobilitat social assolida des de diferents nivells educatius i planteja l'anomenada *paradoxa d'Anderson*, que qüestiona la relació automàtica o lineal entre mobilitat social i educació. Finalment, reconstruïm una pauta històrica de mobilitat a partir dels estudis anteriors de Pinilla de las Heras (1973) i Carabaña (1990) per a Catalunya.

Les conclusions sintetitzen la mobilitat social com a procés de redistribució de les desigualtats i posen en qüestió si la desigualtat estimula i motiva l'ambició per l'ascens social o bé si restringeix i limita les probabilitats de mobilitat.

① L'anàlisi de la mobilitat social

La mobilitat social ha estat definida com a “moviment dels individus i de grups sencers entre les diferents posicions de classe del sistema d’estratificació social d’una societat” (Marshall, 2005). La mobilitat entre els orígens socials de classe (pares) i les ocupacions o classes de destí (fills) s’analitza com a procés de *mobilitat intergeneracional*. Una segona modalitat d’anàlisi és la *mobilitat intrageneracional*, quan comparem les posicions ocupades al llarg de la carrera o cicle laboral d’un mateix individu. Si des de la sociologia s’analitza la mobilitat entre classes i estatus ocupacionals, des de l’economia s’analitza la *mobilitat d’ingressos* entre generacions o al llarg del temps (Bowles i Gintis, 2002). Ambdues tradicions d’anàlisi són complementàries i el seu creuament genera certes paradoxes (Erikson i Goldthorpe, 2010).

Han estat els estudis centrats en la mobilitat d’ingressos els que des de finals dels anys noranta i fins a l’actualitat han revifat l’interès per la desigualtat d’oportunitats i la mobilitat social, especialment en l’àrea angloamericana (Blanden, Gregg i Machin, 2005; Corak, 2004; Solon, 1992). Aquests estudis han descobert una menor mobilitat d’ingressos i una degradació de les oportunitats ascendents, la qual cosa genera una nova preocupació política i mediàtica entorn del reforç de l’herència classista en el cas de la Gran Bretanya (Machin, 2004) i entorn de la minvant mobilitat relativa en el cas dels Estats Units (Hertz, 2006). En ambdós països certs sectors de la societat civil han reaccionat davant la davallada de la mobilitat social ascendent i han creat plata-

formes i fundacions civils que tracten de pressionar políticament per tal de recuperar la mobilitat social en l'agenda pública.¹

La crisi financera i econòmica global que va esclatar el 2007-2008 ha reactualitzat la sensibilitat pública pels interrogants i pors plantejats entorn del major risc de desclassement en economies cada cop més globalitzades i turbulentes en què els estats queden subsumits al poder dels mercats. Som molt lluny de l'època de modernitat industrial fordista (Beck, 1998), on l'estat-providència va institucionalitzar la plena ocupació masculina, l'expansió educativa i el consum de masses (1945-1975) i va facilitar així àmplies oportunitats de mobilitat ascendent de què han gaudit determinades cohorts d'edat i que, potser, ja són irrepetibles amb la mateixa intensitat i fluïdesa per a les noves generacions.

Els estudis intergeneracionals de mobilitat social cobreixen llargs períodes retrospectius, de cinquanta i fins i tot de setanta anys, on sempre és possible sumar mostres de pares i fills encavalcades, per arribar a disposar de dades intergeneracionals que poden remuntar-se a finals del segle XIX. Per tant, tenen una gran capacitat retrospectiva i comparativa que ens serveix per conèixer i mesurar:

- a) el grau empíric de classisme i de desigualtat o igualtat d'oportunitats que estructura la nostra societat com a oberta i fluïda o com a tancada i rígida;
- b) el predomini o no de les normes meritocràtiques en el procés d'assignació dels individus en la divisió del treball per sobre dels orígens de classe, i
- c) la contribució a llarg termini de les polítiques i dispositius de l'Estat del benestar a l'hora de reduir o mantenir l'herència social i les barreres de classe.

En suma, l'estudi de la mobilitat social és un tema recurrent en sociologia i posa en evidència com s'articula la lluita posicional entre orígens i destins socials a les societats estudiades tenint-ne en compte el grau de desenvolupament econòmic, de divisió del treball i de desigualtat social que les estructuren. Estudiant la mobilitat social podem

1. En el cas britànic destaquen la Sutton Trust Foundation (www.suttontrust.com) i la Social Mobility Foundation (www.socialmobility.org.uk), que combinen la recerca, la pressió política i la filantropia per promoure la mobilitat social i educativa entre els grups socials desfavorits.

conèixer millor les fronteres de classe, el seu enduriment o permeabilitat i el seu grau d'herència social i de maduració demogràfica. Per aquestes raons resulta una temàtica transcendental, complexa i, pel seu caire retrospectiu, avaluadora del grau de justícia social i de prosperitat intergeneracional que assolim.

TEORIES I RECERQUES ENTORN DE LA MOBILITAT SOCIAL

A Catalunya la primera referència feta entorn de la mobilitat social es remunta a l'any 1892, quan l'enginyer i director de la colònia Güell, Ferran Alsina, incorpora al document de les Bases de Manresa una proclama sobre la "qüestió social" on defensa la desactivació de la lluita de classes i la integració pacífica del proletariat en la moral del treball mitjançant majors oportunitats de mobilitat ascendent (Alsina, 1894). El paternalisme social de Ferran Alsina, ben exemplificat en el model institucional de la colònia Güell, no es va acompanyar de cap proposta d'estudi sociològic, que, d'altra banda, ens hagués permès conèixer el grau de classisme de la societat catalana en els inicis de la seva consolidació com a societat industrial i burgesa.

En aquelles dates de tombant de segle (1900) Catalunya gaudia d'un nivell de riquesa per càpita molt similar al que presentaven els Estats Units o la mitjana dels dotze països més rics d'Europa (avui UE-12) i emergia com a país capdavanter del capitalisme burgès, alhora que destacava com un dels escenaris on més extrema va arribar a ser la lluita de classes durant el primer terç del segle xx (1909-1939). No obstant això, van ser els països anglosaxons els que van traduir la seva preocupació per la mobilitat social desenvolupant els primers estudis sociològics sobre la qüestió. Pitrim Sorokin (1927) cita, per exemple, una vintena d'estudis fets als Estats Units fins al 1920. En el cas britànic, Heath i Payne (1999) citen els primers estudis fets sobre petites mostres d'ocupacions entre 1912 i 1929.

El primer gran estudi representatiu a la Gran Bretanya és el que dirigeix Glass (1954) sobre una mostra britànica de quatre mil homes el 1949, que abasta, per tant, la mobilitat social intergeneracional de la primera meitat de segle. En aquest estudi precursor, la societat britànica reflectia una profunda desigualtat d'oportunitats amb

un clar predomini de l'herència i el tancament social en els dos extrems de la piràmide social. La mobilitat que hi havia era de curt recorregut i la divisòria entre manual i no manual suposava una important barrera. Els orígens socials determinaven el nivell educatiu dels fills i ambdós factors condicionaven amb força el seu destí social. Fins i tot, el matrimoni i l'homogàmia de classe confirmava un circuit social tancat i rígid (Glass, 1954, pàg. 21).

En el cas dels Estats Units, el primer estudi representatiu és el dirigit per Blau i Duncan l'any 1964 sobre una mostra de quasi 21.000 homes entre vint i seixanta-quatre anys obtinguda el 1962, de la qual quedaven excloses les dones i la població afroamericana. Amb l'aplicació pionera de l'anàlisi d'equacions estructurals (*path analysis*), aquest estudi va descobrir altes taxes de mobilitat social com a conseqüència de l'avançat nivell d'industrialització, educació i consum assolit pels Estats Units i que altres països industrials assolirien amb el temps (Blau i Duncan, 1967, pàg. 433).

Aquest resultat, segons la sociologia funcionalista hegemònica en aquells moments, seria més característic dels Estats Units. La raó es fonamenta en la seva "excepcionalitat" històrica i cultural com a país acollidor d'immigració, sense un passat feudal, amb relacions socials més exemptes de submissió i clientelisme que a Europa. De fet, els valors centrals del "somni americà" es basen en el caràcter emprenedor i l'ambició per l'èxit independentment dels orígens socials o la procedència. El mateix Karl Marx es va fer ressò del "moviment continu" entre classes "mai consolidades als Estats Units d'Amèrica" que causen una alta mobilitat constant.²

Amb l'obra de Blau i Duncan s'obria un corrent prolífic d'estudis de mobilitat basat en escales de prestigi que enaltia les virtuts optimistes i positives del procés d'industrialització envers l'ampliació d'oportunitats de mobilitat social (Treiman, 1970;

2. Cal recordar que Karl Marx ja advertia sobre l'excepcionalitat dels Estats Units i les grans oportunitats de mobilitat ascendent que oferia com a "nou món" enfront de la vella Europa, fent que la classe obrera aspirés més que en cap altre lloc a emancipar-se com a petits propietaris o treballadors independents. Per a Marx, l'alta mobilitat social en aquest país impediria la formació de la consciència obrera i se'n diluiria el potencial revolucionari (Marx, 1975 [1853], pàg. 258). D'aquí la importància de la mobilitat o immobilitat social com a ingredients centrals en el procés de formació o dissolució de les identitats de classe i de la seva activació política.

Duncan, Featherman i Duncan, 1972). Per a les teories funcionalistes, el procés d'industrialització transforma el procés d'assignació dels individus dins la divisió del treball i genera una nova pauta d'estratificació on el mèrit individual i les titulacions acadèmiques desplacen els factors adscriptius d'origen de classe com a nous criteris centrals d'estratificació social. Erikson i Goldthorpe (1993) destaquen com s'interrelacionen aquests efectes modernitzadors.

En primer lloc, el desenvolupament tecnològic i el creixement del sector serveis provoquen *nous efectes estructurals*: a) una disminució gradual però constant d'ocupacions rutinàries i poc qualificades; b) un augment de la força de treball tècnica i qualificada, i c) una major expansió de les grans indústries i burocràcies públiques on predomina la selecció meritocràtica de candidats i no pas l'adscripció o el favoritisme. Com a resultat, augmenta el volum de les classes intermèdies i s'obren més oportunitats de mobilitat ascendent.

En segon lloc, la modernització industrial introdueix *nous efectes composicionals* i crear una nova divisòria entre els sectors expansius i més dinàmics de l'economia i els sectors més tradicionals i madurs. Mentre que en els primers (els més innovadors i avançats en tecnologia i organització) predomina la selecció meritocràtica de nous entrants a partir de criteris universalistes i objectius, en els sectors tradicionals predominen encara els criteris particularistes i adscriptius de contractació. En els sectors més tradicionals (petita empresa, negocis familiars i sector agrari) encara no compten gaire les titulacions acadèmiques com a requisit d'accés. Aquesta divisòria entre sectors productius dinàmics i sectors tradicionals té conseqüències importants en les oportunitats de mobilitat dels individus que pertanyen a un sector o altre de l'economia (Echevarria, 1999).

La interacció dels efectes estructurals i composicionals comporta una major separació de les esferes familiar i productiva i una major dificultat per transmetre directament una ocupació de pares a fills.³ A més, la tecnificació creixent de l'esfera productiva fa

3. Aquesta dificultat més gran afectarà sobretot les classes populars (artesans, menestrals i pagesos), que abandonen o perden les seves ocupacions en passar a ser assalariats de la indústria, però no afectarà les professions liberals (metges, advocats, etc.).

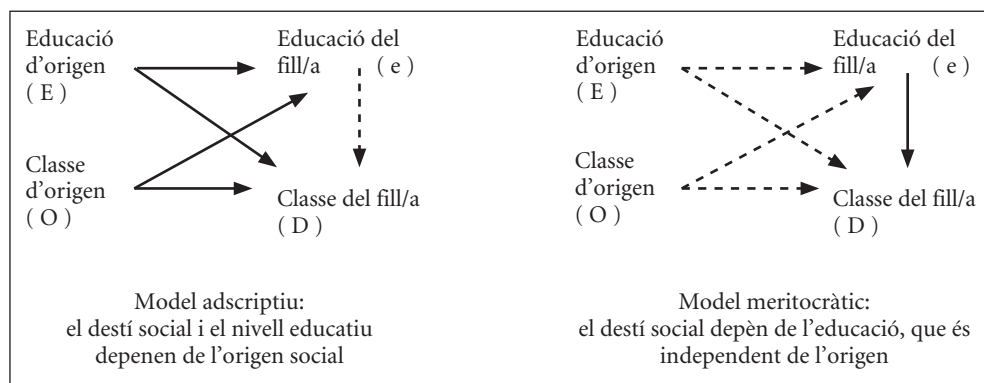
que la família deixi de ser capaç de transmetre per si mateixa la base educativa o la base d'ofici requerit per competir en el mercat de treball. La major i més complexa divisió del treball fa necessari accedir a l'educació reglada i completar una titulació acadèmica que servirà com a filtre selectiu per ser contractat.

L'educació reglada passarà a convertir-se en un bé d'inversió acumulable i rendible per als individus a mitjà termini, que gaudiran de salaris més elevats com més altes titulacions s'assoleixin (teories del capital humà). Amb l'expansió educativa dels anys seixanta i setanta i la creixent exigència de titulacions mínimes de contractació, l'educació passarà a convertir-se alhora en un bé posicional i en un factor d'exclusió i distinció per tal de segregar i filtrar titulacions ja massificades (teories credencialistes). En tot cas, la industrialització impulsarà l'expansió educativa i l'impacte agregat dels efectes estructurals i composicionals també acabarà impulsant canvis en el mateix procés d'estratificació, que passarà a ser més dependent que mai de les titulacions d'educació reglada.

Justament, els *efectes processuals* fan referència al canvi del model d'estratificació adscriptiu per un nou processament de l'estratificació sota una pauta meritocràtica. En

Quadre 1.

Models teòrics: adscriptiu i meritocràtic

Font: Elaboració pròpia.

el model meritocràtic, la major igualtat d'oportunitats educatives i la major aplicació dels criteris objectius de selecció de personal fan afeblir la determinació de l'origen de classe (O) en l'accés a l'educació (E) i en el propi destí social (D). En el model meritocràtic és el sistema educatiu (no pas les famílies ni el mercat) qui centralitza la primera jerarquització i selecció dels talents individuals i passa a convertir-se en la nova institució clau del procés d'estratificació i assignació social.

Mitjançant la igualtat d'oportunitats educatives i el filtre selectiu que exerceix el sistema educatiu es facilita la renovació dels efectius de cada classe social només en funció dels mèrits i talents individuals, sense necessitat d'abolir l'herència de la riquesa entre les famílies. La justícia meritocràtica i l'herència de capital econòmic resulten, doncs, compatibles per l'enfocament funcionalista i legitimen la nova estructura meritocràtica de desigualtats que caracteritza la societat moderna. Estructura que ofereix oportunitats obertes al talent i alhora permet l'herència patrimonial sota un gran consens i legitimació social on es dilueix la vella lluita de classes del primer capitalisme. La desigualtat meritocràtica passa a ser acceptable i tolerada com a expressió de la llibertat d'oportunitats, i reflecteix l'èxit o el fracàs escolar i la llibertat de decisions educatives i professionals amb què els individus construeixen els seus projectes vitals.

Aquests postulats funcionalistes han estat molt discutits i qüestionats per nombrosos corrents teòrics i recerques empíriques que han anat consolidant amb el temps la sociologia de l'educació com a disciplina: les teories marxistes de la reproducció (de Bowles i Gintis, i Baudelot i Establet) i de la proletarització (de Braverman); les teories de la reproducció cultural (de Bourdieu i Passeron, i Bernstein) o les teories weberianes del credencialisme (de Collins i Murphy). En tot cas, els postulats funcionalistes s'abanderaren encara avui com a principis de legitimació i del consens hegemònic entorn de les desigualtats.

La resposta més específica i elaborada a les tesis funcionalistes es va iniciar des del corrent weberian amb l'estudi de la mobilitat social d'Oxford. Aquest estudi, sobre una mostra de deu mil homes de 1972, va ser dirigit per John Goldthorpe i s'ha anat publicant amb noves reanàlisis més sofisticades de la mateixa mostra (Goldthorpe, Llewellyn i Payne, 1987; Erikson i Goldthorpe, 1993). Aquest estudi comprèn tres

quarts del segle xx a Anglaterra i Gales, i troba, a diferència de Glass, una elevada mobilitat ascendent induïda pel procés d'industrialització i d'expansió educativa, processos que es van intensificar des de la postguerra. L'exponent més gran de la mobilitat és l'expansió de les classes I-II de professionals, experts i directius en contrast amb el declivi de les ocupacions manuals i obreres (VI-VII). Els resultats descoberts per Goldthorpe, Llewellyn i Payne (1987) contradiuen diferents tesis que eren vigents des de la recerca de Glass (1954), i imposen una nova explicació dels efectes del procés d'industrialització en la mobilitat social:

- a) La taxa de mobilitat absoluta és molt alta (72%) i queda compensada en els extrems: si el 14% de fills de la classe VII ascendeix a les classes I+II, el 10% de fills de la classe I (directius i managers) experimenta un descens social cap a les classes obreres. En tot cas, predomina la mobilitat ascendent sobre la descendent.
- b) La tesis del tancament social de Parkin (1979) queda refutada, atès que gairebé un terç dels membres de la classe I (directius i managers) provenen de les classes obreres (VI-VII). L'accés a les elits, doncs, s'ha democratitzat en termes absoluts.
- c) Contradiu la tesis de la zona d'amortiment (*buffer zone*), atès que les trajectòries de mobilitat des de baixa (classes obreres VI i VII) superen la barrera manual - no manual amb facilitat i no queden concentrades en el límit inferior no manual, sinó que arriben a les classes superiors I+II (en un 15%).
- d) La tesi del contrabalanç també queda refutada per les dades, atès que les oportunitats de mobilitat que obre l'educació no queden contrarestades per la menor mobilitat en el cicle vital.
- e) Gran Bretanya compta amb una classe obrera amb una forta herència de classe (el 70% són obrers de segona generació) que demostra una estabilitat demogràfica madura i cohesionada, en què predomina la simpatia pel socialisme i per les "polítiques de justícia social" sense mostrar hostilitat, però, envers el capitalisme.
- f) La "classe de servei" (I-II) té un reclutament molt obert i interclassista perquè s'ha expandit ràpidament fins a inicis dels anys setanta i s'anirà consolidant en el futur com una classe madura i conscient dels seus interessos polítics comuns, que substituirà la classe obrera com a nova classe amb força hegemònica. En contra de certes tesis idealistes, els fills de classe obrera que arriben a les classes superiors I-II mostren més lleialtat i empatia a la classe d'arribada que al seu origen social.

Saunders (1995) destaca aquests indicadors d'alta mobilitat absoluta per defensar la societat britànica com a societat oberta i meritocràtica, i fa revifar les tesis funcionalistes. Tanmateix, per avaluar el grau de fluïdesa social (l'intercanvi obert entre orígens i destins) convé analitzar la mobilitat relativa que s'amaga darrere la mobilitat absoluta observada. Bona part de la mobilitat absoluta resulta induïda pels canvis sectorials i ocupacionals al llarg d'un cicle històric concret. Per exemple, la industrialització registrada fins al 1975 va comportar l'augment de posicions intermèdies i obreres en detriment de les ocupacions agràries. La terciarització des dels anys vuitanta passa a destruir ocupacions manuals industrials, però impulsa la creació d'ocupacions noves i més qualificades. Els canvis en la divisió del treball comporten un augment absolut d'oportunitats per als fills de classes baixes a l'hora d'escalar posicions no manuals per l'augment absolut de les posicions citades. En canvi, en termes relatius, les oportunitats de mobilitat són molt desiguals.

Es beneficien per igual totes les classes d'origen dels fluxos de mobilitat i prosperitat? Més enllà de l'accés absolut, quin és l'accés relatiu? La mobilitat relativa analitza la probabilitat entre diferents orígens de classe que els seus fills arribin a una determinada posició. La mobilitat relativa s'hi manifesta amb independència dels canvis estructurals de la divisió ocupacional i de com aquests canvis eixamplen noves oportunitats per cobrir, de la qual cosa resulta el fenomen capital per avaluar l'obertura i permeabilitat (o fluïdesa) entre classes.

Amb dades del 1972, Goldthorpe (Goldthorpe, Llewellyn i Payne, 1987) descobreix que l'*alta mobilitat absoluta* coexisteix amb una *reduïda i constant mobilitat relativa* inalterada en el temps. És a dir, les taxes elevades de mobilitat absoluta no ens han d'enlluernar, atès que persisteix la desigualtat relativa entre les classes d'origen, sense que s'hagin incrementat les probabilitats de les classes més baixes per accedir a les classes intermèdies i superiors. S'ha incrementat el flux absolut, però el repartiment entre classes continua sent el mateix a la societat britànica. Aquesta va ser una aportació cabdal que va fer multiplicar i sofisticar la recerca entorn de la mobilitat relativa provocada pel procés d'industrialització per tal de replicar la troballa de Goldthorpe en diversitat de països.

Kurz i Müller (1987) avaluen la trajectòria de recerca sobre mobilitat social fins a finals dels anys vuitanta i conclouen amb tres característiques: a) la revitalització de la perspectiva analítica basada en les classes socials en detriment de les escales de prestigi o estatus; b) l'esforç per comparar les dades des d'una perspectiva internacional, i c) l'aplicació intensa dels mètodes i models logarítmics lineals. L'estudi posterior d'Erikson i Goldthorpe, *The Constant Flux* (1993) aconsegueix aquests trets i s'ha distingit com a obra de referència internacional.

Es basa en mostres depurades i comparables de dotze països (nou d'europaus més els Estats Units, Austràlia i el Japó) obtingudes en la dècada dels anys setanta. S'hi constata una àmplia variació entre països i al llarg del temps pel que fa a les taxes de mobilitat absoluta. No obstant això, confirmen una sèrie de pautes comunes en la mobilitat absoluta comparada que serien prototípiques del procés d'industrialització i que sotmetrem a prova per al cas de Catalunya a partir de les dades del PaD (2005):

- a) l'herència de classe és més intensa entre les classes agràries, la petita burgesia i la classe de servei I-II (directius, managers i professionals);
- b) la immobilitat dalt de la jerarquia socioeconòmica (classe I-II) és més gran que en el punt més baix (classes obreres VI-VII);
- c) la mobilitat és més probable en els estrats intermedis de la jerarquia que en el seu estrat superior;
- d) la mobilitat de curt recorregut és més freqüent que la de llarg recorregut.

Pel que fa a la mobilitat relativa, aquesta recerca torna a constatar que resulta reduïda i constant a través del temps i molt similar entre nacions. La pauta de *flux constant* fa mantenir les desigualtats relatives entre classes i la similaritat en el conjunt de societats industrials, cosa que confirma, doncs, la tesi FJH (Featherman, Jones i Hauser, 1978). Els resultats d'Erikson i Goldthorpe (1993) van refredar les optimistes tesis lliberal-funcionalistes, i van negar la pauta meritocràtica que aquestes tesis defensaven per a les societats industrials quasi com un fet intrínsec i inevitable al procés d'industrialització. Les seves conclusions també van contrarestar la visió marxista simplista d'una irremeiable dualització i immobilitat social que enduria la lluita de classes en la societat industrial. Tampoc no van trobar una pauta de fluïdesa social molt distinta als Estats

Units, Austràlia i el Japó, fet que desmuntava la hipòtesi del suposat "excepcionalisme" cultural i històric d'aquestes nacions.

Les petites diferències en la fluïdesa social entre països només serien atribuïbles a factors politicoinstitucionals (desdenyats en la tesi FJH). Les polítiques públiques i de concertació, en les economies de mercat, poden afavorir o bloquejar la fluïdesa social. La conclusió d'aquests autors és que la pauta de fluïdesa social és similar en totes les nacions industrials si no intervé l'estat i les seves polítiques per alterar els processos o els resultats dels processos pels quals es reproduïxen les desigualtats de classe. Dins les polítiques que afecten la mobilitat social destaquen les educatives, fiscals, de mercat de treball i de benestar (salut, habitatge i cultura), així com la política reguladora de la llibertat d'oficis, de mercats i de serveis.

L'estudi d'Eriksson i Goldthorpe (1993), fruit del projecte CASMIN, incorpora importats innovacions metodològiques que l'han convertit en una obra canònica de la matèria.⁴ Tanmateix els resultats són vàlids per caracteritzar l'anomenada *societat industrial* quan predominaven la lògica fordista del treball fix de per vida, la sobirania econòmica dels estats i el capitalisme organitzat sota la concertació d'empresaris i sindicats (Lash i Urry, 1987).

El canvi radical d'escenari macroeconòmic i institucional des dels anys vuitanta ha estimulat noves recerques sobre mostres més actualitzades que recullen, tot i que parcialment encara, l'impacte de les polítiques neoliberals i la reestructuració postfordista global de les darreres dècades. Les contribucions recents de Louis Chauvel (2005; 2006), Esping-Andersen (2005), Ganzeboom i Luijkx (2004) o de l'equip coordinat per Richard Breen (2004) són algunes de les més destacades.

En suma, l'estat de la recerca a escala internacional ha enriquit la capacitat explicativa al voltant dels processos, les pautes i els factors condicionants de la mobilitat social i de la desigualtat d'oportunitats i ens serveix com a punt de partida per replicar o contrastar les tesis vigents a partir de les dades del PaD (2005).

4. *Comparative Analysis of Social Mobility in Industrial Nations (CASMIN)* va ser una recerca coordinada per Walter Mueller i John Goldthorpe (1988), finançada per la Fundació Volkswagen i base de la publicació d'Eriksson i Goldthorpe (1993).

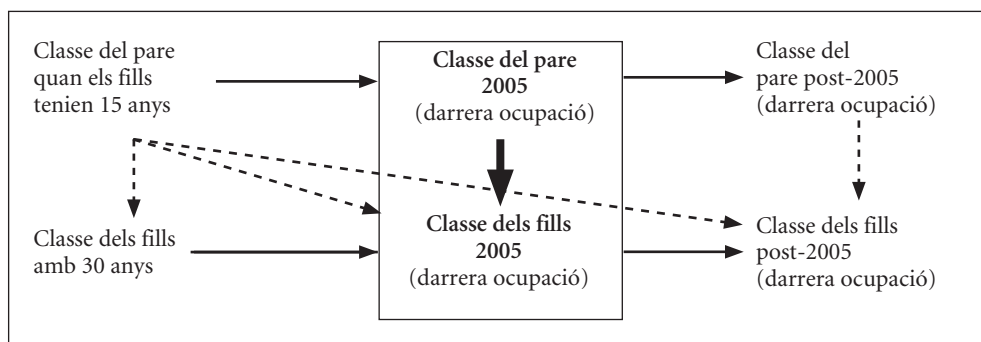
MOSTRA, VARIABLES I MATRIUS DE MOBILITAT

La mostra del PaD amb què hem treballat és la mostra conjunta que suma de la primera a la quarta onada amb dades de resposta fins al 2005. Al llarg de l'estudi hem utilitzat dos talls d'edat diferents (vint-i-cinc o trenta anys) per agrupar les cohorts per dècades. D'aquesta manera hem assegurat un mínim mostral acceptable per a cadascuna de les cohorts construïdes en lloc de comptar amb mostres petites que després s'harmonitzen amb mitjanes mòbils. Per a l'anàlisi de les dades educatives hem agrupat cinc cohorts d'edat (1971-1980, 1961-1970, 1951-1960, 1941-1950 i nascuts abans de 1940) amb els seus respectius pares, de manera que s'hi pot analitzar la mobilitat educativa entre pares i fills.

Per a l'anàlisi de la mobilitat social, hem utilitzat quatre submostres de cohorts d'edat que recullen les dades dels enquestats i dels seus pares fins a seixanta-quatre anys, atès que l'enquesta no preguntava per la classe del pare als fills més grans d'aquesta edat. D'altra banda, l'enquesta tampoc no diferenciava l'ocupació del pare quan el fill o la filla tenien quinze anys. D'aquesta manera no hem pogut analitzar ara l'evolució de l'itinerari complet de mobilitat des de l'origen social en què els enquestats es van

Quadre 2.

Variables intergeneracionals d'una enquesta panel

Nota: Les cohorts d'edat dels fills corresponen a la població major de trenta anys en l'any que es va fer l'enquesta.

Font: Elaboració pròpia.

criar i socialitzar fins als quinze anys (una edat modal força utilitzada en els estudis de mobilitat).

Tot esperant que les futures onades del PaD omplin aquest buit d'informació i d'altres, l'enquesta ens ha limitat l'ocupació del pare a la seva feina actual o a la darrera exercida en vida. El quadre 2 il·lustra quina hauria de ser la lògica d'enquesta intergeneracional (pares-fills) quan es tracta d'una enquesta panel al llarg dels anys, per poder resseguir també les trajectòries intrageneracionals de mobilitat tant dels pares com dels fills amb unes cohorts que van renovant la mostra.

A fi d'acomplir els objectius de recerca, hem seguit l'esquema de classificació de classes socials d'Erikson, Goldthorpe i Portocarrero (EGP), atès que es tracta de l'esquema més utilitzat en l'estudi comparatiu de les desigualtats d'oportunitats i de la mobilitat social.⁵

Taula 1.
Esquema de classes socials EGP utilitzat en aquest estudi

Classes de servei	I	Empresaris, directius i alts càrrecs
	II	Professionals superiors experts
Classes intermèdies	III	IIIa) Empleats no manuals de rutina administrativa
		IIIb) Empleats i oficis de serveis
	IV	IVa) Petita burgesia amb menys de deu assalariats
		IVb) Menestrals i treballadors autònoms
		IVc) Pagesos propietaris
	V	Quadres i tècnics auxiliars
Classes treballadores	VI	Treballadors qualificats i artesans manuals
	VIIa	Treballadors semiqualicats i no qualificats dels serveis, la construcció i la indústria
	VIIb	Jornalers i peons agraris

Font: Elaboració pròpia a partir d'Erikson, Goldthorpe i Portocarrero (Erikson i Goldthorpe, 1995).

.....
5. Erikson, Goldthorpe i Portocarrero (1979) partien d'una desagregació de 36 categories que més tard van agrupar en 11 categories de classe, que alhora es redueixen en 7, 5 i 3 categories (Erikson i Goldthorpe, 1993; pàg. 38-39).

A diferència d'altres autors que identifiquen la posició en l'estructura social mitjançant una jerarquia *gradacional* d'ocupacions, ingressos i prestigi, l'esquema EGP es construeix com un esquema *relacional* entre classes que en captura les relacions socials de desigualtat i poder i que integra diversos eixos de divisió per delimitar-les:

- a) La distinció bàsica entre assalariats i propietaris: diferenciant la petita burgesia amb assalariats (IVa), els autònoms o treballadors independents (IVb) i els grans propietaris (I) del conjunt d'assalariats.
- b) La distinció weberiana entre les “situacions de treball” (assalariats o aturats amb menor seguretat, qualificació, autonomia i promoció laboral) i les “situacions de mercat” (professionals superiors i experts amb més poder social de mercat i més dotació d'ingressos, de presa de decisions i d'oportunitats de carrera).
- b) La diferenciació sectorial: manual (VI-VIIab) / no manual (I-II-IIIab-V); agrària (IVc i VIIb); administrativa (IIIa) / comercial i serveis (IIIb).
- c) La distinció d'autoritat i poder en les relacions de treball: directius públics i d'empresa (I) i quadres (V) davant la resta d'assalariats.
- d) Finalment incorpora la desigualtat de qualificació: alta professional (II), intermèdia (IIIab-V), qualificada manual (VI) i no qualificada manual, no manual i agrària (VIIab).

A l'hora de classificar les ocupacions en l'esquema teòric EGP hem creuat la variable “ocupació” dels enquestats amb les variables “propietat” i “autoritat laboral”, i hem reubicat els efectius a fi de capturar la situació de classe més concreta i realista. Per exemple, els “dependents de mercats i comerç” s'han adscrit a la classe IV si són petits propietaris del seu negoci, a la classe V si són encarregats i a la classe VIIa si són assalariats. Per tant, en el nostre esquema, les ocupacions bàsiques del comerç i l'hostaleria no s'assignen a IIIb.

Al llarg de l'estudi sobre les mostres del PaD hem utilitzat diferents combinacions d'aquest esquema, i l'hem ampliat en l'esquema EGP-10 o agrupat en 4, 6 i 7 categories en funció de la grandària mostral disponible per als diferents creuaments bivariats realitzats. La taula 2 recull les freqüències de dos esquemes EGP (més grans de vint-i-cinc anys).

Taula 2.**Freqüències dels dos esquemes de classes EGP utilitzats**

Esquema EGP-10			Esquema EGP-4		
		% (n)		% (n)	
I	Directius i empresaris	4,4 (105)	I-II Classe de servei	20,8 (494)	
II	Professionals superiors	16,4 (389)			
IVa	Petita burgesia amb empleats	6,6 (158)	IV Petita burgesia	14,2 (338)	
IVbc	Petits propietaris autònoms	7,6 (180)			
IIIa	Empleats no manuals de rutina	18,0 (427)	III-V Classe mitjana funcional	34,0 (807)	
IIIb	Empleats i oficis de serveis	6,0 (143)			
V	Quadres i tècnics	10,0 (237)			
VI	Obrers qualificats	12,9 (306)	VI-VII Obrers manuals	31,0 (735)	
VIIa	Obrers poc qualificats	17,0 (403)			
VIIb	Jornalers agraris	1,1 (26)			
Total		100 (2.374)	Total	100 (2.374)	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

L'esquema teòric EGP va ser adoptat pel projecte comparatiu CASMIN, i es va establir des dels anys noranta com a esquema de classes més utilitzat en la recerca comparativa de mobilitat social en detriment de les escales de prestigi. El nostre esquema EGP sobre les dades del PaD proporciona una estructura de classes que discrepa de les obtingudes per altres autors sobre les mateixes dades però utilitzant altres criteris teòrics (Sánchez i Quintana, 2005).

En canvi, el nostre esquema EGP s'apropa més al que presenta l'Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la Població de Catalunya - ECVHP (2006), tal com recull la taula 3, tot i que la citada enquesta inclou els ocupats més grans de setze anys i les nostres dades del PaD (2005), en canvi, abasten tota la població entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys. D'aquí el desajust entre ambdues mostres. Per tal de fer-les comparables en la taula 3 hem desagregat la classe V entre tècnics (Va) i quadres (Vb), a més d'incloure la classe baixa no manual (IIIb) com una fracció més de les classes obreres, tal com fa l'ECVHP (2006). Per altra banda, el nostre esquema no resulta del tot llunyà del que elabora l'Enquesta Demogràfica 2007 tenint en compte que no considera la petita burgesia (subsumida en els oficis de classe obrera).

Taula 3.**Estructura de classes segons enquestes recents a Catalunya**

	Directius i tècnics (I+II+Va) %	Petita burgesia (IVab) %	Quadres i empleats no manuals (Vb+ IIIa) %	Classes obreres (IIIb+VI+VII) %	Total	%
Barcelona	31,2	15,8	21,9	31,3	100	22,2
Primera corona BCN	13,2	15,0	20,7	51,1	100	21,3
Segona corona BCN	15,8	19,3	19,9	45,0	100	24,5
Comarques de Girona	15,4	20,1	19,1	45,4	100	9,8
Camp de Tarragona	12,0	16,2	17,2	54,6	100	7,7
Comarques centrals	15,2	24,5	14,7	45,6	100	6,6
Àmbit de Ponent	14,4	29,6	18,3	37,7	100	4,4
Terres de l'Ebre	14,5	26,2	16,5	42,8	100	2,4
Alt Pirineu i Aran	12,7	29,7	10,3	47,3	100	1,1
Total ECVHP (2006) Ocupats > 16 anys	18,2	18,5	19,5	43,7	100	
Total PaD (2005) Població >25 anys	28,8	14,2	20,0	37,0	100	
Total ED 07 (2007) Ocupats 16-64 anys	22,0	--	24,2	53,8	100	

Font: Elaboració pròpia a partir d'ECVHP (2006), Enquesta Demogràfica (2007) i PaD (2005).

La desagregació territorial de l'estructura de classes que presenta l'ECVHP (2006) ens permet destacar l'excepcionalitat de Barcelona (que representa el 22% de la població catalana) i de l'Àmbit de Ponent (el 4,4%) pel que fa a les seves particulars estructures de classe. La ciutat de Barcelona s'estructura com una ciutat burgesa on el 47% dels seus habitants formen part de les classes mitjanes professionals o de la petita burgesia, davant un 31% de classe obrera i un 22% d'estrats no manuals que equilibren la desigualtat entre els dos extrems.

La classe obrera catalana es concentra, segons l'ECVHP (2006), en dos territoris, on arriba a superar la meitat de la població total: en la conurbació metropolitana de Barcelona (amb un 51% de membres de classe obrera) i de Tarragona (amb quasi un

56%). L'Àmbit de Ponent destaca, en canvi, pel major pes relatiu de la petita burgesia i la infrarepresentació de les classes obreres, atès el menor pes de classe obrera qualificada industrial (VI) a les Terres de Lleida respecte de la mitjana catalana. La diferent composició de l'estructura de classes en cada territori segurament farà variar el volum i la densitat de la mobilitat social i la desigualtat d'oportunitats, però no hem efectuat, de moment, aquesta anàlisi territorial centrant-nos en la mostra representativa de tot Catalunya.

En recerques anteriors sobre l'estratificació social catalana es destacava la persistència de tres grans grups centrals que s'han anat consolidant des dels temps de la industrialització: l'alta i petita burgesia, les classes intermèdies no propietàries i les classes treballadores (Subirats, Sánchez i Domínguez, 2002; Giner, Flaquer, Homs i Sarasa, 1998). El nostre esquema també perfila tres grans grups centrals, però més matisats. En primer lloc, les classes de servei (21% de la població) fraccionades entre la burgesia directiva, l'empresariat i els alts càrrecs (classe I) i els professionals superiors (classe II); un segon gran grup de classes intermèdies (42%) divisibles entre petita burgesia (IVab), quadres i tècnics (V) i empleats no manuals (IIIa), i finalment, un tercer agrupament de les classes treballadores (IIIB-VI-VII), que sumen el 37% restant.

La taula 4 presenta una selecció de descriptors entre classes socials que ens ajuden a reflectir la desigual jerarquia de recursos, béns i oportunitats en què queden estratificades les nou classes socials de l'esquema EGP-9. Aquesta desigualtat jeràrquica queda capturada en un índex sintètic (*score*) a la darrera fila. La taula posa de manifest la rellevància de la classe social “que es defineix tant per la posició ocupada en les relacions de producció com per la similitud en els recursos, hàbits i formes de vida dels individus que la constitueixen” (Subirats i Sánchez, 1997, pàg. 153).

La taula presenta tres blocs d'indicadors descriptius per cada classe social de l'esquema EGP9 a partir d'una mostra de 2.374 homes i dones més grans de vint-i-cinc anys enquestats pel PaD (2005). El primer bloc de variables objectives de la taula recull els descriptors entorn de les oportunitats de trajectòria, els recursos educatius, el volum d'ingressos i les taxes de temporalitat laboral, pobresa i immigració de cada classe social. El segon bloc agrupa variables subjectives entorn de l'atribució d'estatus

Taula 4.

Estratificació de classe EGP9 a Catalunya (2005), en percentatges

	Classes de servei		Classes intermèdies				Classes treballadores		
			Propietàries		Assalariades				
	I	II	IVa	Vbc	V	IIIa	IIIb	VI	VII
Total mostra % (n)	4,4 (105)	16,4 (389)	6,6 (158)	7,6 (180)	10,0 (237)	18,0 (427)	6,0 (143)	12,9 (306)	18,1 (429)
Sense estudis	0,0	0,0	16,0	5,4	7,8	0,8	4,9	11,7	23,8
Estudis superiors	64,4	81,4	13,0	21,6	21,2	26,4	15,7	3,1	5,4
Fi d'estudis abans dels 18 anys	14,3	3,8	60,0	60,8	30,4	27,3	47,9	70,5	68,1
Fi d'estudis: a partir dels 23 anys	62,7	67,8	21,4	26,3	28,2	29,3	22,7	7,6	9,6
Inici laboral abans dels 18 anys	29,6	15,6	72,8	67,4	55,5	41,0	61,2	75,5	70,2
Inici laboral a partir de 23 anys	27,6	26,6	6,8	9,8	11,5	9,8	8,9	3,2	6,7
Taxa de treball temporal	7,0	24,0	--	--	25,0	21,0	38,0	32,0	33,0
Taxa d'immigrants	1,9	0,5	2,0	2,3	3,0	3,4	8,0	6,7	9,1
Taxa de pobresa relativa	0,4	0,5	14,0	12,0	12,0	13,0	10,0	18,0	23,0
Ingressos de la llar (mitjana d'euros nets /any)	44.129	39.778	30.493	32.031	29.037	29.917	25.986	26.872	21.699
Estatut social subjectiu									
- Alt + mitjà alt	58,7	48,0	35,0	42,2	33,1	35,0	38,8	21,8	20,2
- Baix + mitjà baix	33,6	41,3	52,9	54,0	56,0	58,1	56,7	76,3	73,9
Ús habitual del català	61,2	77,0	58,5	58,0	44,3	54,7	56,6	35,6	36,0
Identitat nacional									
- Identitat més catalana	48,5	45,3	42,5	44,4	29,8	38,3	46,4	27,6	33,4
- Identitat més espanyola	8,1	3,2	15,7	13,1	10,9	5,7	11,5	5,3	16,3
- Cap identitat nacional	5,1	5,8	8,2	7,2	1,4	9,1	8,8	14,6	11,0
- Catalana i espanyola	38,4	31,4	33,6	35,3	40,3	36,9	29,2	42,5	40,9
Eleccions al Parlament 2003									
- Abstenció	7,7	24,4	35,4	29,4	26,1	34,6	43,3	46,7	42,0
- Vot en blanc / nul	0,0	2,1	1,0	6,1	0,0	3,2	0,0	0,6	5,0
Índex sintètic (score)	I	II	IVa	IVbc	V	IIIa	IIIb	VI	VIIab
	4,33	3,83	2,66	2,83	2,66	2,5	1,83	1,41	1,00

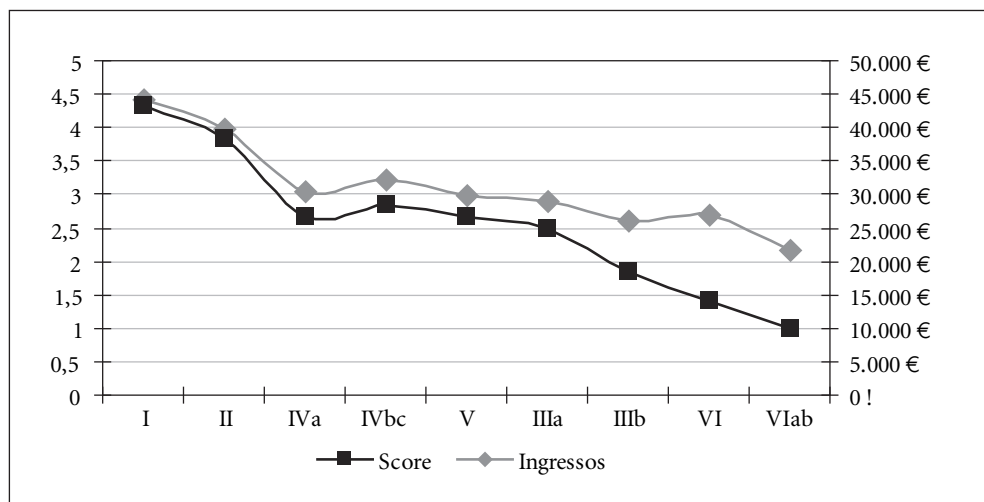
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

social, ús ordinari del català i identitat nacional. Per últim, el tercer bloc es basa en el dissentiment i l'abstenció electoral en el cas de les eleccions al Parlament de la tardor del 2003. Tal com mostren les dades, com més inferioritat social o més baixa sigui la classe social més dissentiment i desmobilització electoral trobem, i a la inversa.

A fi de disposar d'una ordenació jeràrquica entre les classes del model EGP que ens faciliti demarcar els salts ascendants o descendents per la jerarquia social, hem construït l'índex o *score* sintètic de desigualtat. Aquest índex combina les variables del primer bloc de variables objectives i l'indicador de participació electoral. En el gràfic 1 podem contrastar l'estratificació resultant de l'índex o *score* construït (eix esquerre del gràfic) i la jerarquia d'ingressos anuals mitjans de les llars declarats al PaD (eix dret).

Gràfic 1.

Divisió de classes segons ingressos i índex sintètic de desigualtat

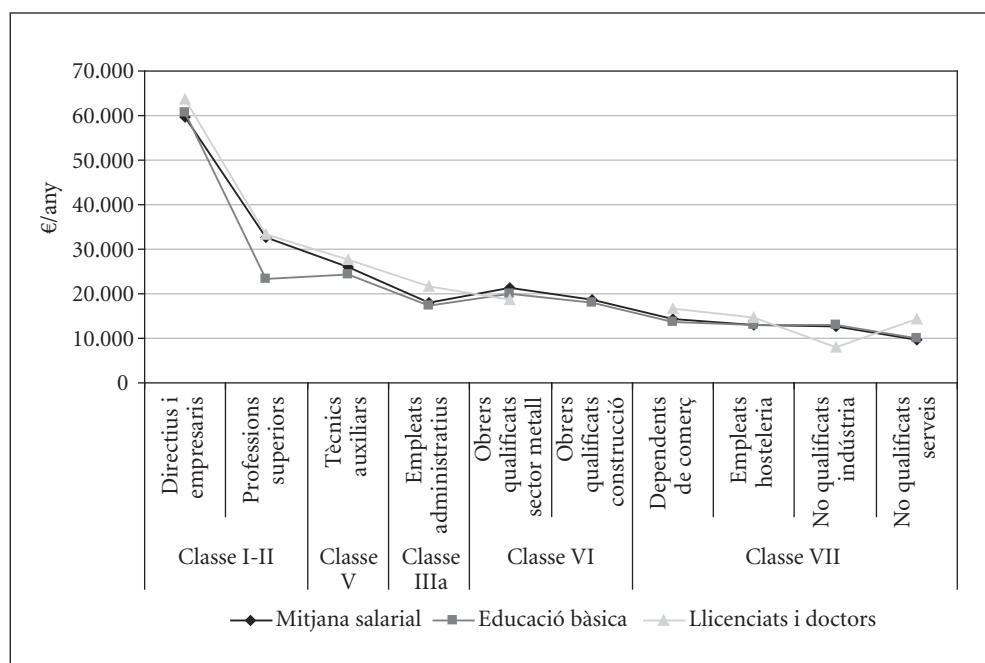
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Aquesta contrastació ens ajuda a decidir la jerarquia de classes que perfilen els diferents esglaons en què queda estratificada la societat catalana. L'índex o *score* de desigualtat té correspondència amb la jerarquia d'ingressos en el cas de les sis primeres classes socials

del gràfic, però encara resulta més jerarquitzador per a les tres classes més baixes (IIIb, VI i VIIab), que acumulen una precarietat laboral més gran, més risc de pobresa, més grau d'immigració, més grau de dissentiment o desmobilització política i menys capital educatiu i formatiu. D'aquí que l'índex construït jerarquitzi les classes més baixes i les esglaoni amb més contundència que la simple variable econòmica d'ingressos.

Gràfic 2.

Desigualtat salarial entre classes, ocupacions i nivells educatius

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'Estructura Salarial (INE, 2004) de Catalunya.

Un segon exercici per jerarquitzar l'esquema de classes ens el proporciona la desigualtat salarial individual que recull el gràfic 2 sobre les categories ocupacionals de la CNO-94 que exclouen la petita burgesia (INE, 2004). La mitjana salarial suggereix una clara jerarquia dominada pels directius (classe I), amb un segon esglaó format pels

professionals superiors (classe II), un tercer esglaó on s'ubiquen els tècnics auxiliars (classe V), un quart esglaó salarial on coincideixen els empleats administratius (classe IIIa) i la classe manual qualificada (classe VI) i un darrer nivell salarial on trobem les diferents ocupacions d'assalariats agrupats com a classe VII (on ocupacions com els dependents de comerç hi queden confirmades en lloc de ser ubicades en la classe IIIb). Per coherència entre orígens i destins, treballarem amb la classe IIIab unificada.

En suma, per operativitzar l'ordenació de les classes en les matrius de mobilitat seguirem la jerarquia de divisió entre classes següent: la classe I-II per sobre de la classe IVabc i aquesta per sobre de la classe V, a continuació la classe IIIab, seguida de la classe VI i, finalment, la classe VIIab, com l'esglaó més baix per sota del qual no es pot descendir. Aquesta jerarquització la utilitzarem tant en els orígens (classes del pare) com en els destins (classes dels fills).

La taula 5 presenta la matriu teòrica de mobilitat per a l'esquema EGP7 que utilitzarem seguint l'ordenació ja descrita. La segona matriu de mobilitat que utilitzarem serà l'esquema EGP-CASMIN (taula 6) per tal de fer comparables els resultats de la nostra recerca amb la resta de països, atès que és l'estàndard internacional de classificació ocupacional d'orígens i destins. En l'esquema CASMIN, s'utilitza una jerarquia de classes diferent i la classe V està agregada amb la classe VI, de manera que varia la mobilitat horitzontal. L'agregació V-VI s'ajusta a una lògica industrial fordista (quadres i obrers de fàbrica), però no l'agrupem en el nostre esquema per dues raons: en primer lloc, a fi de capturar millor la diferenciació d'estatus que històricament s'ha donat entre els obrers industrials i els quadres i menestrals tècnics (comercials, delineants, etc.); en segon lloc, per capturar el segment de tècnics intermedis consolidat per la terciarització de la mateixa indústria i de nous sectors de serveis (tècnics informàtics, de laboratori, de l'audiovisual o del lleure).

Les matrius de mobilitat són taules de contingència que estan formades per dues variables categòriques: la classe d'origen (o del pare) i la classe de destí (o del fill o filla). Ambdues variables tenen igual nombre de categories o classes i, per això, són taules quadrades, atès que el nombre total de caselles és igual al quadrat del nombre de categories o classes. A més, en les matrius de mobilitat la població és tancada (hi

Taula 5.

Matriu teòrica de mobilitat (EGP 7): 7 x 7

		Destí						
		I-II	IV	V	III	VI	VIIa	VIIb
Origen	I-II	H	HOR	D1	D2	D3	D3	D3
	IV	A1	H	HOR	HOR	D1	D2	D2
	V	A1	A1	H	D1	D1	D2	D2
	III	A2	A1	A1	H	D1	D1	D2
	VI	A3	A1	A1	A1	H	D1	D1
	VIIa	A3	A2	A2	A1	A1	H	HOR
	VIIb	A3	A2	A2	A2	HOR	HOR	H

Nota: (I-II) Classe de servei; (IV) Petita burgesia; (V) Quadres i tècnics; (III) Empleats no manuals; (VI) Obrers qualificats; (VIIa) Obrers poc qualificats; (VIIb) Jornalers agraris; (H) Herència; (A1) Ascendent reduïda; (D1) Descendent reduïda; (HOR) Horitzontal; (A2) Ascendent extensa; (D2) Descendent extensa; (A3) Ascendent màxima; (D3) Descendent màxima.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Taula 6.

Matriu de mobilitat (EGP 7-CASMIN): 7 x 7

		Destí						
		I-II	III	IVab	V-VI	IVc	VIIa	VIIb
Origen	I-II	H	D	D	D	D	D	D
	III	A	H	HOR	HOR	HOR	D	D
	IVab	A	HOR	H	HOR	HOR	D	D
	V-VI	A	HOR	HOR	H	HOR	D	D
	IVc	A	A	A	A	H	HOR	HOR
	VIIa	A	A	A	A	A	H	HOR
	VIIb	A	A	A	A	A	HOR	H

Nota: (V-VI) quadres i obrers qualificats; (IVc) pagesia; (VIIa) obrers poc qualificats; (VIIb) peons i jornalers agraris

Font: Erikson i Golthorpe (1993).

ha tants individus en origen com en destí) i l'ordre de les categories és la mateixa en origen i destí. La classe d'origen (O) es presenta en files, i la classe de destí (D) en columnes. Les caselles en gris clar (HOR) indiquen la mobilitat horitzontal que no impliquen salt jeràrquic, ja que els canvis de *posició* no representen canvis de *condició* social. La diagonal en gris fosc identifica les caselles de l'herència de classe. Les caselles en blanc per sota de la diagonal configuren l'ascens social i per sobre, el descens social.

La taula 7 presenta com hem classificat els diversos nivells educatius que s'han succeït al llarg de les cohorts analitzades.

Taula 7.

Nivell màxim d'estudis finalitzats dels més grans de setze anys

		N	%
Analfabets	No sap llegir ni escriure	55	1,5
Sense estudis	Està alfabetitzat sense cursar estudis	183	16,3
	Primària incompleta (certificat)	412	
	Programes de garantia social (PGS)	5	
Estudis bàsics	Primària completa (graduat)	762	32,8
	EGB o batxillerat elemental (graduat)	287	
	Educació secundària obligatòria (ESO)	164	
Estudis secundaris	FP mitjana:		9,1
	Comerç o estudis mercantils	96	
	FP1-Oficial industrial	203	
	Cicles formatius de grau mitjà	38	12,6
	Batxillerat:		
	BUP o batxillerat superior	209	
	COU	173	7,7
	Batxillerat postobligatori	83	
	FP superior:		
Estudis superiors	FP2-Pèrit o mestre industrial	227	20,0
	Cicles de grau superior	59	
	Diplomatura o enginyeria tècnica	274	
	Llicenciatura o enginyeria superior	379	
	Doctorat, màster i postgraus	81	
Total		3.690	100,0

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

El criteri per classificar els “estudis bàsics” s’ha fet respectant els nivells successius d’educació obligatòria que eren o són oficials per a cada context històric: primària completa i batxillerat elemental (fins a l’LGE de 1970), EGB (a partir de l’LGE de 1970) i ESO (a partir de la LOGSE de 1990). El fet que el nivell bàsic vagi elevat la durada de l’escolaritat (12-14-16 anys) i comporti desnivellar les generacions de més edat respecte de les més joves no ha d’implicar la negació del nivell bàsic assolit en cada moment generacional. El mateix criteri s’ha aplicat pel que fa als estudis d’FP i als de batxillerat. Els únics nivells no subjectes a cap controvèrsia són els nivells universitaris, històricament ben delimitats i distingits.

2 Mobilitat absoluta per classes

Imaginem una societat on predomina un 40% d'herència social tant en l'extrem superior (directius) com en l'inferior (obriers poc qualificats). És a dir, un 40% dels membres d'aquestes classes ho seran en segona generació i heretaran, per tant, la continuïtat de classe. És probable que hi germinin dues identitats de classe amb fronteres ben delimitades i antagòniques entre si. Per a la perspectiva weberiana, com més grans siguin les dificultats, barreres i tancaments de classe més grans són les facilitats per formar classes identificables (Giddens, 1979).

Per tant, en estudiar la mobilitat social des de la perspectiva classista (en lloc de fer-ho des d'escalas de prestigi) també podrem identificar quines són les classes socials amb més maduració i cristal·lització diferenciada en el cas empíric de Catalunya.¹ Goldthorpe (2000, 1996) ens recorda que les classes socials tenen construït en el seu si un mecanisme de reproducció intergeneracional que fa desequilibrar les oportunitats de partida en cada nova generació d'edat.

Capturar l'abast de l'herència de classe i de la mobilitat entre orígens (pares) i destins (fills) ens apropa a identificar com es renoven i estructuren les mateixes classes, i

1. Malgrat que l'entorn mediàtic acostuma a silenciar i invisibilitzar la importància quotidiana de les classes socials, el diari *New York Times* ha estat una excepció en impulsar el projecte multimedia *Class Matters* (2002) entorn de les desigualtats de classe als Estats Units. Es pot consultar a: <http://www.nytimes.com/pages/national/class/>.

com es resol la lluita posicional o distributiva entre elles. Començarem amb l'anàlisi descriptiva dels fluxos de mobilitat absoluta i continuarem amb l'anàlisi de l'herència i renovació de l'estructura de classes.

TAXES DE MOBILITAT ABSOLUTA

La mobilitat absoluta es mesura per la proporció de casos en què els orígens socials no coincideixen amb el destí social dels fills, de manera que es canvia de posició d'una generació a una altra. La taula 8 presenta les dades d'una matriu de mobilitat 4 x 4 creuant l'origen de classe (fila) i les classes de destí (columna).

Les caselles marcades en gris fosc de la diagonal de la taula presenten els valors de la immobilitat i, per tant, de l'*herència de classe*, pel fet d'haver mantingut o d'haver arribat a la mateixa classe que la del pare (653 individus: 35,5%). És possible que una part d'aquests individus hagin conegut algun tipus de mobilitat, però en el moment de l'enquesta han arribat o han reproduït la mateixa classe social paterna.

Les caselles per sota de la diagonal principal han experimentat *mobilitat ascendent* (758 individus: 41,3%). En canvi, només les caselles en blanc per sobre de la diagonal expressen la *mobilitat descendent* (291 individus: 15,9%). Les dues caselles en gris clar indiquen la *mobilitat horitzontal* (133 casos: 7,2%), que no implica salt jeràrquic atès que els canvis de posició marcats no suposen canvis de condició social. En aquesta matriu d'EGP4, considerem que el pas a la petita burgesia (IV) des dels orígens alts (I-II) respon a una reconversió de capitals ben tipificada per Bourdieu (1999). En lloc d'heretar la classe d'origen, l'obertura de nous negocis pels fills descendents de la burgesia directiva i professional és mobilitat sectorial no vertical. Un altre trànsit no vertical és el cas dels fills de botiguers i petits propietaris (IV) que acaben en destins assalariats intermedis (III-V) i es mantenen així en la condició de classe mitjana.

Els *marginals de la classe d'origen* representen la distribució de classe dels pares. El 44,5% de la mostra prové d'orígens obrers i jornalers (VI-VII), el 39,4% prové d'orígens intermedis (19% des de IV i 20,4% des d'orígens III-V) i, per últim, el 16,1% dels pares

Taula 8.
Matriu de mobilitat (EGP4): vint-i-cinc a seixanta-quatre anys (4 x 4)

(N) % fila (flux de sortida) % columna (flux d'entrada)		Classe de destí				Marginal d'origen (%)
		I-II Directius i professionals	IV Petita burgesia	III-V Mitjana funcional	VI-VII Obrers manuals	
Classe d'origen	I-II Directius i professionals	48,8 (144) 32,7	12,2 (36) 12,8	27,1 (80) 13,6	11,9 (35) 6,9	100 (295) 16,1
	IV Petita burgesia	29,2 (102) 23,2	19,2 (67) 24,0	27,8 (97) 15,8	23,8 (83) 16,1	100 (349) 19,0
	III-V Mitjana funcional	24,0 (90) 20,4	13,9 (52) 18,6	37,2 (139) 23,2	24,9 (93) 18,0	100 (374) 20,4
	VI-VII Obrers manuals	12,8 (104) 23,9	15,2 (124) 44,6	34,8 (284) 47,4	37,2 (304) 59,0	100 (816) 44,5
Marginals de destí (%)		23,9 (440) 100	15,2 (279) 100	32,6 (600) 100	28,3 (515) 100	100 (1.834) 100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

pertanyen a la classe professional alta (I-II). És important remarcar que els marginals d'origen no corresponen a l'estructura de classe que hi ha en un moment històric concret. De fet, recull un sumatori de pares que arrenca des de les primeres dècades del segle xx, quan els pares dels fills avui més grans de seixanta anys ja treballaven. En canvi, els *marginals de la classe de destí* s'apropen més a l'estructura social que hi ha avui.

En la matriu es poden consultar els fluxos de sortida (*outflow*) (en negreta) des dels orígens socials cap a les classes de destí. Informen de les desiguals oportunitats de mobilitat i reproducció social segons l'origen. La classe I-II presenta la taxa d'herència de sortida més alta (48,8%), que en garanteix una elevada reproducció de classe, superior a la que presenten les classes obreres (37,2%). La petita burgesia és qui té una herència de sortida menor (19,2%), que actua com a posició de classe força renovada i oberta a tots els orígens. Cal remarcar que les oportunitats d'arribar a la classe superior

(I-II) des dels orígens obrers (VI-VII) són les mateixes que a la inversa, de baixar des d'orígens I-II a destins obrers (un 12%). Tot un índex de compensació mútua entre les classes antagòniques de l'estructura social (igual atracció-repulsió) que varia si desagreguem VI i VIIab.

Els fluxos d'entrada o *inflows* als destins de classe informen sobre com es recluten els membres de cada classe, és a dir, quina estructura d'origen té la composició de cada classe. La taula 9 presenta una matriu ampliada utilitzant l'esquema EGP7, que eleva l'edat de tall de la mostra a trenta anys (edat de maduresa ocupacional). Si llegim en columna, veiem les diferents bases de reclutament de cada classe:

- El 53% de la classe I+II és cooptada des d'orígens I-II-IV.
- La petita burgesia i els quadres i tècnics es nodreixen per igual de l'extrem superior (I-II-IV) i de l'inferior (VIIa-VIIb).
- El 52% de la classe III és d'ascens social des d'orígens obrers.
- Al voltant del 60% del reclutament VI i del VIIa prové de les mateixes classes obreres (VI-VIIab).

En l'apartat següent sobre *Herència i renovació de l'estructura de classes* analitzem amb més detall els fluxos de sortida i d'entrada amb què queda renovada l'estructura catalana de classes.

La taxa d'herència per a la matriu de la taula 9 és del 22%. Les dues classes extremes acaparen el 65% del volum absolut d'herència: les classes I-II acumulen el 34% i el conjunt de les classes obreres (VI-VIIab) acumula un 31%. L'herència restant està repartida entre les classes intermèdies: el 16% per a la petita burgesia i quasi el 19% per a les classes. Si agrupem, doncs, les set classes de l'esquema EGP7 en tres grans grups hi trobem que el volum d'herència de classe queda equidistribuïda (34-35-31).

La mobilitat horitzontal (10,7%) afecta sobretot la petita burgesia (48% del total) i els seus moviments a les altres dues classes intermèdies adjacents (V i III). El 32% restant de la mobilitat horitzontal es deu als canvis sectorials des de la peonada agrària cap a les posicions obreres urbanes (VI i VII), molt habituals en el procés migratori des

Taula 9.
Matriu de mobilitat (EGP7) entre trenta i seixanta-quatre anys: (7 x 7)

		Classes de destí							Marginal d'origen
		(N) % flux de sortida % flux d'entrada	I-II	IVabc	V	III	VI	VIIa	VIIb
Classes d'origen	I-II Directius i professionals	48,9 31,1	14,2 13,0	7,7 12,9	12,9 8,8	3,0 4,0	12,9 12,9	0,4 --	(233) 100 15,4
	IVabc Petita burgesia	30,0 21,9	20,6 21,7	7,9 15,0	19,5 15,3	9,4 14,1	12,4 14,2	0,4 --	(267) 100 17,6
	V Quadres i tècnics	15,5 2,5	17,2 4,0	8,6 3,6	37,9 6,5	12,1 4,0	8,6 2,1	-- --	(58) 100 3,8
	III Empleats no manuals	26,6 18,3	15,5 15,4	9,9 17,9	22,6 16,8	13,1 18,6	12,3 13,3	-- --	(252) 100 16,6
	VI Obrers qualificats	15,2 10,7	12,1 12,3	10,2 18,6	35,5 26,8	12,1 17,5	14,8 16,3	-- --	(256) 100 16,9
	VIIa Obrers poc qualificats	13,7 12,0	17,4 22,1	9,3 21,4	21,2 20,1	16,5 29,9	21,2 29,2	0,6 --	(321) 100 21,2
	VIIb Peons agraris	10,2 3,6	22,8 11,5	11,8 10,7	15,0 5,6	16,5 11,9	22,0 12,0	1,6 --	(127) 100 8,4
Marginals de destí		(366) 24,2 100	(253) 16,7 100	(140) 9,2 100	(339) 22,4 100	(177) 11,7 100	(233) 15,4 100	(6) 0,4 --	(1.514) 100 100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

de regions no industrialitzades. El 20% restant de la mobilitat horitzontal correspon al canvi de reconversió de fills de la classe I-II que obren negocis de petita burgesia.

La mobilitat ascendent en aquesta matriu és del 49%. En conjunt, si desagreguem com es reparteix el volum de mobilitat ascendent entre les classes cal tenir en compte que la classe I-II no es pot incloure, atès que no té més recorregut d'ascens. Són les classes obreres les que acaparen el 69% de tota la mobilitat ascendent, subdividida de la manera següent: un 25% (VI), un 34% (VIIa) i un 10% (VIIb). El 31% restant de l'ascens social es reparteix entre la petita burgesia (11%) i les classes intermèdies III+V (20%).

La mobilitat ascendent s'articula en dos tipus de trajectòries, segons la distància recorreguda. Si fraccionem el 49% de mobilitat ascendent: a) el 14,3% d'aquesta taxa són trajectòries extenses i un 6,2% són trajectòries d'ascens màxim des de les categories més baixes; b) el 28,5% restant correspon a trajectòries reduïdes d'ascens. El gruix dels trajectes curts d'ascens el protagonitzen les classes obreres (VI-VIIab) cap a les classes intermèdies (62%). El 38% restant de les trajectòries curtes se'l reparteix la petita burgesia (IV) i les classes intermèdies (III-V).

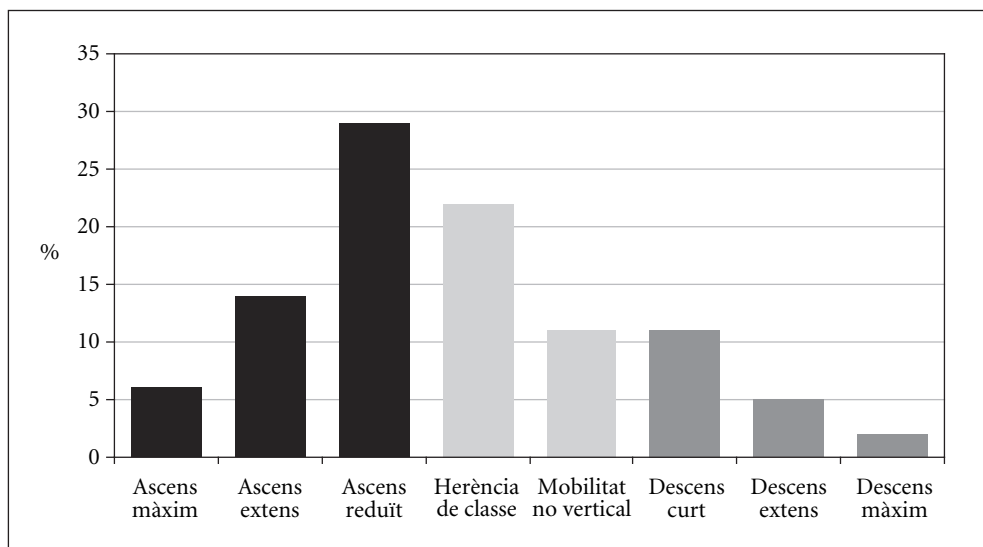
La taxa de mobilitat descendent en la matriu EGP7 és del 18,2%. En conjunt, queda desagregada de la manera següent: el 25% corresponen a la classe alta (I-II); un altre 25%, a la petita burgesia (IV); el 36%, a les classes intermèdies (III-V), i el 14% restant, a les classes obreres (VI-VII).

En suma, una primera aproximació a les dades (matriu EGP7 entre trenta i seixanta-quatre anys) mostra que el sistema català d'estratificació s'ha renovat a partir d'una taxa d'herència baixa (22%) i una mobilitat absoluta alta (78%), en què predomina la vertical ascendent (49) sobre la descendent (18), i una modesta taxa no vertical (11%).

L'enquesta del PaD també recollia preguntes entorn de la mobilitat social subjectiva percebuda per les persones enquestades en relació amb els pares. El 42,5% van contestar pertànyer a una classe o posició social més alta que la dels seus pares; el 41,6%, a una posició equiparable (herència), i un 16%, a una classe més baixa (descens social).

Gràfic 3.

Herència i mobilitat social a Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Aquests percentatges coincideixen quan hi apliquem una matriu de mobilitat 4 x 4, tal com recull la taula 10. Per tant, la percepció subjectiva de mobilitat s'ajusta a les dades objectives quan s'aplica un esquema de quatre classes (EGP4).

En canvi, a mida que augmentem les categories de la matriu (a EGP5, EGP7 o EGP9), els paràmetres de mobilitat varien, atès que ampliem el nombre d'esglaons que s'han de superar i canvia l'abast de la mobilitat horitzontal. Per aquesta raó, en una matriu 7 x 7 tant la mobilitat ascendent com la descendent s'incrementen en 4 punts percentuals respecte d'una matriu 4 x 4. Alhora, les taxes de mobilitat varien lleugerament segons els talls d'edat mínima que establím.

Si pugem l'edat de tall de vint-i-cinc a trenta anys, veiem com augmenta la taxa de mobilitat ascendent (del 46,5 al 49,1%) i baixa la descendent (del 20,1 al 18,2). Això succeeix perquè es reajusta l'efecte de la *contra mobilitat* en les edats joves (primeres

Taula 10.

Taxes de mobilitat subjectiva i de mobilitat absoluta de tres matrius (%)

	Ascendent	Reproducció		Descendent	N
(A) Mobilitat subjectiva	42,5	41,6		16,0	3.131
		Herència	Horitzontal		
(B) Mobilitat EGP-4	41,3	35,6	7,2	15,9	1.834
(C) Mobilitat EGP-5	41,9	25,8	12,3	20,0	1.834
(D) Mobilitat EGP-7					
Mostra 25-64 anys	46,5	23,1	10,3	20,1	1.834
Mostra 30-64 anys	49,1	22,0	10,7	18,2	1.514
Mitjana EGP	44,7	36,7		18,6	
Rangs EGP	41 - 49	33 - 43		16 - 20	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

insercions en ocupacions més baixes que l'origen social que es remunten passats uns anys). Per això, s'acostuma a establir els trenta o trenta-cinc anys com a llindars de maduresa ocupacional en l'anàlisi de la mobilitat.

HERÈNCIA I RENOVACIÓ DE L'ESTRUCTURA DE CLASSES

Analitzarem amb més detall els fluxos de sortida i entrada per tal de copsar l'abast de la renovació i l'herència de l'estructura de classes a Catalunya. A la taula 11 es poden veure els fluxos de sortida o *outflows* entre classes i entre les capes A-B-C per a la mostra entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys formada per 1.834 individus. A la taula es pot veure com la mobilitat social opera com un joc de suma zero (perquè uns puguin ascendir altres han de descendir).

Les dues classes amb més herència de sortida (*outflow*) són la classe I+II (directius, professionals i experts) i les classes obreres agregades (VI+VII), atès que el 49% dels fills dels primers i el 37% dels segons hi són en segona generació. Com ja hem dit, seria un indicador que assenyalava una forta consistència i maduració demogràfica com a

classes estructurades amb identitat pròpia. La resta de classes (III-IVabc-V) actuen com a *classes pont*, amb fronteres més fluïdes en què no germina la consciència de classe.

Taula 11.
Taxes d'herència i fluxos de sortida per orígens socials (EGP8: 25-64 anys)

Classes d'origen		Herència de sortida	Fluxos de sortida	
I. Directius i empresaris	A	49%		
II. Professionals superiors				
IVab. Petita burgesia	B	17%		
V. Quadres i tècnics		9%		
III. Empleats no manuals de rutina		23%		
IVc. Pagesos		--		
VI. Obrers qualificats	C	37%		
VII. Obrers poc qualificats				

Nota: = més del 30%; = més del 18%; = més del 10%; = mobilitat ascendent; = mobilitat descendent.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La taula 11 també ens permet fer una primera constatació de la tesi de la zona d'amortiment (*buffer-zone*). Aquesta tesi planteja el següent:

- Els fills de la classe obrera qualificada (VI) tenen més probabilitats que els fills de la classe VII d'arribar a destins no manuals (II-IV-V-III).
- Arriben a destins de classe III en una proporció molt més gran que a la resta de destins no manuals.
- Les probabilitats que els fills de les capes mitjanes (IV-V-III) acabin en destins obrers i manuals (VI-VII) són molt més altes que les dels fills de les classes superiors (I-II).

Aquests tres postulats s'acompleixen en el cas empíric de Catalunya, tal com constata la matriu de la taula 9 i es visualitza en la taula 11. Aquesta tesi ressalta la compensació establerta entre les classes baixes manuals (VI-VII) i les capes intermèdies no manuals (IV-V-III), que intercanvien posicions. Alhora, l'extensa zona intermèdia (que suma el 48% del total dels destins) rep la major part del descens social de les classes superiors (I-II). Concentra, doncs, el cor de la mobilitat.

Entre orígens i destins es dirimeix una lluita posicional on els individus activen certes estratègies de promoció, reproducció i exclusió a fi d'ascendir, mantenir o evitar els destins en joc. Com se salda la lluita posicional entre orígens i destins de classe? Una manera de capturar el balanç final dels moviments de classe consisteix a quantificar la longitud o intensitat diferencial de mobilitat que han assolit les diferents classes d'origen. Amb aquesta finalitat hem construït "cotes de mobilitat" assignant l'*score* de classe (vegeu el gràfic 1 de la pàgina 41) al pes dels destins socials a què arriba cada classe d'origen.²

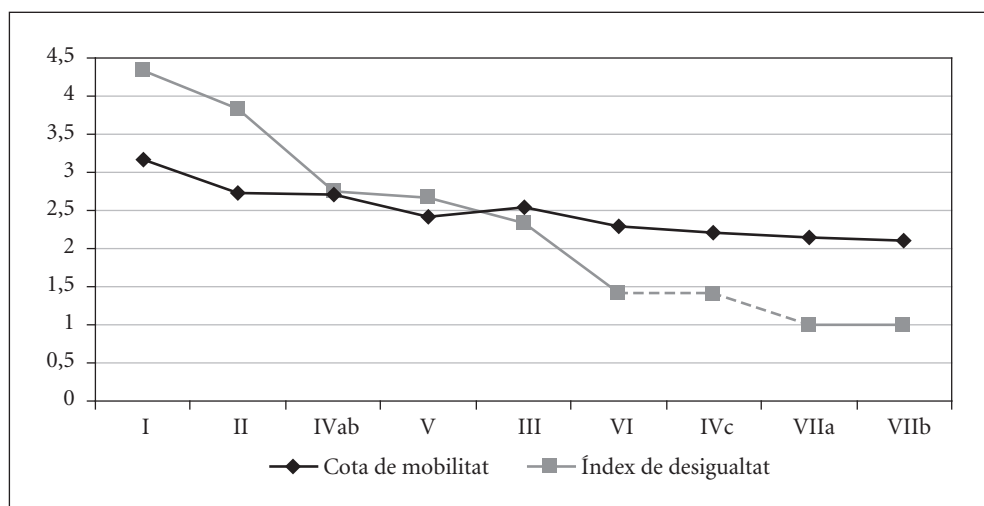
El gràfic 4 contrasta l'*score* o rang jeràrquic de classe amb la longitud o cota màxima de mobilitat a què arriben els fills de cada classe fins a l'any 2004. El primer jerarquitzava la desigualtat *estàtica* de rangs de classe, mentre que la cota de mobilitat jerarquitzava la desigualtat *dinàmica* entre classes. Com es pot comprovar, la lluita posicional entre orígens i destins se salda amb un resultat equitatiu i gens reproductor de la jerarquia *estàtica* que hi ha avui. El contrast entre aquests índexs reflecteix un efecte d'*anivellament social* respecte de les oportunitats d'origen que fa elevar el sostre o rang de cota dels fills dels quatre estrats inferiors i fa rebaixar la cota de mobilitat dels dos extrems superiors. Aquest és el resultat absolut del joc de suma zero inscrit en la matriu EGP.

El gràfic reflecteix com, donada l'extrema desigualtat *estàtica* entre les posicions de classe (índex de desigualtat), almenys el sistema d'estratificació permet igualar la circulació o rotació dels individus dins d'aquestes posicions. Els resultats absoluts de la mobilitat social amorteixen i moderen, doncs, el fort antagonisme jeràrquic de les desigualtats i influeixen en la mateixa estructuració del sistema de relacions entre classes (Giddens, 1979). Es constata que l'alta mobilitat absoluta, l'extensa zona d'amortiment

2. Suposa un indicador que estima la intensitat o longitud d'ascens/descens assolit per cada classe, seguint el model de Tumin i Feldman (Cachón, 1989).

Gràfic 4.

Cota de mobilitat i índex de desigualtat segons classes socials

Nota: (IVc) pagesia; (VIIa) obrers poc qualificats de la indústria i els serveis; (VIIb) peons agraris.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

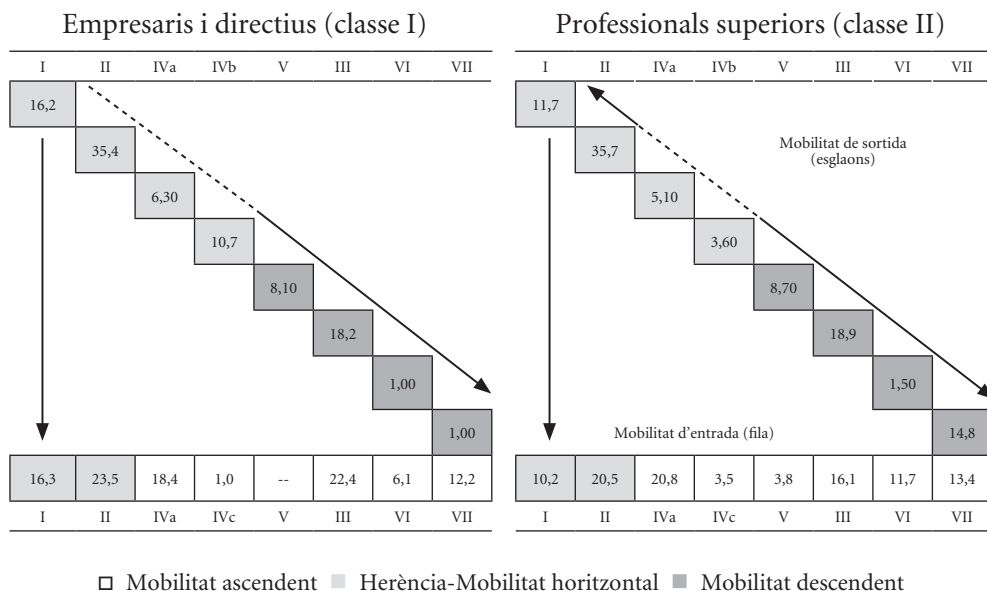
intermèdia i la igualació (que no igualtat) de les cotes de mobilitat han influït com a estabilitzadors i pilars fonamentals de la cohesió social en el cas empíric de Catalunya.

No obstant això, en el gràfic 5 podem comprovar com les cotes de mobilitat perfilen una lleugera però clara jerarquia on la classe directiva i empresarial (I) manté una posició preferent. Passem a analitzar en detall i per a cada classe social com es produeixen els fluxos de sortida (cap a quines classes de destí se surt des de cada origen) i els fluxos d'entrada (com recluta cada classe entre la resta de classes o en la mateixa classe). Començarem per les classes altes (I-II), que també encapçalen les cotes de mobilitat més grans.

Les classes de servei (I-II) representen un 20,8% de la població catalana i mantenen una taxa d'herència de sortida del 49% si les mantenim agrupades. En el gràfic 5 es representen les taxes de sortida o *outflow* (esglaonades) i d'entrada o *inflow* (fila infe-

Gràfic 5.

Herència i renovació de la classe directiva i professional (I-II) (%)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

rior) per a una matriu basada en EGP8 que desagrega la classe directiva i empresarial (I) de la classe professional (II). La classe directiva i empresarial suma tan sols un 4,4% de la mostra. Sobre les dades del cens de 2001, el 83% dels seus membres són directius i executius, el 14% són empresaris i el 3% són alts funcionaris i alts càrrecs.

- Els orígens de classe I representen el 5,4% de tots els orígens. En els seus fluxos de sortida, la taxa d'herència queda reduïda al 16%. Hi predomina la reconversió cap a la classe II (35%), el descens social cap a les capes intermèdies (26%) i la reconversió com a emprenedors de petita burgesia (19%).
- Els destins de classe I sumen un 5,3% del total de destins. En el seu reclutament d'entrada, la taxa d'herència també es redueix al 16,3% i els procedents de la classe professional sumen un 23,5%. El 60% restant de la classe directiva es

recluta des de la resta d'òrigens, sobretot, des de les capes intermèdies (IV-III-V). Només el 18,3% es recluta des dels orígens obrers.

La classe II (16,4%) està formada per professionals superiors i experts. Segons les dades del cens de 2001, la meitat dels seus membres correspon als professionals dels serveis de l'estat del benestar (ensenyament i salut, especialment) i la resta a una àmplia diversitat d'enginyeries i professions superiors de nivell universitari.

- Els orígens de classe II sumen el 10,7% de tots els orígens. En els seus fluxos de sortida, la taxa d'herència és la més elevada de totes les classes (35%). L'ascens cap a la classe I representa l'11,7%. El descens social cap a les capes intermèdies (27,6%) és similar al que presentava la classe directiva, però a diferència d'aquesta, el descens cap a les classes obreres no qualificades (VII) és molt més alt (14,8%).
- Els destins de classe II sumen un 18,6% del total de destins. En el seu reclutament d'entrada, la taxa d'herència s'eleva al 20,5% i l'accés des de la classe directiva és del 10,2%. El 69% restant de la classe II es recluta quasi de manera equi-distribuïda des de la petita burgesia (24,3%), les capes intermèdies (20%) i les classes obreres (25%). L'increment absolut de destins I-II ha facilitat una major democratització de l'accés de la resta d'òrigens.

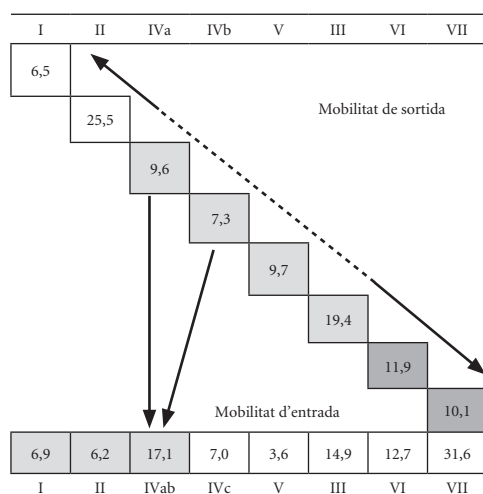
La petita burgesia urbana (IVab) de la nostra mostra (14,2%) agrupa els petits empresaris amb menys de deu assalariats (IVa) i els tècnics i professionals autònoms (IVb). Ambdues petites burgesies comparteixen una identitat demogràfica bastant similar: han conegut una trajectòria laboral molt precoç (el 60% abans dels divuit anys) que ha incidit en una formació menor (sobretot entre la fracció IVa). En la fracció IVb despunta, en canvi, un subgrup de professionals universitaris (21%) que treballen pel seu compte sense assalariats. Representa una classe pont, d'accés molt interclassista, amb continua renovació i molt dependent dels cicles econòmics:

- Els orígens de classe IVab sumen el 15,2% de tots els orígens. En els seus fluxos de sortida, la taxa d'herència és del 17%. Els fills de la petita burgesia arriben a les classes I-II (32%) en major proporció a la resta de classes per sota seu. El moviment horitzontal cap a destins III-V és del 29% i el descens a les classes obreres és del 22%.

- Els destins de classe IVab sumen el 15% de tots els destins. En el seu reclutament d'entrada, la taxa d'herència també és del 17% i del 13,1% els que provenen de les classes altes. El 70% restant de la petita burgesia urbana es recluta des d'emprenedors d'origen obrer (44,3%) i, a més distància, des d'orígens no manuals III-V (18,5%) i des d'orígens pagesos IVc (7%).

Gràfic 6.

Herència i renovació de la petita burgesia urbana (classe IVab) (%)

□ Mobilitat ascendent ■ Herència-Mobilitat horitzontal ■ Mobilitat descendent

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

L'esglaó adjacent inferior a la petita burgesia l'ocupa la classe V de quadres i tècnics mitjans (10% del total de la mostra). La classe V està formada per cinquanta ocupacions, divisibles entre els quadres (18%) i els tècnics auxiliars amb qualificacions intermèdies (82%).

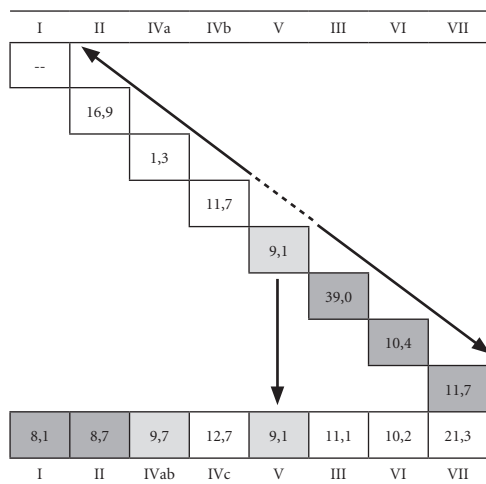
Els orígens de classe V sumen el 4,2% de tots els orígens. En els seus fluxos de sortida, la taxa d'herència queda reduïda al 9,1%, l'ascens a la classe professional és del 17% i del 13% a la petita burgesia. El 39% acaba en els destins adjacents de classe III i el 22,1% baixa a les classes obreres.

Els destins de classe V arriben al 10,1% de tots els destins. En el seu reclutament d'entrada, la taxa d'herència és també del 9%. El 16,8% dels membres del destí V provenen de les classes altes (I-II); quasi el 10%, de la petita burgesia, i el 12,7%, de la pagesia (IVc). La classe V ha reclutat un 31,5% dels seus membres des d'origens obrers (VI-VII), cosa que reflecteix l'efecte d'amortiment (*buffer zone*) afavorit per l'increment absolut de destins V.

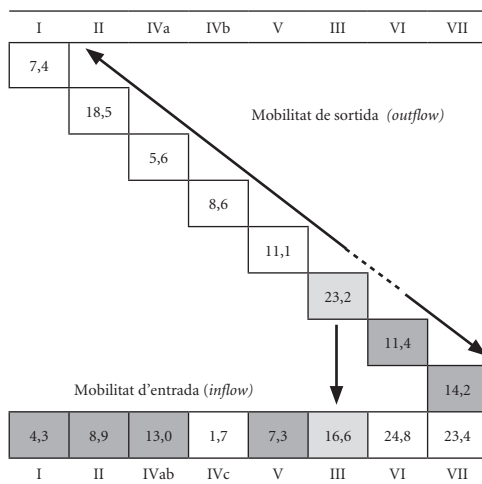
Gràfic 7.

Herència i renovació de les classes intermèdies (V-III) (%)

Quadres i tècnics (classe V)

Empleats no manuals de rutina (III)

□ Mobilitat ascendent ■ Herència-Mobilitat horitzontal ■ Mobilitat descendent

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La classe III d'empleats no manuals de rutina (24% de la mostra) està formada per vint-i-quatre ocupacions, segons les dades del cens de 2001. El 77% del total s'agrupa entorn a ocupacions de gestió administrativa i rutina bancària (IIIa) i el 23% restant, en ocupacions de rutina de serveis (IIIb) en què despenen titulacions mitjanes.³

3. Recordem que la fracció IIIb del nostre esquema no incorpora orígens o destins que s'han classificat com a propis de la classe VII poc qualificada (dependents de mercats i del comerç,

- Els orígens de classe III sumen el 16,2% de tots els orígens. En els seus fluxos de sortida, la taxa d'herència s'eleva al 23% i el descens cap a posicions obreres és del 25,6%. La resta de sortides (48,6%) són d'ascens social: cap a la classe I (7,4%), la classe II (18,5%), la petita burgesia (14,2%) i la classe V de quadres i tècnics (11%).
- Els destins de classe III arriben al 22,6% de tots els destins. En el seu reclutament d'entrada, la taxa d'herència és del 16,6%. Quasi la meitat del seu reclutament (48,2%) prové de les classes obreres, el 22% prové de la resta de capes intermèdies (IV i V) i el 13,2% restant prové del descens social des de les classes superiors (I-II).

La classe obrera qualificada (VI) representa quasi un 13% de la mostra i agrupa quaranta-dues ocupacions, segons les dades del cens de 2001. Està formada de manera majoritària per obrers industrials amb oficis qualificats (el 62% del total), per obrers qualificats del sector de la construcció (26%), per oficis artesanals manuals (un 9%) i per obrers qualificats del sector primari (3%). Tot i compartir certs trets amb la classe VII, la classe obrera qualificada obté més salari, pateix menys risc de pobresa i està menys oberta a la immigració que la classe obrera poc qualificada VII.

- Els orígens de classe VI sumen el 17,1% de tots els orígens. En el seus fluxos de sortida, la taxa d'herència és del 16%, una taxa inesperadament baixa que posa de manifest l'alta dispersió dels destins socials d'aquest origen de classe. Si considerem el pas cap a la classe VII com a descendent, hi arriben quasi el 15% dels fills de la classe VI. La resta de sortides (69%) són d'ascens social: cap a les classes altes (14,6%), cap a la petita burgesia (11,1%) i, sobretot, cap a les capes intermèdies (43%), amb la qual cosa en reflecteix l'efecte d'amortiment (*buffer zone*).
- Els destins de classe VI sumen el 12% de tots els destins. En el seu reclutament d'entrada, la taxa d'herència resulta més alta (23,2%) i els reclutats des de les classes superiors (I-II) no arriben ni al 2%, cosa que mostra, doncs, la repulsió a descendir com a obrers qualificats. En canvi, quasi el 36% del

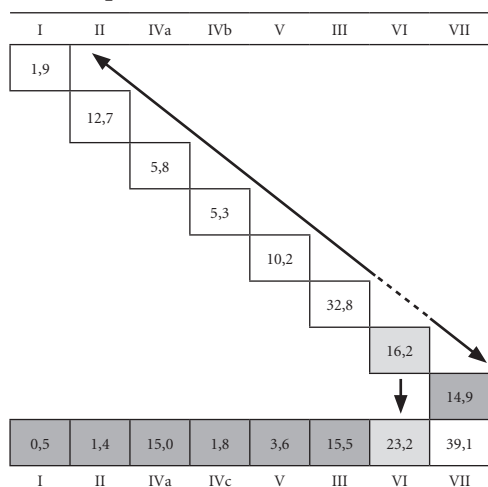
.....
 cambrers, transportistes, empleats de la llar...). En canvi, les tretze ocupacions que hem classificat en la fracció IIIb són de qualificació intermèdia (FP o batxillerats) dels serveis de comerç, sanitat, atenció al client, seguretat, protecció civil i serveis penitenciaris. Per tant, ja sigui en orígens o en destins, la nostra classe III agrupa ocupacions no manuals de rutina amb estatus i qualificacions intermèdies.

reclutament d'aquesta classe prové del descens social des de les capes intermèdies (l'altra conseqüència de l'efecte d'amortiment). El 39,1% restant del reclutament obrer qualificat prové de la classe adjacent inferior: els orígens poc qualificats (VIIab).

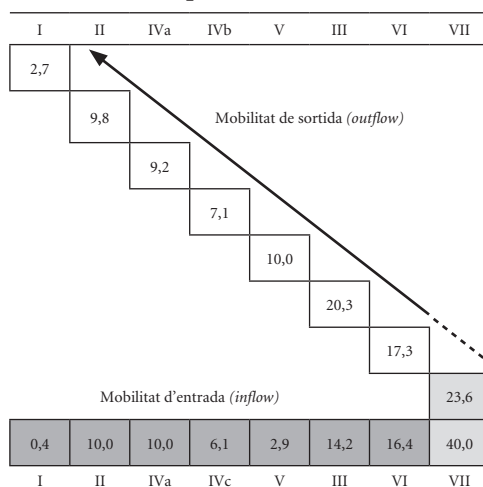
Gràfic 8.

Herència i renovació de les classes obreres (VI-VIIa) (%)

Obrers qualificats (classe VI)

Obrers no qualificats (classe VIIa)

□ Mobilitat ascendent ■ Herència-Mobilitat horitzontal ■ Mobilitat descendent

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Recordem que l'herència d'entrada (*inflow*) per a les classes VI i VII agrupades s'eleva al 59% del total de reclutats en aquests destins, cosa que mostra una forta consistència demogràfica des de la perspectiva del reclutament. En canvi, l'herència de sortida conjunta és del 37%. En ambdós casos resulten taxes que queden matisades si desagreguem les dues classes obreres, tant en orígens com en destins.

El darrer esglaó de la piràmide social catalana correspon a la classe obrera poc qualificada (VII), que representa al 18% de la mostra, amb trenta-quatre ocupacions

bàsiques o elementals amb fort predomini del sector serveis (el 77% del total) i menor presència en ocupacions industrials (16%) i del sector primari (7%). Comentem ara les trajectòries seguides per la fracció VIIa d'obrers poc qualificats urbans, i a continuació, la fracció VIIb de peons i jornalers agraris:

- Els orígens de classe VIIa sumen el 20,1% de tots els orígens. En els seus fluxos de sortida, la taxa d'herència és del 23,6%. És a dir, un de cada quatre fills dels orígens obrers poc qualificats ho és en segona generació. Tres de cada quatre aconseguixen ascendir a classes de més rang: el 17,3% puja a destins obrers qualificats, el 16,3% arriba a la petita burgesia i el 30,3% accedeix a les capes intermèdies (III-V). Només el 12,5% experimenta l'ascens extrem cap a les classes superiors (I-II), taxa inferior a la que mostren els fills dels orígens VI.
- Els destins de classe VIIa arriben al 15,3% de tots els destins. En el seu reclutament d'entrada, la taxa d'herència també és la més alta registrada (40%). Cal destacar que és molt més alta que el 16,3% d'herència d'entrada que registra la classe més alta (I). Sota aquest fort autoreclutament de classe, la procedència del 60% restant de reclutats en la classe més baixa gairebé està equidistribuïda entre la resta d'orígens socials: el 10,4% prové de les classes altes (I-II); el 16,1%, de la classe IV; el 17,1% prové de les capes intermèdies (III-V), i el 16,4% prové de la immediatament superior classe VI d'obrers qualificats.

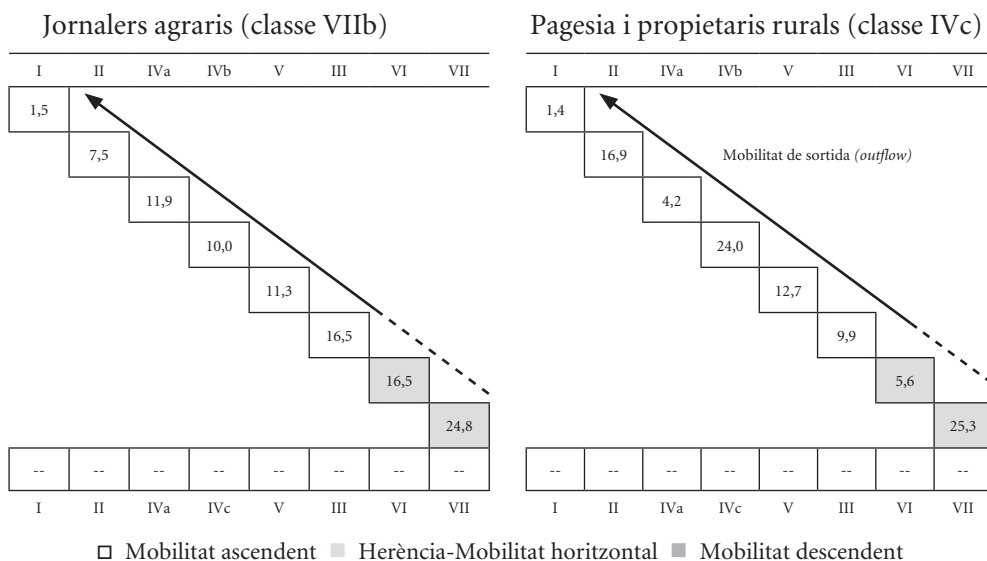
Aquesta tendència equidistributiva del descens social cap a destins VII representa un índex que el descens social no està tan marcat per l'origen adscriptiu de classe sinó més aviat per factors i variables individuals (decisiones, capacitats i talents). No obstant això, els orígens socials alts (I-II) s'aparten més d'aquesta norma equidistributiva que comparteixen la resta de classes, i queden, per tant, més protegits del descens social pel seu origen superior.

Finalment, convé mencionar els fluxos de sortida de les classes agràries (IVc + VIIb), que sumen un 11,2% del total d'orígens socials però que, a causa del procés de des-agrarització, quasi desapareixen com a destins socials (sumen tan sols un 1%). No obstant això, els seus fills queden redistribuïts per la resta de destins socials seguint una pauta diferenciada, on els fills de la pagesia propietària (IVc) arriben a destins més alts que els fills de peons i jornalers agraris (VIIb):

- Els fills de la pagesia arriben més a la classe professional (II) i a la petita burgesia (IV), mentre que els fills de peons agraris arriben en major proporció a destins obrers qualificats (VI) i a destins baixos no manuals (III).
- Ambdues classes agràries coincideixen a l'hora d'arribar a destins obrers baixos (VII), a destins de quadres i tècnics (V) i en la testimonial arribada a la classe alta (I), sols un 1,5%.

Gràfic 9.

Herència i renovació de les classes agràries (IVc-VIIb) (%)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

En resum, les dades analitzades fins ara ens permeten constatar el següent:

1) El sistema català d'estratificació s'ha renovat a partir d'una mobilitat absoluta alta (78%) i una taxa d'herència de classe baixa (22%), seguint l'esquema EGP7 per a població entre trenta i seixanta-quatre anys. La mobilitat absoluta se subdivideix en un clar predomini de la mobilitat ascendent (49,1%) sobre la descendent (18%).

2) L'herència social és més intensa a dalt (I-II: 49%) que en el punt més baix de la jerarquia (VI-VII: 37%), cosa que demostra una estabilitat cohesionada de segones generacions en ambdós extrems de classe. La resta de classes s'estructuren com a classes pont amb alta rotació i baixa herència, i concentra els fluxos de mobilitat.

3) Es constata la tesi de la zona d'amortiment (*buffer zone*), atès que més de la meitat dels trajectes ascendents des de baix (VI i VII) queden concentrats en la classe adjacent III-V (35%) i només un 13% arriben a les classes superiors (I+II). A més, el major pes absolut de la petita burgesia (IV) comparat amb el que té en altres països eixampla encara més els estrats intermedis (III-IV-V), que reben tant l'ascens des de baix com el descens des de dalt.

4) Els trajectes curts d'ascens o descens (40%) predominen sobre els trajectes llargs (27%), atès que es produeixen entre classes adjacents en la jerarquia i es densifiquen en els estrats mitjans.

5) Es constata la tesi del tancament social, atès que només un 18% dels membres de la classe I (directius i managers) provenen de les classes obreres (VI-VII). En el cas britànic, Heath i Payne (1999) en registraven un 23% a finals dels anys noranta.⁴

6) Per últim, la lluita posicional entre orígens i destins se salda amb una redistribució quasi equitativa i d'anivellament social, que actua com a factor de cohesió interclassista, excepte en l'extrem I davant el VII.

4. Cal advertir que, a finals dels anys setanta, la taxa britànica arribava al 30% (Goldthorpe, 1987).

3 Edats, estatus i mobilitat social

Les oportunitats d'herència i mobilitat social també s'estratifiquen segons diferències d'estatus. Les edats, el gènere, l'origen migrant, la desigualtat d'ingressos i la seguretat/precarietat del treball són cinc eixos transversals que segmenten i diferencien qualitativament cadascun dels destins socials de classe a què arriben els fills. I al mateix temps, poden ser factors condicionants d'una major o menor mobilitat social, tal com analitzem tot seguit.

DIFERÈNCIES D'EDAT I MOBILITAT SOCIAL

Els estudis sobre mobilitat social registren els moviments de classe entre dos moments del temps o en una temporalitat social: la classe del pare (quan l'enquestat tenia quinze anys) i la classe del fill o filla (assolida a trenta-cinc anys). Com ja hem dit, el PaD no ens proporciona aquestes variables. La temporalitat social, en el nostre cas, ha estat mesurada entre la darrera ocupació del pare i la darrera ocupació del fill o filla fins al 2005. A partir d'aquest any hem establert quatre submostres d'edat per tal de fer una anàlisi de cohorts:

- La cohort més madura són els nascuts fins al 1950: és una cohort molt heterogènia, amb un límit inferior que es concentra en els nascuts entre 1938 i 1940. Correspon a persones socialitzades sota l'autarquia franquista que s'inicien en

la vida laboral entre els anys 1954 i 1965, en el primer “desarrollismo”, i que es van retirant de la vida activa entre els anys 1999 i 2013. Els pares d’aquesta cohort van néixer, aproximadament, fins a l’any 1920. Un 24% dels pares no van abandonar mai les classes agràries (IVc i VIIb) i només el 42% són d’origen català, el 56% són nascuts a Espanya.

- La cohort nascuda entre 1951 i 1960 la integren els que comencen a treballar en la segona dècada del *desarrollismo*, després del Pla d’estabilització (entre 1966 i 1975). Han viscut el procés de desindustrialització de finals dels anys setanta i vuitanta i molts d’ells provenen de la immigració espanyola i d’origens agraris. Els seus pares van néixer, de manera aproximada, entre 1925 i els anys trenta del segle passat, el 64% va néixer a la resta d’Espanya i encara un 11,5% va pertànyer tota la vida a les classes agràries (IVc i VIIb).
- La cohort de 1961 a 1970 és la que va viure de manera més acusada la crisi i reestructuració fordista, que en va dificultar la inserció laboral entre els anys 1976 i 1986, i que va patir o es va beneficiar d’una major retenció escolar que fa elevar molt el seu nivell educatiu respecte de les cohorts precedents. Juntament amb la cohort anterior es beneficia de l’expansió laboral dels serveis del benestar i del recuperat autogovern, que arrenca a mitjan anys vuitanta (ensenyament, sanitat, gestió, etc.). El seus pares van néixer entre els anys trenta i quaranta, un 47% són d’origen català i un 8%, d’origen estranger. Un 10% dels seus pares no ha abandonat mai la condició agrària (IVc i VIIb) fins a l’onada d’enquesta (2005).
- La cohort més jove són els nascuts de 1971 a 1980, que s’integren a la vida activa al llarg de tota la dècada dels anys noranta i fins a l’any 2005 en un nou context postindustrial i de mercats laborals desregulats. En el moment de l’enquesta tenen entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys i, per tant, no han acabat de consolidar la seva trajectòria laboral. Els pares d’aquesta cohort van néixer entre 1945 i 1954, a cavall entre les nostres primera i segona cohort d’edat, i encara quasi un 5% dels seus pares pertanyen a les classes agràries (IVc i VIIb).

En l’anàlisi de cohorts apareixen certes qüestions que cal comentar (Heath i Payne, 1999). La més important és que la mobilitat intergeneracional mesura la posició de classe en moments diversos del curs vital, de tal manera que les cohorts més madures

han tingut més temps de trajectòria per canviar de posició, en contra de les cohorts més joves, que presenten trajectòries molt més curtes.¹

Taula 12.

Taxes de mobilitat segons cohorts d'edat (EGP7) (%)

	Cohort 1971-1980	Cohort 1961-1970	Cohort 1951-1960	Cohort < 1950
Herència de classe	24,4	22,4	21,0	25,4
Mobilitat no vertical	10,3	11,2	7,4	13,3
Total mobilitat vertical	65,3	66,3	71,6	61,3
Total mobilitat ascendent	40,1	47,8	53,2	46,1
- Ascendent reduïda	28,2	27,3	32,1	21,9
- Ascendent extensa	7,1	14,0	16,3	16,8
- Ascendent màxima	4,8	6,5	4,8	7,4
Total mobilitat descendent	25,2	18,6	18,4	15,2
- Descendent reduïda	15,3	8,7	14,6	8,6
- Descendent extensa	8,4	5,4	3,1	6,6
- Descendent màxima	1,5	4,5	0,7	--

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La taula 12 recull les taxes de mobilitat registrades per les matrius de cada cohort d'edat. La cohort amb mobilitat ascendent més alta és la 1951-1960 (53,2%) i la que la té menor correspon a la cohort més jove 1971-1980 (40,1%), tot i que, en el seu cas, cal tenir en compte l'efecte de *contra mobilitat* esmentat abans. Per aquesta raó la cohort més jove és la que suporta la mobilitat descendent més gran (25,2%). No obstant això, li dedicarem una anàlisi més detallada en l'apartat sobre *Expansió i desigualtat relativa d'oportunitats*, atès que s'acompanya d'una tendència més estructural de retorn classista i adscriptiu.

La cohort 1961-1970 és la segona cohort amb mobilitat ascendent més alta (47,8%) i herència menor (22,4) fins al 2005. La cohort més madura (1941-1950) també registra una mobilitat ascendent alta però acusa la major immobilitat vertical (suma de l'herència i la mobilitat horitzontal) de les quatre cohorts analitzades.

1. Una segona qüestió de matís és la migració i mortalitat diferencials sobre les cohorts originals.

Analitzem ara el diferencial dels marginals d'origen (pares) i de destins (fills) com a indicador que ens apropa o captura els diversos *contextos d'oportunitat* en què ha tingut lloc la mobilitat intergeneracional. Si llegim el diferencial dels marginals (en gris) de la taula 13 per a cada fila de classes (A-B-C-D-E) a què arriben pares i fills al llarg de la segona meitat del segle xx, resulta el següent:

- L'expansió constant de les classes de servei (I-II) en relació amb els pares, que va ser màxima en la cohort 1951-1960.
- Més oportunitats respecte dels pares d'assolir la petita burgesia (IV), només per les dues cohorts més madures.
- La major expansió de les capes intermèdies (III-V) per a les dues cohorts més joves respecte de les dues de més madures.
- El declivi constant de les classes obreres a partir de la cohort 1951-1960 que no va afectar la primera cohort.
- La intensa desaparició de les classes agràries (E) com a fruit de la industrialització i posterior terciarització laboral.

Taula 13.

Diferencial dels marginals entre pares i fills per cohorts

		Cohort < 1950			Cohort 1951-1960			Cohort 1961-1970			Cohort 1971-1980		
Classes		Pares	Fills	Difer.	Pares	Fills	Difer.	Pares	Fills	Difer.	Pares	Fills	Difer.
A	I	8	10	+ 2,2	3	5	+ 2,1	4	5	+ 0,4	7	4	- 3,4
	II	8	14	+ 6,7	6	17	+ 10,6	14	21	+ 6,4	13	21	+ 8,5
B	IVab	9	20	+ 10,5	12	21	+ 8,8	15	13	- 1,4	22	8	- 13,5
C	III	19	14	- 4,4	19	18	- 0,8	16	27	+ 10,1	12	28	+ 16,1
	V	2	9	+ 6,4	4	6	+ 1,7	3	12	+ 9,1	6	13	+ 6,3
D	VI	10	11	+ 1,2	19	16	- 2,9	21	7	- 13,9	17	14	- 3,0
	VIIa	20	21	+ 0,7	25	16	- 8,6	17	15	- 1,8	18	11	- 7,1
E	IVc	5	1	- 4,5	5	--	- 4,4	4	--	- 3,8	3	--	- 2,6
	VIIb	19	--	- 18,7	7	1	- 6,5	6	--	- 5,2	2	1	- 1,3
Total		100	100	--	100	100	--	100	100	--	100	100	--

Nota: Els percentatges absoluts de pares i fills s'han ajustat sense decimals per facilitar-ne la lectura. La diferència dels marginals és exacta.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Bona part de la mobilitat absoluta registrada entre pares i fills de diferents cohorts està induïda pels canvis sectorials i productius al llarg del temps. Per exemple, la terciarització des dels anys vuitanta està destruint ocupacions manuals industrials i, en canvi, en crea de noves no manuals en un sector de serveis més diversificat, tecnològic i especialitzat.²

La taula següent visualitza l'evolució de l'estructura de classes, reflecteix els progressius canvis agrari, industrial i postindustrial que s'han produït al llarg del segle xx, i ens ajuda a resseguir les diferents cohorts.

Taula 14.
Evolució de l'estructura social (1900-2001) (%)

	1900	1940	1950	1970	1991	2001
I Directius i alts funcionaris	--	--	--	1,2	1,4	3,4
IVa Empresaris amb assalariats	--	--	--	2,2	5,2	5,6
II – V Professionals, quadres i tècnics	2,1	4,3	4,7	9,0	18,4	20,8
IVb Petita burgesia sense assalariats	--	--	--	6,4	8,9	6,7
IIIa Empleats rutina administrativa	17,8	26,6	10,6	12,3	16,6	21,5
IIIb Empleats rutina de serveis			12,9	12,9	10,0	11,9
VI – VIIa Obrers i operaris manuals	27,3	43,1	48,6	47,0	35,7	27,9
IVc Pagesos propietaris	52,8	26	23,2	7,7	2,6	1,2
VIIb Jornalers agraris				1,3	1,2	1,0
%	100	100	100	100	100	100
Total (milers)	811	1.323	1.409	1.919	2.197	2.807

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de població dels anys respectius (INE). Fins al cens de 1970 les posicions directives, empresarials i de petita burgesia no estan desagregades.

.....
2. Només el sector quinari representava un 18% del total d'empleats a Catalunya el 2001. Es projecta com a sector impulsor de l'economia del coneixement i creador d'ocupacions expertes i intermèdies (Lasuén i Baró, 2005). El sector quinari comprèn cinc dels vint-i-un agrupaments d'activitats econòmiques que figuren en la NAICS dels Estats Units: (51) Comunicació i indústries culturals; (54) R+D, serveis professionals, científics i consultoria; (61) Educació i formació; (62) Sanitat i serveis socials, i (71) Arts, entreteniment i lleure.

Taula 15.

Noves posicions socials creades per grans cicles econòmics (milers)

	1900-1950 Agrari- industrial taylorista	1950-1970 Industrial fordista		1970-1991 Industrial- desindustrial postfordista	1991-2001 Postindustrial dual
Total brut creat	699,2	812,8	Total brut creat	486,2	642,0
Total destruït	- 101,2	- 302,0	Total destruït	- 208,2	- 32,0
Creació neta	598,0	510,8	Creació neta	278,0	610,0

Distribució de les noves categories / total brut creat (%)

I. Directius i alts funcionaris			I. Directius i alts funcionaris	1,6	10,0
II-V. Professionals, quadres i tècnics	7,0	9,0	II-V. Professionals, quadres i tècnics	47,6	28,0
IV. Petita burgesia	-	-	IV. Petita burgesia	30,0	6,7
III. Empleats no manuals i de serveis	26,7	40,5	III. Empleats no manuals i de serveis	20,8	55,3
VI-VII. Obrers manuals	66,3	50,5	VI-VII. Obrers manuals	0	0
Total	100	100	Total	100	100

Font: Elaboració pròpia a partir dels censos de 1900, 1940, 1950, 1970, 1991 i 2001 (INE).

Hem explotat dades dels censos de població de Catalunya de 1900, 1940, 1950, 1970, 1991 i 2001 a fi de construir una sèrie, el més homogènia possible, que ens permeti quantificar els canvis per creació o destrucció de llocs de treball que afectarien la mobilitat estructural. La taula 15 sintetitza la creació estratificada de nova mà d'obra al llarg de tot el segle xx i ens apropa, per tant, als *contextos d'oportunitat*, on individus, cohorts d'edat i classes socials han disputat la lluita posicional fins a l'any 2005. Lluita posicional que ahora es complica si introduïm factors com el gènere o la immigració.

Taula 16.
Temporalitat intergeneracional i immigració

	Època quan tenen 16 anys	Època quan tenen 35 anys	Edat el 2005	Origen català del pare	Origen estranger del pare	Pare de classes D + E
	Maduresa laboral del pare	Darrera etapa laboral del pare				
Cohort < 1950	1955-1966	1976-1985	> 54 anys	42%	2%	54%
Cohort 1951-1960	1967-1976	1986-1995	45-54 anys	33%	3%	56%
Cohort 1961-1970	1977-1986	1996-2005	35-44 anys	47%	8%	48%
Cohort 1971-1980	1987-1996	(2006-2015)	25-34 anys	43%	9%	40%

Nota: D= obreres manuals (VI+VII); E= agràries (IVc+VIIb).
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La taula 16 permet aclarir el solapament de cohorts i períodes econòmics. La primera columna delimita l'època en què cada cohort aconsegueix els setze anys i al mateix temps informa de l'època de maduresa laboral del pare. La segona computa els períodes quan la persona enquestada té trenta-cinc anys i assenyalava tant la seva pròpia època de maduresa laboral com la darrera etapa laboral dels seus pares. La tercera informa de l'edat de les persones enquestades el 2005. La taula recull també l'origen català i estranger dels pares (la diferència correspon a pares nascuts a la resta d'Espanya). Per últim, recull el pes de les classes obreres manuals i agràries (VI-VII-IVc-VIIb) sobre el total dels orígens socials respectius.

Tornant a la taula 15 veiem com durant la primera meitat del segle xx, l'economia catalana consolida el procés d'industrialització que prové del segle xix, i crea 699,2 mil nous llocs de treball. El 66% dels quals corresponen a categories obreres manuals; el 26,7%, a categories intermèdies, i el 7%, a professions. Suposa un llarg període en el qual, entre 1938 i 1950 va néixer la nostra cohort més madura que presenta només un 42% de pares d'origen català.³

.....
3. Per tant, les dades capturen part de les onades migratòries de 1923 a 1930 que atrauen emigrants valencians i aragonesos sota l'expansió de les obres públiques promogudes per la dictadura de Primo de Rivera, com assenyalava Pinilla de las Heras (1979: pàg. 24).

L'etapa entre 1950 i 1970 és la més intensiva en creació bruta de treball de tot el segle xx a Catalunya (812,8 mil noves ocupacions) i reflecteix el gran impuls que va significar l'industrialisme fordista, el *desarrollismo* i la primera expansió del sector serveis. El 50% dels nous llocs creats són posicions obreres i el 40% corresponen a posicions no manuals, a més de destruir 302 mil llocs agraris en l'estructura productiva catalana. En aquesta etapa, 1950-1970, trobem el següent:

- El naixement de les nostres cohorts de 1951-1960 i 1961-1970.
- Noves onades migratòries entre 1952 i 1959 i 1961 i 1970 amb una nova pauta de procedència majoritària andalusa i extremeña.
- El primer període d'inserció laboral per a la cohort més madura (nascuts abans de 1950) que coincideix amb el període de consolidació laboral dels seus pares. Entorn del 54% d'aquests pares no arriben més enllà de les classes obreres i agràries (VI-VII-IVc-VIIb), que per als fills de la nostra cohort més madura suposa l'origen social majoritari.

En el període següent, entre 1970 i 1991 conflueix la darrera etapa d'hegemonia fordista, la crisi industrial de tota la dècada dels vuitanta i la paral·lela reestructuració postfordista, que fa que la taxa d'ocupats al sector industrial passi del 41% (1975) al 28% a meitat dels anys noranta (1996). Mentre desapareixen posicions obreres i manuals industrials, la pauta de creació de nova ocupació entre 1970 i 1991 adopta la forma de piràmide invertida caracteritzada per l'expansió de professionals, quadres i tècnics i nous negocis de petita burgesia, tal com recull la taula 15. En aquesta etapa, 1970-1991, coincideixen:

- El naixement de la nostra cohort més jove (1971-1980).
- L'inici de la primera inserció laboral per a la cohort 1961-1970.
- La primera inserció i maduresa laboral als trenta-cinc anys de la cohort 1951-1960, que es beneficiarà més que la cohort precedent de la pauta de nova ocupació professional i terciària descrita entre 1970 i 1991. No obstant això, aquesta i l'anterior cohort continuen mantenint una taxa d'herència social alta en els extrems superiors (I-II) i inferiors (VI-VII).
- La consolidació d'estatus de la nostra cohort més madura que, en relació amb

els seus pares, accedeix molt més a posicions de petita burgesia (+10,5 pp), de classe I-II (+9 pp), de quadres i tècnics (+6,4 pp) i de classes obreres (+1,9 pp). És una cohort que no ha gaudit de l'expansió educativa i que ha mantingut la taxa més alta d'herència (25,4%), però ha registrat una significativa taxa de mobilitat ascendent (46,1%).

Per últim, l'etapa postindustrial dual entre 1991 i 2001 accelera els canvis ocupacionals amb la creació neta de 610 mil nous llocs (tants com en tota la primera meitat de segle) des d'una pauta dual de creació d'ocupació amb forma de rellotge de sorra en què predomina l'expansió de categories intermèdies i baixes dels serveis per sota i per dalt, l'expansió de la funció directiva, professional i experta. Per contra, la classe obrera industrial continua el seu declivi iniciat ja en el període anterior de desindustrialització.

Entre 1970 i 2001 la classe obrera industrial perd 118,7 mil efectius i la desagrarització culmina amb la destrucció de 114 mil efectius. En canvi, les categories que experimenten un creixement relatiu més gran entre 1970 i 2001 són, segons les dades censals, els directius (I), que incrementen un 314% els seus efectius; els petits empresaris (IVa), que ho fan un 272%; els professionals i tècnics (II-V), amb un 238% més d'efectius, i a una distància més gran, els empleats de rutina (IIIab), amb un increment relatiu del 94%.

S'ha consolidat, doncs, una tendència postindustrial en què el creixement absolut i relatiu de les classes directives, expertes i tècniques (I-II-V) desplacen l'anterior centralitat demogràfica de la classe obrera industrial que es va mantenir entre 1940 i 1970. En aquest darrer període fins al 2005 ens trobem amb el següent:

- L'inici de la primera inserció laboral per a la cohort 1971-1980, que arrenca entre 1987 i 1996, quan tenen setze anys, i arriba fins al 2005, quan tenen entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys.
- La darrera etapa laboral dels pares de la cohort 1961-1970.
- La maduresa laboral als trenta-cinc anys de la cohort 1961-1970 que es beneficiarà del creixement de la burocràcia pública, dels serveis del benestar i de la resta

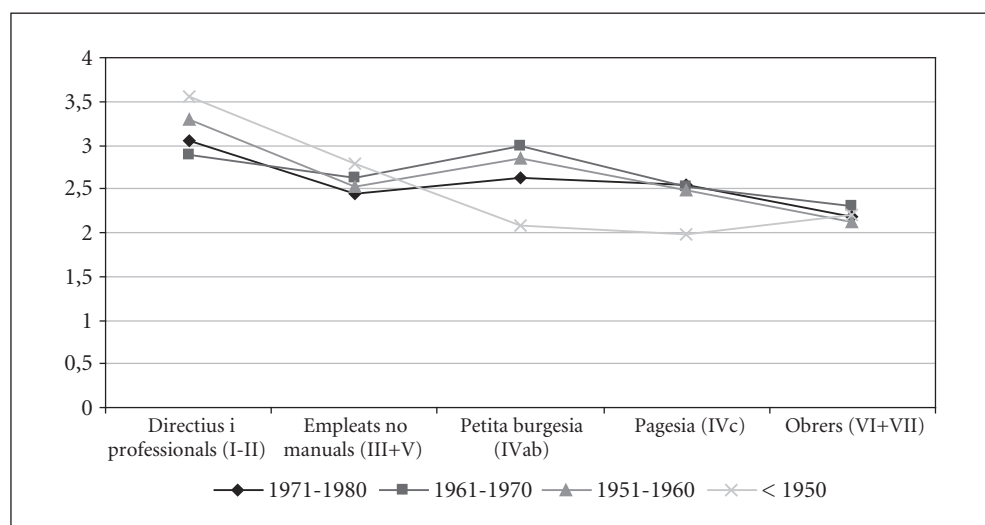
del sector quinari de l'economia. El 2005 la mobilitat ascendent assolida fins a aquest any és la segona més alta de les quatre cohorts (47,8%). No obstant això, és una cohort que encara té molta trajectòria laboral pendent fins que es retiri.

- La consolidació d'estatus de la cohort 1951-1960, que, en relació amb els seus pares, accedeix molt més a posicions de classe I-II (+12,7 pp), de petita burgesia (+8,8 pp), de quadres i tècnics (+1,7 pp) i molt menys a classes obreres (-11,5 pp) i a classes agràries (-11 pp). És la cohort amb la taxa més alta de mobilitat ascendent (53,2%) sobre la resta de cohorts.

Els grans canvis en la divisió del treball i l'increment o destrucció absoluta de posicions socials emmarquen, doncs, distints contextos d'oportunitat històrics en què té lloc una doble lluita posicional entre orígens i destins, per una part i entre les mateixes cohorts d'edat coetànies. Alhora, la lluita posicional està condicionada pel gènere i altres variables d'estatus, com ara veurem, que configuren finalment un gran esquema causal que processa l'estratificació.

Gràfic 10.

Cotes de mobilitat per origen de classe i cohorts

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Finalment, per tal de comprovar les desiguals cotes o longituds de mobilitat de cada cohort podem consultar el gràfic 10. La cohort més madura (<1950) acusa la desigualtat més gran entre les classes de totes les cohorts, cosa que perjudica amb una baixa cota de mobilitat les petites burgesies (IVabc) i afavoreix les classes I-II i les capes intermèdies (III-V). Aquesta lògica jeràrquica es va moderant en la resta de cohorts. Cal destacar que els fills de la pagesia (IVc) han mantingut una cota similar i constant de mobilitat des de la cohort 1951-1960. Les classes obreres, en canvi, han tingut les cotes més altes en la cohort 1961-1970, al mateix temps que les classes superiors han tingut les seves cotes més baixes en la mateixa cohort. Com dèiem abans, les matrius de mobilitat enquadren un joc de suma zero amb pèrdues i guanys.

Un segon procediment per mesurar la desigualtat entre cohorts és la distribució de la mobilitat manual-no manual. Si dividim l’herència no manual (3) entre l’ascens a no manual (2), obtenim un índex de desigualtat generacional en què la cohort més jove queda evidenciada com la més perjudicada: reforça l’herència (3) i minora l’ascens (2).

Taula 17.
Evolució de la mobilitat manual - no manual, per cohorts

Cohorts	De manual a manual (1)	De manual a no manual (2)	De no manual a no manual (3)	De no manual a manual (4)	Fila	Índex de desigualtat (5)=(3)/(2)
< 1950	19,7	29,2	38,1	13,0	100	1,30
1951-1960	21,4	29,7	37,2	11,7	100	1,25
1961-1970	12,8	30,5	46,7	9,8	100	1,53
1971-1980	14,0	23,4	50,6	12,0	100	2,16
Total	16,5	28,0	43,8	11,7	100	1,56

Nota: Manual= IVc-VI-VIIab, i no manual= resta.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

DESIGUALTATS D’ESTATUS I MOBILITAT SOCIAL

L’anàlisi del gènere en la mobilitat social planteja un conegut i vell problema entorn de l’assignació de classe en el cas de les dones. Quina és la classe social de les dones?

Atès que la unitat d'anàlisi són les llars, s'acostuma a aplicar o bé una solució “predominant” en termes materials al marge del gènere (l'ocupació més alta de la parella) o bé l'ocupació de l'home. En el nostre cas ho farem de manera individualitzada, tant per homes com per dones, a fi de tenir en compte nous canvis com el pluralisme de formes familiars, la norma de doble ingrés de les llars i la major fragilitat i ruptura dels nuclis familiars. Mantenim el criteri convencional d'assignar l'origen social de les dones segons l'ocupació paterna, atesa la major exclusió laboral patida per les generacions de mares fins fa poc.

Taula 18.

Composició de classes per gènere de la població major de vint-i-cinc anys

	I	II	IVa	IVb	V	III	VI	VII	Total
HOMES	66	39	52	51	75	37	82	45	52
DONES	34	61	48	49	25	63	18	55	48
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>N</i>	<i>103</i>	<i>370</i>	<i>144</i>	<i>163</i>	<i>217</i>	<i>469</i>	<i>257</i>	<i>331</i>	<i>2.054</i>
% fila	5,0	18,0	7,0	8,0	10,6	22,8	12,5	16,1	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Una segona consideració és la segregació laboral per gènere vigent en la divisió del treball, factor estructural que condiciona l'accés als diferents destins de classe. Com recull la taula 18 només les petites burgesies (IVab) s'apropen a l'equitat de gènere. En la composició de la classe més baixa (VII) hi estan sobrerrepresentades les dones, però encara ho estan molt més en la classe II i la classe III. En canvi, les classes de directius (I), quadres (V) i obrers qualificats (VI) estan masculinitzades, ja sigui per exclusió de les dones en les posicions de poder i autoritat, o per la limitació del seu accés als oficis industrials.

La taula 19 posa en evidència com a igual origen social, els destins d'homes i dones reproduïxen la segregació ocupacional per gènere. Per exemple, les filles de la classe directiva (I) arriben en menor proporció a destins de classe I que els fills homes d'aquest

origen (el 7,5% davant el 25,6%). En compensació, quasi la meitat de les filles de la classe I acaben en destins professionals de classe II i cap d'elles acaba desclassada en destins obrers.

Taula 19.

Matriu de mobilitat (EGP-9): distribucions de sortida per gènere

Orígens i gènere		(A)	(B)	Destins de classe									% fila
		% Origen	% Destí										
				I	II	III	IVab	IVc	V	VI	VIIa	VIIb	
I	Home	2,3	3,5	25,6	20,9	20,9	20,9	--	7,0	2,3	2,3	--	100
I	Dona	2,9	1,8	7,5	49,1	15,1	18,9	--	9,4	--	--	--	100
II	Home	5,0	7,6	12,9	32,3	19,4	4,3	--	9,7	3,2	17,2	1,1	100
II	Dona	5,5	11,1	10,9	39,6	17,8	11,9	--	7,9	--	11,9	--	100
IVab	Home	8,2	7,4	7,3	17,3	8,7	22,0	--	13,3	19,3	12,0	--	100
IVab	Dona	7,2	7,4	5,4	33,8	32,3	10,8	--	5,4	3,8	8,5	--	100
IVc	Home	2,1	--	2,6	7,9	10,5	28,9	--	21,1	10,5	18,4	--	100
IVc	Dona	2,0	--	--	28,1	9,4	25,0	--	3,1	3,1	31,3	--	100
V	Home	2,0	7,3	--	8,3	27,8	22,2	--	11,1	13,9	16,7	--	100
V	Dona	2,2	2,8	--	25,0	50,0	5,0	--	7,5	7,5	5,0	--	100
III	Home	8,4	7,9	9,7	16,9	15,6	11,7	--	17,5	21,4	6,5	0,6	100
III	Dona	7,7	14,7	5,0	20,6	31,2	15,6	--	4,3	1,4	21,3	0,7	100
VI	Home	10,0	9,7	1,6	14,8	21,9	11,5	--	14,8	24,0	11,5	--	100
VI	Dona	7,2	2,7	2,3	9,9	48,1	10,7	--	3,8	5,3	19,1	0,8	100
VIIa	Home	8,7	6,7	6,3	8,2	11,9	11,9	--	15,7	25,8	18,9	1,3	100
VIIa	Dona	11,5	8,8	0,5	11,0	26,7	19,0	--	5,7	11,0	25,2	1,0	100
VIIb	Home	3,5	0,4	3,1	3,1	10,8	20,0	--	15,4	26,2	16,9	4,6	100
VIIb	Dona	3,6	0,2	1,5	13,6	22,7	21,2	1,5	6,1	6,1	27,3	--	100
Homes destí (N= 921)		100	100	7,1	15,1	15,6	14,8	--	14,4	19,2	13,0	0,8	100
Dones destí (N= 904)		100	100	3,8	22,5	29,8	15,0	0,1	5,6	5,0	17,8	0,4	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Els lectors poden anar contrastant la desigual distribució de destins de sortida per gènere i per cada origen de classe. En les files inferiors es registren els destins desiguals que repliquen i reproduïxen la segregació ocupacional dominant en la nostra cultura productiva. Convé destacar com les filles de les classes més baixes (VIIab) ascendeixen a la classe (II) amb una proporció més gran que els fills homes.

La taula 20 presenta els resultats de mobilitat absoluta per a homes i dones segons la nostra matriu EGP7 i segons la matriu CASMIN. Aquesta última és la que farem servir per comparar els resultats per gènere del cas català en perspectiva internacional (vegeu l'apartat *Anàlisi de tendències de mobilitat absoluta*).

En totes dues matrius, són les dones les que assoleixen una major mobilitat total, vertical i ascendent respecte dels homes, tot i compartir taxes equiparables d'herència social. La matriu CASMIN assigna una major mobilitat descendent a les dones (15,8%) que als homes (14,3%) i discrepa de la mobilitat descendent que computa la nostra

Taula 20.

Taxes absolutes segons gènere i matrius de mobilitat

	Matriu EGP-7		Matriu EGP7-CASMIN	
	Homes (50,4%)	Dones (49,6%)	Homes (50,4%)	Dones (49,6%)
Herència de la classe	22,9	23,2	25,2	23,2
Mobilitat total	77,1	76,8	74,8	76,8
Mobilitat no vertical	9,5	10,9	24,4	21,3
Total mobilitat vertical	67,6	65,9	50,4	55,5
Total ascendent	45,3	48,0	36,1	39,7
- Ascendent reduïda	26,6	28,9		
- Ascendent extensa	12,5	13,5		
- Ascendent màxima	6,2	5,6		
Total descendent	22,3	17,9	14,3	15,8
- Descendent reduïda	13,5	11,1		
- Descendent extensa	6,4	5,5		
- Descendent màxima	2,4	1,3		

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

matriu EGP7. Això és deu a la diferent jerarquia i als diferents criteris de mobilitat horitzontal que assignen ambdues matrius.

L'anàlisi de la immigració en la mobilitat social planteja una qüestió prèvia sobre la tradició de Catalunya com a societat tradicional d'acollida de fluxos migratoris. De fet, les estructures de mobilitat no són les mateixes en una societat que es renova fonamentalment pel seu propi creixement vegetatiu que en una altra que es beneficia dels canvis causats per l'arribada d'immigrants. En termes de mobilitat entre orígens i destins, a més, hem de computar orígens de classe de pares que no habiten a Catalunya. Per últim, per apropar-nos al fenomen migratori prioritzem la variable lloc de naixement en contra d'altres opcions. La taula 21 recull les taxes de mobilitat segons el territori de naixement dels enquestats.

Els adults més grans de vint-i-cinc anys nascuts a Catalunya sumen quasi un 70% de la nostra mostra, mentre que els nascuts a Espanya sumen un 25,4%. Hi apareix

Taula 21.
Comparativa de taxes de mobilitat per origen territorial (EGP7)

	Nascuts a Catalunya	Nascuts a Espanya	Nascuts a l'estranger
Total (%)	69,9	25,4	4,7
Herència de classe	24,2	22,5	31,8
Mobilitat no vertical	8,0	4,8	
Total mobilitat vertical	67,8	72,7	68,2
Total ascendent	50,0	51,3	26,2
- Ascendent reduïda	29,8	31,4	
- Ascendent extensa	12,2	16,0	
- Ascendent màxima	8,0	3,9	
Total descendent	17,8	21,4	42,1
- Descendent reduïda	11,0	14,5	
- Descendent extensa	5,7	1,7	
- Descendent màxima	1,1	5,2	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

alhora una minoria d'immigrants estrangers (4,7%). Són els nascuts a Espanya els que destaquen amb una lleugera major mobilitat ascendent i una major mobilitat descendent.

Ara bé, són els immigrants estrangers els que acusen un major desclassament descendent (42,1%) atès que ocupen les posicions més baixes i menys desitjades pels nacionals en certs sectors, com el servei domèstic, l'hostaleria, la construcció i l'agricultura. De la mateixa manera que el gènere divideix les oportunitats de destí entre homes i dones, l'estrangeria divideix els destins de nacionals i no nacionals. L'enquesta del PaD (2005) encara no permet capturar els destins socials dels fills de la nova immigració que s'estan escolaritzant al nostre país. Caldrà esperar més temps i focalitzar les edats de vint-i-cinc a trenta-quatre anys.

La taula 22 permet consultar els fluxos de sortida per origen de classe i lloc de naixement dels enquestats. Les diferències principals són les següents:

- En els marginals d'origen s'aprecia equivalència entre catalans nadius i catalans nascuts a Espanya en els orígens I-II, IVc i V. Les discrepàncies d'origen les trobem en el menor volum de la petita burgesia (IV) i de la classe obrera qualificada (VI) entre els nascuts a Espanya a canvi d'un major volum absolut de pares de classe baixa (VII) i de classe III sobre els catalans: 34 i 19% davant del 24 i 14%, respectivament.
- En els marginals d'origen per nivell educatiu del pare, s'aprecia entre els nascuts a Espanya un volum més gran de pares sense estudis bàsics (50%) respecte dels nascuts catalans (34%). Aquesta desproporció d'herència educativa i cultural condiciona uns nivells educatius menors dels fills espanyols (un 19% acaba sense estudis, un 27% amb nivells secundaris i un 20% amb nivells universitaris) respecte dels fills nascuts a Catalunya (quasi un 5% sense estudis, un 38% amb diplomes secundaris i un 32% d'universitaris).
- A igualtat d'origens alts (I-II) els fluxos de sortida varien molt segons el lloc de naixement. Els nascuts a Espanya arriben molt menys als destins I-II-III-IVab i molt més al destí social més baix (VII). Això és deu al menor rendiment educatiu dels fills nascuts espanyols d'origen I-II respecte dels nascuts catalans

Taula 22.
Mobilitat de sortida (*outflow*), per lloc de naixement

Nascuts a Catalunya (70%)	Destí de classe								Total fila	Marginals d'origen
	I	II	III	IVab	IVc	V	VI	VII		
Classe I	14,3	33,8	18,2	18,2	--	10,4	1,3	3,9	100	6,3
Classe II	8,3	40,2	22,7	10,6	--	11,4	1,5	5,3	100	10,9
Classe III	9,7	25,7	27,4	9,1	--	9,7	9,1	9,1	100	14,4
Classe IV	8,1	26,8	20,6	17,2	--	9,1	10,0	8,1	100	17,2
Classe IVc	2,1	21,3	14,9	25,5	2,1	10,6	6,4	17,0	100	3,9
Classe V	--	14,8	38,9	9,3	--	9,3	13,0	14,8	100	4,4
Classe VI	2,2	15,1	29,7	11,6	--	12,9	15,5	12,9	100	19,1
Classe VII	3,1	12,1	19,7	13,5	--	10,4	17,3	23,9	100	23,8
Marginals de destí	5,8	22,1	23,8	13,4	0,1	10,6	11,2	13,0	100	100
Nascuts a Espanya (25,4%)	Destí de classe								Total fila	Marginals d'origen
	I	II	III	IVab	IVc	V	VI	VII		
Classe I	17,2	27,6	10,3	10,3	--	13,8	--	20,7	100	5,1
Classe II	18,6	27,1	6,8	5,1	--	3,4	1,7	37,3	100	10,4
Classe III	4,7	9,3	18,7	17,8	--	14,0	17,8	17,8	100	18,9
Classe IV	1,9	26,9	21,2	19,2	--	7,7	17,3	5,8	100	9,2
Classe IVc	--	4,5	4,5	31,8	--	22,7	9,1	27,3	100	3,9
Classe V	--	21,7	43,5	21,7	--	4,3	8,7	--	100	4,1
Classe VI	1,2	6,2	39,5	11,1	--	3,7	17,3	21,0	100	14,3
Classe VII	2,1	5,7	20,3	21,9	--	10,9	16,7	21,9	100	34,0
Marginals de destí	4,8	12,4	21,2	17,3	0,2	9,7	14,0	20,4	100	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

del mateix origen. De fet, el 73% de fills catalans de pares universitaris són ells mateixos universitaris, mentre que ho són el 58% dels fills espanyols de pares universitaris.

- A igualtat d'orígens baixos (VI-VII) els fluxos de sortida també varien: els fills nascuts a Espanya d'orígens obrers arriben menys que els fills catalans del mateix origen als destins I-II, i concentren el seu ascens social en destins III i IVab.

El condicionant d'un voluminós baix nivell cultural dels pares dels nascuts a Espanya repercuteix en un nivell educatiu menor assolit pels seus fills respecte dels nascuts catalans i, per tant, una menor elegibilitat i accés als destins de més prestigi (I-II). La taula 23 mostra la diferent distribució de la mobilitat d'entrada segons el lloc de naixement. Entre els nascuts catalans, el 39% de tota la seva mobilitat ascendent d'entrada es concentra en destins alts (I-II) per un 19,7% dels nascuts espanyols que opten per concentrar el seu ascens d'entrada en la petita burgesia (28,3%). En canvi, la mobilitat descendent d'entrada en els destins més baixos (VII) per als nascuts espanyols arriba fins al 55,4% quan per als nascuts catalans representa el 37,5%. Mentre que el 40,8% del total descendent d'entrada dels nascuts catalans es concentra en les capes intermèdies (III-V), en el cas dels nascuts espanyols es redueix al 19%.

Taula 23.

Mobilitat d'entrada, per llocs de naixement (%)

		I-II	IVab	V	III	VI	VII	Total
Nascuts a Catalunya	Ascendent d'entrada	39,0	16,0	14,0	22,0	9,0	--	100
Nascuts a Espanya	Ascendent d'entrada	19,7	28,3	15,0	25,0	12,0	--	100
		I-II	IVab	V	III	VI	VII	Total
Nascuts a Catalunya	Descendent d'entrada	--	--	10,8	30,0	21,7	37,5	100
Nascuts a Espanya	Descendent d'entrada	--	--	5,0	14,0	25,6	55,4	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

En el capítol 7 analitzem com han evolucionat les oportunitats de mobilitat social per a catalans autòctons i catalans nouvinguts de l'emigració espanyola, i contrastem els nostres resultats del PaD (2005) amb els que va registrar Pinilla l'any 1973.

Les desigualtats de mobilitat també són acusades i paradoxals segons la desigualtat d'estatus econòmic dels destins socials. El 22% de les llars catalanes se situaven sota el llindar de la pobresa (mesurat per sota dels 15.000 euros nets d'ingrés/llar l'any 2005). En l'altre extrem, el 8,2% de les llars gaudien del major tram d'ingressos declarat: més de 50.000 euros/llar al mateix any. Tot i l'esperada ocultació de renda que és previsible i l'escassa representació de les elits d'alta burgesia en tota gran enquesta, aquests percentatges 22-8 posen de manifest els dos extrems en què es dualitza la societat catalana segons el PaD (2005).

A la taula 24 podem comprovar la desagregació dels dos extrems en funció de les variables adscriptives d'origen. El 65% de les llars pobres a Catalunya procedeix d'orígens de classe baixos (obriers i camperols) davant d'un 7% que provenen de la petita burgesia o d'un 8,3% que han descendit a la pobresa des d'orígens alts (I-II). La importància de la classe d'origen a l'hora de patir pobresa no sembla tenir la mateixa força de determinació quan es tracta de gaudir o d'accedir a la riquesa.

Les llars que han assolit ingressos alts tenen una distribució d'entrada segons classe d'origen molt més equitativa i proporcional. Cal destacar com un 31% de les llars més riques del nostre estudi tenen un origen obrer o pagès, el 18% prové d'un origen de petita burgesia urbana i un 24% prové de la classe superior (I-II). Quasi el 55% de les llars més riques corresponen a individus o cònjuges posicionats en destins de classe I-II, cosa que mostra una clara sobrerepresentació respecte de la mitjana catalana. Alhora, el 51% dels individus o cònjuges que formen les llars més riques en ingrés són titulats universitaris. Es constata així, per primer cop, una elit meritocràtica i solvent que procedeix d'una base d'orígens prou interclassista.

El nivell educatiu del pare actua com a barrera ben limitadora i reproductora de la pobresa: el 83% dels individus que viuen en les llars pobres són la segona generació d'un pare sense estudis o amb estudis bàsics davant del 58% dels individus que arriben a una llar d'alt ingrés o la comparteixen. En canvi, entre aquests últims només el 20% reproduïx el baix nivell educatiu familiar, mentre que el baix nivell educatiu representa el 76% dels individus de llars pobres. No disposem de dades sobre el nivell de pobresa o riquesa dels orígens socials, però queda clar que bona part de l'herència

Taula 24.**Pobresa i riquesa per classe i educació d'origen i de destí**

	Llar en pobresa (< 15.000 €/any)	Total Catalunya	Llar d'ingressos alts (> 50.000 €/any)
Total %	22,0	100	8,2
Classe del pare			
I Empresaris i directius	2,4	6,0	12,3
II Professionals	5,9	11,4	12,0
IVab Petita burgesia	7,1	12,9	18,4
V-III Quadres i empleats	19,8	22,1	26,1
IVc+VI+VII Obrers i pagesos	64,8	47,6	31,2
Total d'entrada	100	100	100
Nivell educatiu del pare			
Sense estudis	53,0	45,5	24,0
Estudis bàsics	29,8	32,3	33,9
Estudis secundaris	15,0	14,9	22,0
Estudis superiors	2,2	7,4	20,1
Total d'entrada	100	100	100
Nivell educatiu dels fills			
Sense estudis	35,1	18,8	6,0
Estudis bàsics	40,7	29,4	14,0
Estudis secundaris	18,9	29,5	29,0
Estudis superiors	5,3	22,3	51,0
Total d'entrada	100	100	100
Classe dels fills			
I Empresaris i directius	0,4	5,3	14,7
II Professionals	6,2	18,6	39,7
IVab Petita burgesia	16,9	15,0	15,7
V +III Quadres i empleats	32,5	32,7	22,5
VI+VII Obrers manuals	44,0	28,4	7,4
Total d'entrada	100	100	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

de la pobresa monetària és alhora l’herència d’un capital educatiu i cultural familiar pobre. Es reflecteix així el cercle tancat de la desigualtat.

Analitzem ara els resultats de mobilitat que presenta la jerarquia d’ingressos declarada pels enquestats que presenta la taula 25. En aquest cas, el llindar de l’estrat alt correspon a més de 45.000 euros.

- El 44% dels individus que viuen en llars pobres ha conegut l’ascens de classe tot i ser pobre, el 26% és immòbil i el 29% arriba a l’estatus de pobresa des del descens social.
- El 56% dels individus d’ingressos alts prové de l’ascens social, el 35% hereta la classe d’origen i el 9% ha descendit. El tram més ric és el que registra un encllassament ascendent més gran.

Taula 25.
Mobilitat social per desigualtats d’ingrés de les llars (EGP7)

		%	Mobilitat social			
			Ascendent	Reproducció	Descendent	Total
Estrat baix	Menys de 15.000 €/any	22,0	44,2	26,3	29,5	100
Estrats mitjans	De 15.000 a 24.999 €/any	33,1	44,3	28,1	27,7	100
	De 25.000 a 34.999 €/any	19,5	45,9	32,6	21,5	100
	De 35.000 a 44.999 €/any	11,7	49,8	37,6	12,7	100
Estrat alt	45.000 o mes €/any	13,8	55,7	34,8	9,5	100
Total (N= 1.638)		100	47,7	31,7	20,6	100
Menys de 15.000 €/any)			10,8	9,6	16,6	
De 15.000 a 24.999 €/any			27,3	26,0	39,3	
De 25.000 a 34.999 €/any			24,3	26,0	26,3	
De 35.000 a 44.999 €/any			15,1	17,1	8,9	
45.000 o més €/any)			22,5	21,2	8,9	
Total d'entrada			100	100	100	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Les probabilitats relatives d'arribar a l'estrat superior d'ingressos estan desigualades per origen de classe, tal com recull la taula 26:

- El 36,6% dels fills de la classe I hi arriba, i també el 21,1% dels fills de la classe II, en contrast amb el 10% dels fills de pagesos (IVc) i de classes obreres (VI-VIIa) o el 6,5% dels fills de peons i jornalers agraris (VIIb) que aconsegueixen arribar-hi.

Taula 26.

Origen social, ingressos de la llar i destins socials dels fills

Origen social		Ingressos de la llar de destí	% flux de sortida	Destins socials (fila)				
				I-II	III-V	IV	VI-VII	
Classes de servei	I (5,4)	Pobresa	10,6	--	--	50,0	50,0	100
		Ingressos alts	36,6	74,4	23,1	2,6	--	100
	II (10,7)	Pobresa	15,3	17,6	11,8	17,6	52,9	100
		Ingressos alts	21,1	72,5	12,5	15,0	--	100
Classes intermèdies	IVab (15,2)	Pobresa	14,0	19,2	46,2	7,7	26,9	100
		Ingressos alts	19,9	55,8	19,2	9,6	15,4	100
	V (4,2)	Pobresa	31,1	--	66,7	--	33,3	100
		Ingressos alts	14,4	50,0	44,4	5,6	--	100
	III (16,2)	Pobresa	16,5	6,7	20,0	13,3	60,0	100
		Ingressos alts	19,0	52,2	29,0	18,8	--	100
Classes obreres	VI (17,1)	Pobresa	15,7	3,1	50,0	12,5	34,4	100
		Ingressos alts	9,6	47,1	17,6	20,6	14,7	100
	VIIa (20,1)	Pobresa	23,0	1,9	32,1	22,6	43,4	100
		Ingressos alts	10,7	18,1	29,5	29,5	22,7	100
Classes agràries	IVc (3,9)	Pobresa	20,9	--	11,1	44,4	44,4	100
		Ingressos alts	10,5	57,1	28,6	14,3	--	100
	VIIb (7,3)	Pobresa	41,5	6,3	18,8	18,8	56,3	100
		Ingressos alts	6,5	33,3	41,7	16,7	8,3	100

Nota: Taxes de sortida de llars pobres i d'ingressos alts de destí sobre el total de destins de cada classe d'origen (no sumen 100). Per facilitar la lectura, s'han obviat la resta de trams d'ingressos. Precaució amb les *dades en cursiva*, donada l'escassetat de casos.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

- Entorn del 72-74% de l'estrat alt d'ingressos amb orígens de classe superior (I-II) aconseguix alhora destins I-II. Aquesta dada seria indicativa de la major homogàmia professional de llars de doble ingrés, on home i dona ocupen destins similars. En canvi, sembla que l'homogàmia d'estatus en l'estrat alt d'ingressos va disminuint a mesura que baixa l'origen de classe.

Les oportunitats de mobilitat social varien, per últim, segons la desigualtat de condicions de treball en la generació dels fills. Entre el 10% de funcionaris del conjunt de la mostra, el 60% ha conegut la mobilitat ascendent a través de la funció pública i només el 8% ha viscut el descens social. Entre el 32% del *precariat* (temporals, a temps parcial i aturats) present a la mostra, l'ascens social és del 36% i la mobilitat descendent, del 33%.

Taula 27.

Comparativa de taxes de mobilitat social, per estatus laboral

	Funcionariat	Total (> 30 anys)	Precariat
Percentatge	10,2%	100%	36,3%
Herència de classe	26,8	22,0	20,9
Mobilitat no vertical	5,4	10,7	9,4
Total mobilitat vertical	67,8	67,3	69,7
Total ascendent	59,8	49,1	36,4
- Ascendent reduïda	28,8	28,5	25,3
- Ascendent extensa	11,4	14,3	7,5
- Ascendent màxima	19,6	6,3	3,6
Total descendent	8,0	18,2	33,3
- Descendent reduïda	2,7	11,4	18,2
- Descendent extensa	5,3	5,0	9,4
- Descendent màxima	--	1,8	5,7

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La dualitat entre el funcionariat i el *precariat* posa en relleu el paper clau dels factors polítics i institucionals (extensió o no de la funció pública i desregulació flexible del treball) com a ascensors i descensors amb fort impacte. En suma, tant l'oferta pública

d'ocupació per cobrir les necessitats de les burocràcies com la capacitat legislativa i regulativa del mercat de treball converteixen l'Estat en agent directe promotor o limitador de la mobilitat social.

En resum, hem comprovat com la mobilitat absoluta varia de manera significativa segons les diverses matrius elaborades per cohorts d'edat, gènere i immigració. Alhora, hem vist com la desigualtat d'ingressos i la inseguretat laboral qualifiquen els destins socials d'arribada i condicionen les trajectòries de mobilitat. A continuació analitzarem la mobilitat absoluta en clau comparada internacional.

④ Mobilitat social comparada

El estudis sociològics s'han ocupat de la mobilitat social comparada des dels anys seixanta. Tal com assenyala Cachón (1989), les taxes de qualsevol país no adquireixen significació si no es comparen amb les d'altres països. Abans, però, convé presentar la desigual composició de l'estructura de classes en cada cas nacional, resultat històric de la diferent divisió social i tècnica del treball i de la peculiar trajectòria de modernització de cada país.

LA MOBILITAT SOCIAL CATALANA I EUROPEA

Tal com reflecteix la taula 28, l'estructura de classes difereix molt entre països, cosa que fa molt variable el volum de posicions tant d'origen com de destí en cada cas. L'estructura social de Catalunya conté una significativa proporció de petita burgesia (14%) que és característica dels països mediterranis i del teixit estès de petita empresa. Tanmateix, l'estructura catalana sembla distanciar-se de la pauta mediterrània pel menor pes que tenen les classes obreres (37%), i apropar-se a l'estructura alemanya tant en la proporció de classes obreres com d'intermèdies.

Tot i que el volum de la classe I-II-Va és superior a Catalunya (quasi el 29%) respecte a Espanya (27%) o Itàlia (25%), encara és inferior al d'Alemanya (33%) i molt llunyà

Taula 28.**Estructura de classes a Catalunya i Europa (%)**

	Directius i tècnics (I+II+Va)	Petita burgesia (IVab)	Quadres i empleats no manuals (Vb+ IIIa)	Classes obreres (IIIb+VI+VII)	Total
Holanda	47,4	6,2	17,6	28,8	100
Suècia	42,9	6,8	12,1	38,2	100
Gran Bretanya	37,5	6,9	16,5	39,1	100
Alemanya	33,0	7,4	23,7	35,9	100
Total PaD (2005) Població de 25-64 anys	28,8	14,2	20,0	37,0	100
Espanya	27,6	13,4	15,1	43,9	100
Itàlia	25,0	19,2	15,8	40,0	100
Portugal	19,3	15,0	14,7	51,0	100
Total UE-21 (2003) Actius de 25-64 anys	31,0	9,5	22,2	37,3	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) (sobre el total de població entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys), i de Leiulfsrud, Bison i Jensberg (2005) (sobre població activa entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys).

respecte del país més aburgesat i professionalitzat d'Europa, que és Holanda (47%), on més intensa ha estat la desproletarització de la seva estructura de classes.

En tot cas, l'estructura de classes de Catalunya manté una forta correspondència amb l'estructura de classes agrupada de la Unió Europea a 21 països que obtenen Leiulfsrud, Bison i Jensberg (2005) aplicant l'esquema EGP. L'única excepcionalitat catalana és el pes més gran de la petita burgesia. Però aquest fet singular provoca, com passa als països mediterranis, una propensió més gran a la mobilitat horitzontal que es dona entre la petita burgesia i les classes intermèdies adjacents, com ja hem vist abans.

Tenint en compte, doncs, la variació d'estructures de classe, anem a fer dos exercicis comparatius. En primer lloc, comparem els nostres resultats de mobilitat amb les dades recents de Rechi (2006) sobre una mostra de cinc grans països europeus.

En segon lloc, contrastem les taxes de mobilitat absoluta d'una selecció de països amb dades homogènies que comprenen els anys setanta, vuitanta i noranta (Breen, 2004) i que són directament comparables aplicant-los l'esquema CASMIN amb les dades del PaD.

Una primera font comparada que utilitzem són les dades recents que aporta Ettore Rechi (2006), que agrupa els cinc grans països que conformen la Unió Europea (Gran Bretanya, Alemanya, França, Itàlia i Espanya) en una única mostra d'11.727 individus a partir de l'Enquesta Social Europea (ESS). La taula 29 presenta les dades comparatives entre la mostra conjunta d'aquests països (UE-5) i les dades per a la nostra mostra entre vint-i-vuit i seixanta-quatre anys, seguint l'esquema CASMIN per tal de fer-ne comparables els resultats.

El cas empíric de Catalunya mostra una taxa menor d'herència que la suma dels països centrals de la vella Europa (el 26,9% davant el 32,2%). La mobilitat no vertical catalana és superior a la que presenta la UE-5, en correspondència amb la major presència de petita burgesia, i la mobilitat ascendent catalana és un xic superior (35%) a la suma de països (33,3%). Però la diferència més significativa rau en la taxa inferior de mobilitat descendent que presenta el cas català (15,4%) davant la UE-5 (19,1%).

Taula 29.

Comparació de la mobilitat absoluta entre Catalunya i Europa (UE-5)

	H	MT	MNV	VA	VD	VA/H	VA/VD
UE-5 (ESS-2003)	32,2	67,8	15,8	33,3	19,1	1,03	1,74
Catalunya (PaD-2005)	26,9	73,1	22,7	35,0	15,4	1,30	2,27

Font: Elaboració pròpia a partir de Rechi (2006) i del PaD (2005). La mostra UE-5 agrupa la Gran Bretanya, Alemanya, França, Itàlia i Espanya. En ambdós casos s'utilitza l'esquema CASMIN.

La ràtio entre la mobilitat ascendent i l'herència resulta favorable per al cas català (1,30), així com el predomini de la mobilitat ascendent sobre la descendent (2,27). Compartint, doncs, el mateix esquema CASMIN de classes socials i els mateixos criteris

d'assignació de mobilitat social, el cas català d'estratificació social destaca per una alta mobilitat i una baixa taxa d'herència comparada.

Més enllà de les significatives variacions absolutes, convé analitzar els fluxos de mobilitat de sortida (*outflow*) entre països, que ens informen dels destins desiguals d'arribada des de cada classe d'origen, com els fluxos d'entrada (*inflows*), que ens descriuen com s'efectua el reclutament de cada classe social. El gràfic 11 presenta els fluxos de sortida, que s'han de llegir en horitzontal, seguint els destins a què arriben els individus procedents de cada origen de classe.

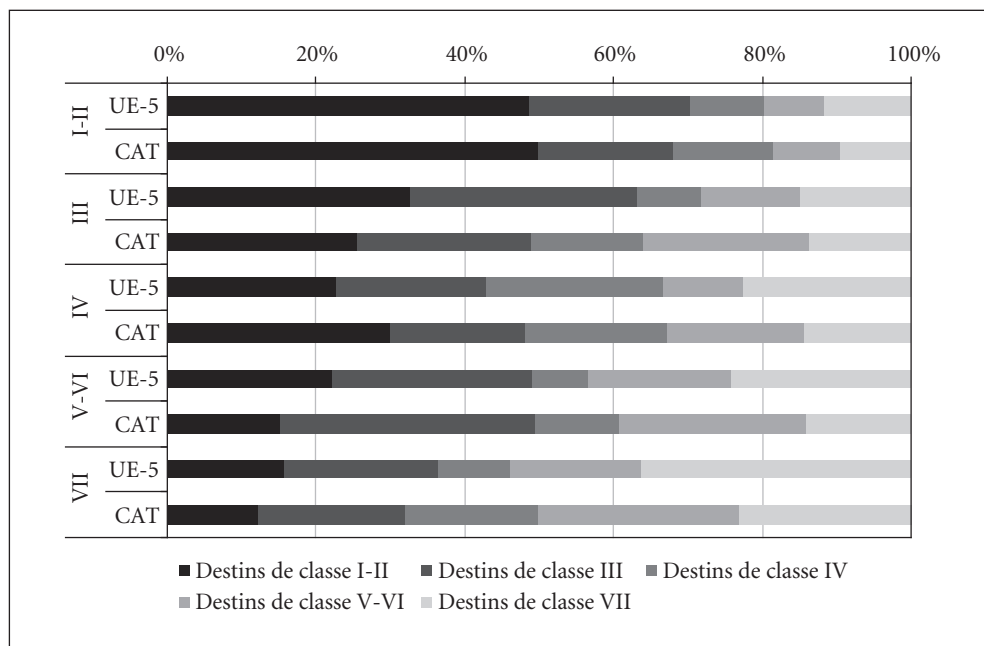
Entre els orígens de classe I-II (directius i professionals) observem que hi ha una considerable convergència de destins entre el cas de Catalunya i la mostra de la UE-5 de Rechi (2006). No obstant això, les lleugeres variacions són significatives i convé destacar-les, atès que apunten cap a un enclassement un xic més favorable dels orígens I-II catalans respecte dels seus iguals europeus:

- L'herència de classe des dels orígens I-II és més alta a Catalunya (50%) que a la mostra de la UE-5 (48,7%).
- La probabilitat d'acabar en destins de petita burgesia des d'aquest origen és més alta a Catalunya (13,4%) que a la UE-5 (10,1%) i, per contra, en aquests països europeus és més alta (21,5%) la probabilitat de descendir cap a posicions intermèdies (classe III) que no pas a Catalunya (18,1%).
- La probabilitat de descendir cap als segments qualificats (V-VI) és pràcticament la mateixa, però no pas la de descendir cap a les classes més baixes poc qualificades (VII), s'observa un major descens des dels orígens alts a la UE-5 (11,6%) que no pas a Catalunya (9,5%).

Entre els orígens de classe III (intermedis no manuals) observem una major divergència entre el cas català i la mostra de la UE-5. La probabilitat d'arribar des d'aquests orígens a les classes superiors I-II és bastant més alta en la mostra europea (32,5%) que no pas en la catalana (25,5%), així com la probabilitat d'herència de classe (el 30,6% davant el 23,4%). La taxa de sortida de descens a la classe VII és pràcticament la mateixa, però no pas la probabilitat d'arribar a la petita burgesia (IV), que és

Gràfic 11.

Mobilitat de sortida comparada entre Catalunya (2005) i la UE-5 (2003)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i de Rechi (2006).

6,4 punts percentuals superior a Catalunya, o d'arribar al segment tècnic qualificat (V-VI), on les taxes catalanes superen les europees en quasi 9 punts.

Des dels orígens de petita burgesia (IV) s'observa una nova divergència, atesa la probabilitat més gran a Catalunya d'ascendir cap a les classes superiors I-II (30%) que no pas a la mostra europea (22,8%). A més, la petita burgesia europea tendeix a un grau d'herència més gran (24%) que no pas la catalana (19,2%), però alhora presenta una taxa descendent més gran cap a la classe VII (22,5%), que a la mostra catalana no resulta tan acusada (14,2%). Per últim, els destins tècnics, quadres i qualificats resulten menors a la mostra europea (10,8%) que no pas a la mostra catalana (18,6%). En aquestes dissimilituds cal tenir en compte tant la immigració de fills de petits propietaris agraris

(IVc) cap a Catalunya que han acabat en destins V-VI, com la pervivència d'un estès teixit de petita burgesia urbana que no ha declinat tant com a la mostra de la UE-5. Si comparem el diferencial d'origens i destins (taula 30) observem com en el cas català el diferencial negatiu entre pares i fills d'origens IV (-3,2%) és inferior al diferencial negatiu de la mostra europea (-8,4%) i, per tant, la destrucció de posicions de petita burgesia no ha estat tan acusada en el cas català.

Els orígens de classe V-VI (tècnics, quadres i qualificats) tenen més probabilitat d'arribar a destins superiors (I-II) en la mostra europea (22,2%) que no pas en la mostra catalana (15%), on s'evidencia, doncs, una barrera classista més gran d'accés a les posicions superiors. En compensació, els fluxos de sortida cap a les classes intermèdies (III+V) són molt més alts a Catalunya (44,8%) que no pas a la mostra europea (34,2%). Una pauta diferencial és la probabilitat desigual de descens social cap a les posicions VII, que són més grans als països europeus (24,2%) que no pas en el cas català (14%), i per aquesta raó l'herència dels orígens V-VI són superiors a Catalunya (25,2%) respecte de la mostra de la UE-5 (19,3%).

Per últim, els fluxos de sortida des dels orígens més baixos i poc qualificats (VII) mostren novament una barrera classista més gran a Catalunya per arribar a les posicions altes (I-II) des d'aquests orígens (12,3%) respecte de la mitjana de la UE-5 (15,6%). Per contra, l'herència de classe VII és més baixa en el cas català (23,1%) que en el cas europeu (36,3%) i això provoca una destinació ascendent més gran cap a les posicions intermèdies i qualificades (III-IV-V-VI) a Catalunya (64,6%) respecte de la mostra de la UE-5 (48,1%).

En suma, els fluxos de sortida des dels orígens més baixos comparats possibiliten en el cas català un volum ascendent més gran cap a la zona intermèdia de l'estructura de classes, que actua com a zona d'amortiment (*buffer-zone*) amb més intensitat que en la resta de països europeus. La taula 30 posa en evidència una quasi similaritat en el diferencial d'origens i destins (Dif. O-D), excepte en la menor desaparició a Catalunya de posicions de petita burgesia (IV) i la desaparició més intensa de posicions baixes (VII) respecte de la UE-5. Aquestes últimes queden subsumides en nous destins per als fills en els estrats intermedis (III-IV).

Taula 30.

Comparació dels marginals de la matriu de la UE-5 i de Catalunya (%)

	UE-5 (2003)				Catalunya (2005)		
	Orígens	Destins	Dif. D-O		Orígens	Destins	Dif. D-O
I-II	15,6	25,8	+ 10,2		15,1	24,2	+ 9,1
III	17,8	23,4	+ 5,6		16,5	22,8	+ 6,3
IV	20,2	11,8	- 8,4		18,8	15,6	- 3,2
V-VI	16,1	14,4	- 1,7		21,0	21,5	- 0,5
VII	30,3	24,5	- 5,8		28,6	15,9	- 12,7

Nota: La mostra de la UE-5 agrupa la Gran Bretanya, Alemanya, França, Itàlia i Espanya.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i de Rechi (2006).

ANÀLISI DE TENDÈNCIES DE MOBILITAT ABSOLUTA

Fem ara el segon exercici comparatiu. Tant la recerca d'Erikson i Goldthorpe (1993) com la més recent coordinada per Breen (2004) troben importants variacions de mobilitat absoluta entre països. Aquesta darrera recerca presenta els resultats del projecte “National Patterns of Social Mobility in Europe (1970-1995): Divergence or Convergence?” a partir de mostres més actualitzades que incorporen tant homes com dones de deu països europeus més Israel. La mitjana de mobilitat absoluta d'ambdós sexes era del 69,4% als anys setanta, del 70,8% als anys vuitanta i del 71,7% als anys noranta. Bona part d'aquest increment es deu a la mobilitat absoluta més gran de les dones.

Tot i les variacions absolutes, al llarg dels darrers trenta anys els onze països han fet més similars les seves estructures de classe i els seus patrons de mobilitat. A la taula 31 podem comprovar com ha anat minvant la variància entre països pel que fa a la taxa de mobilitat absoluta masculina i femenina. Tot i que s'hi constata un desigual comportament de la variància comparada entre homes i dones pel que fa a la mobilitat ascendent entre països.

Taula 31.

Evolució de la mitjana de mobilitat absoluta i la variància (S^2) entre els deu països de la mostra de Breen (%)

	Homes				Dones			
	Mobilitat absoluta	S^2	Vertical ascens	S^2	Mobilitat absoluta	S^2	Vertical ascens	S^2
Anys setanta	66,3	48,0	28,0	37,1	72,5	86,4	25,6	11,7
Anys vuitanta	66,9	25,8	32,6	22,9	74,8	13,7	32,9	15,7
Anys noranta	67,7	19,9	33,4	11,4	75,7	8,8	35,3	11,6

Font: Elaboració pròpia a partir de Breen (2004).

Tot i la reducció de la dispersió no s'arriba a la plena convergència entre països, la mobilitat absoluta masculina varia en un rang entre el 74% o el 71% d'Israel i Suècia fins al 60% d'Alemanya i la Gran Bretanya. Per a les dones el rang de variació és menor i oscil·la entre el 82% d'Israel i el 72% d'Alemanya i Holanda (Breen i Luijkx, 2004). Les taules 32 i 33 presenten la descomposició de les diferents taxes d'herència i mobilitat que ordenen el rànquing de països en funció de la taxa de mobilitat absoluta (MT). Hem seleccionat nou països de la recerca de Breen (2004) i hem incorporat el cas d'Espanya, aportat per Echevarria (1999), i el cas de Catalunya, a partir de les dades del PaD (2005).

Cal puntualitzar que les dades comparatives aportades per Breen (2004) corresponen a la dècada dels anys noranta i que la classe del pare queda definida, majoritàriament, per l'ocupació exercida pel pare quan l'enquestat tenia catorze anys. En canvi a les dades del PaD (2005) es pregunta només per la darrera ocupació exercida pel pare, cosa que eixampla molt més l'amplitud de mobilitat entre pares i fills. Tot i així, les dades de Catalunya la posicionen com a societat d'alta mobilitat absoluta, seguint el mateix esquema EGP-7 (CASMIN) de la recerca de Breen (2004). D'altra banda, tot i que les dades de tots els països es refereixen a la dècada dels anys noranta, excepte Catalunya, que daten del 2005, la dècada de diferència gairebé suma un o dos punts percentuals en favor del cas català i no fa variar els resultats.

Taula 32.

Decomposició de les taxes d'herència (H) i mobilitat total (MT), no vertical (MNV), vertical ascendent (VA) i vertical descendent (VD): HOMES majors de vint-i-cinc anys (EGP 7-CASMIN) als anys noranta (%)

	H	MT	MNV	VA	VD	VA/H	VA/VD
Catalunya	25,2	74,8	24,4	36,1	14,3	1,43	2,52
Israel	25,7	74,3	23,9	35,0	15,4	1,36	2,27
Itàlia	27,9	72,1	25,8	35,9	10,4	1,28	3,45
Hongria	28,4	71,6	17,9	35,9	17,8	1,26	2,01
Suècia	29,2	71,0	15,8	36,6	18,6	1,26	1,96
Noruega	31,9	68,1	16,0	34,2	17,9	1,07	1,91
Espanya	32,0	68,0	19,0	42,0	7,0	1,31	6,00
França	33,0	67,0	23,2	29,9	16,4	0,90	1,80
Holanda	34,3	65,7	11,7	37,7	16,3	1,09	2,31
Gran Bretanya	33,9	60,8	10,1	31,7	19,0	0,80	1,66
Alemanya	39,7	60,3	14,0	33,3	13,0	0,83	2,56
Mitjana	31,3	68,7	18,3	35,3	15,1	1,14	2,58

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005), Breen (2004) i Echevarría (1999).

- En el cas dels homes, Catalunya i Israel comparteixen les taxes absolutes més altes; superen el 74% contrastant amb els dos països més esclerotitzats, que són Alemanya i la Gran Bretanya, que no passen del 61%.
- L'herència de classe és especialment alta a Alemanya i abasta quasi el 40% de la població masculina. És intensa en la resta de països, en un rang entre el 34% i el 28%, i resulta sensiblement inferior a Catalunya i Israel.
- Una part apreciable de la mobilitat absoluta respon a una lògica de mobilitat no vertical (MNV), que és més característica dels països mediterranis com Catalunya, Israel, Itàlia, França i Espanya, en un rang que oscil·la entre quasi el 26% i el 19%. Aquest tipus de mobilitat horitzontal es dona entre l'apreciable volum de petita burgesia que hi ha en aquests països i les categories no manuals adjacents. En canvi, resulta molt baixa a la Gran Bretanya i Holanda (un 10%) i de freqüència intermèdia a Alemanya i els dos països escandinaus.
- Els països amb taxes de mobilitat ascendent més altes són Espanya (42%), Holanda (38%), Suècia (37%) i Catalunya, Itàlia i Hongria (36%), mentre que el

més baix és el cas de França (30%), tot i que està per sobre de Polònia (26%), que no apareix a la taula. Per tant, la mobilitat d'ascens oscil·la en un rang entre el 42 i el 30, que s'amplia al 42 i el 26 si hi introduïm Polònia.

- La mobilitat descendent predomina a la Gran Bretanya, Suècia, Noruega i Hongria (19-18%), i resulta molt baixa en dos països mediterranis, Espanya (7%) i Itàlia (10%). Catalunya, amb un 14% de mobilitat descendent, se situa entre Alemanya i França, i quasi en la mitjana de la mostra escollida.
- Si calculem la ràtio representada pel pes de la mobilitat ascendent respecte del pes de l'herència de classe (VA/H), Catalunya apareix amb el millor indicador (1,43), seguida d'Israel, Espanya, Itàlia, Suècia i Hongria. En canvi, els països on l'herència té més pes que la mobilitat ascendent són la Gran Bretanya, Alemanya i França (0,8-0,9).
- Si calculem la proporció de mobilitat ascendent sobre la descendent (VA/VD), el millor país resulta ser Espanya (ràtio de 6,00) seguida a distància per Itàlia (3,45) i Catalunya (2,52). Les ràtios més baixes són la Gran Bretanya i França, però no pas Alemanya, que, malgrat l'alta herència de classe, proporciona la mateixa ràtio de Catalunya (2,56).

En el cas de les dones no disposem de les dades d'Espanya. El país amb les taxes més altes de mobilitat absoluta femenina és Israel (82%), que ha fet un salt espectacular des dels anys setanta, quan la taxa ja era prou alta (72%), al igual que en el cas dels homes. Les següents taxes altes femenines corresponen, per aquest ordre, a Noruega, França, Catalunya i Hongria (77%).

- Les taxes més baixes de mobilitat absoluta femenina tornen a donar-se a Alemanya i la Gran Bretanya (72%). La dispersió entre països per a les dones és menor que la que hem vist per al cas comparat dels homes, de manera que la variància de les taxes femenines significa el doble d'inferior a la masculina. No trobem, doncs, rangs tan extrems com passa entre els homes.
- L'herència de classe femenina presenta taxes molt més baixes que les masculines i més similars entre països. Alemanya, Suècia, la Gran Bretanya i Holanda (27%) són les més elevades, Catalunya (23%) està una mica per sota de la mitjana i Israel (18%) presenta l'herència social femenina menor.

Taula 33.

Decomposició de les taxes d'herència (H) i mobilitat total (MT), no vertical (MNV), vertical ascendent (VA) i vertical descendent (VD): DONES majors de vint-i-cinc anys (EGP 7-CASMIN) als anys noranta (%)

	H	MT	MNV	VA	VD	VA/H	VA/VD
Israel	17,8	82,2	28,7	39,0	14,5	2,19	2,68
Noruega	22,6	77,4	24,4	37,1	15,9	1,64	2,33
França	22,8	77,2	31,2	33,2	12,8	1,45	2,59
Catalunya	23,2	76,8	21,3	39,7	15,8	2,39	2,51
Hongria	23,5	76,5	20,8	42,0	13,7	1,78	2,01
Itàlia	25,0	75,0	27,0	36,7	11,3	1,47	3,06
Regne Unit	26,1	73,9	20,6	30,6	22,5	0,41	1,36
Suècia	26,8	73,2	15,3	33,5	24,4	1,25	1,37
Alemanya	27,4	72,6	25,2	32,2	15,2	1,17	2,11
Holanda	27,7	72,3	18,7	34,8	18,8	1,25	1,85
Mitjana	24,3	75,7	23,3	35,9	16,5	1,50	2,18

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i Breen (2004).

- La mobilitat no vertical (MNV) també està molt equiparada entre els diferents països, i desdibuixa la pauta masculina que distingia els països mediterranis per sobre de la resta. En el cas de les dones, França, Israel i Itàlia lideren el rànking amb un rang del 31 al 27%, seguits per Alemanya i Noruega (25%). Catalunya se situa per sota de la mitjana (21%) i Suècia presenta les taxes més baixes (15%), que coincideix amb la taxa masculina de mobilitat horitzontal.
- La variància entre països pel que fa a la mobilitat ascendent és idèntica per a dones (11,6) que per a homes (11,4). Els països amb taxes més altes de mobilitat ascendent femenina són Hongria (42%), Catalunya i Israel (amb 40-39%) i Noruega (37%). La resta de països oscil·la entre el 30% i el 35%, i la Gran Bretanya és qui marca la més baixa, com també fa en el cas dels homes, amb un percentatge similar (30-31%).
- La mobilitat descendent femenina mostra una variància més alta (17,6) que l'ascendent i és el doble de la masculina (8,0). Per tant, els països discrepen més entre si en el volum del descens social de les dones, en un rang que va de l'11%

que presenta Itàlia al 24% de Suècia. Altres països amb taxes altes són la Gran Bretanya (22%) i Holanda (19%). Catalunya se situa entorn del 16%, just en la mitjana de la mostra, amb les dones alemanyes i noruegues, però per sota de França (13%). En mobilitat descendent les taxes per als homes i per a les dones catalanes resulten més properes que en la mobilitat ascendent.

- Si calculem la ràtio representada pel pes de la mobilitat ascendent respecte del pes de l'herència de classe (VA/H), Catalunya torna a aparèixer amb el millor indicador (2,39), seguida per Israel (2,19), com ja succeïa en el cas dels homes. La resta de països guarden una distància més gran i resulta revelador, de nou, el cas de la Gran Bretanya (0,41), com a país advers a les oportunitats de mobilitat tant masculines com femenines en favor de l'herència.
- Si calculem la proporció de mobilitat ascendent sobre la descendent, el millor país torna a ser (a falta d'Espanya) el cas italià (3,06) amb una ràtio semblant a la dels homes. La ràtio femenina de Catalunya (2,52) també és equivalent a la dels homes. En canvi, França presenta aquesta ràtio elevada per a les dones (2,59), quan per als homes resultava molt més baixa (1,80). La Gran Bretanya és el país amb la pitjor ràtio VA/VD per a les dones (1,36), condició que comparteix amb Suècia. La proporció de la mobilitat ascendent sobre la descendent, en canvi, és superior a Alemanya (2,11) i quasi similar entre homes i dones.

Continuem l'anàlisi descriptiva de les taxes de mobilitat absoluta calculant ara la immobilitat vertical. És a dir, el percentatge que suma l'herència i la mobilitat no vertical i que no representa ni ascens ni descens social. A més, ho fem donant una projecció temporal des dels anys setanta, vuitanta i noranta per als països seleccionats de la mostra de Breen (2004), a fi de capturar la intensitat dels increments o reduccions dels diferents components de la mobilitat absoluta.

Contra les aparences, la pauta que ha estat històricament predominant és la immobilitat sense moviments ascendents ni descendents. Aquest fet ja va ser destacat als anys setanta per Garnier i Hazelrigg (Cachón, 1989), que criticava l'excessiu enlluernament per la mobilitat quan resultava inferior empíricament al volum d'immobilitat vertical. Amb les dades que aporta Breen (2004), la immobilitat encara es característica de les societats de quatre països europeus de llarga trajectòria com a estats de tradició

conservadora i corporativa, com són Alemanya, França, Itàlia i, afegim, Espanya. En aquests països la immobilitat supera el 50% de la població, tant per a homes com per a dones, en la dècada dels noranta.

Taula 34.

Evolució comparada de la mobilitat absoluta per dècades (homes) (%)

	Anys	ALE	FRA	ITA	ESP	GB	CAT	ISR	HOL	SUE
<i>Immòbils verticals</i> =	70	55,9	56,2	--	--	49,3	--	56,4	49,4	45,9
1) Herència +	80	54,2	54,1	59,2	--	49,2	--	--	45,9	45,3
2) Mobilitat horitzontal	90	53,7	53,7	53,7	51,0	49,3	49,6	49,6	46,0	44,8
3) Mobilitat vertical ascendent	70	31,7	25,9	--	--	32,8	--	20,1	36,1	35,1
	80	33,6	29,1	29,0	--	33,1	--	--	38,9	35,3
	90	33,3	29,9	35,9	42,0	31,7	36,1	35,0	37,7	36,6
4) Mobilitat vertical descendent	70	12,4	17,9	--	--	17,9	--	23,5	14,5	19,0
	80	12,2	16,8	11,8	--	17,7	--	--	15,2	19,4
	90	13,0	16,4	10,4	7,0	19,0	14,3	15,4	16,3	18,6
2) + 3) + 4) = Taxa de mobilitat	90	60,3	67,0	72,1	68,0	60,8	74,8	74,3	65,7	71,0

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005), Breen (2004) i Echevarría (1999).

En canvi, la immobilitat és inferior al 50% per a ambdós sexes en països de tradició liberal (Gran Bretanya i Holanda) o socialdemòcrata (Suècia) o en *noves societats* tradicionalment obertes a la immigració (Israel). El cas de Catalunya s'inclouria en aquest segon grup de països, segurament compartint i hibridant característiques de les tres tipologies citades. El 50,4% dels homes catalans eren mòbils intergeneracionals l'any 2005, davant un 55,5% de les dones, tal com recullen les taules 31 i 32.

Els països amb un percentatge més gran de població masculina mòbil són Suècia (54,2%) i Holanda (54%). En el cas de les dones, ho torna a ser Suècia (58%), seguida de Catalunya, però a costa de suportar una major mobilitat descendent entre les dones sueques (24,4%) respecte de les dones catalanes (15,8%).

S'observa una tendència singular entre països pel que fa al ritme o la intensitat de variació dels seus components de mobilitat absoluta. Els països que més han reduït

la immobilitat vertical masculina han estat Israel (-6,8 punts percentuals des dels anys setanta) i Itàlia (-5,5 pp des dels anys vuitanta). Malgrat no disposar de dades amb el mateix esquema EGP de classes per a Catalunya i Espanya en la dècada dels setanta i dels vuitanta, és molt probable que aquests dos casos nacionals també hagin experimentat una reducció tan intensa de la immobilitat vertical masculina com la mostrada per Israel i Itàlia.

En canvi, la resta de països europeus han mostrat una tendència més moderada i homogenia de reducció de la immobilitat vertical. Segurament resulta indicativa del grau de cristal·lització o maduració dels seus sistemes d'estratificació, en contrast amb les societats mediterrànies que van experimentar l'impuls de la industrialització i els canvis sectorials i ocupacionals derivats amb unes dècades de retard. Holanda redueix la seva taxa d'immobilitat vertical respecte dels anys setanta en 3,4 pp Alemanya i França també la redueixen de manera discreta (-2,2 pp) i Suècia encara de manera més moderada (-1,1 pp). El país que es manté invariable al pas de les dècades és la Gran Bretanya, que s'estabilitza en el 49,3% d'immobilitat vertical.

Els increments més grans de la mobilitat ascendent masculina els tornem a trobar, per lògica, a Israel, amb un augment de 15 pp, i a Itàlia (+7 pp). La resta de països es mantenen invariables en aquest indicador i, fins i tot, la Gran Bretanya redueix lleugerament la mobilitat ascendent des dels anys setanta (32,8%) fins als anys noranta (31,7%). És l'únic país de la mostra de Breen (2004) que manifesta aquest comportament.

També és la Gran Bretanya el cas nacional on augmenta la mobilitat descendent per als homes (+1,1 pp), que comparteix la mateixa tendència que Holanda (+1,5 pp) i Alemanya (+0,6 pp). La mobilitat descendent representa per a certs autors el millor indicador de la fluïdesa social d'una societat, que esdevé més significatiu que no pas la mobilitat ascendent (Miller, 1971; pàg. 59). La tendència que marquen aquests països a augmentar la mobilitat descendent pot ser l'indici d'una pauta futura que s'intensifiqui més en correspondència a la ja citada major cristal·lització de les seves estructures "madures" de classe pel que fa als homes. En canvi, França i Suècia en menor grau apunten encara a una reducció discreta de la mobilitat descendent masculina.

Taula 35.

Evolució comparada de la mobilitat absoluta per dècades (dones) (%)

	Anys	ALE	FRA	ITA	GB	CAT	ISR	HOL	SUE
<i>Immòbils verticals</i> = 1) Herència + 2) Mobilitat horitzontal	70	51,4	58,3	--	47,9	--	55,0	48,6	44,6
	80	51,2	54,3	49,0	47,3	--	--	48,6	43,6
	90	52,7	54,0	52,1	46,8	44,5	46,5	46,4	42,1
3) Mobilitat vertical ascendent	70	25,8	27,8	--	27,5	--	26,0	30,9	23,9
	80	29,6	32,9	38,5	29,0	--	--	33,6	27,5
	90	32,2	33,2	36,7	30,6	39,7	39,0	34,8	33,5
4) Mobilitat vertical descendent	70	22,8	13,9	--	24,6	--	19,0	20,5	31,5
	80	19,2	12,8	12,5	23,7	--	--	17,8	28,9
	90	15,2	12,8	11,3	22,5	15,8	14,5	18,8	24,4
2) + 3) + 4) = Taxa de mobilitat	90	72,6	77,2	75,0	73,9	76,8	82,2	72,3	73,2

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i Breen (2004).

En el cas de les dones, la taula 35 torna a evidenciar la dominància de la immobilitat vertical que ja hem vist per als homes a la Gran Bretanya, França i Itàlia (entre el 54% i el 52%). Les dones britàniques, com els homes, se situen per sota del 50%. Com ja hem dit, Suècia i Catalunya presenten les més baixes d'immobilitat vertical femenina (42% i 44%). La intensitat del canvi al llarg del temps està més repartida que en el cas dels homes.

Els increments més grans de la mobilitat ascendent femenina els tornem a trobar, per lògica, a Israel (+13 pp), seguit de Suècia (+9,6 pp) i, curiosament, d'Alemanya (amb un augment de 6,4 pp des dels anys setanta). França (+5,4 pp) també experimenta un fort impuls de l'ascens femení, que és superior al d'Holanda (+3,9 pp) i la Gran Bretanya (+3,1 pp). Cal considerar que la mobilitat absoluta datada als anys setanta registra la produïda al llarg del procés de modernització industrial que arrenca des de la postguerra del 1945. La registrada als anys vuitanta i noranta reflecteix la mobilitat induïda per la postindustrialització, amb l'augment conseqüent de posicions no manuals en detriment de les posicions obreres industrials.

El procés d'industrialització va comportar que als anys setanta les dones d'Alemanya i la Gran Bretanya tinguessin pràcticament la mateixa taxa de mobilitat ascendent (26-27%) que de mobilitat descendent (23-25%, respectivament). S'evidenciava, així, la incorporació de les dones al patriarcal món del treball en ocupacions no manuals dels serveis públics i privats, cosa que reflectia tant una simetria d'ascens (des d'orígens baixos) com de descens (des d'orígens més alts).

En canvi, la mobilitat induïda per la postindustrialització ha eixamplat les oportunitats d'ascens femenines, i s'ha perdut la citada simetria observada fins als anys setanta. Als anys noranta, la taxa mitjana de mobilitat ascendent per als deu països de la mostra de Breen (2004) era del 35,3% i la descendent es reduïa a la meitat (el 16,5%). En síntesi, les variacions entre països constatades fan que Breen (2004) corrobore la dissimilaritat i no convergència pel que fa a les taxes absolutes de mobilitat, fet que contradiu la tesi FJH.

5 Mobilitat relativa: una meritocràcia catalana?

Les taxes elevades de mobilitat absoluta no ens han d'enlluernar, tot i que el seu volum és considerable. Però, més enllà del volum absolut, la distribució relativa entre orígens i destins continua o no com sempre? S'han incrementat les probabilitats de les classes més baixes d'accedir a les classes intermèdies i superiors, i a la inversa?

La circulació dels individus entre les classes és rígida i classista o és fluïda i oberta, com deia la metàfora de Schumpeter (1965 [1927]) en relació a la composició de totes les classes: sempre renovades amb gent de diferents orígens que entren i surten. Roman l'estructura de classes, però ¿les famílies de distints orígens flueixen entre classes o predomina la *patrimonialització* d'uns determinats orígens sobre certs destins?

A diferència de la mobilitat absoluta, la mobilitat relativa mesura la variació de les probabilitats de passar de determinats orígens socials (O) a determinats destins socials (D), eliminant l'efecte dels marginals de la taula de mobilitat a fi de capturar la fluïdesa o rigidesa d'intercanvi entre (O) i (D). Per això la mobilitat relativa resulta més adequada que la mobilitat absoluta per mesurar el grau de classisme de la societat.

ANÀLISI DE TENDÈNCIES DE MOBILITAT RELATIVA

L'alta mobilitat absoluta de Catalunya coexisteix amb una mobilitat relativa o fluïdesa social que ha augmentat al llarg del temps en detriment del classisme, en línia amb els

països que més intensament han reduït la rigidesa classista existent als anys setanta (Holanda i Hongria). A partir d'una mostra de 1.681 individus entre vint-i-nou i seixanta-quatre anys del PaD (2005) i aplicant l'esquema EGP7-CASMIN, hem testat la tesi de la fluïdesa social constant (FS.Cn) d'Erikson i Goldthorpe (1993).

Tot i que les taxes de mobilitat absoluta són altes per l'impuls dels canvis productius, aquests autors afirmen que les probabilitats d'intercanvi entre orígens i destins es mantenen com sempre, en una mena de flux constant entre classes i quasi similar entre països. Això vol dir que els canvis productius (passar d'una economia agrària a una d'industrial o a una de serveis) poden augmentar les oportunitats absolutes de mobilitat social per als individus, però no impacten ni fan variar l'ordre de probabilitats de mobilitat entre les classes. Per exemple, poden haver augmentat les oportunitats absolutes per arribar a la classe directiva i professional (I-II) però l'ordre de probabilitats d'arribar-hi es mantenen constants entre tots els orígens de classes: igual d'improbable per a fills d'obriers (VI-VII) i molt probable per a fills de la pròpia classe directiva i professional (I-II). Si utilitzéssim una metàfora culinària diríem que el pastís és més gran (la mobilitat absoluta) però la distribució dels talls o porcions (la mobilitat relativa) es manté igual que quan el pastís era més petit: varia la mida però no pas la proporcionalitat.

Els individus acostumen a experimentar la mobilitat absoluta de forma immediata i reconeixible. En canvi, la mobilitat relativa no és tan perceptible pels individus i ens informa d'una tendència més subjacent de les relacions entre classes: si tendeixen a la fluïdesa (major permeabilitat i probabilitat d'intercanvi entre orígens i destins) o a la rigidesa (major immobilitat i probabilitat de reproducció dels orígens).

La recerca comparada de Breen (2004) torna a confirmar la tesi de la fluïdesa social constant (FS.Cn) per a la Gran Bretanya i Alemanya, però la desmenteix per a Holanda i Hongria, atès que, al llarg de les dècades dels vuitanta i noranta han incrementant la fluïdesa social (un major intercanvi entre orígens i destins) i han reduït així la rigidesa classista. La tesi (FS.Cn) es torna a constatar a la Gran Bretanya a partir de noves mostres que cobreixen els anys 1972-2005 (Goldthorpe i Mills, 2008) fet que confirma l'estancament i la rigidesa classista britànica per davant de la d'altres països.

En canvi, la nostra anàlisi situa Catalunya juntament amb Holanda i Hongria com els tres països que més intensament han vist reduir la seva respectiva rigidesa de classe en les darreres dècades. Hem calculat la variació proporcional dels paràmetres beta dels models unidiff publicats a Breen (2004, pàg. 59) prenent els valors dels anys setanta com a *baseline*, fent el mateix pels nostres paràmetres beta obtinguts del PaD (2005) prenent la cohort de nascuts entre 1947-1957 com a *baseline* per al cas de Catalunya.

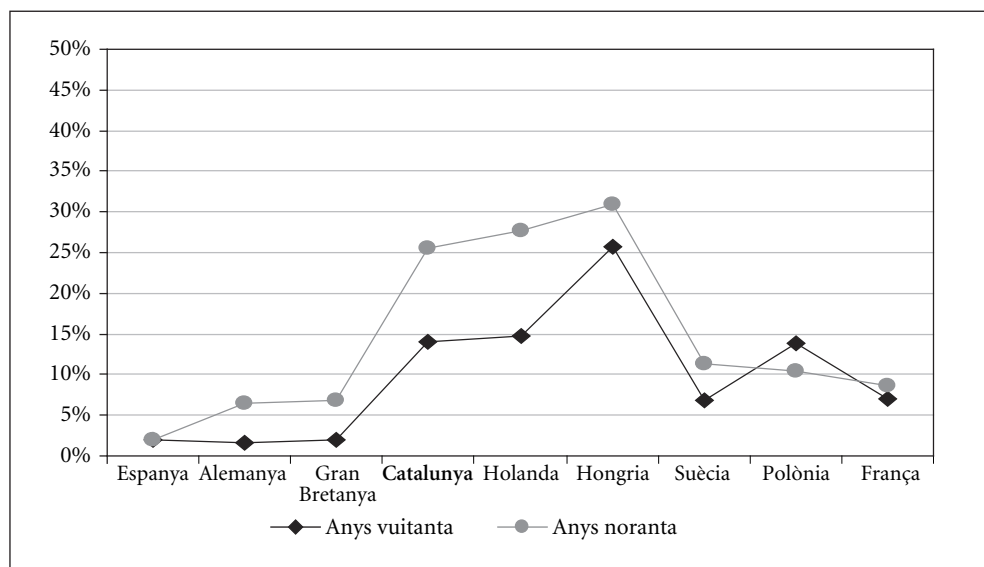
En el gràfic 12 veiem com Holanda redueix la rigidesa de classe un 14% en la dècada dels vuitanta i un altre 13% en la dècada dels noranta, incrementant la fluïdesa social un 27% en dues dècades. Hongria també redueix la seva rigidesa de classe inicial un 26% en la dècada dels vuitanta i un 5% al llarg dels anys noranta, incrementant la fluïdesa social un 31% en dues dècades. En el cas de Catalunya s'observa una pauta semblant a la d'Holanda mantenint un ritme persistent de reducció: la rigidesa de classe que va patir la cohort de nascuts (homes i dones) entre 1947-1956 es redueix un 14% en la següent cohort de nascuts entre 1957-1966 i es torna a reduir un 12% en la cohort més recent de nascuts entre 1967-1976. En vint anys, el sistema d'estratificació català ha guanyat un 26% més de fluïdesa, no acomplint-se la tesi de la fluïdesa social constant (FS.Cn) d'Erikson i Goldthorpe (1993).

La societat catalana ha protagonitzat un increment molt significatiu de la permeabilitat entre classes i de la igualtat relativa d'oportunitats en els darrers vint anys de postindustrialització en una tendència contrària als països més estancats i amb menor variació de la rigidesa de classe (Espanya, Alemanya, la Gran Bretanya, França i Suècia en aquest ordre). Cal advertir que no mesurem el grau o rang de rigidesa de classe (quins són els països més o menys classistes) sinó l'augment o disminució de la rigidesa respectiva sobre un precedent temporal que ens serveix de referència.

El gràfic 12 il·lustra com la major part de països mantenen una escassa variació de la rigidesa de classe al llarg dels seus respectius processos de modernització postindustrial. Els països amb una menor reducció del seu classisme o rigidesa de classe masculina al llarg del temps són Espanya (un 2% menys en vint anys), Alemanya (un 6% menys) i la Gran Bretanya (un 7% menys). Aquests serien els països que millor compleixen la tesi de la fluïdesa social constant (FS.Cn) d'Erikson i Goldthorpe (1993).

Gràfic 12.

Increment proporcional de la fluïdesa de classes comparada als anys vuitanta i noranta per a homes (Base: dècada dels anys setanta)

Nota: Les dades de Catalunya inclouen homes i dones, i l'anàlisi temporal s'ha fet a partir de les cohorts 1947-1956 (*baseline*), 1957-1966 i 1967-1976. Les dades d'Espanya es refereixen a la població d'homes i l'anàlisi temporal també es basa en cohorts d'edat: 1950-1959 (*baseline*), 1960-1969 i 1970-1979.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005), Breen (2004) i Marqués i Herrera (2010).

França ha incrementat la fluïdesa de classe masculina un 8,7% en vint anys i, juntament amb Polònia (que l'ha incrementat un 11%) i Suècia (un 10%) conformen un segon grup de països d'estructura un xic més fluida que els anteriors però sense grans salts ni variacions en el temps, enquadrant-se també en el model de fluïdesa constant (FS. Cn). En canvi, Catalunya, Holanda i Hongria protagonitzen un salt molt significatiu d'increment de la mobilitat relativa, allunyant-se del model de fluïdesa constant (FS. Cn) i evidenciant un model oposat de fluïdesa variable (FS.Var).

En la mobilitat relativa no hi intervenen els marginals de la taula de mobilitat i, per tant, ens apropa de forma més fiable al grau d'obertura o tancament de l'estructura de

classes i la seva fluïdesa al llarg del temps. Per operacionalitzar el càlcul de la mobilitat relativa hem utilitzat un model logarítmic-lineal on les *odds-ràtios* (raó d'avantatge) en resulten un indicador central. Per obtenir els paràmetres beta sobre les dades del PaD (2005) hem seguit un model log-multiplicatiu que és una extensió del *Uniform Layer Effect* anomenat *Log-multiplicative Layer Effect* (LLE a partir d'ara) aplicat a l'esquema EGP7-CASMIN seguint la pauta metodològica de Xie (1992). Aquest model que hem aplicat computa les log odds-ràtios del conjunt agregat de la mostra formada per 1.681 homes i dones entre vint-i-vuit i seixanta-quatre anys al moment de l'enquesta (2005). Per comprendre-ho més fàcilment, convé conèixer com es computen les odds-ràtios (raó d'avantatge) entre parells de classes, i ho fem amb un exemple:

- si 250 (a) fills de la classe I (directius i managers) acaben ells mateixos en la classe I i uns altres 25 fills de la mateixa classe d'origen (b) descendeixen a la classe més baixa (VII),
- mentre que 225 fills (c) de la classe VII acaben en la classe I per altres 1.400 fills de la classe VII que reproduïxen el mateix origen VII de classe (d),
- el càlcul de les oportunitats relatives en odds-ràtios entre aquest parell de classes socials és el següent:

$$\text{Odd-ràtio} = I(a) / I(b) \div VII(c) / VII(d)$$

$$\text{Odd-ràtio} = 250 / 25 \div 225 / 1.400$$

$$\text{Odd-ràtio} = 5 \div 0,1607 = 31,1 \text{ oportunitats o } \textit{chances}$$

En aquest exemple, els individus que provenen de la classe I tenen 31,1 vegades més de probabilitat d'acabar ells mateixos en la classe I abans que acabar en destins VII, i sempre en relació amb els que provenen de la classe obrera poc qualificada (VII). Al mateix temps, aquests últims tenen 31,1 vegades més de probabilitat de reproduir el seu origen VII abans que assolir un destí de classe I. Aquesta simetria queda clarament reflectida en els log odds-ràtios, ja que ambdues xifres tenen el mateix logaritme amb el signe canviat. La disparitat en aquest exemple és de 31:1 (31 a 1).

Per fer una lectura més desagregada entre parells de classe, la taula 36 presenta les odds-ràtios en arribar o evitar l'arribada a les classes superiors (I-II) envers les classes obreres (VI-VII), per a la qual cosa les prenem com a punt de referència (*baseline*). En el

cas britànic, Goldthorpe descobreix que les oportunitats dels fills homes de la classe I-II d'arribar ells mateixos a la classe superior I-II més que d'arribar a la classe obrera (VI-VII) és de 4 a 1 (quadrupliquen la probabilitat).

Taula 36.

Odds ràtios de la matriu 4 x 4, per gènere

	Origen social	Destí social			
		I - II	III - V	IV	VI - VII
Homes	I - II	7,2	2,2	1,7	1,0
	IV	2,3	1,0	2,6	1,0
	III - V	2,4	1,6	1,5	1,0
	VI - VII	1,0	1,0	1,0	1,0
Dones	I - II	11,0	1,7	2,1	1,0
	IV	8,1	2,3	2,1	1,0
	III - V	3,3	1,6	1,2	1,0
	VI - VII	1,0	1,0	1,0	1,0

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

En el cas de Catalunya, la taula 36 presenta una odds ràtio pel mateix cas de 7,2 a 1, i en el cas de les dones d'11 a 1, uns indicadors molt més alts que els britànics analitzats per Goldthorpe (1987). Per interpretar la taula cal tenir en compte que com més s'allunyen els valors del valor 1, més gran serà la desigualtat i el tancament d'oportunitats relatives entre els parells de classes comparats.

- La disparitat entre els homes és 1:2:2:7 per arribar a les classes I-II. És a dir, els fills homes de les classes I-II tenen set vegades més probabilitat d'heretar la classe d'origen que d'acabar en les classes obreres, mentre que la petita burgesia (IV) i les classes intermèdies (III-V) tenen el doble de probabilitats. Per contra, els fills de les classes obreres tenen set vegades més possibilitats de reproduir el seu origen que d'arribar a les classes I-II, o el doble de probabilitats si és per arribar a les classes IV (2,2) i III-V (1,7).
- En la societat catalana, la desigualtat relativa per arribar a la classe I-II és superior per a les dones que per als homes i, en tot cas, evidencia un nivell substancial

de desigualtat d'oportunitats de mobilitat entre classes. En el cas de les dones, obtenim una disparitat 1:3:8:11. És a dir, les filles de les classes I-II tenen onze vegades més probabilitat d'heretar la classe d'origen que d'acabar en les classes obreres, mentre que les filles de la petita burgesia (IV) tenen vuit probabilitats més, i les classes intermèdies (III-V), el triple de possibilitats respecte de les filles obreres. Per contra, les filles de les classes obreres tenen onze vegades més possibilitats de reproduir el seu origen que d'arribar a les classes I-II, o el triple de probabilitats si és per arribar a les classes III-V.

- Una tercera barrera classista es manifesta entre les filles de la petita burgesia (IV), que multipliquen 8 a 1 el seu avantatge sobre les filles obreres per arribar als destins I-II.
- L'arribada als destins intermedis (III-V) i a la petita burgesia (IV) és molt més fluïda entre tots els orígens socials que l'arribada als destins superiors (I-II). Donat l'increment absolut més gran de posicions intermèdies (III-IV-V) en la generació dels fills, és en aquest gran espai intermedi o *buffer-zone* (zona d'amortiment) on conflueixen tant els descensos dels orígens alts (I-II) com els ascensos de les classes baixes (VI-VII), de manera que destaca com a espai central de mobilitat.

MODELS LOG-LINEALS I LOG-MULTIPLICATIUS DE FLUÏDESA SOCIAL

A continuació presentem els diferents models log-lineals i log-multiplicatius que hem testat per a l'anàlisi de la mobilitat relativa.

Quadre 3.
Quatre hipòtesis sobre la mobilitat relativa o fluïdesa d'intercanvi entre (O) i (D)

(1) Independència (Ind)	Meritocràcia perfecta amb estructura invariable	
(2) Independència condicional (IndCon)	Meritocràcia perfecta amb estructura variable	Tesis funcionalistes
(3) Fluïdesa social constant (FS.Cn)	Fluïdesa social constant	Tesi FJH Erik i Goldthorpe
(4) Unidiff	Fluïdesa social constant (LLE)	You Xie

Font: Elaboració pròpia.

En primer lloc, l'anomenat model d'independència (Ind), en què no hi ha cap associació entre classe del pare i del fill, i on l'estructura socioprofessional en cada cohort no ha variat. És un model que mostra una mobilitat social circular i meritocràtica perfecta amb una estructura de posicions socials invariable al pas del temps. La representació d'aquesta hipòtesi en un model log-lineal és:

$$\ln(F_{ijk}) = \lambda + \lambda_i^o + \lambda_j^d + \lambda_k^g$$

En segon lloc, l'anomenat model d'independència condicional (IndCon), en què no hi ha cap relació entre classe socioprofessional del pare i del fill, però l'estructura socioprofessional ha canviat entre cohorts. Aquest model evidencia una mobilitat social meritocràtica i perfecta on canvia la grandària de cada posició per ocupar en condicions d'una gran obertura circular entre classes. La seva representació és:

$$\ln(F_{ijk}) = \lambda + \lambda_i^o + \lambda_j^d + \lambda_k^g + \lambda_{ik}^{og} + \lambda_{jk}^{dg}$$

En tercer lloc, hi ha el conegut model logarítmic de fluïdesa social constant (FS.Cn), en què han hagut canvis de l'estructura socioprofessional entre les cohorts estudiades, però la força de relació entre "origen pare" i "destinació fill" és pràcticament idèntica entre cohorts. Sota aquest model trobem una variació en les posicions per ocupar però mantenint la mateixa desigualtat d'accés entre classes al llarg del temps. En síntesi, les diferents cohorts tenen les mateixes pautes de mobilitat relativa. La representació d'aquesta hipòtesi és:

$$\ln(F_{ijk}) = \lambda + \lambda_i^o + \lambda_j^d + \lambda_k^g + \lambda_{ik}^{og} + \lambda_{jk}^{dg} + \lambda_{ij}^{od}$$

Per últim, el model *Uniform Layer Effect*. Estrictament no és un model diferent de l'anterior, sinó una aproximació estadística diferent al mateix problema: avaluar si hi ha algun tipus de diferència entre cohorts pel que fa a estructura socioocupacional i en la força de l'associació entre classe del pare i classe del fill. Aquesta diferència es descriu amb un sol grup de paràmetres, un per a cada cohort. Si en el cas de FS.Cn decidíem que hi havia fluïdesa constant si el paràmetre era igual a zero, aquí utilitzem

els paràmetres beta. Si el seu valor és 0 additivament o 1 multiplicativament, acceptem la hipòtesi FS.Cn. Els paràmetres beta, però, ens proporcionen una via expeditiva per avaluar la intensitat de canvi entre generacions (o per extensió, qualsevol altre criteri de classificació), cosa que no fa el model matemàtic utilitzat a Fs.Cn. La seva representació és:

$$\ln(F_{ijk}) = \lambda + \lambda_i^o + \lambda_j^d + \lambda_k^g + \lambda_{ik}^{og} + \lambda_{jk}^{dg} + \beta_k \lambda_{ij}^{od}$$

Taula 37.

Resultats dels models log-lineals per a la mobilitat entre classes

Model	Gl. residuals	Desv. residual	Gl.	Desv.	P(> Chil)	AIC	Δ
1 (Ind)	88	438,45				896,6	21
2 (IndCon)	64	301,94	24	136,51	0,00	808,1	17
3 (FS.Cn)	48	102,09	16	199,85	0,00	640,2	8
4 (Unidiff)	45	99,87	3	2,22	0,53	644,0	8

Nota: Δ és l'índex de dissimilaritat que indica el percentatge de casos que no se situen en les caselles que els pertoca. La fórmula aplicada és:

$$\Delta = \frac{1}{2N_{ij}} \sum_{i=1}^i \sum_{j=1}^j f_{ij} - F_{ij}$$

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La taula 37 ens assenyalà la qualitat de l'ajust dels quatre models. El model LLE no és significativament diferent del model saturat, té una desviació residual de 99,87 respecte del model saturat, amb una probabilitat de ser-ne diferent lleugerament superior al 0,05. Per tant, dels quatre models calculats és l'LLE el que millor s'ajusta a les dades, sense ser significativament diferent del model saturat.

Una vegada seleccionat el model estadístic LLE ens queda determinar si les dades confirmen o no un model de fluïdesa constant o de fluïdesa variable. Per això, fem servir els paràmetres Beta que apareixen a la taula 38. Si observem la penúltima columna obtenim els paràmetres Beta (Mit), segons els quals:

- La cohort 1947 és la cohort de referència (1,00).
- La cohort 1947-1956 obté un 1,29 (és a dir, augmenta el 29% les odds ràtios i incrementa així la reproducció social).
- La següent cohort 1957-1966 augmenta la reproducció un 11% respecte de la cohort de referència. És, doncs, menys fluida que aquesta, però més fluida que la immediatament anterior.
- L'última cohort 1967-1976 augmenta la fluïdesa, ja que baixa 4 punts percentuals la reproducció respecte de la primera cohort i 15 punts respecte de la cohort precedent.

Taula 38.

Paràmetres del model Unidiff

Cohort	Log-odds	Odds		
		Mín	Mit	Màx
Cohort 1947	0,0000	0,62	1,00	1,62
Cohort 1947-1956	0,2578	1,00	1,29	1,68
Cohort 1957-1966	0,1068	0,87	1,11	1,43
Cohort 1967-1976	-0,0439	0,72	0,96	1,26

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

En síntesi, la fluïdesa social ha estat variable entre cohorts en el cas de Catalunya i, per tant, es contradiu amb la tesi de la “fluïdesa social constant” (FS.Cn) d'Erikson i Goldthorpe (1993). En canvi, la recent aportació de Marqués i Herrera (2010) on analitzen les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida (2005) per al conjunt d'Espanya no contradiu la tesi de la “fluïdesa social constant”. Els resultats d'aquests autors posen en relleu com el cas empíric d'Espanya s'ajusta bé al model de fluïdesa social constant, sense cap tendència a l'augment o disminució de la mobilitat relativa entre les cohorts nascudes entre 1935 i 1979. Cal advertir que es refereix només a la població masculina.

La taula 39 recull la comparació dels paràmetres beta obtinguts per a Catalunya a partir del PaD (2005) i els obtinguts per Marqués i Herrera (2010) a partir de l'ECV (2005) per a Espanya. Tot i que el tall de les cohorts d'edat varien lleugerament en ambdós

Taula 39.

Comparació dels paràmetres del model Unidiff entre Catalunya i Espanya

Catalunya (2005)			Espanya (2005)		
Cohorts	Beta (Mit)	Variació sobre 2)	Beta (Mit)	Variació sobre 2)	Cohorts
1) <1947	1,00		1,00		1) 1935-1949
2) 1947-1956	1,29	100 %	1,01	100 %	2) 1950-1959
3) 1957-1966	1,11	- 14 %	0,99	- 2 %	3) 1960-1969
4) 1967-1976	0,96	- 26 %	0,99	- 2 %	4) 1970-1979

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i de Marqués i Herrera (2010).

estudis, els resultats són comparables. Els valors Beta (Mit) del model Unidiff per a Espanya respecte a la cohort *baseline* (cohort 1) mostren un petit augment de la rigidesa de classe en la segona cohort (1951-1960) que també manifesta la segona cohort catalana (1947-1956) però amb un augment molt més acusat de la rigidesa. Després d'aquest repunt de la rigidesa de classe, tant a Catalunya com a Espanya, les cohorts 3 i 4 manifesten una disminució de la rigidesa i un augment, doncs, de la fluïdesa social però d'una forma molt més acusada a Catalunya que no pas a Espanya. És a dir, la variació dels paràmetres Unidiff (de la rigidesa o fluïdesa social) sempre és molt més pronunciada en el cas català que en el cas espanyol.

Si prenem la cohort 2 com a *baseline* o referència a comparar, la cohort 3 catalana ha reduït la rigidesa classista un 14% mentre que la cohort 3 espanyola només la redueix un 2%. Si ens fixem en la cohort 4 catalana (entre vint-i-nou i trenta-vuit anys al 2005) observem com es redueix la rigidesa classista un 26% respecte de la cohort 2. En canvi, la cohort 4 espanyola (entre vint-i-cinc i trenta-cinc anys al 2005) només redueix la rigidesa social un 2% sobre la cohort 2. És possible que les dades d'Espanya variïn molt lleugerament si hi incorporem a les dones però aquesta incorporació no afectaria gaire al baix augment de fluïdesa que té Espanya com a totalitat.

En suma, si prenem la tendència que marquen les cohorts més joves en ambdós països observem una apreciable reducció del classisme en els darrers vint anys (so-

bre la cohort 2) en el cas català i una minsa reducció en el cas espanyol. Sobre les dades comparades de Marqués i Herrera (2010), les nostres dades perfilen, doncs, un augment considerable de la fluïdesa social a Catalunya (només comparable al que registren Holanda i Hongria, com ja hem vist) i una molt menor capacitat de fluïdesa de l'estructura de classes a Espanya. En una propera recerca ampliada a Espanya esperem contrastar aquesta dualitat de resultats entre Catalunya i Espanya, la qual cosa pressuposa que altres regions estan per sobre de la mitjana estatal en rigidesa social.

L'ACCÉS A L'ELIT DIRECTIVA I A LA CLASSE PROFESSIONAL

En la lògica weberiana de l'esquema de classes EGP, les classes I-II tenen avantatges relatius en termes d'ingressos econòmics, béns de consum, recursos educatius i xarxes socials que, al mateix temps, es converteixen en barreres d'accés per a la resta d'orígens socials. Com que representen la classe superior del nostre esquema i donada la seva funció directiva i experta distintiva, a continuació desenvolupem una anàlisi més detallada de la seva estructuració i de les seves barreres de classe, per a la qual cosa estudiem els elements següents:

- a) la mobilitat d'entrada (*inflow*) comparada de la classe I entre països,
- c) la desigualtat relativa d'accés a l'elit directiva (I),
- d) la desigualtat d'accés a l'elit d'ingressos de la classe I-II, i
- b) la desigualtat d'accés a les classes I-II-V a Europa, com a gran conglomerat o classe professional experta ampliada.

Entre els anys 1970 i 2001, el volum absolut de la classe I (directius i managers) s'ha triplicat, cosa que n'ha eixamplat la base de reclutament. L'augment absolut ha permès que un 18,3% dels actuals membres de la classe I catalana provenguin dels orígens obrers (V-VI-VII), segons les dades del PaD (2005). En l'apartat sobre *Herència i renovació de l'estructura de classes* hem analitzat les taxes absolutes d'entrada (*inflow*) que constaten la tesi del tancament social per a la classe I. Ara analitzem breument la mobilitat d'entrada (*inflow*) comparada de la classe I entre països.

Tal com recull la taula 40, a la societat catalana l'herència i auto-reclutament (16%) de la classe I són inferiors, però propers als que presenta la societat holandesa o la britànica (20%). El màxim tancament de classe en el reclutament es dona al Japó (40%), i és més alt a França, els Estats Units o Suècia (27-24%) que no pas a Catalunya. Per contra, si agrupem els orígens socials superiors I+II que arriben a destins de classe I, Catalunya presenta un 40%, en línia amb els percentatges d'entrada de França (41%) i de Suècia, Holanda i la Gran Bretanya (38-36%), i per sota del que presenten els casos no europeus dels Estats Units (55%) o el Japó (51%).

On Catalunya mostra una dissimilaritat comparada més gran és en les escasses oportunitats d'entrada a la classe I des de les dues classes més baixes (V-VI i VII). En conjunt, a Catalunya el 18,3% dels membres de la classe I prové d'orígens socials baixos. Una taxa que resulta propera a la dels Estats Units (15,3%), però molt allunyada del 32% d'Holanda o Suècia, o del 29% de França. S'hi observa, doncs, una barrera classista en l'accés obrer i dels grups baixos a l'elit catalana, comparada amb la resta de països.

Per contra, només un 3% dels fills de la classe I catalana acaba en destins de classe VII, representen tan sols el 0,4% del reclutament d'entrada d'aquesta classe. A Holanda i els Estats Units representen el 5,4% de tots els destins VII. És a dir, a Catalunya els fills de la classe I estan molt més protegits del descens social extrem que en aquests països i un xic més que a la Gran Bretanya, Suècia i França.

Heath i Payne (1999) analitzen el cas de Gran Bretanya amb una matriu CASMIN de set classes i descobreixen una disparitat de 32,3 a 1 entre les oportunitats dels fills de la classe alta de servei (I) de reproduir la classe dels pares i d'evitar descendir a la classe obrera poc qualificada (VII), i a l'inversa. Resulta un índex de disparitat molt elevat i molt proper al descobert per Goldthorpe (1987), que va ser de 37,4 a 1. Una desigualtat relativa superior a 30:1 reflecteix una desigualtat d'oportunitats entre els dos extrems socials (I davant VII) molt arrelada i cristal·litzada en el sistema de classes, que adquireix un caire estructural difícil de superar o de reduir. Quina és la desigualtat relativa d'accés a la classe I a Catalunya?

La taula 40 presenta les odds ràtios de desigualtat relativa entre classes per a un esquema EGP7. Hi trobem una disparitat de 83 a 1 a favor dels fills de la classe I en les probabilitats d'heretar la mateixa classe abans que descendir a la classe VII (obra poc qualificada). Per contra, els fills de la classe VII tenen 83 vegades més probabilitat d'heretar la classe dels pares abans que ascendir a l'extrem superior de la societat. Així, doncs, la classe I evita el descens social extrem amb tanta intensitat com dificulta l'ascens social extrem a la seva categoria. Per tant, es posa en evidència una frontera de classe impenetrable entre els dos extrems, que esdevé el major exponent del classisme de la societat catalana, superior fins i tot al britànic.

Taula 40.

Mobilitat comparada d'entrada a la classe I (%)

Origen de classe	JAP	EUA	GB	CAT	FRA	HOL	SUÈ
I	40,5	24,7	20,7	16,3	27	20,6	24
II	10,4	30,0	15,7	23,5	14	17,2	14
III	5,6	2,9	26,7	22,4	9	9,4	4
IV	39,0	27,1	13,4	19,4	21	20,8	27
V+VI	1,5	2,9	8,5	6,1	20	18,8	15
VII	3,0	12,4	15,0	12,2	9	13,2	16
Total	100	100	100	100	100	100	100

Font: Elaboració pròpia a partir d'Ishida (1993), Erikson i Goldthorpe (1993), Heath i Payne (1999), Ganzeboom i Luijkx (2004), i Vallet (2004).

La disparitat 83 a 1 confirmaria la tesi del tancament social de Parkin (1979) entorn del poder exclusor de la classe alta per restringir l'accés de nous nadius de baixa ascendència social. Per tant, la millora i l'increment de la fluïdesa social per al conjunt del sistema d'estratificació coexisteix amb una alta endogàmia classista en l'extrem superior (classe I), donada la moderada obertura dels seus canals d'entrada i l'exclusió dels orígens socials més baixos.

Taula 41.

Odds ràtio de la matriu 7 x 7

Origen social	Destí social						
	I	II	IV	V	III	VI	VII
I	83,3	3,1	0,5	2,1	0,5	0,02	1,0
II	7,9	6,3	0,8	1,3	1,5	0,1	1,0
IV	4,1	4,7	1,7	1,8	1,6	1,1	1,0
V	--	4,0	1,6	1,9	4,4	1,3	1,0
III	5,2	3,4	1,3	1,8	1,1	1,1	1,0
VI	1,2	2,2	1,0	1,5	2,7	1,5	1,0
VII	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La taula 41 reuneix els resultats que ens poden ajudar a conèixer la desigualtat d'accés a l'elit d'ingressos de la classe I-II. Entorn del 40% dels membres de la classe I-II forma part del tram més alt d'ingressos declarat a la mostra (>45.000 euros nets/llar). Abans de conèixer a quins resultats hem arribat, expliquem el contingut de la taula 42. La primera columna (A) registra la probabilitat dels fills dels diferents orígens socials d'assolir titulacions universitàries, un requisit d'accés a les classes I-II. Aquesta probabilitat es fa més improbable a mesura que baixem per la jerarquia social amb un rang que varia del 42% per als fills de la classe I al 6% per als fills de la classe obrera poc qualificada (VII).

La segona columna (B) registra la probabilitat dels diferents orígens de classe d'assolir els destins I-II, de manera que es mostra també molt jeràrquica, amb un rang que varia del 52% a l'11% per a les classes I i VII. La tercera columna (C) és la més significativa, atès que mostra la major equitat entre orígens quan mesurem quants dels seus universitaris han acabat en destins I-II. És a dir, en la sortida o *outflow* dels universitaris dels diversos orígens socials predominen els criteris meritocràtics a l'hora d'arribar a destins I-II, sobretot entre els universitaris d'orígens I-II, IVabc i, de manera sorpresiva, els orígens obrers poc qualificats (VII) que arriben a col·locar al 68% dels seus escassos

Taula 42.**Desigualtats d'accés a la classe I-II i a la seva elit d'ingressos**

Classe d'origen	A	B	C	D	E
	% d'universitaris	Probabilitat de destí en I-II (%)	% d'universitaris amb destí en I-II	Probabilitat de destí en I-II < 45.000 € (%)	Odds ràtios màx/mín
I	42,5	51,6	66,5	33,7	60,8
II	52,0	47,4		17,1	3,7
III+V	24,0	24,0	58,1	13,1	9,5
IVab	40,6	32,0	63,3	11,8	9,2
IVc	15,3	18,3		6,1	
VI	17,0	14,6	50,0	5,4	16,5
VII	6,3	11,5	68,0	2,7	1
Rangs	42-6	52-11	68-50	34-3	61-1

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

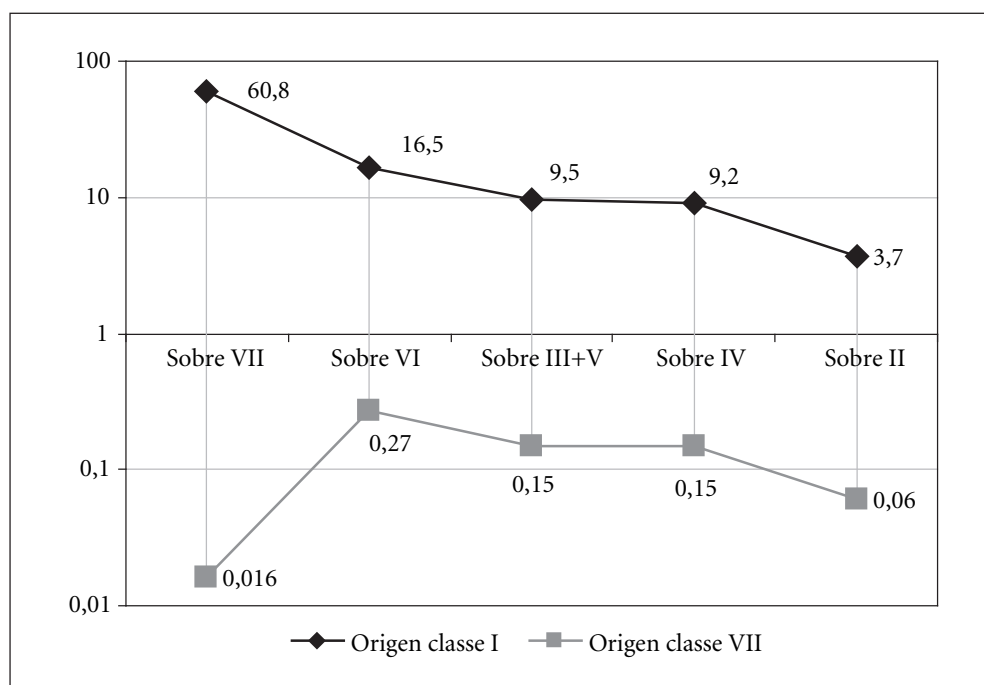
universitaris (6,3%) en destins directius i experts (I-II). Per tant, en el reclutament de la classe I-II compta més el talent i la capacitat dels universitaris que no pas els orígens socials, atès que queden igualats. En canvi, acusen menor igualtat relativa, sobretot, els orígens obrers qualificats (VI), amb un 50% dels seus universitaris en destins I-II i orígens intermedis (58%).

La quarta columna (D) registra la probabilitat d'arribar a l'extrem superior d'ingressos dels destins I-II. Quasi el 34% dels fills de la classe superior (I) assoleix arribar-hi, per un 2,7% dels fills de la classe obrera poc qualificada. Per tant, el que la columna (C) indicava com a igualtat d'oportunitats d'accés per als fills universitaris de la classe VII ara retorna com a clara desigualtat segons origen social davant l'accés a l'extrem superior dels destins I-II. Convertides en odds ràtios queda clara la disparitat de privilegi dels fills de la classe I sobre els fills de la resta de classes, tal com mostra el gràfic 13:

- tenen 61 vegades més probabilitats d'arribar-hi que els fills de la classe obrera poc qualificada (VII);

Gràfic 13.

Superioritat dels fills de la classe I sobre la resta d'orígens socials d'assolir l'extrem superior d'ingressos dels destins I-II (directius i professionals)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

- tenen 16 vegades més probabilitats d'arribar-hi que els fills de la classe obrera qualificada (VI);
- tenen 9 vegades més probabilitats d'arribar-hi que l'origen de petita burgesia (IV) i
- tenen 3,7 vegades més probabilitats d'arribar-hi que els fills de la classe de professionals i experts (II).

En suma, si les taxes de mobilitat absoluta constataren la tesi del tancament social de l'extrem superior (Parkin, 1979), l'anàlisi de les oportunitats relatives la tornen a

constatar. En analitzar la mobilitat absoluta descobríem, en canvi, que l'accés a la classe II (experts i professionals) no acomplia la tesi del tancament, sinó que s'estructurava com a més interclassista. Recordem que el 69% dels membres de la classe II s'han reclutat entre la petita burgesia (24,3%), les capes intermèdies (20%) i les classes obreres (25%) amb títols universitaris com a principals impulsors de l'ascens social. Ara bé, quina és la probabilitat relativa d'arribar a la classe II a Catalunya i a la resta d'Europa?

Les dades més recents d'Eurostat (2007) amplien la classe I-II afegint-hi la classe V en un gran conglomerat de classe directiva, professional i de tècnics. Els lectors poden consultar l'apartat sobre mobilitat catalana i europea al capítol anterior per comprovar el volum absolut desigual d'aquest conglomerat segons països, tot i que recordem que tant a Catalunya com a Alemanya representa un terç de l'estructura social de classes (29-33%).

En canvi, tot i l'equiparable pes absolut, a Alemanya el 51% dels fills arriben a aquests destins I+II+V, mentre que a Catalunya hi arriben el 34% dels fills que tenen entre vint-i-cinc i seixanta-cinc anys, tal com recull la taula 43. A Catalunya la probabilitat d'arribar a directiu, professional o tècnic (I+II+V) des dels orígens obrers (VI+VII) continua estant per sota de la mitjana de la Unió Europea (UE-25).

La probabilitat dels fills catalans d'origen obrer qualificat (VI) d'arribar-hi és del 25% i per als fills d'origen més baix (VII), del 22%. En el conjunt de la UE-25 la probabilitat mitjana d'aquests orígens d'arribar a les classes I+II+V és del 33% per als orígens VI i del 23% per al origen VII. Espanya presenta una desigualtat d'oportunitats més acusada que Catalunya, amb una polaritat més extrema entre el 54% dels fills de la classe I-II-V que reproduïxen aquest destí davant el 15% que hi arriba des de l'origen més baix (VII). D'aquí que les odds ràtios d'Espanya en relació amb Catalunya siguin menys igualitàries.

Els països amb una probabilitat més gran entre els orígens obrers d'ascendir al conglomerat I+II+V són els països amb sistemes duals de formació professional (Alemanya i Holanda), amb taxes del 44% (origen VI) i del 40% (origen VII). Cal tenir en compte que moltes de les ocupacions que estructuren la classe V són qualificacions superiors

Taula 43.

Probabilitat d'arribar a directiu, professional o tècnic (I+II+V) segons la classe d'origen (població de 25 a 65 anys) (%)

	Origen I+II+V	Origen IIIa	Origen IIIb	Origen VI	Origen VII	% total de fills I+II+V	Odds ràtio
Portugal	61	43	38	19	14	25	3,07
Polònia	63	39	31	28	16	29	2,71
Espanya	54	41	29	23	15	26	2,57
Catalunya	51	37		25	22	34	2,31
Itàlia	61	46	37	31	24	36	2,06
França	62	49	37	32	23	39	2,05
EU-25	62	50	38	33	23	38	1,99
Suècia	60	50	36	32	26	37	1,84
Dinamarca	62	50	45	37	31	44	1,73
Gran Bretanya	61	54	38	30	27	42	1,62
Holanda	65	56	50	44	40	51	1,48
Alemanya	65	56	50	44	40	51	1,46

Font: Eurostat - EU-SILC (2007).

d'FP molt accessibles en els sistemes duals, a diferència dels països mediterranis, on aquesta mena d'FP-3 o FP experta ha quedat històricament desatesa pel sistema educatiu i codificada informalment pel sistema productiu. Per això, juntament amb altres causes i inèrcies històriques arrelades en el seu sistema de desigualtats, són els països mediterranis els que mostren una desigualtat més gran d'oportunitats per als fills de les classes obreres a l'hora d'arribar a destins I-II-V. A Catalunya, doncs, es manté cert tancament de pas per arribar a aquestes posicions, que, en relació amb Europa, resulta més desfavorable per als fills de la classe obrera qualificada (VI) que per als fills de la classe manual poc qualificada (VII).

PAUTA MERITOCRÀTICA, POBRESA I POLÍTICA EDUCATIVA

La limitació de pas al terç superior de la piràmide social (I+II+V) que afecta sobretot els orígens obrers (VI+VII), funciona com a mecanisme de clausura classista (per

discriminació d'orígens baixos) o com a limitacions d'accés pròpies d'un filtre meritocràtic (per selecció educativa individual)?

Hem respost aquesta incògnita mitjançant dues opcions metodològiques: l'arbre de classificació sobre el criteri del χ^2 i un altre model LLE (*Log-multiplicative Layer Effect*). Amb els dos mètodes hem obtingut el mateix resultat: en el cas empíric de Catalunya la condició determinant dels destins socials (D) està regida per l'educació pròpia de l'individu (e) i no pas per les variables adscriptives: origen de classe (O) o educació del pare (E).

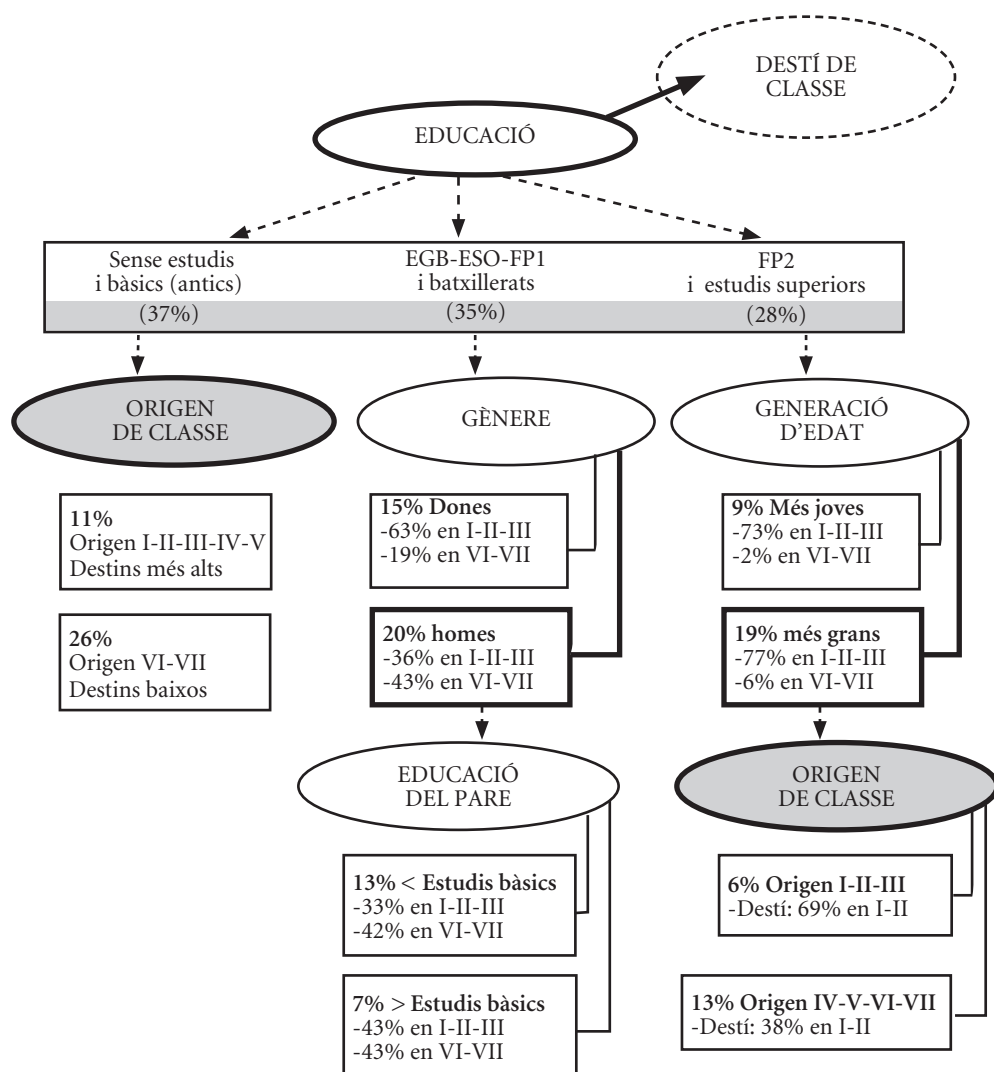
L'arbre de classificació aïlla l'*educació* pròpia (e) com la variable ordinal més significativa del *destí de classe* (D) en detriment de l'*origen de classe* (O), de l'*educació del pare* (E), del *gènere* (G) o de la *cohort d'edat* (Ed). Alhora, la primera variable discriminant es va subdividint i va generant branques noves en funció d'una divisió de graus educatius que estableix aquest model estadístic. S'ha de tenir en compte que inclou tota la població entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys.

El factor *origen de classe* (O) només resulta determinant per als qui no han cursat estudis o tenen estudis primaris (antics nivells bàsics), que sumen un 37% poblacional. Entre aquests, el model estadístic torna a fraccionar dos subgrups: un 11% d'orígens alts i mitjans, i un altre 26% d'orígens obrers. Amb el mateix baix nivell instructiu, els destins socials a què arriben els membres del primer grup són molt més alts que els que assoleixen els fills del segon subgrup. Per tant, a igual baix nivell educatiu, l'origen de classe determina els destins.

El factor més discriminant dels destins socials des de diplomes d'EGB-ESO-FP1 i batxillerats (35%) és el *gènere* i són les dones (15%) qui obtenen un millor rendiment d'aquests nivells, atès que acaben en major proporció que els homes (20%) en destins de classe no manual (I-II-III), mentre que els homes, amb els mateixos nivells educatius, acaben proporcionalment en molt més nombre en destins de classe manual baixa (VI-VII). Només per al cas dels homes els influeix com a factor limitador de l'ascens social el baix *nivell d'educació del pare* (E): com més baix sigui més baix destí social dels fills homes, però no pas de les filles.

Figura 1.

Discriminació de variables associades al “destí de classe”: arbre de classificació segons el χ^2

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

En el cas dels destins socials des de titulacions superiors (28%), que inclou universitàries i d'FP2-FPGS, la variable més discriminant és el factor *generació d'edat* (Ed), sense que hi aparegui l'*origen de classe* (O) com a factor de barrera en primera instància. Només hi apareix en les cohorts de més edat (nascudes fins al 1959), però el model no fa aflorar l'*origen de classe* (O) com a barrera classista per als més joves. Entre els més madurs (19%), una fracció del 9% obté destins socials més alts per provenir dels orígens socials alts i no manuals davant el 10% restant, que prové d'orígens populars (vella petita burgesia, pagesia i classes obreres dels anys cinquanta i seixanta).

Aplicant un segon mètode log-multiplicatiu (LLE: *Log-multiplicative Layer Effect*) es constata també que la determinació del destí social (D) es fa més independent de l'origen de classe (O) si alhora intervé l'educació dels fills (eO). Hem testat els quatre models que ja vam utilitzar per calcular la fluïdesa entre orígens-destins (O-D) i els hem aplicat per calcular la mobilitat educativa pares-fills (E - e) i la fluïdesa social mediada per l'educació (eO-D). La taula 44 presenta els paràmetres d'aquests models.

Taula 44.

Resultats dels models log-lineals per a la mobilitat educativa i la fluïdesa social

	Models	Desv. residual	Gl. resid.	Δ	GL	Desviació	p
Mobilitat educativa (E-e)	Independent	1629,72	54	20			
	Indep. condi.	768,91	36	16	18	860,81	0,00
	Fl. constant	41,97	27	8	9	726,93	0,00
	Fi. Constant LLE	28,79	24	8	3	13,18	0,00
Fluïdesa social per l'educació (eO-D)	Independent	1245,14	88	32			
	Indep. condi.	208,51	64	12	24	1036,63	0,00
	Fl. constant	124,43	48	9	16	84,08	0,00
	Fi. Constant LLE	108,95	45	8	3	15,48	0,00

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Per interpretar els odds de la taula 45 cal analitzar si superen o no el valor 1 respecte de la cohort de referència (nascuts abans de 1947). Tant per la mobilitat educativa

(E - e) com per la fluïdesa social per l'educació (eO-D) obtenim odds per sota del valor 1 per a totes les cohorts d'edat. Això implica que les relacions (E-e) i (eO-D) són d'una fluïdesa molt més intensa i creixent que no pas la fluïdesa de classes (O-D).

Taula 45.
Odds (beta) per a la mobilitat educativa i la fluïdesa social per l'educació

Mobilitat educativa (E-e)	Cohorts d'edat	Log odds	Odds (beta)
	< 1947	0,0000	1,00
	1947-1956	-2,1900	0,11
	1957-1966	-1,9700	0,14
	1967-1976	-2,3000	0,10

Fluïdesa social per l'educació (eO-D)	Cohorts d'edat	Log odds	Odds (beta)
	< 1947	0,0000	1,00
	1947-1956	-0,3200	0,73
	1957-1966	-0,2700	0,76
	1967-1976	-0,4400	0,64

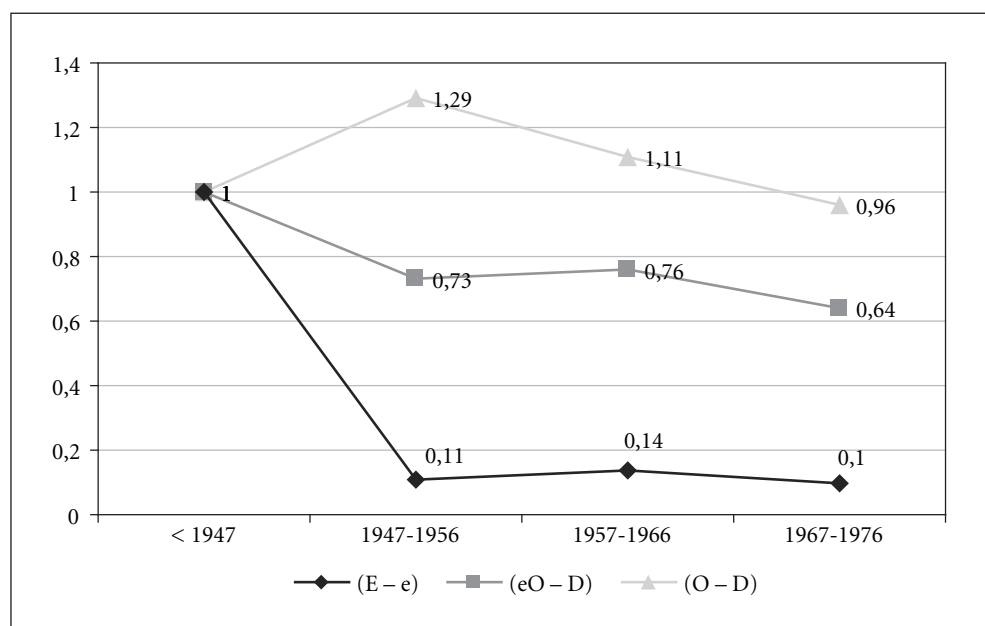
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

El gràfic 14 compara els odds (beta) de desigualtat que presenten les tres dimensions estudiades: a) la fluïdesa de classe entre orígens-destins (O-D), la fluïdesa social mediada per l'educació (eO-D) i la mobilitat educativa intergeneracional que s'assenyala amb el color més fosc (E-e).

D'aquestes tres dimensions la darrera (E-e) és la que presenta una major fluïdesa, donat que els seus paràmetres beta estan tant a prop de zero que garanteixen unes odds-ratios que impliquen una fluïdesa alta. És a dir, indiquen que els nivells educatius assolits pels fills (e) són independents i no determinats pel nivell educatiu dels pares (E). En relació amb la cohort de nascuts abans de 1947, la cohort 1947-1956 presenta un espectacular increment de la fluïdesa educativa entre pares i fills que s'estabilitza a continuació per la resta de cohorts d'edat, garantint així una alta mobilitat educativa intergeneracional.

Gràfic 14.

Odds (beta) per a la fluïdesa de classe (O-D), la fluïdesa social mediada per l'educació (eO-D) i la mobilitat educativa (E-e)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La segona dimensió mesura la fluïdesa social mediada per l'educació (eO-D), és a dir, ens informa si el nivell educatiu dels fills (e) afavoreix i potencia una major fluïdesa de classes (valors per sota d'1) o fa incrementar una major rigidesa de classes (valors superiors a 1). El gràfic 14 presenta per a les tres cohorts analitzades uns betes (eO-D) sempre inferiors a 1 i més propers a zero: 0,73 per a la cohort 1947-1956, 0,76 per a la cohort 1957-1966 i 0,64 per a la cohort 1967-1976. Indiquen que el factor educació (e) és un potenciador de la fluïdesa social i un reductor directe del classisme que mesurem en la tercera dimensió (O-D).

Si la determinació classista en la relació orígens-destins (O-D) s'ha anat reduint al llarg del temps, encara s'ha reduït amb més intensitat i força quan hi afegim l'educació assolida pels fills (eO-D). Vegem-ho:

- Recordem que la fluïdesa de classes (O-D) s'incrementava un 26% per a la cohort més jove (1967-1976) en relació amb la cohort de nascuts entre 1947-1956 (gràfic 12). Si alhora l'hi incorporem el factor "educació" (eO-D) la fluïdesa resultant es duplica, passant a ser un 50% superior per a la cohort més jove en relació amb la cohort més madura ¹. Dit d'una altra manera, la rigidesa o reproducció classista que prenem com a *baseline* (beta de 1,29 en O-D) es redueix a la meitat en la cohort més jove de nascuts entre 1967-1976 (beta de 0,64 en eO-D) perquè hi intervé el seu nivell educatiu (e). L'educació fa restar i minvar el classisme.
- Si en cadascuna de les tres cohorts d'edat del nostre estudi comparem els betes de la fluïdesa de classes (O-D) i els betes de la fluïdesa social mediada per l'educació (eO-D) comprovem que:
 - El factor "educació" (e) fa incrementar un 43% la fluïdesa social i les oportunitats de mobilitat en la cohort 1947-1956 (els betes comparats passen de 1,29 a 0,73).
 - En les dues cohorts següents (1957-1966 i 1967-1976) s'hi dona un increment més matisat de les oportunitats de mobilitat, amb un 31% i un 33% més de fluïdesa (els betes comparats passen d'1,11 a 0,76 per a la cohort 1957-1966 i de 0,96 a 0,64 en la cohort més jove).
 - L'educació (e) manté estable la seva capacitat reductora del classisme (entre el 31 i el 33%) durant els darrers vint anys (sumant les dues cohorts més joves). És un resultat coherent que corrobora la tesi del manteniment de la desigualtat d'oportunitats que analitzem al capítol 6.
 - L'estabilització d'aquest indicador en aquestes cohorts d'edat és molt significativa donat que són les cohorts de població que més s'han beneficiat

1. Resultat proporcional obtingut si prenem els betes de la relació (O-D) de la cohort 1947-1956 (1,29) com igual a 100 envers els betes de la relació (O-D) de la cohort 1967-1976 (0,96) i els betes de la relació (eO-D) de la cohort 1967-1976 (0,64).

de l'expansió educativa (amb escolaritzacions més llargues) i de l'augment absolut de posicions professionals i tècniques (I-II-V) des dels anys vuitanta fins a la data d'enquestació (2005).

Per tant, el factor “educació” (e) contribueix clarament a fer més independents els destins de classe (D) respecte dels orígens de classe (O), tal i com ens ho confirmava l'arbre de classificació sobre el criteri del χ^2 . Al llarg d'aquestes anàlisis hem corroborat que el factor més determinant en l'accés a tots els destins socials (D) de la mostra és la pròpia educació dels individus (e) i no pas la seva classe social d'origen (O) ni el gènere ni els criteris d'edat. El factor origen de classe (O) només resulta determinant per als qui no han cursat estudis o tenen estudis primaris (un 37% poblacional entre els adults). Per tant, quant més baix sigui el nivell educatiu més es reforça la rigidesa classista i la reproducció de classe, dinàmica que desapareix per als estudis secundaris i els estudis superiors com a principals canals de mobilitat social que són.

Les posicions de classe superiors i intermèdies (I-II-III-V) suposen un 55% del total de destins de classe però només suposen el 36% dels orígens socials en el total de la mostra. Això vol dir que s'han eixamplat les oportunitats d'ascens social a molts i millors llocs a cobrir i alhora s'han estès les titulacions universitàries i secundàries com a requisits d'accés per aquestes posicions. El factor educació s'ha reforçat com a filtre social més transcendental que no pas el classisme dels orígens socials. Aquest resultat posa de manifest la doble importància del factor educació (e): per una banda, com a criteri central d'estratificació i divisió social cada cop més estès i per l'altra part, com a principal reductor de la rigidesa de classe i de la desigualtat heretada d'oportunitats.

El patró d'estratificació social per al conjunt de la població s'acosta, doncs, a un model meritocràtic en el qual, per arribar als destins socials (D), compte més el propi talent i esforç testat en titulacions educatives (e) que no pas l'origen alt/baix de classe (O) o el nivell educatiu alt/baix del pare (E). Per tant, la tendència de la societat catalana resulta comparable als casos nacionals de Suècia i Holanda que Breen (2004) i Shavit i Blossfeldt (1993) caracteritzen com a societats europees

meritocràtiques i fluïdes. Alhora, les nostres dades ratificarien la tesi IMS (*increased merit selection*) per al cas empíric de la població adulta de Catalunya, segons la qual es declinen els determinants d'origen i es reforcen els criteris meritocràtics de selecció (Breen, 2004). Aquesta tesi s'ha de matissar, no obstant això, per a les cohorts joves, tal com analitzem en l'apartat sobre expansió i desigualtat relativa d'oportunitats del capítol següent.

Arribats aquí, convé introduir la precisió que incorpora Roemer (1998) entre “meritocràcia” (selecció educativa de candidats al treball i a l'ingrés) i “igualtat d'oportunitats” (anivellament del camp de joc competitiu previ). La meritocràcia s'aplica sobre les sortides (*outputs*) de la desigualtat educativa de resultats i prioritza les titulacions acadèmiques (o els talents sense credencials acadèmiques) per sobre de les variables adscriptives. En canvi, la igualtat d'oportunitats s'aplica com a *equitat* en el joc competitiu per accedir o perllongar l'educació, cosa que anivella tots els participants sota una combinació de mesures de disseny dels sistemes educatius (A) i mesures neutralitzadores de les desigualtats econòmiques i de condició (B).

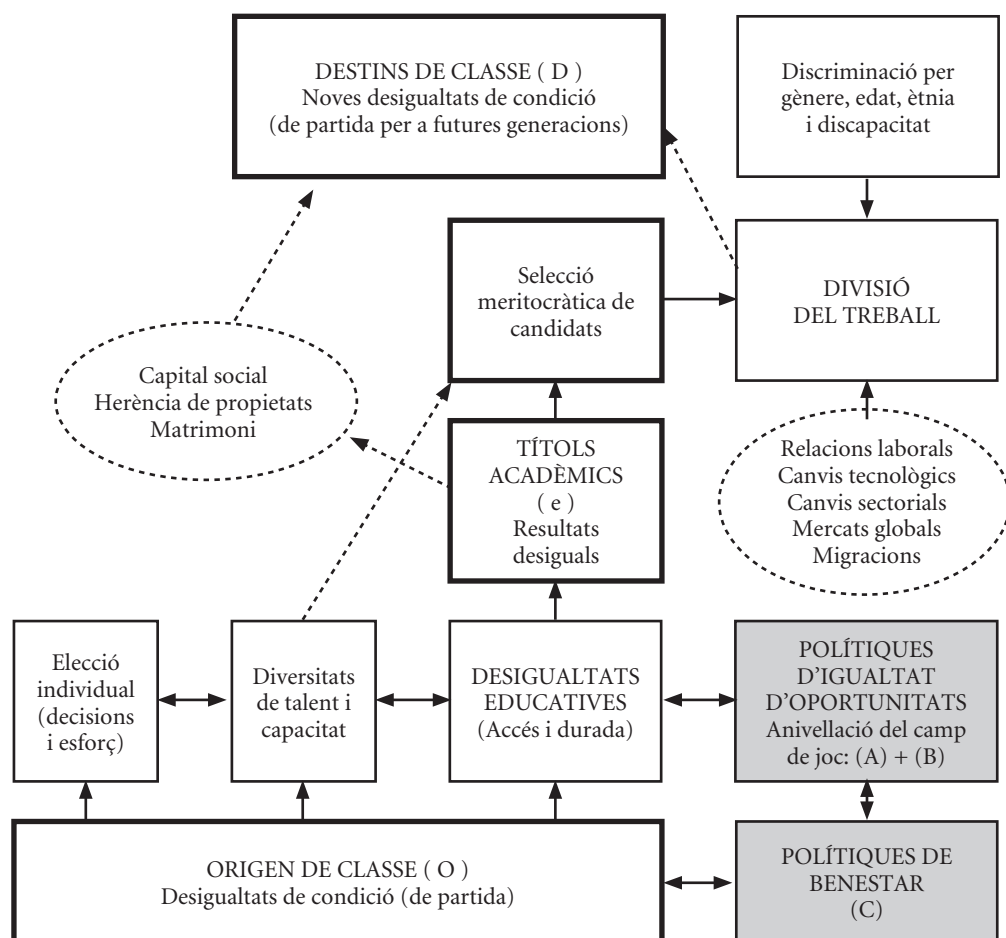
En la figura 2 queda visualitzada aquesta distinció i ens serveix per discernir també les variables individuals (d'elecció, esforç i talent) de les variables institucionals (A+B+C) i estructurals (divisió del treball i desigualtats d'origen) que componen la pauta d'estratificació social.

A mesura que les empreses i les burocràcies públiques segueixen criteris meritocràtics de selecció i s'arraconen els criteris particularistes i adscriptius (en els sectors de petita empresa i petita burgesia), creix la importància segmentadora *per* l'educació i *per* les titulacions. Creix, doncs, el filtre credencialista (Collins, 1989).

Però una qüestió prèvia passa a ser l'anàlisi de la igualtat o desigualtat d'oportunitats *davant* del sistema educatiu i *en aquest* mateix sistema. Si el model de benestar social (A+B+C) aconsegueix neutralitzar les desigualtats d'origen i anivellar el camp de joc en què aprenen i competeixen els individus, la pauta meritocràtica està combinada amb una equitat efectiva al llarg de l'escolarització. En canvi, pot coexistir una pauta meritocràtica predominant amb un model erràtic i restringit d'equitat (A+B), atesa

Figura 2.

Descomposició de la pauta d'estratificació social

Nota: (A)= estratificació vertical de graus i nivells acadèmics; igualació de recursos i condicions entre escoles públiques-privades (0-18 anys); tronc comú comprensiu (6-16 anys). (B)= finançament públic de matrícula (universitats i resta de nivells); beques i ajuts; discriminació positiva i/o compensatòria. (C)= polítiques fiscals i redistribució de rendes; polítiques de mercat de treball i formació continuada; política social, d'igualtat entre homes i dones i contra l'exclusió social.

A + B + C + polítiques d'R+D+i = *Knowfare* (estat, ciutadania i economia del coneixement)

Font: Elaboració pròpia.

la insuficient cobertura i extensió de les polítiques de benestar (C). Això és el que es desprèn de l'anàlisi de dades que passem a detallar.

Per afinar si la pauta meritocràtica i de fluïdesa social fins aquí exposada s'acompanya o no de polítiques d'equitat (A+B) a Catalunya, hem analitzat dos àmbits específics: l'efecte negatiu de la pobresa sobre la desigualtat de resultats i l'extensió de la política de beques entre els fills de les famílies pobres (de menys de 16 anys).

Per mesurar l'efecte negatiu de la pobresa, seguim una regressió logística realitzada sobre la submostra de joves de dinou a trenta-cinc anys que han superat o no els diplomes postobligatoris.

- De la regressió logística se'n deriva que la variable que més influència té en la dificultat d'assolir nivells postobligatoris és la *pobresa* (P). Viure en una llar pobra implica dividir per 14 la probabilitat d'assolir diplomes postobligatoris. La següent variable destacada és el *gènere*: les dones tenen 1,6 vegades més possibilitats d'acabar nivells secundaris o universitaris que els homes. En coherència amb l'anterior anàlisi log-lineal del χ^2 , el factor *origen de classe* (O) torna a no aparèixer com a rellevant.
- Els *estudis del pare* (E), com a *proxy* del capital cultural familiar, tenen un efecte pràcticament neutre en la probabilitat d'assolir els nivells postobligatoris (1,05). En canvi, sí que intervé quan interacciona amb la variable *pobresa* (P): és a dir, si l'educació del pare (E) és alta en una llar pobra, el factor pobresa (P) es neutralitza i deixa d'actuar com a barrera limitadora. Però si (E) és baixa, la pobresa (P) actua com a barrera de segregació i desigualtat d'oportunitats. El capital cultural familiar apareix com a únic factor que cancel·la els efectes limitadors de la pobresa en les trajectòries escolars.

El desavantatge de 14 a 1 entre les famílies pobres i no pobres de veure els seus fills superar titulacions postobligatòries representa una clara segregació que perjudica el 28% dels fills menors de setze anys de les classes obreres (VI-VII) que són pobres, el 13% dels fills pobres de les classes intermèdies (III-V) i el 10% dels fills pobres de la petita burgesia. En suma:

- El *mix* de polítiques de justícia social (A+B+C) seguides a Catalunya no és capaç de neutralitzar l'efecte negatiu de la pobresa sobre els resultats educatius, la qual cosa limita l'accés als diplomes postobligatoris als fills de les famílies pobres.
- És un desavantatge agreujat en el context d'una economia del coneixement que quasi està institucionalitzant els nivells de secundària superior com a nous llindars d'educació general bàsica (OCDE, 2000). D'aquí els debats oberts sobre un proper allargament de l'educació obligatòria fins als divuit anys. Ara bé, una possible universalitat fins als divuit anys sense unes polítiques d'equitat molt més potents i eficaces no aconseguirà, per si sola, neutralitzar els efectes limitadors de la pobresa sobre l'educació. Més aviat, els agreujarà encara més.

Aquesta *inequitat institucionalitzada* s'agreuja alhora per la peculiar i subdesenvolupada política de beques. La política de beques que apliquen les administracions públiques no són redistributives i són absolutament insuficients i erràtiques per neutralitzar els efectes limitadors de la pobresa en els estudis.

Segons les dades del PaD (2005), un 12% de les llars amb fills escolaritzats menors de setze anys eren pobres el 2005 però només una llar pobre de cada tres (27%) gaudia d'alguna beca als ensenyaments bàsics. En canvi, el 57% de les beques declarades en aquests ensenyaments s'assignen a famílies no pobres, tal com recull la taula 46. Cal recordar que en l'any de l'enquesta (2005) les beques no universitàries eren competència de l'Estat i no pas de la Generalitat de Catalunya.

La taula 47 recull la distribució desigual de les beques entre els menors de setze anys segons les tres xarxes escolars. Tant al 2002 com al 2004, la taxa d'alumnes pobres a la xarxa pública és superior a la taxa d'alumnes becats. En canvi, al 2004 es registra un 8% d'alumnes amb beca a la xarxa concertada laica, tot i no escolaritzar cap alumne provinent de llars pobres.

L'Enquesta a la Joventut de Catalunya (2007) recull només un 2% de joves catalans entre quinze i trenta-quatre anys que sempre han gaudit de beca al llarg dels seus estudis, un 4% que afirma haver estat becat la meitat de la seva trajectòria, un 9% amb beques durant un terç de la trajectòria i tot un 85% que mai no ha gaudit de cap. El

Taula 46.

Pobresa de les llars i assignació de beques d'estudis a l'any 2004

		Amb beca	Sense beca	Total
Llar en situació de pobresa		26,8	73,2	100
Llar que no pateix situació de pobresa		7,3	92,7	100
Llar en situació de pobresa	(12,3)	43,2	86,0	
Llar que no pateix situació de pobresa	(87,7)	56,8	14,0	
Total	100	100	100	
I+II Directius i professionals	(26,1)	7,9	92,1	100
III+V Classes intermèdies	(28,8)	3,1	96,9	100
IV Petita burgesia	(17,1)	9,3	90,7	100
VI-VII Classes obreres	(28,0)	19,2	80,8	100
Total	100			

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005). Submostra de menors de setze anys.

Taula 47.

Llars pobres i llars que van rebre beca d'estudis els anys 2002 i 2004, per xarxes escolars (%)

	Pública (56,6%)	Concertada religiosa (24,7%)	Concertada laica (12,7%)
2002: Llars sota el llindar de pobresa (15,2%)	19,8	13,2	4,8
2004: Llars sota el llindar de pobresa (12,3%)	18,1	6,0	0,0
2002: Llars amb beca d'estudis (13,4%)	14,7	9,2	21,3
2004: Llars amb beca d'estudis (10,0%)	11,7	6,7	8,1

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005). Submostra de menors de setze anys.

curs 2003-2004, un 5% dels prop de 160.000 estudiants de nivells postobligatoris a Catalunya gaudien d'una beca d'estudis segons dades oficials del MEC (2006b), de manera que se situava molt per sota del conjunt d'Espanya (16%) i de territoris com Euskadi o Navarra (14-17%).

En el mateix curs, un 14% dels alumnes catalans gaudia de beca en els nivells bàsics, de manera que se situava molt per sota de la mitjana d'Espanya (26%), d'Euskadi (27%), de la Comunitat de Madrid (28%) i de Castella-Lleó (58%). Una paradoxa més que assenyalen les dades del PaD (2005) és que la xarxa pública de primària i ESO registrava el 2004 un 18% d'alumnes pobres i quasi un 12% d'alumnes becats, quan la xarxa concertada laica comptava amb un 8% de becats i cap alumne pobre. Per obtenir-ne més detalls es poden consultar els annexos.

En resum, l'erràtica i no distributiva política de beques de l'Estat i la forma d'acció compensatòria de la mateixa Generalitat mantenen l'efecte limitador i segregador de la pobresa en els estudis postobligatoris dels fills. La suma de polítiques d'equitat i benestar (A+B+C) no garanteix, doncs, un "camp de joc anivellat" *davant* del sistema educatiu i *en* el mateix sistema educatiu entre els joves catalans. Tot i la suma de recursos i professionals implicats, encara s'està lluny d'una equitat bàsica que no discrimini els resultats i aspiracions per raons de renda i pobresa.

En connexió amb la dualització de les xarxes pública i concertada, en la lògica del sistema escolar català hi predomina una meritocràcia restringida als joves de famílies no pobres amb una disparitat de catorze a un sobre els alumnes pobres. La no-existència d'una política de lluita i eradicació de la pobresa infantil assumida com a prioritat nacional o com a prioritat d'Estat marca avui una clara distància entre Catalunya i els països europeus més avançats.

No obstant això, tot i la paradoxa aparent, aquest model erràtic i restringit d'igualtat d'oportunitats (A+B) per als més joves coexisteix amb una pauta general d'estratificació meritocràtica i fluïda. La qüestió és si aquesta pauta col·lectiva es mantindrà o no a mitjà termini i com les polítiques sumades de *knowfare* contribuiran o no a impulsar tant la competitivitat econòmica com la fluïdesa social en la nostra societat.

ANNEX

Taula 48.

Distribució territorial dels becats als ensenyaments bàsics (Espanya, curs 2003-2004)

	Becats (%)			Becats als ensenyaments bàsics (%)
	Infantil	Primària	ESO	
Castella-Lleó	2,6	76,8	24,2	57,6
Andalusia	5,7	44,1	37,0	33,8
Canàries	34,6	44,4	6,2	33,4
Madrid	15,2	44,3	18,8	28,6
C. Valenciana	4,9	54,6	6,7	27,4
Extremadura	3,6	33,6	32,6	27,4
Euskadi	21,0	30,8	28,4	27,3
Espanya	7,8	37,7	23,3	26,5
Navarra	4,3	32,0	26,0	23,6
Catalunya	3,3	23,1	12,0	14,1
	Distribució territorial dels becats			Distribució territorial dels becats <16 anys
	Infantil	Primària	ESO	
Resta territoris	8,2	12,8	15,0	23,5
Andalusia	13,1	25,2	34,7	16,9
Madrid	29,1	15,4	10,4	14,8
Castella-Lleó	1,5	9,9	15,6	10,8
C. Valenciana	6,5	15,1	3,0	10,7
Catalunya	7,9	9,0	7,1	8,9
Canàries	18,4	5,7	3,9	6,1
Euskadi	13,5	3,2	4,7	4,3
Navarra	0,7	1,1	1,3	1,1
Extremadura	1,1	2,6	4,3	2,9
Espanya	100	100	100	100
(N)	106.439	935.896	436.169	1.478.504

Font: MEC (2006a i b).

Taula 49.

Nombre total d'alumnes d'educació postobligatòria, percentatge de becats i dotació econòmica mitjana (Espanya, curs 2003-2004)

	Batxillerat	CF Grau mitjà	CF Grau superior	Total
Espanya	657.400	230.688	236.756	1.124.844
Andalusia	127.293	49.649	38.415	215.357
Catalunya	91.707	32.619	34.738	159.064
Madrid	94.745	21.392	30.172	146.309
C. Valenciana	57.338	24.657	23.017	105.012
Castella-Lleó	42.123	13.839	15.233	71.195

	Batxillerat		Formació professional		Total secundària	
	Becaris (%)	Import mitjà (€)	Becaris (%)	Import mitjà (€)	Becaris (%)	Import mitjà (€)
Extremadura	30,4	805	33,3	1.600	31,4	1.102
Canàries	19,8	685	38,8	567	28,3	612
Andalusia	24,8	776	24,0	1.276	24,4	987
Navarra	12,7	561	21,7	908	17,1	775
Espanya	14,4	681	18,5	958	16,2	819
Castella-Lleó	13,5	591	16,3	1.245	14,7	903
Euskadi	15,6	455	12,1	641	13,9	535
C. Valenciana	13,9	556	13,1	927	13,5	724
Madrid	5,4	617	6,2	1.030	5,7	784
Catalunya	4,3	660	5,9	1.112	5,0	897

Font: MEC (2006a i b).

Taula 50.
Origen social de l'alumnat de les xarxes escolars

	Pública (56,6%)		Concertada religiosa (24,7%)		Concertada laica (12,7%)	
	Mares	Pares	Mares	Pares	Mares	Pares
Estudis superiors	30,5	28,3	39,8	39,0	49,2	40,7
Estudis secundaris	26,0	39,2	31,0	47,6	23,7	27,1
Estudis bàsics o menys	43,5	32,5	29,2	13,4	27,1	32,2
Total	100	100	100	100	100	100

Mare: estudis superiors	(100%)	50,3	30,2	19,5
Mare: secundaris	(100%)	56,6	30,9	12,4
Mare: bàsics o menys	(100%)	68,6	21,1	10,2

Alts ingressos llar	(10,4)	7,7	8,5	27,4
Mitjans-altos ingressos llar	(15,0)	14,2	19,7	11,3
Mitjans-baixos ingressos llar	(53,4)	51,1	56,4	59,7
Baixos ingressos llar	(21,2)	27,0	15,4	1,6
Total	100	100	100	100

I+II Directius i professionals	(26,1)	23,3	45,0	15,0
III+V Classes intermèdies	(28,8)	31,1	20,1	32,2
IV Petita burgesia	17,1)	16,2	15,6	23,7
VI-VII Classes obreres	(28,0)	29,4	19,3	29,1
Total	100	100	100	100

Nota: En negreta, valors amb sobre representació.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005). Submostra de menors de setze anys.

Regressió logística sobre la superació de diplomes postobligatoris

La taula 51 enumera les variables que hem inclòs en el model logístic. Les independents són sexe de la persona (s), situació de la llar respecte del llindar de pobresa (p), nivell d'estudis del pare (E) i ocupació del pare (M).

El nivell d'estudis del pare és una variable ordinal. Com que no sembla natural utilitzar una codificació que atribueixi la mateixa distància entre modalitats com *analfabet* i *sense estudis* i modalitats com *estudis bàsics* i *estudis secundaris*, hem recodificat les modalitats atribuint a cada una un valor que reflecteixi el nombre mínim d'anys necessaris per assolir el nivell educatiu indicat a cada categoria. En el cas de *sense estudis*, hem optat per posar el punt mitjà entre *analfabet* (0 anys de formació) i *estudis bàsics* (8 anys). La variable dependent binària SP té dues modalitats: 1) la persona no ha arribat a cursar estudis secundaris o superiors, i 2) la persona sí ha cursat estudis secundaris o superiors.

Taula 51.

Paràmetres de la regressió logística: superació d'educació postobligatòria

Variable	Valor	Categories	Descripció
SP	0	La persona no ha superat	Supera estudis postobligatoris Variable dependent
	1	La persona sí ha superat	
s	0	Home	Gènere
	1	Dona	
p	0	Família sobre el llindar de pobresa	Pobresa
	1	Família sota el llindar de pobresa	
E	0	Analfabet	Anys d'estudis del pare
	4	Sense estudis	
	8	Estudis bàsics	
	11	Estudis secundaris	
	15	Estudis superiors	
M	0	Ocupació no manual (VI+VII)	Ocupació del pare
	1	Ocupació manual (I-II+III+IV+V)	

Font: Elaboració pròpia.

Selecció del model

La taula 52 inclou totes les variables i les seves interaccions del model. La variable ocupació del pare (M) no apareix com a significativa. En canvi, la interacció entre la variable (p) i (E), en la nostra notació (pE) sí que ho és. Per tant, sembla raonable que el model mínim seleccionat sigui: model 2: $sp \sim (s) + (p) + (E) + (pE)$.

Taula 52.

Selecció de variables retingudes dins del model

	GI	Desviació	GI. residuals	Des. residual	P(> Chil)
NULL			612,00	795,55	
s	1	7,44	611,00	788,11	0,01
p	1	11,85	610,00	776,26	0,00
E	1	12,22	609,00	764,04	0,00
M	1	2,92	608,00	761,11	0,09
sp	1	0,08	607,00	761,03	0,78
sE	1	0,00	606,00	761,03	0,97
sM	1	0,50	605,00	760,54	0,48
pE	1	12,71	604,00	747,83	0,00
pM	1	0,72	603,00	747,11	0,40
EM	1	0,38	602,00	746,73	0,54
spE	1	0,03	601,00	746,70	0,87
spM	1	2,16	600,00	744,54	0,14
sEM	1	0,02	599,00	744,52	0,90
pEM	1	0,36	598,00	744,16	0,55
spEM	1	0,50	597,00	743,66	0,48

Nota: Model 1= $sp \sim s + p + E$; Model 2= $sp \sim s + p + E + p:E$; Model 3= $sp \sim (s + p + E)^3$.

Font: Elaboració pròpia.

La comparació amb dos models alternatius (vegeu la taula 53) també exclou la variable ocupació del pare. Un exclou la interacció (pE) i un altre amb totes les interaccions potencials confirma que el model escollit és el més parsimoniós dels possibles.

Taula 53.**Comparació de models sense ocupació**

Model	GI. residuals	Des. residual	GI	Desviació	P(> Chi)
[s][p][E]	676	840,44			
[s][p][E][sP]	675	826,52	1	13,92	0,00
[spE]	672	826,47	3	0,06	1,00

Font: Elaboració pròpia.

Tots els paràmetres, exceptuant el nivell educatiu del pare, són significatius. Aquest paràmetre el mantenim perquè és present en la interacció amb pobresa. Tampoc no és significatiu l'intercepte.

Model final

La taula 54 mostra el valors dels paràmetres, la seva significació estadística i una estimació puntual i d'interval dels efectes de cada variable sobre la probabilitat d'assolir la formació postobligatòria:

Taula 54.**Paràmetres del model final**

	Estimació	Error estimat	z value	Pr(> z)	Mín. ef.	Efecte	Màx. ef.
(Intercept)	0,0963	0,2955	0,33	0,74	--	--	--
[s.home]	-0,4694	0,1687	-2,78	0,01	0,87	0,63	0,45
[s.dona]	0,4694	0,1687	2,78	0,01	1,15	1,60	2,23
[p.nopobre]	2,7085	0,6465	4,19	0,00	50,00	14,29	4,17
[p.pobre]	-2,7085	0,6465	-4,19	0,00	0,02	0,07	0,24
[E]	0,0501	0,0276	1,81	0,07	1,00	1,05	1,11
[p.nopobreE]	-0,2660	0,0769	-3,46	0,00	0,89	0,77	0,66
[p.pobreE]	0,2660	0,0769	3,46	0,00	1,12	1,30	1,52

Font: Elaboració pròpia.

⑥ Desigualtat d'oportunitats educatives

En el capítol anterior hem destacat com l'educació assolida (e) és la variable més condicionant dels destins de classe (D) en una pauta general d'estratificació més fluïda i meritocràtica en relació amb el passat recent. Alhora hem comprovat com els factors polítics i institucionals (A+B+C) perjudiquen la meritocràcia escolar en el cas dels alumnes més pobres. En aquest capítol analitzem dos àmbits complementaris: el procés d'expansió i elevació educativa intergeneracional i la desigualtat classista d'oportunitats en l'expansió educativa.

EL PROCÉS D'EXPANSIÓ EDUCATIVA (1962-2005)

L'expansió de l'oferta educativa al llarg de les darreres dècades ha estat un factor clau a fi d'ampliar les oportunitats escolars entre la població. A partir de les dades del PaD (2005) que presenta la taula 55, podem visualitzar el procés gradual d'expansió educativa i el seu escalatge entre cohorts i anys teòrics de fi d'estudis. Així, entre els nascuts abans de 1939 només una reduïda elit assoleix titulacions universitàries (4,6%) entre els hipotètics anys d'inserció 1942-1961. La meitat d'aquesta cohort és/era analfabeta o no escolaritzada.

Les caselles de la taula escalonen tres moments destacats del que ha estat un procés gradual d'expansió educativa. Un procés que primer s'inicia en els nivells universitaris

Taula 54.

Nivell màxim d'estudis assolit, per cohorts d'edat i temps històric d'inserció laboral

	Analfabets i sense estudis	Bàsica o FP1	Secundària superior (batxillers + FP2)	Diplomes universitaris
Cohorts < 1940	1935-1956		1938-1959	1942-1961
	49,6%	38,2%	7,4%	4,6%
Cohort 1941-1950	1955-1966		1958-1969	1962-1973
	22,3%	46,4%	14,5%	16,8%
Cohort 1951-1960	1965-1976		1968-1979	1972-1983
	11,1%	47,9%	22,0%	19,1%
Cohort 1961-1970	1975-1986		1978-1989	1982-1993
	6,0%	37,4%	25,1%	31,4%
Cohort 1971-1980	1985-1996		1988-1999	1992-2003
	3,6%	32,7%	28,1%	35,7%

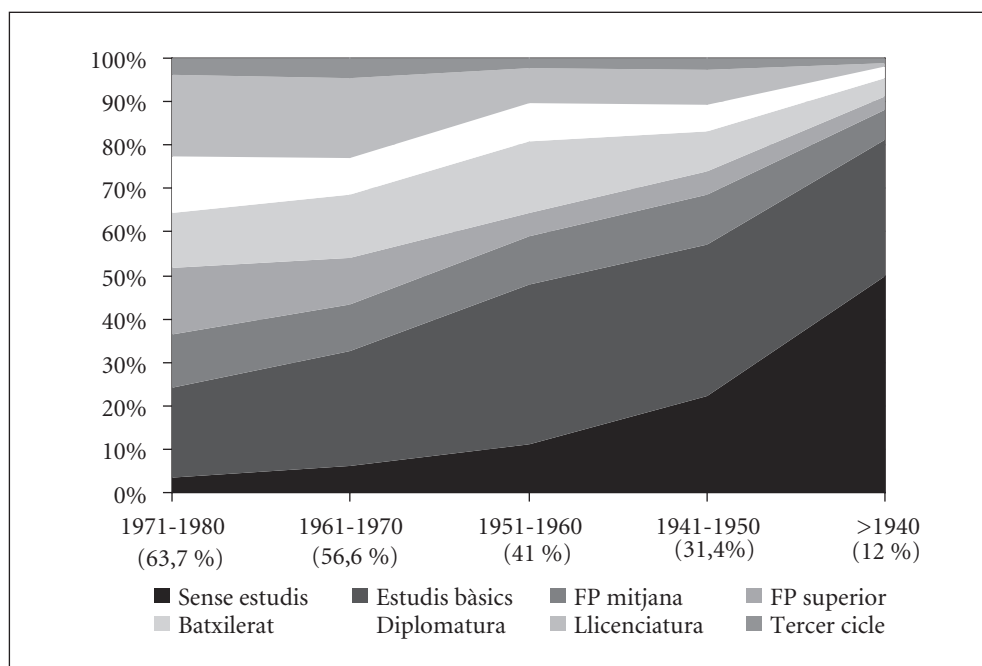
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

per als nascuts entre 1941 i 1950; seguidament, s'eixampla als nivells de la secundària superior per als nascuts entre 1951 i 1960, i finalment s'universalitza als nivells de la secundària inferior i l'educació general bàsica per als nascuts entre 1961 i 1970. De fet, aquesta és la cohort que protagonitza l'etapa més intensa d'expansió educativa, un de cada tres (31,4%) arriba a obtenir una titulació universitària en un context històric d'inserció que omple tota la dècada dels anys vuitanta.

En el gràfic 15 podem observar l'evolució del nivell màxim d'estudis entre les diferents cohorts analitzades. A sota de cada cohort s'ha destacat la taxa d'estudis postobligatoris (sense incloure l'FP1), que va progressant des d'un 12% per als nascuts abans de 1940 fins a assolir un 41% per a la cohort 1951-1960. El cop definitiu d'universalització es farà esperar fins la segona meitat dels anys setanta i primera dels vuitanta, quan la voluminosa cohort 1961-1970 assoleix un 63,7% de titulacions postobligatòries (quasi un 78% si hi integren l'FP1). Aquest impuls expansiu coincideix amb els anys finals del franquisme i els inicis de la democràcia i l'autogovern.

Gràfic 15.

Evolució del nivell màxim d'estudis entre cohorts d'edat

Nota: Entre parèntesis la taxa d'estudis postobligatoris exclouent l'FP mitjanaper a cada cohort.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

L'elevació constant dels nivells màxims d'estudis arriba fins a la cohort més jove (nascuts entre 1971 i 1980), que assoleix un 76,6% de titulacions postobligatòries, distribuït així: un 35,5% amb nivell universitari obtingut al llarg dels anys noranta i inicis del 2000, un 28% amb secundària superior (BUP i FP2) i un 13,1% amb FP1, nivells assolits entre la segona meitat dels vuitanta i finals dels noranta. L'elevació i ampliació d'oportunitats educatives les podem comprovar a la taula 56, en què es comparen els nivells màxims d'estudis entre pares i fills.

Segons les dades del PaD, partim d'una mostra de 4.426 persones més grans de setze anys que presenten una estructura educativa ben jerarquitzada, cosa que reflecteix

Taula 56.

Nivell màxim d'estudis de la mostra, del total de pares i de fills, i de les cohorts més madures i més joves

	Total % Mostra >16 anys	Total % pares	Total % fills	Cohort < 1940	Cohort 1971-1980
Analfabets	1,5	6,2	1,3	3,0	0,0
Sense estudis	16,3	34,6	17,5	47,0	3,6
Estudis bàsics	32,8	32,9	29,4	32,0	19,6
Estudis secundaris	29,4	16,8	29,5	14,0	41,1
Estudis superiors	20,0	9,4	22,3	4,0	35,7
Total (n)	4.426	3.376	2.908	667	695

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

prou bé el conjunt de la població catalana. Aquesta estructura té un perfil hexagonal, amb els extrems superior (20%) i inferior (17,8%) quasi equivalents i proporcions més eixamplades al mig (29,4%) i a la part mitjana-baixa (32,8%). En canvi, l'estructura educativa es torna en un perfil piramidal pel que fa al conjunt de pares de la mostra i per a la cohort més vella (<1940): en aquest segon cas, hi trobem un vèrtex reduït format pels nivells universitaris (4%) i una base molt eixamplada (50%) formada per persones analfabetes o sense estudis.

L'augment de les oportunitats educatives ha estat impressionant si comparem els nivells d'estudis dels fills de més edat (nascuts abans de 1940) i els fills més joves. Aquests (cohort 1971-1980) presenten una estructura educativa del tot antagònica i pren un perfil pentagonal: amb una part superior molt eixamplada (35,7% d'estudis superiors i 41,1% d'estudis secundaris) i un vèrtex inferior molt reduït (3,6% sense estudis). A la taula 57 podem contrastar l'antagonisme d'oportunitats educatives entre aquesta cohort (D) i la generació de pares o avantpassats més remota (A) que recull el PaD (pares dels fills nascuts abans de 1940), el 64% dels quals no van conèixer ni l'escolarització.¹

1. Cal advertir que els pares de la columna (A) no són representatius de l'estructura educativa de Catalunya dels primers decennis del segle xx, atès que s'hi integren pares de fills d'immigrants més grans de seixanta-quatre anys el 2004 que, a diferència dels fills, mai no han viscut a Catalunya.

Taula 57.
Comparació del nivell màxim d'estudis entre les generacions de pares i fills més joves i més ancians

	(A)	(B)	(C)	(D)
	Pares de fills de 64 anys i més	Pares de fills menors de 25 anys	Fills de 64 anys i més	Fills de 25 a 34 anys
Data de naixement	Finals s. XIX Inicis s. XX	1960-1980	Abans de 1940	1971-1980
Analfabets (%)	16,8	0,2	2,7	0,0
Sense estudis (%)	47,2	10,6	46,8	3,6
Estudis bàsics (%)	25,2	37,2	31,6	19,6
Estudis secundaris (%)	7,2	29,2	14,2	41,1
Estudis superiors (%)	3,6	22,8	4,6	35,7
Total (n)	667	452	667	695

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La contrastació entre les columnes (A) i (D) de la taula mostra clarament la lenta transició educativa desenvolupada al llarg de tot el segle XX des del predomini de la infraescolarització i l'elitisme universitari fins a l'extensió de l'alfabetització bàsica i la democratització dels nivells superiors. La submostra més jove de pares la formen els progenitors de fills menors de vint-i-cinc anys (B) que van néixer entre 1960 i 1980, i que resulta del tot heterogènia. No obstant l'elevació educativa experimentada, un 11% dels pares joves encara no van acabar la bàsica i un 37% l'acaben com a màxim nivell d'estudis.

El nivell màxim d'estudis presenta certes diferències segons el gènere que posen en evidència el procés històric d'exclusió educativa que han sofert les dones. A la taula 58 observem com el total de dones assoleixen una major polaritat de resultats educatius respecte del total d'homes:

- Acumulen tant una proporció més gran de nivells baixos (22,4 d'analfabetes i sense estudis per un 14,2 en els homes) com una lleugera proporció més elevada de nivells alts (22,3 d'estudis superiors per 21% en els homes).

- La resta dels nivells educatius apareixen com a quasi paritaris entre homes i dones, si exceptuem les titulacions en FP superior, on els homes dupliquen amb escreix la taxa (11,8%) de les dones (4,7%).

Taula 58.

Nivell màxim d'estudis, per gènere

	Total d'homes (%)	Homes de la cohort 1971-1980 (%)	Total de dones (%)	Dones de la cohort 1971-1980 (%)
Analfabets	0,3	0,0	1,4	0,0
Sense estudis	13,9	3,6	21,0	3,6
Estudis bàsics	29,8	23,5	29,9	17,9
FP mitjana	10,6	12,9	10,1	11,0
Batxillerat	12,6	12,9	10,6	12,2
FP superior	11,8	19,0	4,7	11,6
Diplomatura	5,5	7,8	9,8	18,2
Màster - llicenciatura	15,5	20,3	12,5	25,5
Total (n)	1.247	357	1.440	336

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

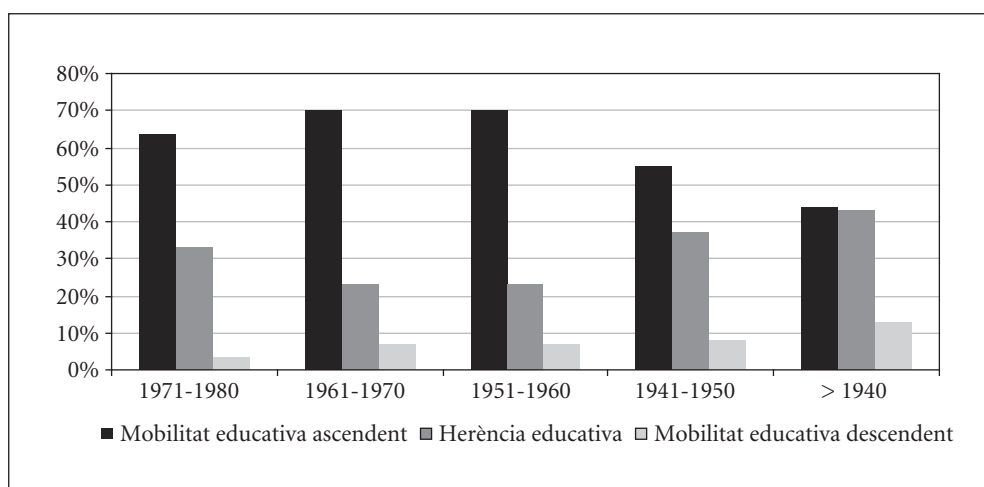
Les dones han estat el col·lectiu més beneficiat pel procés d'expansió educativa, especialment a partir de la cohort nascuda entre 1961 i 1970. Però és en la cohort més jove (1971-1980) on millor s'evidencia l'elevació femenina dels nivells màxims d'estudis, que passa a superar el nivell mitjà dels homes. Entre les cohorts més joves, les dones prenen l'avantatge als homes i presenten nivells més alts en titulacions universitàries (43,7% per un 28,1% en els homes joves). Els homes joves opten en major proporció per plantar-se amb titulacions de secundària superior (31,9%) respecte de les dones (23,8%). Alhora, els homes es planten amb nivells baixos (27,1%) en major proporció que les dones (21,5%).

L'expansió educativa iniciada a partir del "desarrollisme" dels anys seixanta ha elevat el nivell educatiu mitjà i ha facilitat una mobilitat educativa intergeneracional molt

alta. Tal com afirmàvem abans, és la cohort 1941-1950 la primera a beneficiar-se d'una escolarització superior a la rebuda pels seus pares. La generació de nascuts abans de 1940 (més grans de seixanta-quatre anys el 2005) es veu perjudicada per l'erràtica política educativa pública del primer terç de segle i per les conseqüències de la Guerra Civil, que provoca que un 12% d'aquesta generació arribin a un màxim nivell educatiu que és inferior al dels seus pares (descens educatiu).

Gràfic 16.

Evolució de la mobilitat educativa per cohorts

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

L'alta mobilitat educativa despunta amb les cohorts 1951-1960 i 1961-1970, que arriben a un 70% de mobilitat educativa ascendent i poc més d'un 20% d'herència educativa. S'ha de tenir en compte el molt baix nivell de partida marcat pels seus respectius pares. La taula 59 presenta la matriu de mobilitat educativa per a tota la població més gran de vint-i-cinc anys el 2005. La diagonal en gris identifica les caselles de l'herència educativa. En aquest cas, les caselles per sota de la diagonal expressen els descens educatiu respecte dels pares i les caselles per sobre de la diagonal, l'ascens educatiu.

Taula 59.

Mobilitat i herència educativa entre pares i fills: matriu 4 x 4

% <i>outflow</i> (fila) % <i>inflow</i> (columna)		Estudis màxims del fill/a				Marginals d'origen
		Sense estudis	Estudis bàsics	Estudis secundaris	Estudis superiors	(N) % fila % columna
Estudis màxims del pare	Sense estudis	33,1 80,3	38,8 60,3	22,3 34,2	5,7 11,7	(1.329) 100 45,5
	Estudis bàsics	9,7 16,8	29,2 32,2	36,8 39,9	24,3 35,2	(944) 100 32,3
	Estudis secundaris	2,8 2,2	11,2 5,7	40,1 20,1	45,9 30,7	(436) 100 14,9
	Estudis superiors	1,9 0,7	7,0 1,8	23,3 5,8	67,9 22,4	(215) 100 7,4
Marginals de destí (N) % fila		(548) 18,7	(856) 29,3	(869) 29,7	(651) 22,3	(2.924) 100
% columna		100	100	100	100	100

Nota: Població més gran de vint-i-cinc anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

En la matriu es poden comprovar els fluxos de sortida (en negreta), de tal manera que quasi el 6% dels fills de pares analfabets o sense estudis aconseguir acabar amb titulació universitària, mentre que són quasi el 68% els fills de pares universitaris els qui ho fan (poder una taxa més baixa que la imaginada pel tòpic popular). Els fluxos mostren com és més probable assolir graus superiors des d'òrgens paterns d'estudis bàsics abans que d'estudis secundaris.

Segons els fluxos d'entrada, un 77,6% dels fills universitaris més grans de vint-i-cinc anys són reclutats des d'òrgens no universitaris. Bona part dels diplomats (70%), llicenciats (51%) i un terç dels màsters i doctorats (31%) són fills de pares amb estudis bàsics o inferiors. Ara bé, la distinció entre aquests dos nivells d'origen baixos sembla influir en la desigual oportunitat dels seus fills universitaris per arribar ells mateixos

a destins de classe directiva-professional (I-II). Tenen més probabilitats d'arribar-hi els universitaris fills de pares amb estudis bàsics (64%) que no pas els que tenen pares sense estudis (48%).

En total, el 7% del fills té un màxim nivell educatiu inferior al del seu pare. El 36% dels fills hereta el mateix nivell d'estudis del seu pare, amb fort predomini dels nivells formatius més baixos. El 57% dels catalans més grans de vint-i-cinc anys han conegut la mobilitat educativa ascendent respecte dels seus pares, un percentatge similar al que presenta Espanya (INE, 2008). Si desagreguem tota la mobilitat ascendent: a) un terç correspon a l'ascens des de pares analfabets fins a fills amb estudis bàsics; b) un 38%, a fills que arriben a estudis secundaris des de baix, i c) un altre 30%, que arriben als diplomes universitaris.

Taula 6o.

Distribució comparada de l'ascens educatiu en diferents països per nivells d'estudis (%)

	Taxa d'ascens educatiu	Ascens a estudis bàsics ISCED 2	Ascens a estudis secundaris ISCED 3	Ascens a post-secundaris ISCED 5	Ascens a estudis superiors ISCED 6/7	Total fila
Itàlia	63,3	33,7	46,2	2,1	18,0	100
Suècia	60,7	13,8	47,5	21,5	17,2	100
Finlàndia	60,5	22,0	45,8	14,3	17,8	100
Canadà	59,3	21,3	31,3	28,0	19,4	100
Espanya	57,0	32,7	30,4	--	36,9	
Catalunya	56,8	30,7	38,6	--	30,7	100
Irlanda	53,8	40,8	33,8	12,4	13,0	100
Polònia	53,1	42,6	33,4	10,5	13,5	100
Holanda	52,9	26,8	37,2	--	36,0	100
Gran Bretanya	43,8	11,1	33,2	23,7	32,0	100
Estats Units	43,0	6,2	28,5	21,3	44,0	100
Alemanya	28,9	1,0	54,2	10,1	34,7	100

Font: Elaboració pròpia a partir d'IALS-OCDE (1998), PaD (2005) i INE-ECV (2005).

La taula 60 mostra les diferents taxes nacionals d'ascens educatiu i la seva desigual repartició entre nivells acadèmics. La mobilitat educativa ascendent catalana i espanyola es ressenten de partir de nivells educatius molt baixos entre les generacions anteriors, d'aquí el gruix d'un 31-33% d'ascens educatiu des dels no estudis dels pares fins als estudis bàsics dels fills. Aquest mateix patró de mobilitat des de la infraescolarització el segueixen altres països amb retard educatiu (Itàlia, Irlanda i Polònia). En canvi, la Gran Bretanya, els Estats Units i Alemanya presenten un menor ascens educatiu de nivell baix, pel fet que han completat abans el procés d'alfabetització.

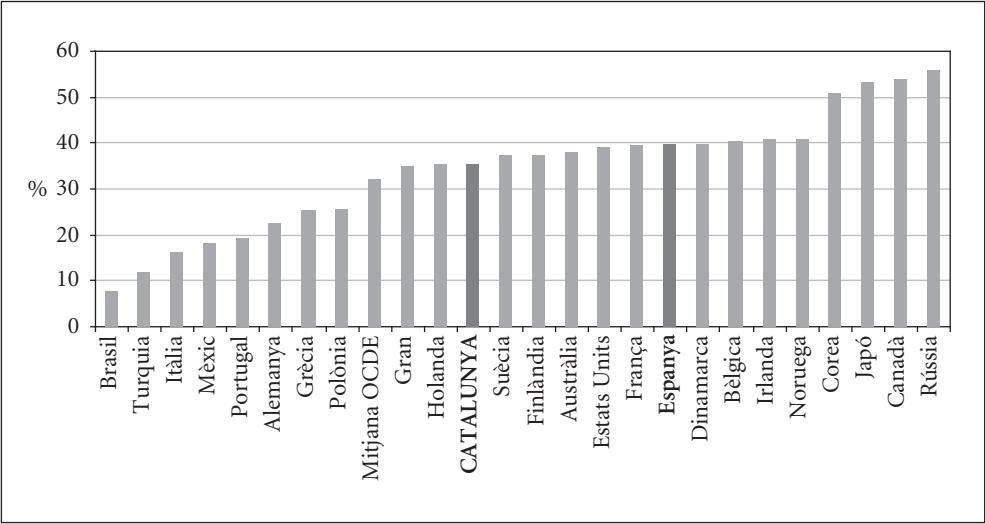
En la mobilitat educativa ascendent, el cas empíric de Catalunya mostra un patró diferent al d'Espanya. El 38,6% de l'ascens absolut es basa en l'adquisició de titulacions secundàries respecte dels pares, mentre que a Espanya aquest indicador és menor (30,4) i destaca més la mobilitat ascendent en els estudis superiors (36,9), per sobre de Catalunya (30,7). Aquesta mateixa tendència es replica si ens fixem en la taxa comparada de graduació universitària d'aquests dos països per a la població entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys, tal com mostra el gràfic 16.

En el cas de Catalunya, els joves de vint-i-cinc a trenta-quatre anys tenen una taxa de graduació el 2005 del 35,5% segons les dades del PaD. És una taxa que està per sobre de la mitjana OCDE i un xic per sota d'Espanya (OCDE, 2008b). Ara bé, més enllà del seu volum, el més significatiu és l'augment de l'herència universitària entre pares i fills en la nostra cohort (vint-i-cinc a trenta-quatre anys). Aquest aspecte l'analitzem en l'apartat següent sobre expansió i desigualtat relativa d'oportunitats.

Per acabar l'anàlisi del procés d'expansió educativa hem de destacar el retrocés protagonitzat per la cohort 1980-1986 del PaD que té entre divuit i vint-i-quatre anys el 2005 i que ha estat escolaritzada amb la LOGSE.

La cohort més jove del PaD va néixer entre 1980 i 1986, i va aconseguir els disset anys en els anys 1997-2003. Per tant, representen la primera cohort escolaritzada, en gran part, en la nova etapa LOGSE de l'ESO, que no pot accedir a l'FP si no l'ha superat. Aquesta mesura *selectivista*, introduïda com a barrera de nivell per tal de prestigiar la nova FP, s'acompanyava de nous dispositius de segona oportunitat per als nous expulsats pel sistema (Martínez Celorrio, 2001).

Gràfic 17.
Taxa comparada de titulats superiors entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys (2005)

Font: Elaboració pròpia a partir d'OCDE (2008b) i del PaD (2005).

Quadre 4.
Efectes de la LOGSE en les trajectòries formatives dels joves

Cohort	Educació bàsica	Formació professional	Batxillerat / Universitat
1981-1987 (18-24 anys el 2005)	32,7 %	18,8 %	48,5 %
Formats sota la LOGSE (1990)			
1970-1979 (26-35 anys al 2005)	23,7 %	27,6 %	48,7 %
Formats sota l'LGE (1970)			

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i de la taula 65 de l'annex.

Després d'una dècada, ha cristal·litzat una xarxa difusa i dispersa administrada per la política pública i el tercer sector (programes de garantia formativa, escoles-taller, formació ocupacional i contractes d'aprenentatge) a fi d'enquadrar la inserció laboral i social dels joves expulsats per la major selectivitat d'accés a l'FP. Aquesta mesura pública, però "constitutiva" de nous fluxos de desigualtat, va ser seguida per la major part de països europeus des de finals dels anys noranta (EURYDICE, 1997), fet que va sedimentar una *tercera branca inferior* segregada i socialment invisibilitzada. El quadre 4 mostra l'impacte del tancament de pas a l'FP i la nova tripartició educativa: a) no altera el flux de la branca *noble* acadèmica (batxillers i universitaris); b) redueix la proporció de les FP, i c) fa augmentar i col·lapsar el fracàs escolar bàsic fins a arribar a un terç poblacional com a nou terç inferior.

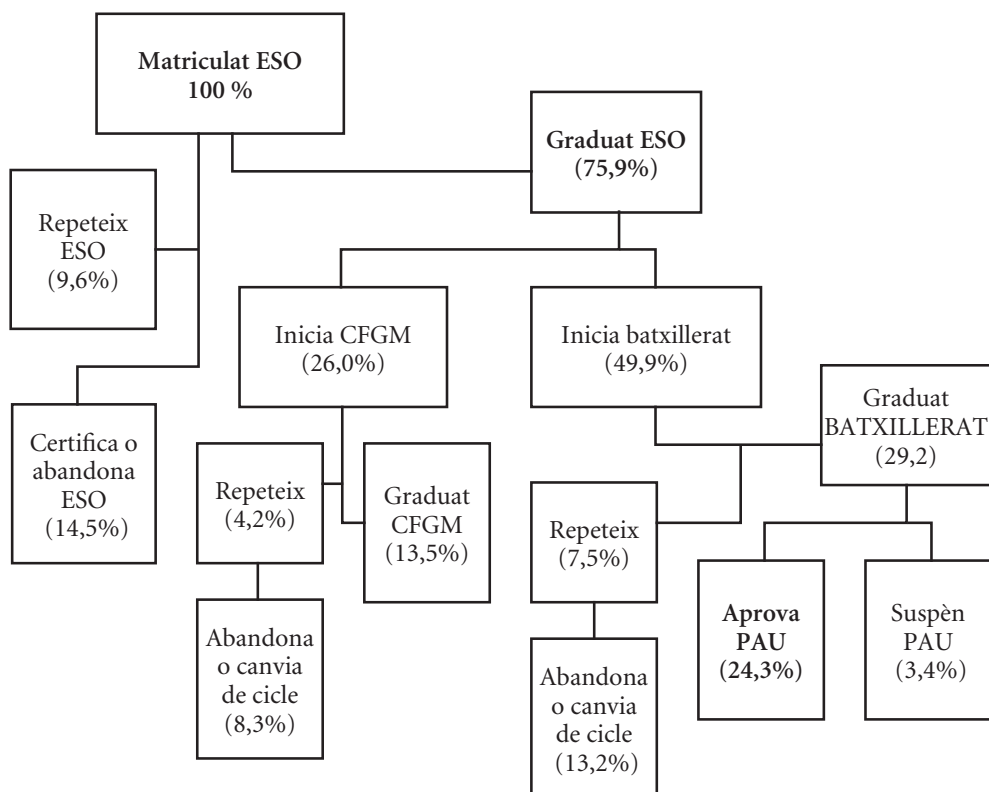
Parlem d'un fracàs escolar bàsic col·lapsat perquè l'ordenació LOGSE i la selectivitat dels nous cicles, a part de mantenir una taxa de fracàs administratiu del 24% (repetidors, certificats i abandonaments de l'ESO), genera un altre 33% d'abandó o repetició en la secundària postobligatòria que fa mantenir l'ESO com a màxim nivell d'estudis assolits. Aquestes dades es desprenen de la figura 3 que descompon els fluxos del 100% dels matriculats a 4t d'ESO (curs 2004-2005) i els destins a què han arribat dos anys després (curs 2006-2007).

En primera oportunitat i ajustats al temps escolar, entorn del 43% dels joves de la mateixa cohort completa un grau postobligatori (29,2% en batxillerat i 13,5% en CFGM). En segona oportunitat només la meitat del 33% que ara repeteix canvia de cicle o abandona en postsecundària aconsegueix completar un batxillerat o un CFGM. L'altra meitat (al voltant del 16% de membres de la cohort analitzada) no aconsegueix cap grau postobligatori i manté l'ESO com a nivell màxim d'estudis assolits,² i juntament amb

2. Un 13% acaba retornant i graduant-se de manera espaïada en el temps, però com a percentatge de la cohort entre vint i vint-i-quatre anys (Departament d'Educació, 2009). Els alumnes no graduats tenen oportunitats de fer-ho per via ordinària o bé mitjançant el *retorn educatiu* per segona oportunitat: 1) graduant-se en CFGM via ingrés per la prova d'accés de més grans de divuit anys; 2) graduant-se en un CFGS via ingrés per la prova d'accés de més grans de vint anys; 3) cursant un programa de qualificació professional inicial (PQPI) en la seva variant C; 4) graduant-se en ESO via formació de persones adultes; 5) aprovant l'examen de graduat en educació secundària via formació d'adults a partir dels divuit anys, i 6) graduant-se a la universitat passant la prova de més grans de vint-i-cinc anys

Figura 3.

Trajectòries de la cohort 2004-2005 des del final d'ESO

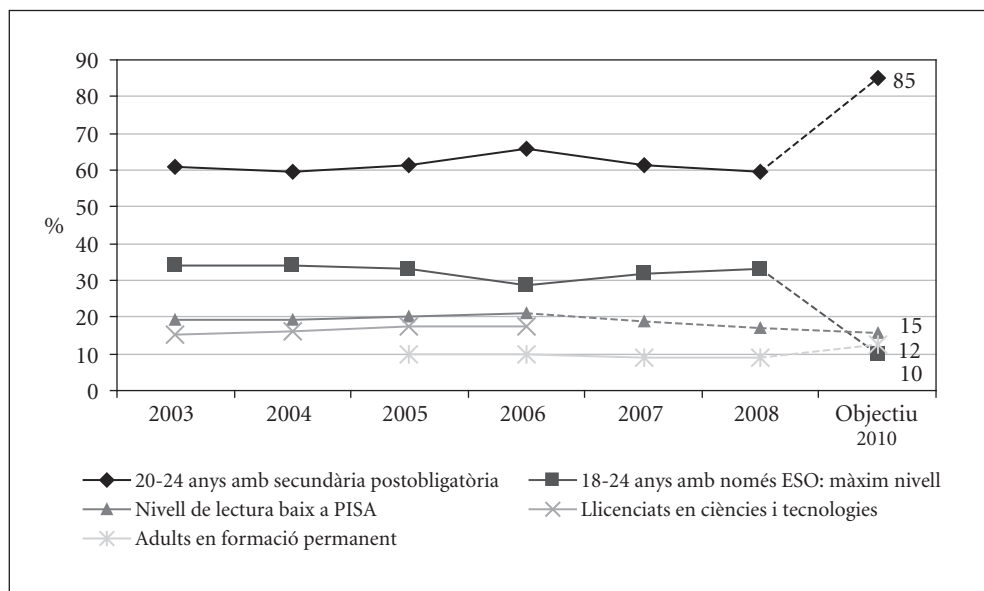
Nota: Els percentatges es van fraccionar sobre el 100% matriculat a 4t d'ESO (curs 2004-2005).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació (2009).

el 14,5% de companys que certifiquen l'ESO o l'abandonen abans de ser avaluats, sumen un conglomerat entorn del 30,4% de fracàs escolar. Aquest és l'indicador que queda capturat a les estadístiques oficials com la fracció de joves entre divuit i vint-i-quatre anys que només compta amb l'ESO com a màxim nivell assolit i que ja no segueix cap altra formació. Suposa una taxa elevada de selecció i baixa qualificació que ha col·locat Catalunya molt allunyada dels principals objectius educatius de l'Estratègia de Lisboa 2010.

Gràfic 18.

Evolució dels Objectius de Lisboa i de proves PISA (2003 i 2006)

Nota: En negreta, els Objectius de Lisboa 2010.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

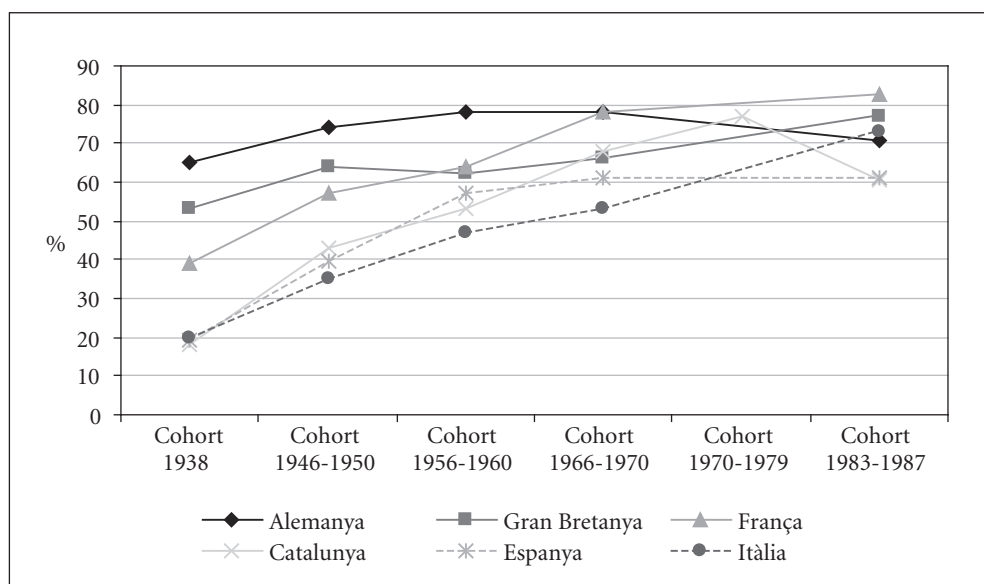
En suma, les noves barreres de pas selectives introduïdes per la LOGSE neutralitzen els suposats efectes igualadors que s'associen a la perllongació de l'educació bàsica fins als setze anys. Un dels quals, l'augment interclassista i absolut dels graduats en la secundària postobligatòria, queda lluny d'assolir-se. De fet, com és conegut en sociologia de l'educació, tota reforma que eleva el llindar obligatori acaba perjudicant els fills de les classes més baixes i de les famílies amb menor capital cultural sinó s'acompanyen d'una política efectiva d'igualació d'oportunitats. En l'apartat sobre pauta meritocràtica, pobresa i política educativa del capítol anterior ja hem vist el limitat efecte de la política de beques per reduir l'impacte de la pobresa.

Finalment, la nova estratificació educativa introduïda per la LOGSE fa retrocedir la històrica tendència d'una expansió educativa lineal. Més aviat la trenca, tal com reflec-

teix el gràfic 19 i l'estabilitza en el cas espanyol. La resta de països, excepte Alemanya, continuen una línia ascendent d'expansió postobligatòria.

Gràfic 19.

Evolució comparada de la taxa de nivells postobligatoris per cohorts

Nota: Cohort 1983-1987: joves de vint a vint-i-quatre anys el 2007. La delimitació de les cohorts és aproximativa.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005), Eurostat (2008), Béduwé i Planas (2002) i de l'Enquesta Sociodemogràfica (1991).

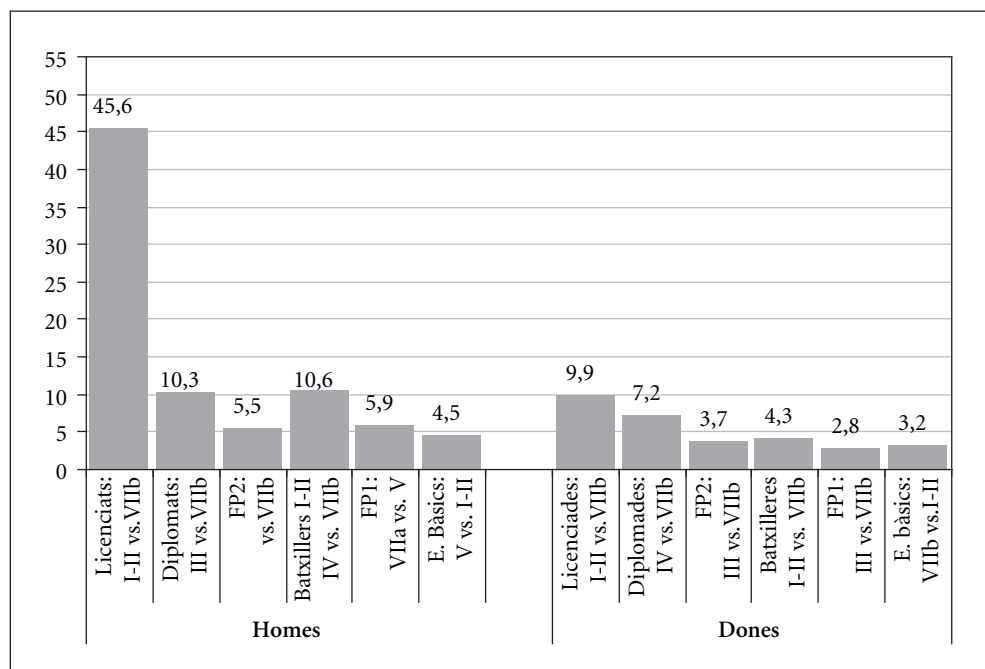
EXPANSIÓ I DESIGUALTAT RELATIVA D'OPORTUNITATS

Tot i l'expansió educativa i la democratització d'accés als nivells acadèmics, quina ha estat la desigualtat relativa d'oportunitats al llarg del procés d'expansió durant els anys 1962-2005? Quines classes socials se n'han beneficiat més? Les barreres econòmiques han representat o no un fre involuntari a la continuïtat d'estudis? A Catalunya els graus universitaris són més classistes que a Espanya o a Itàlia?

Abans de presentar les respostes empíriques als dilemes plantejats convé tenir present que la desigualtat d'oportunitats educatives (DOE) entre classes socials canvia en funció de les titulacions acadèmiques. No té la mateixa intensitat en les titulacions superiors que en l'FP1, per exemple. A més, la desigualtat s'estableix entre parells de classe diferent que no sempre coincideixen entre els més alts (I-II) i els més baixos (origens VIIb), tal com recull el gràfic 20. Un tercer matís significatiu és la diferenciació de la DOE segons el *gènere*, però no pas en tots els nivells acadèmics.

Gràfic 20.

Desigualtats classistes per titulacions educatives i gènere (odds ràtios)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

- Tant entre homes com entre dones, els nivells acadèmics amb més acusada desigualtat classista entre els dos extrems d'origen social (I-II davant VIIb) són els nivells educatius més alts: màsters i llicenciatures. Entre els homes s'hi manifesta

una disparitat entre classes de 45,6 a 1 en favor de les classes superiors I-II. No obstant això, entre les dones s'hi registra una disparitat menor (de quasi 10 a 1). De fet, la magnitud de la desigualtat classista de la DOE entre dones està més atenuada que entre els homes.

- Les diplomatures universitàries i els batxillerats són els segons nivells acadèmics més classistes, tant per homes com per dones, i en varien els parells de classe oposats. Per exemple, a les diplomatures universitàries la màxima desigualtat es dona entre les classes III davant VIIb (homes) i entre les classes IV davant VIIb (dones). En tot cas, la consecució d'una diplomatura per a les filles de l'origen social més baix ha estat més factible que per als fills homes del mateix origen (odds ràtios de 7,2 davant 10,3). La desigualtat de gènere de la DOE en els batxillerats torna a ser més extrema entre els homes (10,6) que entre les dones (4,3).
- Les titulacions d'FP2, FP1 i estudis bàsics mostren un menor abast desigualitari i queda establert entre parells de classes distintes com a atracció/repulsió mútua molt variable. Per exemple, en la consecució de l'FP1 entre els homes són els orígens baixos (VIIa) els que tenen més probabilitat, abans que els fills d'origen (V) que rebutgen aquesta titulació superant en rebuig la resta de classes.
- Per últim, tot i que no apareix en el gràfic 20, l'absència d'escolarització encara és molt més classista que el nivell acadèmic més classista que hem analitzat. En concret, entre els homes fills d'orígens molt baixos (VIIb) trobem una disparitat de 78,5 a 1 en relació amb les classes altes (I-II) en la probabilitat de plantar-se *sense estudis* o per sota dels estudis bàsics.

En suma, tot i que el sistema educatiu no fa sinó processar i amplificar les desigualtats socials d'origen, encara és molt més classista i desigualtaria la no-escolarització o l'abandó prematur sense completar els estudis bàsics. Recordem que una disparitat de 30 a 1 ja és reflex d'una divisió social molt arrelada en qualsevol estructura social. La disparitat 78 a 1 del col·lectiu sense estudis encara és superior a la molt classista disparitat 45 a 1 que es manifesta en els màsters i llicenciatures.

La taula 61 posa de manifest com l'herència social influeix en les decisions i circumstàncies de les trajectòries educatives dels fills. A mesura que baixem per la jerarquia social més probabilitat trobem d'abandó d'estudis per motius econòmics (del 66% en

Taula 61.

Màxim nivell educatiu dels pares i dels fills per origen social

Origen social	%	Estudis dels pares	%	Motius del nivell màxim d'estudis dels fills		Estudis fills	%
				Abandona per treball	Sostre personal		
I-II Alta experta	14,0	< Bàsics	7	24	76	< Bàsics	4
		Bàsics	22			Bàsics	13
		Secundaris	37			Secundaris	35
		Superiors	33			Superiors	49
		Total	100	Suma 100		Total	100
IV Petita burgesia	14,0	< Bàsics	34	31	69	< Bàsics	8
		Bàsics	43			Bàsics	22
		Secundaris	16			Secundaris	35
		Superiors	7			Superiors	35
		Total	100	Suma 100		Total	100
III+V Mitjana funcional	20,8	< Bàsics	35	39	61	< Bàsics	8
		Bàsics	38			Bàsics	33
		Secundaris	21			Secundaris	34
		Superiors	5			Superiors	25
		Total	100	Suma 100		Total	100
VI Obrera Qualificada	14,7	< Bàsics	47	38	62	< Bàsics	14
		Bàsics	38			Bàsics	33
		Secundaris	14			Secundaris	36
		Superiors	0			Superiors	17
		Total	100	Suma 100		Total	100
VII Obrera poc qualificada	36,5	< Bàsics	67	66	34	< Bàsics	34
		Bàsics	29			Bàsics	38
		Secundaris	4			Secundaris	21
		Superiors	0			Superiors	6
		Total	100	Suma 100		Total	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

els orígens VII) i menys llibertat d'elecció per decidir el sostre formatiu, i a l'inversa. Certament, el volum de ruptures educatives per motius econòmics familiars que mostra la població catalana adulta (més grans de vint-i-cinc anys) és considerable (38%). La major part dels qui no han pogut escollir el seu sostre formatiu prové d'orígens socials populars VI-VIIab (64%) i d'orígens de classe III-V (29%). La barrera econòmica segons nivells d'estudis és un bon indicador d'expectatives truncades:

- el 80% del total d'analfabets o sense estudis de la mostra (15%) hagués continuat estudiant de no existir tal barrera,
- el 57% del total de catalans amb estudis bàsics (32% de la mostra) hagués continuat en estudis secundaris o superiors,
- el 43% del total de batxillers (11%) hagués continuat en els estudis superiors,
- el 37% del total amb diplomes d'FP1 (11%) hagués continuat així com el 25% dels diplomats amb FP2 (9%).

Entorn del 40% dels nivells màxims d'estudis que presenta la població adulta no han estat elegibles per la decisió individual sinó condicionats per la barrera econòmica de classe. Només entre els nivells acadèmics superiors trobem plena llibertat d'elecció del sostre formatiu: el 100% dels màsters i doctorats, el 91% dels llicenciats i el 88% dels diplomats.

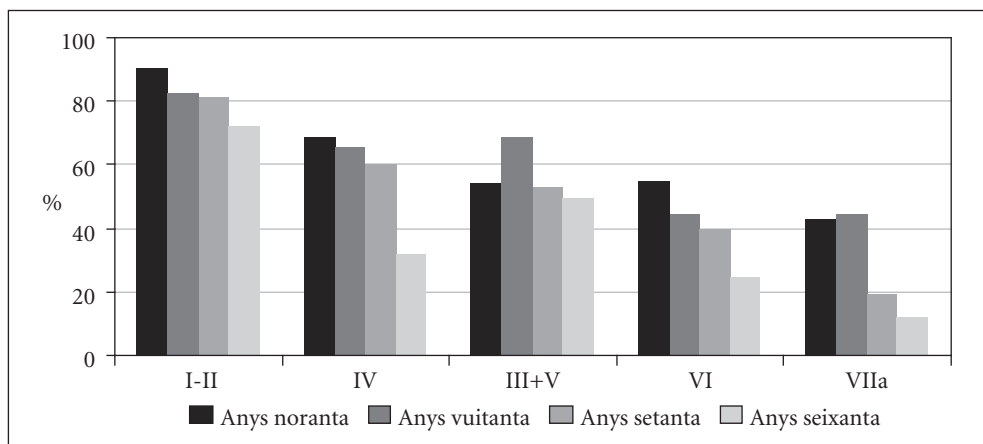
Entre els homes i dones de més edat (nascuts abans de 1949), gairebé el 60% va haver d'abandonar estudis per posar-se a treballar i completar així l'ingrés de la llar. Les limitacions que imposa la barrera econòmica han minvat al llarg de les generacions, però encara han afectat el 17% dels joves nascuts entre 1971 i 1980, i el 24% dels membres de la cohort 1961-1970, percentatges que segurament estan correlacionats amb la taxa generacional de pobresa en les llars d'origen. D'aquí que s'observi un creixent degoteig de *retorn educatiu* al sistema reglat entre els joves adults més grans de vint-i-cinc anys amb passats escolars trencats.³

3. Les fonts estadístiques discrepen sobre la taxa d'escolarització reglada pels joves entre vint-i-cinc i vint-i-nou anys (del 19% que recull l'Enquesta de Joventut 2007 al 8% registrat pel MEC el 2004).

Des d'una altra perspectiva, Boudon (1983) ens recorda que la supervivència d'una persona en el sistema educatiu depèn d'un procés de decisió cost-risc-benefici i aquest procés està condicionat per les relacions de classe i desigualtat. Com més alt se situa l'individu en l'escala social, més alt en el sistema escolar se situa el seu punt d'optimització, i a la inversa. D'aquí que sigui esperable, en una societat estratificada en classes, que les posicions socials altes allarguin l'escolaritat per evitar el cost de descens social i el cost d'estatus. En canvi, de les classes més baixes són esperables escolaritats més curtes i modestes, atès que tenen cost d'oportunitat (salaris que guanyarien treballant en lloc d'estudiar) però no pas cost de descens social (ja són l'esglauó més baix). Aquest últim és conegut com l'*efecte fons* i desincentiva la continuïtat en cada punt selectiu del sistema educatiu (sobretot en acabar l'educació bàsica).

Ambdós efectes són parcialment capturats per les dades del PaD. El gràfic 21 il·lustra la desigualtat d'oportunitats en la consecució de nivells de secundària superior (batxillersats i FP2). Comparem l'evolució de les cohorts d'edat i els resultats de cada classe social des de 1957 fins a 1999, època estimada de graduació d'aquests nivells (vegeu la taula 55).

- Al llarg dels anys 1958-1969, el 70% dels fills de les classes superiors (I-II) supera aquestes titulacions per tan sols un 12% dels fills de la classe obrera poc qualificada (VIIa), que arrenca des d'una posició d'exclusió. És l'única època en què les classes intermèdies funcionals (III+V) superen la petita burgesia (IV).
- En el segon període 1968-1979, els fills de la petita burgesia dupliquen la taxa de graduació i arriben al 60% de graduats. La classe obrera VI també experimenta un notable augment (del 24 al 39%), mentre que la classe obrera VIIa atenua la seva exclusió (del 12 al 19%). Les classes intermèdies funcionals (III+V) queden quasi estancades i és la classe alta experta (II) la que ja s'apropa al seu *sostre de saturació* (80%).
- En el tercer període 1978-1989, la classe obrera VIIa duplica amb escreix la taxa dels seus graduats i s'igualava de cop amb la taxa de la classe obrera qualificada VI, que continua creixent. La taxa de la petita burgesia també creix 5 punts, però són les classes intermèdies funcionals (III+V) les que guanyen 15 punts respecte de la dècada anterior. Cal recordar que són anys de forta crisi i atur juvenil, cosa que provoca una major i forçada retenció escolar.

Gràfic 21.**Evolució del percentatge de titulacions de secundària superior**

(I-II Directius i professionals; IV Petita burgesia; III+V Mitjanes funcionals; VI Obrera qualificada; VIIa Obrera no qualificada)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

- En el darrer període 1988-1999, trobem una pauta distinta. Els fills de la classe alta experta (II) assoleixen ja el seu *sostre de saturació* (90%); la taxa de la petita burgesia creix molt poc i la taxa dels fills de la classe obrera poc qualificada (VIIa) s'estanca en el 43% (és l'única classe que no supera el 50%). En canvi, la taxa de la classe VI guanya 11 punts i la taxa dels fills de les classes intermèdies (III+V) descendeix 14 punts i s'igual a la taxa que presentava entre 1968 i 1979. Aquest retrocés educatiu dels fills de les classes intermèdies (III+V) al llarg de la dècada dels anys noranta és molt significatiu i posa en evidència un fracàs acadèmic a la secundària molt més interclassista que coincideix amb el desplegament de la LOGSE i les seves noves barreres de pas que ja hem comentat.

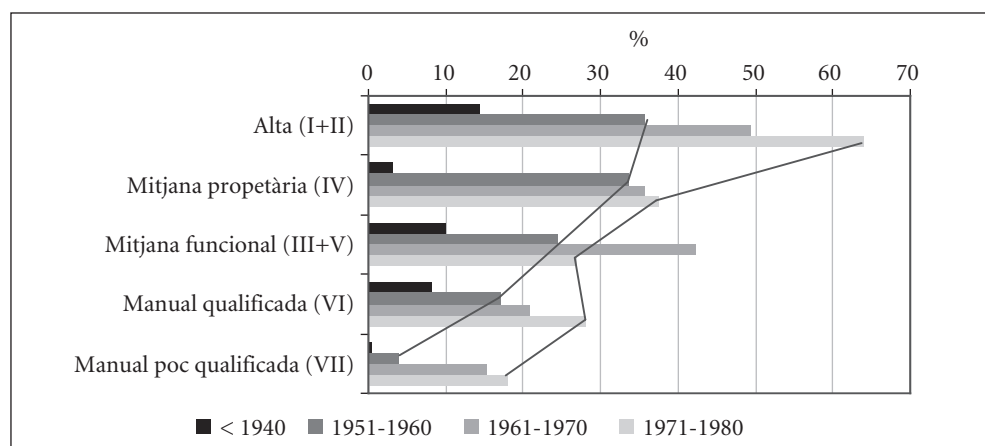
L'*efecte saturació* amb el qual les classes més benestants (I-II) van copant els estudis de la secundària superior té conseqüències positives per a la igualació d'oportunitats amb la resta de classes socials. Mentre les primeres saturen aquests nivells, les segones van ampliant la seva taxa de graduació i van disminuint el seu diferencial. No obstant això,

la desigualtat queda traslladada als nivells superiors, on, novament, es reproduïxen els diferencials entre la classe benestant i la resta de classes. El gràfic 22 mostra la desigualtat entre classes en la consecució de titulacions universitàries al llarg del procés d'expansió:

- La classe I-II ha mantingut un creixement constant que s'encamina a saturar, sobretot, les llicenciatures.
- La petita burgesia (IV) s'incorpora a l'expansió universitària des de la cohort 1951-1960, quan s'igualava amb la classe I-II, però després es manté estable i allunyada de la classe I-II.

Gràfic 22.

Percentatge de titulats universitaris segons origen social i cohorts

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

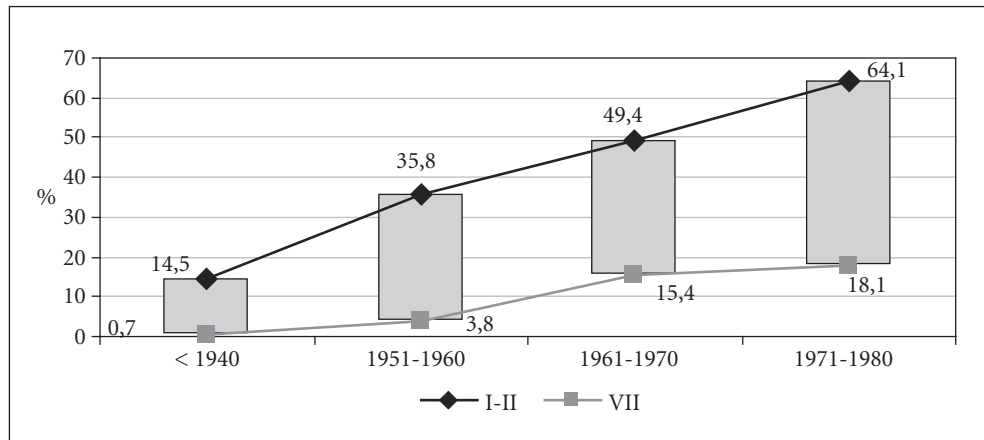
- Les classes mitjanes funcionals (III-V) presenten l'evolució més descompensada al llarg del temps. En la cohort <1940 partien amb un 10% d'universitaris com a segona classe social amb més graduats. En la cohort 1951-1960 creixen bastant, però es queden per sota de la petita burgesia. En la cohort 1961-1970 tornen a superar la classe IV i opten més per llicenciatures (26%) que per diplomatures (15%). Però en la cohort 1971-1980 pateixen una forta retracció i passen a una taxa del 27%.

- Les classes obreres (VI-VII) se situen a molta distància de la resta de classes i milloren gradualment la seva taxa de graduats, optant, sobretot, per les diplomatures.

Una altra forma de capturar l'evolució de la desigualtat d'oportunitats en l'expansió universitària es presenta en el gràfic 23, que compara el percentatge de fills que han acabat nivells universitaris al llarg del temps entre les dues classes extremes (I-II davant VII). En la cohort més jove, el 64,1% dels fills de la classe I-II arriba a titulacions superiors, distanciant-se encara més dels fills de la classe obrera poc qualificada (VII) que, tot i que han millorat progressivament la seva taxa de graduats, queden més desigualats pel creixement superior de la graduació entre els fills de les classes benestants (I-II).

Gràfic 23.

Evolució del percentatge de titulacions universitàries entre la classe més alta (I-II) i la classe més baixa (VII) segons cohorts d'edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Passem a analitzar els índexs de desigualtat relativa d'oportunitats que recull la taula 62. Recordem que les odds ràtios superiors a 1 indiquen un avantatge relatiu entre els parell de classes comparats (de la fila respecte de la columna). Les odds ràtios inferiors

a 1 indiquen la intensitat de desavantatge. La mostra analitzada és de 2.697 individus, que pertanyen a cinc cohorts d'edat (1971-1980, 1961-1970, 1951-1960, 1941-1950 i nascuts abans de 1940), dels quals tenim dades de l'origen social dels pares. Els lectors poden consultar les odds ràtios de cada cohort i desagregades en l'annex d'aquest capítol. La taula 62 presenta la desigualtat relativa agregada per totes les cohorts en assolir titulacions superiors segons l'origen de classe.

Taula 62.

Odds ràtios de desigualtat relativa per les titulacions universitàries

	I-II Alta professional	IV Petita burguesia	III-V Empleats, quadres i tècnics	VI Obrera qualificada	VII Obrera poc qualificada	Coefficients
I-II	1	1,41	2,67	2,83	18,40	3,32
IV	0,70	1	1,89	2,00	13,00	2,35
III-V	0,37	0,52	1	1,05	6,80	1,24
VI	0,35	0,49	0,94	1	6,50	1,17
VII	0,05	0,07	0,14	0,15	1	0,18

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

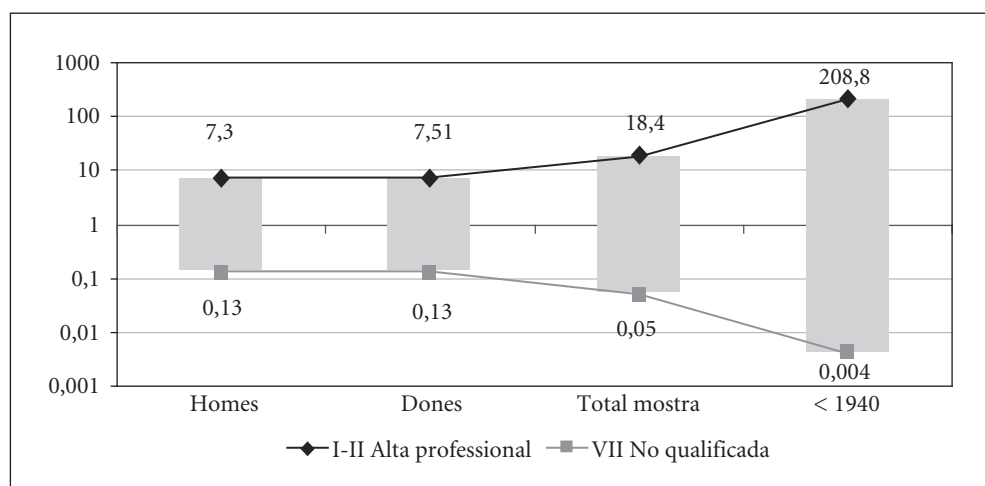
Les dades mostren que els fills de la classe alta professional (I-II) tenen 18,4 més probabilitats d'obtenir una titulació universitària en relació amb els fills de la classe obrera poc qualificada (VII) i 2,83 més probabilitats en relació amb els fills de la classe obrera qualificada (VI). La petita burgesia (IV) és el segon grup social amb més avantatges, i mostra una disparitat respecte de la classe VII de 13 a 1. Per últim, tant les capes intermèdies (III-V) com la classe obrera qualificada (VI) mostren una mateixa superioritat en les probabilitats de graduació universitària (6,8-6,5) sobre la classe més baixa (VII).

Per tant, les desigualtats relatives d'assolir titulacions superiors no fan sinó replicar i constatar la jerarquia social del nostre esquema de classe EGP, i mostra el poder significatiu de l'herència social en la desigualtat de resultats (no només a la fi de

l'educació bàsica). La desigualtat relativa d'oportunitats entre classes no sembla que es vegi influenciada pel gènere, tal com mostra el gràfic 24. Fills i filles de les dues classes extremes presenten una fractura de desigualtat paritària i, en tot cas, molt inferior al que s'evidencia per al conjunt de la mostra (7,3 i 7,5 davant 18,4). Respecte de la cohort de més edat, no hi ha dubte que l'expansió educativa ens ha allunyat de l'abismal fractura amb què es distanciaven ambdues classes socials per als nascuts abans de 1939 (208,8 vegades més).

Gràfic 24.

Desigualtats relatives per les titulacions universitàries: entre homes i dones, per tota la mostra i per la cohort de més edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

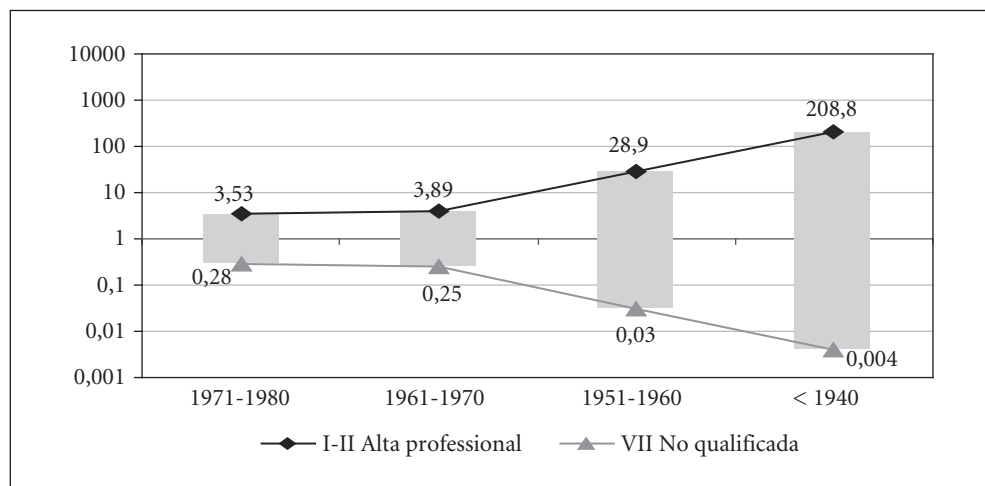
Aplicant el càlcul d'odds ràtios a les diferents cohorts de naixement, podem comprovar quina ha estat l'evolució de la desigualtat relativa d'oportunitats davant les titulacions superiors. En el conegut estudi de Shavit i Blossfeld (1993) es constata que, tot i l'augment i elevació educativa absoluta per l'expansió de la demanda, la desigualtat d'oportunitats (DOE) continuava estancada en el temps i era similar entre països. Les úniques excepcions que troben aquests autors, a inicis dels anys noranta, eren Suècia

i Holanda, on s'havia reduït la desigualtat d'oportunitats. La nova recerca coordinada per Breen (2004) torna a constatar que en aquests dos països ha disminuït la desigualtat classista de resultats educatius durant les darreres dècades, juntament amb França (Vallet, 2004). Les dades del PaD (2005) mostren que la DOE s'ha reduït en relació amb les cohorts més ancianes, però que s'ha estancat des de la cohort 1961-1970.

Entre els nascuts abans de la Guerra Civil, els fills de la classe I-II tenien 208,8 vegades més probabilitats d'assolir titulacions superiors que no pas els fills de la classe VII (disparitat 208 a 1). Aquesta desigualtat relativa extrema es modera en la cohort 1951-1960 amb una disparitat de 29 a 1, però, en canvi, per a les dues cohorts més joves la desigualtat relativa s'estabilitza amb una disparitat de 3,53 a 1.

Gràfic 25.

Desigualtats relatives entre classes i cohorts per les titulacions universitàries

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Resulta destacable que, tot i l'expansió educativa que les dues cohorts més joves han experimentant entre 1982 i 2005, s'hagi estancant la desigualtat relativa entre les dues classes extremes. És un llarg període de vint anys on coincideix la recuperació de

l'autogovern català, la consolidació progressiva de polítiques i ocupacions del benestar i els canvis postindustrials que fan elevar el llindar educatiu d'entrada al mercat de treball. Per tant, després de vint anys d'autogovern, el nostre estat del benestar no disminueix l'adscripció de classe en la DOE i en manté un flux constant. Les dades confirmarien la tesi del màxim manteniment de la desigualtat o tesi MMI (*maximally maintained inequality*) de Raftery i Hout (1993). Aquesta tesi explica que les noves oportunitats creades per l'expansió educativa són aprofitades primer pels fills de les classes superiors, que mantenen constants els seus avantatges de partida tot i la progressiva democratització educativa que beneficia la resta de classes.

Comprovem si realment els fills de les classe I-II han estat els més beneficiats per l'expansió universitària. El gràfic 26 presenta l'augment absolut (en punts percentuals) per cada classe d'origen, i diferencia dues etapes. La primera etapa comprèn el període de titulació 1962-1981, on s'engloben les cohorts 1941-1950 i 1951-1960, i el càlcul de guanys s'estableix prenent la cohort <1940 com a punt de referència.

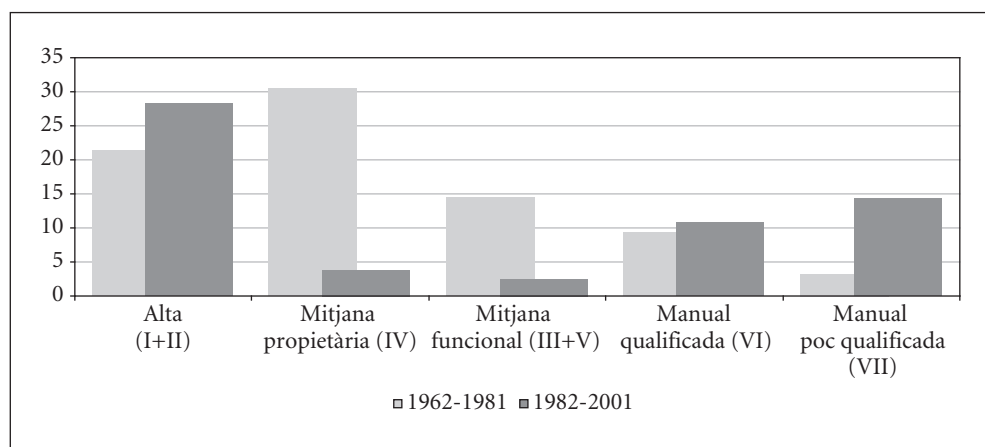
- La petita burgesia (IV) apareix com la classe més beneficiada d'aquesta etapa expansiva (guanya 30,4 punts percentuals), seguida de la classe alta-professional (I-II) que en guanya 21,3.
- A continuació, se situa la classe mitjana funcional (III+V), que guanya 14,4 pp.
- De forma més discreta apareix la classe obrera qualificada (guanya 9,2 pp), en contrast amb la classe més baixa per a la qual aquest període no representa quasi cap avenç significatiu (guanya 3,3 pp).

En el període de titulació 1982-2001, on s'engloben les cohorts 1961-1970 i 1971-1980, el càlcul de guanys s'estableix prenent la cohort precedent 1951-1960 com a punt de referència i variant-ne la distribució de guanys absoluts:

- La classe alta-professional (I-II) pren el predomini de guanys (més 28,3 pp) amb una intensitat desconeguda abans.
- Les classes intermèdies (IV i III+V) manifesten un cert estancament (guanyen 3,8 i 2,5 pp).

Gràfic 26.

Augment en punts percentuals (pp) de fills titulats universitaris, per origen social i períodes de titulació

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

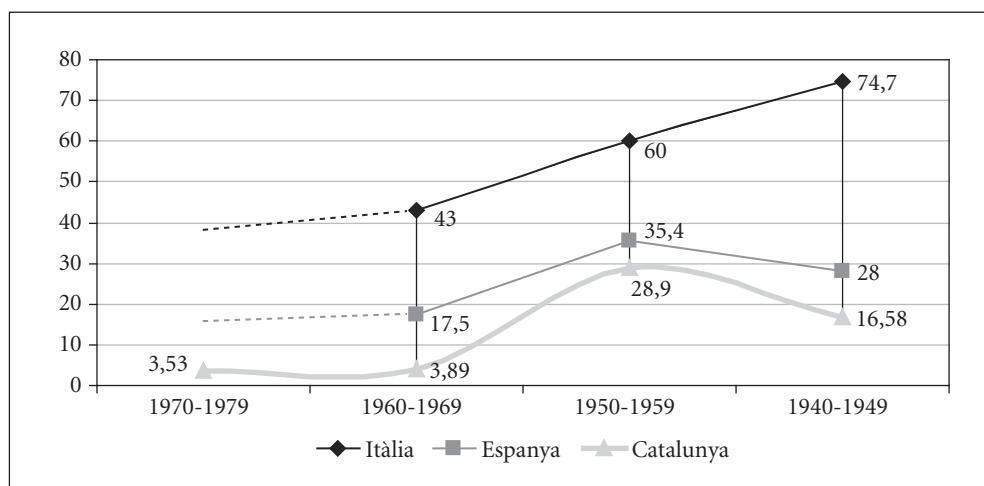
- Tanmateix, la segona classe social més beneficiada en aquest segon període és la classe més baixa (VII), que guanya 14,3 pp i incorporant així la dinàmica expansiva de la qual havia quedat històricament exclosa.
- La classe obrera qualificada, per part seva, mostra un comportament més regular i augmenta la seva taxa de graduació universitària en 10,8 pp en aquest segon període.

En termes globals, durant el període d'expansió universitària 1961-2001 la classe social més beneficiada per l'augment de la seva taxa absoluta ha estat la classe I-II de directius i professionals (+49,6 pp), seguida de la petita burgesia (+34 pp), mentre que són els fills de les cohorts de les classes intermèdies i de les classes obreres (III-V-VI-VII) els menys beneficiats per l'expansió, amb augments entre 17 i 20 punts percentuals. En resum, tot i l'augment de les oportunitats educatives generat pel procés d'expansió i universalització, determinades classes socials en resulten molt clarament beneficiades mantenint un diferencial d'inequitat que es manté constant al llarg de les darreres dues dècades.

El darrer interrogant plantejat a l'inici d'aquest capítol feia referència a la comparabilitat de la desigualtat relativa catalana. Per respondre'l hem comparat els nostres resultats del PaD amb els que aporta Ballarino *et al.* (2009) respecte d'Itàlia i Espanya. Com que aquest autor segueix un esquema de classes EGP comparable hem pogut apropar-nos a la desigualtat relativa comparada entre els tres països. El gràfic 27 presenta els resultats d'una menor desigualtat classista a Catalunya respecte d'Espanya i Itàlia en la consecució de titulacions superiors entre les dues classes d'origen extremes.

Gràfic 27.

Comparació de patrons de desigualtat relativa per les titulacions universitàries (Catalunya, Espanya i Itàlia)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i de Ballarino (2008).

Aquesta menor desigualtat s'ha mantingut estable al llarg del temps, almenys fins a la cohort 1960-1969, que és la darrera estudiada per Ballarino *et al.* (2009). Itàlia presenta en la cohort més madura un diferencial molt més extrem que l'espanyol o el català. Els fills de les classes I-II italianes d'aquesta cohort mostren una disparitat de 75 a 1 respecte dels fills de la classe obrera més baixa. Aquest diferencial és del 28 a 1 en els cas espanyol i de 16 a 1 en el cas català.

La cohort 1950-1959 en el cas català i espanyol és la que experimenta el primer *boom* universitari, extremant les desigualtats entre les dues classes extremes que pugen a una disparitat de 29 a 1 i de 35 a 1, respectivament. En ambdós països, la desigualtat relativa descendeix per a la cohort següent, però de manera molt més intensa a Catalunya que a Espanya, fins a una disparitat de 3,89 a 1. Per a la cohort catalana 1970-1979 aquesta disparitat queda estancada i és molt probable que també hagi estat el cas tant d'Espanya com d'Itàlia.

En suma, el llarg període d'expansió educativa analitzat aporta noves evidències que poden orientar futures polítiques i discursos educatius. Tal com hem analitzat, la nova estratificació educativa introduïda per la LOGSE al llarg de la dècada dels noranta i inicis del 2000 comporta un retrocés en l'expansió educativa postobligatòria que va ser molt més intensa als anys setanta i vuitanta. Eliminant l'FP1 (14-16 anys) com a cicle postobligatori ara subsumit en l'ESO, s'ha elevat i dificultat l'assoliment dels nous cicles post-16 (batxillerat i CFGM) creant una gran borsa d'alumnat *flotant* i desorientat que no acaba aquests nous cicles o els repeteix o els canvia per abandonar més endavant. Aquest alumnat suma entorn d'un 16% de cada cohort escolar que, juntament, amb el 14% de cada cohort que certifica l'ESO conformen l'inamovible 30% de fracàs escolar entre la població de divuit i vint-i-quatre anys que té l'ESO com a nivell màxim d'estudis.

Una mostra alarmant d'aquesta lògica reactiva és la caiguda fins al 60% de la taxa postobligatòria entre els joves que tenien de vint a vint-i-quatre anys el 2008, molt lluny de l'objectiu del 85% fixat per l'Estratègia Lisboa 2010 per a aquest col·lectiu d'edat. Si la secundària postobligatòria (batxillerat i CFGM) fos més modular, flexible, orientadora i menys selectiva podria retenir i motivar el 16% d'alumnat flotant de cada cohort perquè s'acabés titulant i així ens igualaríem a la mitjana de la UE (77%) de joves de vint a vint-i-quatre anys amb titulacions postobligatòries. És molt probable que el gruix d'aquest alumnat *flotant* i desubicat pertanyi a les classes intermèdies (III-V), donat que són els fills d'aquestes classes heterogènies els qui més han patit el retrocés educatiu en els darrers anys i el canvi d'aspiracions i valors entorn a la necessitat d'assolir un mínim d'educació postobligatòria respecte a les cohorts precedents de la seva mateixa classe social.

ANNEX

Taula 63.

Nivell màxim d'estudis acabats, per cohort i classe social d'origen (%)

	Sense estudis	Estudis bàsics	FP mitjana	FP superior	Batxiller	Diploma	Llicenciat	Màster
Cohort 1971-1980 (N = 569)								
I-II	,0	3,4	6,0	5,1	21,4	9,4	42,7	12,0
III	5,6	30,6	9,7	25,0	11,1	9,7	8,3	,0
IV	2,2	18,4	11,0	19,1	11,8	16,2	16,2	5,1
V	,0	28,2	2,6	12,8	12,8	15,4	25,6	2,6
VI	4,5	20,2	20,2	15,7	11,2	18,0	10,1	,0
VIIa	4,7	33,6	18,7	15,9	7,5	7,5	12,1	,0
VIIb	--	--	--	--	--	--	--	--
Total	2,8	21,4	12,3	15,3	12,7	12,3	19,3	3,9
Cohort 1961-1970 (N = 531)								
I-II	,0	12,4	5,2	8,2	24,7	11,3	29,9	8,2
III	2,2	18,5	10,9	7,6	14,1	18,5	18,5	9,8
IV	1,0	25,7	7,9	12,9	16,8	11,9	19,8	4,0
V	7,1	35,7	14,3	7,1	21,4	,0	14,3	,0
VI	5,5	33,6	16,4	11,8	11,8	6,4	12,7	1,8
VIIa	5,7	38,6	11,4	10,2	14,8	3,4	11,4	4,5
VIIb	27,6	37,9	13,8	13,8	3,4	,0	3,4	,0
Total	4,3	26,7	10,7	10,4	15,8	9,4	17,5	5,1
Cohort 1951-1960 (N = 567)								
I-II	,0	16,9	1,7	11,9	23,7	15,3	27,1	3,4
III	8,0	25,0	14,0	14,0	11,0	11,0	14,0	3,0
IV	5,8	23,3	10,5	4,7	22,1	16,3	9,3	8,1
V	,0	69,8	2,3	,0	11,6	9,3	4,7	2,3
VI	15,2	36,4	9,1	5,1	17,2	9,1	7,1	1,0
VIIa	20,9	42,4	17,3	1,4	15,1	2,9	,0	,0
VIIb	17,1	58,5	4,9	,0	12,2	4,9	2,4	,0
Total	11,3	36,0	10,6	5,6	16,2	9,3	8,5	2,5
Cohort 1941-1950 (N = 402)								
I-II	3,1	18,5	6,2	12,3	16,9	4,6	33,8	4,6
III	1,6	38,1	11,1	6,3	17,5	14,3	9,5	1,6
IV	16,0	32,0	20,0	8,0	,0	,0	12,0	12,0
V	--	--	--	--	--	--	--	--
VI	20,0	44,4	11,1	15,6	6,7	2,2	,0	,0
VIIa	39,8	34,7	13,6	2,5	3,4	3,4	2,5	,0
VIIb	25,0	38,9	15,3	1,4	8,3	6,9	4,2	,0
Total	20,4	34,3	12,2	6,5	9,2	6,0	9,2	2,2
Cohort > 1940 (N = 621)								
I-II	35,4	16,7	8,3	8,3	16,7	4,2	2,1	8,3
III	29,8	27,7	20,2	4,3	6,4	7,4	2,1	2,1
IV	73,3	13,3	6,7	,0	3,3	,0	3,3	,0
V	--	--	--	--	--	--	--	--
VI	43,3	36,7	8,3	3,3	,0	8,3	,0	,0
VIIa	56,3	32,6	3,5	2,1	4,2	,0	1,4	,0
VIIb	59,7	35,7	3,2	1,4	,0	,0	,0	,0
Total	50,1	31,6	7,1	3,2	3,7	2,3	1,0	1,1

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Taula 64.

Desigualtats relatives entre classes davant les titulacions universitàries, segons cohorts (odds ràtios)

Classe del pare	Classe social del fill/a					Coeficients
	I-II Alta professional	IV Petita burgesia	III-V Empleats, quadres i tècnics	VI Obrera qualificada	VII Obrera poc qualificada	
Cohort 1971-1980 (N = 569)						
I-II	1	1,99	2,27	1,72	3,53	3,11
IV	0,50	1	1,13	0,86	1,77	1,56
III-V	0,44	0,87	1	0,76	1,55	1,37
VI	0,57	1,15	1,31	1	2,04	1,80
VII	0,28	0,56	0,64	0,48	1	0,88
Cohort 1961-1970 (N = 531)						
I-II	1	1,43	1,36	2,69	3,89	2,69
IV	0,69	1	0,88	1,87	2,71	1,87
III-V	0,78	1,13	1	2,12	3,07	2,12
VI	0,37	0,53	0,47	1	1,44	1,00
VII	0,25	0,36	0,32	0,69	1	0,69
Cohort 1951-1960 (N = 567)						
I-II	1	1,55	3,54	3,51	28,9	3,44
IV	0,64	1	2,28	2,26	18,6	2,21
III-V	0,28	0,43	1	0,98	8,1	0,97
VI	0,28	0,44	1,01	1	8,2	0,98
VII	0,03	0,05	0,12	0,12	1	0,11
Cohort 1941-1950 (N = 402)						
I-II	1	1,75	2,10	14,84	16,58	2,82
IV	0,57	1	1,20	8,47	9,47	1,61
III-V	0,47	0,83	1	7,05	7,88	1,34
VI	0,06	0,11	0,14	1	1,11	0,19
VII	0,06	0,10	0,12	0,89	1	0,17
Cohort < 1940 (N = 621)						
I-II	1	2,76	3,54	2,29	208,8	1,88
IV	0,36	1	1,28	0,83	75,5	0,68
III-V	0,28	0,77	1	0,64	58,8	0,53
VI	0,43	1,20	1,54	1	91,1	0,82
VII	0,004	0,01	0,01	0,01	1	0,009
	I-II	IV	III-V	VI	VII	Coeficients

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Taula 65.
Trajectòries acabades i en curs dels joves de divuit a trenta-cinc anys (2005) (%)

	Màster, doctorat	Llicenciat	Diplomat	FP superior	Batxiller	FP mitjana	ESO / PGS	Total
Cohort 1981-1987 (PaD): amb 17 anys entre 1998-2004								
En curs	2,0	23,6	9,2	4,7	11,3	7,4	2,7	72
Acabats	--	0,4	1,3	2,7	0,7	4,0	30,0	28
Total	2,0	24,0	10,5	7,4	12,0	11,4	32,7	100
Cohort 1970-1979 (PaD): amb 17 anys entre 1987-1996								
En curs	6,5	9,0	3,8	3,5	0,7	1,0	0,6	25
Acabats	1,8	12,3	8,0	13,3	6,2	10,3	23,0	75
Total	8,3	21,3	11,8	16,8	6,9	11,3	23,6	100
Enquesta Joventut 2007 (cohort 1969-1979)		31,2	12,0	16,0	9,2	10,6	21,0	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Taula 66.
La tripartició educativa i laboral a inicis del 2000 (%)

ESO Èxit i fracàs escolar bàsic (1)		Expectatives d'entrada de l'alumnat al mercat de treball segons el professorat (2)		Estructura de l'ocupació dels joves de 20 a 29 anys (3)	
(a) Rendiment màxim i mitjà	52	Professionalitat intel·lectual	24	Professionals i directius	12
		Aspiració universitària i no manual	23	Tècnics auxiliars	11,5
				Administratius	12,0
(b) Rendiment baix: algun suspens final	24	Oficis i qualificacions manuals i no manuals	31	Comercials i resta de no manuals	19
				Obrers qualificats	17,6
				Pagesia	3,5
(c) Rendiment mínim: no superen l'ESO	24	Primària ocupacional	22	Obrers poc qualificats	8,4
				Ocupacions elementals	16
Total	100	Total	100	Total	100

Font: (1) Funes, Casal, Trilla, Homs i Martínez Celorrio (1997); (2) Martínez Celorrio (1999) i (3) Eurostat (1995).

7 La pauta històrica de mobilitat social i educativa

Analitzat el procés d'expansió educativa i l'evolució de la desigualtat relativa d'oportunitats, en aquest darrer capítol presentem nous indicis i evidències entorn de les tendències en el temps de la mobilitat social i educativa. En primer lloc, analitzem l'evolució en el temps de la mobilitat social per nivells educatius, per a la qual cosa presentem abans l'anomenada paradoxa d'Anderson. En segon lloc, analitzem de manera aproximativa la pauta històrica de mobilitat absoluta a partir de certs estudis directament comparables amb els nostres resultats del PaD.

EVOLUCIÓ DE LA MOBILITAT SOCIAL PER NIVELLS EDUCATIUS

El tòpic popular associa l'ascens educatiu (la millora del nivell educatiu respecte del dels pares) com un requisit necessari en la lògica de la mobilitat social. La mobilitat educativa ascendent tindria la seva recompensa directa en termes de mobilitat social: a més educació, més oportunitats d'ascens social, i a la inversa. No obstant això, tal com va demostrar Boudon (1983) la lògica d'elevació i augment educatiu segueix mecanismes independents als que segueix la lògica de l'estratificació i la mobilitat social. Si llegim la taula 67 veurem com el 66% dels fills experimenta mobilitat educativa ascendent, però només un 49% assoleix l'ascens social.

Taula 67.

Nivell educatiu i classe social relativa dels fills respecte del pare

Nivell educatiu dels fills respecte del pare	Classe social dels fills respecte del pare			
	Més alta ASCENS	Igual HERÈNCIA	Inferior DESCENS	Total
Més alt ASCENS	55,2 74,4	28,9 60,8	15,8 54,1	100 66,2%
Igual HERÈNCIA	37,2 21,1	37,0 32,7	25,8 36,9	100 27,9%
Inferior DESCENS	36,4 4,5	34,3 6,5	29,3 9,0	100 5,9%
% fila	49,0	31,5	19,5	100
% columna (N= 1.618)	100	100	100	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La taula creua la mobilitat educativa (files) amb la mobilitat social (columnes). Entre els fills que superen en nivell educatiu el seu pare, un 55% protagonitza alhora ascens social, un 29% reproduïx la classe d'origen i un 16% descendeix a una classe més baixa que la del pare. Entre els fills que igualen el nivell educatiu patern (28% del total), el 37% ascendeix de classe, el 37% resta immòbil i el 26% acaba en descens social. Per últim, al voltant d'un 6% de fills assoleix un nivell educatiu inferior al patern, però assoleix alhora uns resultats de mobilitat social molt similar als que tenen igual nivell educatiu que el pare. D'altra banda, un 74% de l'ascens social és també ascens educatiu, però un 54% del descens social és alhora ascens educatiu. Tota aquesta suma d'aparents incoherències no reflecteixen sinó l'anomenada paradoxa d'Anderson.

Arnold Anderson va animar el 1961 un debat encara obert sobre la contradictòria i *aleatòria* relació entre educació i mobilitat social. La taula 68 expressa millor la paradoxa si distribuïm el 100% dels casos entre les nou caselles de la taula. Així queden diferenciats quatre grans grups i certes subdivisions internes. El primer grup és el 36,5% que ha conegut tant l'ascens social com l'ascens educatiu.

Taula 68.**Paradoxa d'Anderson: mobilitat social i educativa**

	Ascens social i educatiu	Ascens educatiu sense ascens social	
	36,5%	19,1% (amb herència social)	10,5% (amb descens social)
Ascens social sense ascens educatiu	10,4% (amb herència educativa)	10,3% (amb herència educativa i herència social)	7,2% (amb herència educativa i descens social)
	2,2% (amb descens educatiu)	2,0% (amb herència social i descens educatiu)	1,8% (amb descens educatiu i descens social)
	Ni ascens social ni educatiu		

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

El segon grup correspon al 29,6% que ha conegut l'ascens educatiu però no pas l'ascens social, i que se subdivideix entre els que hereten la classe d'origen i els que acaben desclassats a una posició inferior. El tercer grup (21,3%) no ha conegut ni l'ascens social ni l'ascens educatiu, i se subdivideix en quatre tipus, on destaca l'herència tant educativa com de classe. Per últim, un 12,6% protagonitza l'ascens social, tot i que no supera el màxim nivell educatiu d'origen.

Tot i que l'educació és una condició necessària per a la mobilitat social i un dels seus principals components jeràrquics, la pròpia inèrcia de l'expansió educativa comporta dificultats més grans per ascendir socialment. Anderson formula el seu escepticisme sobre la correlació entre educació i mobilitat, especialment per al cas del nostre segon grup, que millora el seu nivell educatiu d'origen però no per això assoleix l'ascens de classe.

De fet, l'expansió educativa i universitària significa per a tothom un increment del *cost d'estatus*: per mantenir (no ja ascendir) una mateixa posició social relativa cada cop cal més inversió educativa i un currículum formatiu més complet, variat i distintiu (anys a l'estranger, estades en empreses, màsters, idiomes, etc.). A mesura que es massifiquen

els estudis superiors, el seu valor de mercat es degrada i es redueixen els retorns salarials esperats i s'intensifica la lluita posicional entre les classes socials per mantenir avantatges de partida o per no quedar relegats fora d'una competició més endurida (Grusky, 1982). La tesi del manteniment d'estatus de Grusky l'analitzem empíricament més endavant, en el cas dels pares i fills de la nostra cohort més jove 1971-1980.

Retornem a la paradoxa d'Anderson, que, per cert, s'intensifica en èpoques de recessió econòmica i augment de l'atur com la que vivim des de la crisi financera de l'any 2007-2008, atès que alhora s'eleva les exigències de qualificació per mantenir o entrar en les ocupacions. La taula 69 presenta l'evolució en el temps de la mobilitat social segons els màxims nivells educatius assolits. Abans de llegir els resultats convé tenir en compte el següent: a) la relació entre educació i mobilitat no és unívoca ni automàtica com deia Anderson (hi intervenen altres factors aleatoris, temporals i d'oferta-demanda específics per a certs nivells educatius), i b) el màxim nivell educatiu assolit pels individus no informa de les carreres o trajectes trencats que hem analitzat pàgines enrere, i tendeix a subestimar els talents menys educats com a menys preparats o capacitats per l'ascens social. Per tant, cal prendre certa mirada paradoxal, atès que estem creuant dues lògiques connexes però diferents que permeten múltiples combinacions, algunes inesperables.

Per exemple, per al 7% d'adults entre vint-i-cinc i seixanta-quatre anys sense estudis i poc alfabetitzats, les dades registren una mobilitat ascendent del 45% que és superior a la registrada pels nivells de batxillerat o d'FP (ambdós un 42%). En aquest cas, es barregen generacions d'edat i *contextos d'oportunitat* d'ascens molt específics. D'aquí que ningú dedueixi que val més no estudiar per ascendir (i menys al 2010).

- Hem agrupat els sense estudis amb els nivells bàsics, amb la qual cosa resulta una mobilitat ascendent bastant alta per a les generacions més madures (53%), però que tendeix a declinar en la cohort més jove (42%), al mateix temps que aquests veuen augmentat el risc de mobilitat descendent (fins al 29%). És l'increment absolut més alt del descens social de tota la mostra, la qual cosa assenyalava un canvi de tendència perjudicial per als més joves que ara es planten sense cap altra titulació que l'ESO. Cal destacar que aquest baix nivell formatiu

Taula 69.
Evolució de la mobilitat social, per nivells educatius

Màxim nivell educatiu	Cohorts	%	Mobilitat social			Total
			Ascens (%)	Herència (%)	Descens (%)	
Estudis bàsics o menys	71-80	23	42	29	29	100
	61-70	32	46	34	20	100
	41-60	51	53	24	23	100
Formació professional	71-80	28	38	38	24	100
	61-70	25	49	29	22	100
	41-60	16	43	38	19	100
Batxillerats	71-80	12	38	29	33	100
	61-70	15	35	35	30	100
	41-60	13	50	32	18	100
Diplomatures	71-80	13	52	39	9	100
	61-70	8	63	33	4	100
	41-60	8	78	17	5	100
Màsters i llicenciatures	71-80	24	33	50	18	100
	61-70	24	50	36	14	100
	41-60	12	54	35	11	100

Nota: La cohort 1941-1960 agrupa dues cohorts (1941-1950 i 1951-1960) a fi de facilitar la lectura de dades.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

suposa el 51% en les cohorts 1941-1960 i el 23% en la cohort jove 1971-1980. Però representa un 33% per als més joves de la cohort 1980-1986, com hem vist en el capítol anterior.

- Els estudis d'FP han passat del 16% en les cohorts madures a representar el 28% per a la cohort jove, cosa que fa declinar la mobilitat ascendent d'aquests (38%) sobre la dels primers (43%). Per als joves d'entre vint-i-cinc i trenta-quatre anys augmenta també el risc de mobilitat descendent (fins al 24%). Per gènere, són les dones amb nivells d'FP les que obtenen un grau més elevat de mobilitat ascendent (47%), més que no pas els homes (38%), i s'orienten a ocupacions i sectors ben diferents (administració, sanitat, auxiliar infantil...).

- La distribució dels estudis de batxillerat no ha variat gaire entre les cohorts (entorn del 12-15%), però és el nivell formatiu que més ha devaluat les oportunitats d'ascens social. Si en les cohorts madures representava el 50%, per a les més joves representa el 38%. El seu risc de descens es manté des de la cohort 1961-1970 entorn del 30%. Novament són les dones amb aquest nivell d'estudis les que assolixen un grau més elevat d'ascens social (46%), per sobre dels homes (38%).
- De tots els nivells formatius, les diplomatures universitàries són les que registren un efecte ascensor més fort (65%), superior al de les llicenciatures (45%). El 8% dels diplomats més madurs han viscut la major taxa d'ascens de tota la mostra (78%), però ja és del tot irrepetible per al 13% de les cohorts joves que assolixen un 52%. També és el nivell formatiu amb menor descens social de tots. Són els homes els que, en aquest cas, superen les dones en ascens social (74 davant 60%).
- Les llicenciatures també s'han devaluat com a ascensors socials per a les cohorts més joves (33%), quan suposaven el 54% per a les cohorts madures. Alhora, entre els més joves es reforça l'herència social i és cada cop més un nivell mínim per mantenir l'estatus de classe més predominant (el 45% són fills de classe I-II). Per als més joves el risc de descens s'incrementa al 18%. Homes i dones llicenciats mostren igual mobilitat ascendent (45%), i les dones una mica més d'herència de classe (42%).

La taula 70 ofereix una altra perspectiva, que combina tres variables que ajuden a completar l'anàlisi de la mobilitat social i educativa.

Acabem l'anàlisi d'aquest apartat centrant-nos en certes peculiaritats que presenta la cohort més jove (vint-i-cinc a trenta-quatre anys). En primer lloc, cal tenir present que una bona part d'ells encara no ha assolit la plena maduresa ocupacional i encara està pagant costos d'inserció en forma de *contramobilitat*: destins socials més baixos que l'origen de procedència, però que amb els anys s'acabarà reproduint o superant com a ascens social. No obstant això, el major descens social de la cohort jove no tan sols amaga un efecte de contramobilitat com anirem veient.

En segon lloc, convé constatar la desigualtat d'oportunitats educatives (DOE) per origen social entre la cohort 1971-1980. Els orígens i desigualtats de classe continuen

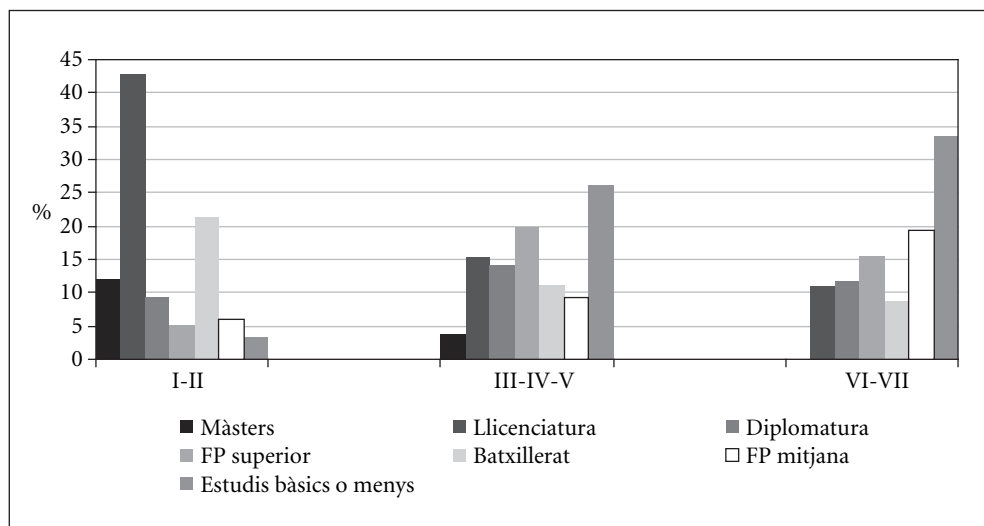
Taula 70.**Classe del pare, educació dels fills i destins de sortida**

Classe del pare	%	Estudis dels fills	%	Distribució dels destins dels fills (%)					Total fila
				I-II	IV	III + V	VI	VII	
I-II Alta experta	14,0	< Bàsics	4,2	--	100	--	--	--	100
		Bàsics	12,6	8,3	33,3	20,8	8,3	29,2	100
		Secundaris	34,6	29,5	10,5	45,3	1,1	13,7	100
		Superiors	48,6	66,5	10,0	17,1	--	6,5	100
		Total	100	49,3	12,4	26,6	1,0	10,7	100
IV Petita burgesia	14,0	< Bàsics	8,5	--	16,7	5,6	,0	77,8	100
		Bàsics	22,3	5,6	33,3	27,8	9,7	23,6	100
		Secundaris	34,6	16,8	21,4	35,9	16,8	9,2	100
		Superiors	34,6	63,3	10,0	24,2	1,7	,8	100
		Total	100	29,9	19,6	28,4	9,1	12,9	100
III+V Mitjanes	20,8	< Bàsics	8,4	--	35,7	--	7,1	57,1	100
		Bàsics	32,7	2,1	21,1	31,6	22,1	23,2	100
		Secundaris	33,6	12,0	9,0	52,6	13,5	12,8	100
		Superiors	25,3	58,1	9,7	29,8	1,6	,8	100
		Total	100	24,6	13,4	37,4	11,5	13,1	100
VI Obrera qualificada	14,7	< Bàsics	14,0	--	10,7	28,6	46,4	14,3	100
		Bàsics	33,4	3,1	12,5	33,3	19,8	31,3	100
		Secundaris	35,6	7,6	12,6	58,0	13,4	8,4	100
		Superiors	17,0	50,0	9,4	37,5	3,1	--	100
		Total	100	14,3	11,7	43,3	16,3	14,3	100
VII Obrera poc qualificada	36,5	< Bàsics	34,5	--	19,0	17,7	11,4	51,9	100
		Bàsics	37,8	2,5	23,0	26,0	27,5	21,0	100
		Secundaris	21,2	8,4	14,3	42,9	13,6	20,8	100
		Superiors	6,5	67,8	1,7	27,1	--	3,4	100
		Total	100	11,8	17,1	30,1	17,3	23,8	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Gràfic 28.

Nivell màxim d'estudis dels joves de la cohort 1971-1980, per classes

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

condicionant les trajectòries i resultats acadèmics dels joves? El gràfic 28 recull el nivell d'estudis màxim que han assolit tres orígens socials agregats.

- Entre els orígens alts (I+II) el 64% són titulats superiors, distingint-se amb titulacions més llargues (màsters i llicenciatures) que amb diplomatures. Els fills de la classe I-II eviten cursar l'FP superior i bona part dels seus batxillers corresponen a estudis universitaris inacabats.
- Entre els orígens mitjans (III+IV+V), el 26% es planten amb estudis bàsics o inferiors, un terç arriben als títols superiors i la resta es reparteix entre l'FP superior (20%) i altres nivells secundaris.
- Els joves dels orígens obrers (VI-VII) presenten un 34% de nivells bàsics o inferiors, una major proporció d'FP1 (20%) que d'FP2 (16%) i un 22% d'universitaris, però cap doctorat o màster.

Ara comprovem si les oportunitats dels diplomats i llicenciats de la cohort jove han empitjorat o millorat en relació amb la pauta general dels universitaris de la mostra. Elevem l'edat de tall als vint-i-vuit anys i agrupem una submostra de 568 casos entre vint-i-vuit i trenta-vuit anys, a fi d'anul·lar l'efecte contramobilitat. La taula 71 recull tres indicadors sobre la desigual titulació universitària i els desiguals destins dels universitaris per origen social (mostra de vint-i-cinc a seixanta-quatre anys) i contrasta els desiguals destins dels universitaris més joves (mostra de vint-i-vuit a trenta-vuit anys).

Taula 71.

Desigualtat d'accés a titulacions universitàries (A), desigualtat de destins dels universitaris (> 25 anys) (B) i probabilitats de destí en I-II dels joves llicenciats (C)

Orígens	A	B			C
	% Universitaris (25-64 anys)	Probabilitats d'inserció (25-64 anys)			% Universitaris amb destí a I-II (28-38 anys)
		% Universitaris amb destí a I-II	% Universitaris amb destí a III-V	% Universitaris amb destí a VI-VII	
I	42,5	66,5	17,1	6,5	73,1
II	52,0				
IVab	40,6	63,3	24,2	2,5	61,4
IVc	15,3				
III+V	24,0	58,1	29,8	2,4	50,0
VI	17,0	50,0	37,5	3,1	21,4
VII	6,3	68,0	27,1	3,4	41,2
Rangs	42 - 6	68-50	37-17	6-2	73-21

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

La primera columna (A) mostra que la probabilitat d'acabar titulacions universitàries està molt determinada per l'origen social. Entre els adults, la desigualtat de titulació superior varia del 52% que obtenen els fills de la classe II fins al 6% que assolixen tots els fills de la classe més baixa (VII). Si contrastem les probabilitats d'inserció dels universitaris en diferents destins (B) comprovem el següent:

- els fills universitaris de la petita burgesia (IV) i de la classe obrera baixa (VII) tenen les mateixes possibilitats d'arribar a destins I-II (directius i professionals) que els fills universitaris d'aquesta classe I-II (entre 68-63%).
- En canvi, els fills universitaris de la classe obrera qualificada (VI) marquen el rang inferior amb un 50% de probabilitats d'arribar a destins I-II, i estan més subocupats que la resta d'origens socials, en ocupacions i destins socials que no requereixen estudis superiors (III-V-VI-VII).

Els estudis universitaris han operat com a vehicle no classista o poc classista de mobilitat social. Tanmateix, aquesta ha estat la pauta general per al conjunt de la població adulta (vint-i-cinc a seixanta-quatre anys), que varia significativament per a la submostra de joves. Entre els joves universitaris de vint-i-vuit a trenta-vuit anys s'observa una degradació dels estudis universitaris com a vehicle no classista de mobilitat social (C). En aquest grup d'edat:

- Les oportunitats d'ascens dels universitaris provinents d'origens obrers (VI-VII) cap a destins I-II (directius i professionals) es redueixen a la meitat de probabilitats respecte de la pauta general, vint-i-cinc a seixanta-quatre.
- Els fills universitaris de les classes intermèdies (III-V) també hi perden 8,1 pp respecte de la pauta vint-i-cinc a seixanta-quatre anys, i la petita burgesia manté intactes les seves probabilitats.
- En canvi, els fills universitaris de la classe I-II passen del 66,5 al 73,1%, i reforcen així el seu poder de manteniment d'estatus en detriment de la resta d'universitaris.

La mobilitat poc classista a través dels estudis superiors en la pauta general vint-i-cinc a seixanta-quatre anys es converteix per als joves entre vint-i-vuit i trenta-vuit anys en una mobilitat més classista que castiga la subocupació al 64% dels fills universitaris de les classes obreres (VI-VII) i al 43% dels universitaris que provenen de les capes intermèdies (III-V). Cal recordar que l'elevació de l'edat de tall als vint-i-vuit anys anul·la la gran part de la contramobilitat i la frontera dels trenta-vuit anys suposa un llindar suficient de maduresa ocupacional. Per tant, es manifesta un retorn o repunt classista i adscriptiu entre els universitaris i entre les classes d'origen. Quines

poden ser-ne les causes? Aquesta tendència suposa que ens encaminem cap a una nova pauta de més desigualtat classista en plena transició a l'anomenada societat del coneixement?

Tal com recull la taula següent, per primer cop en la cohort 1971-1980, el 81,7% dels fills universitaris ho són en segona generació. És a dir, els seus pares també són universitaris. En les cohorts precedents l'herència universitària oscil·lava entre el 62 i el 69% (lluny del 100%). Aquest és un fet sense precedents. Els pares universitaris de la cohort 1971-1980 són quasi el 13% del total de pares de la cohort i el 72% d'ells formen part de les classes superiors (I-II) o de la petita burgesia (IV), i gaudeixen, doncs, de condicions benestants com a elit professional. Com recull la taula 72, el 62% dels fills de pares universitaris assoleix destins de classe I-II, a gran distància de la resta d'orígens. L'herència cultural i social, doncs, queda reforçada.

Taula 72.
Mobilitat i herència educativa de sortida, per cohorts

Màxim nivell educatiu dels pares		Cohorts dels fills	Màxim nivell educatiu dels fills (%)					Fills destins I-II
			Sense estudis	Estudis bàsics	Estudis secundaris	Estudis superiors		
Estudis superiors	12,9	71-80	--	2,4	15,9	81,7	100	62%
	6,9	61-70	--	7,5	30,0	62,5	100	
	6,5	51-60	--	10,3	20,5	69,2	100	
Estudis secundaris	26,3	71-80	--	8,9	45,2	45,8	100	36%
	19,7	61-70	1,8	8,8	33,3	56,1	100	
	10,2	51-60	1,6	11,5	37,7	49,2	100	
Estudis bàsics	46,6	71-80	2,6	26,6	41,6	29,2	100	25%
	38,4	61-70	3,1	25,1	35,9	35,9	100	
	32,5	51-60	11,3	26,3	40,2	22,2	100	
Sense estudis	24,3	71-80	6,4	34,8	40,6	18,2	100	8%
	35,0	61-70	12,8	40,4	37,4	9,4	100	
	50,8	51-60	14,8	51,1	28,4	5,7	100	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Segons les teories d'elecció racional de Boudon (1983) i altres autors, com més alta és la posició social més pressió hi ha per evitar el descens i més propensió a invertir en una educació distintiva que l'eviti. El *cost de descens* per a les classes I-II és molt superior al de la resta de classes. El nou escenari macrosocial, en què destaquen les turbulències de la globalització, la inseguretat laboral i el paradigma d'empreses i carreres professionals "flexibles", ha fet incrementar el risc i l'ansietat de desclassament entre les classes professionals (Brown i Lauder, 1996; Brown, 1990). L'enclassement o herència social entre les classes I-II queden, doncs, amenaçats pels canvis estructurals i per la mateixa igualtat d'oportunitats que endureix la competència entre candidats de diferents orígens socials per les millors posicions i destins professionals.

Aquests factors fan revaloritzar com mai la formació superior i l'adquisició de credencials com a estratègia defensiva i distintiva entre la classe I-II. Allò significatiu de les dades és que la cohort 1971-1980 suposa la primera generació de pares universitaris que quasi aconsegueix una *herència saturada* de capital acadèmic que afavoreix als fills. Es reforça com mai l'herència cultural i acadèmica, i queda acomplert un requisit bàsic per garantir l'herència de classe.

Les dades semblen ratificar, doncs, la tesi del manteniment d'estatus de Grusky (1982). En un escenari de titulacions massificades tornen a fer-se predominants els factors adscriptius de classe, cosa que reforça el poder de mercat de les classes superiors en l'accés a les titulacions més prestigiades o distintives. De fet, les classes superiors toleren i acaten l'expansió i democratització d'oportunitats educatives, però mantenen sempre la capacitat de superar els seus potencials efectes igualadors influint en les polítiques educatives (Walters, 2000), ja sigui per instituir noves barreres i divisions (entre nivells acadèmics) o per intensificar velles distincions (entre xarxes pública i privada d'ensenyament).

La segregació d'alumnat immigrant, l'interclassisme minvant de les escoles públiques, la defensa de solucions privades o de *mercat* i l'atac als principis de la igualtat i la justícia social han estat ingredients d'una ofensiva conservadora ben arrelada des de mitjan anys noranta (Martínez Celorrio, 2003; Apple, 2001; Subirats, 1998; Brown, 1995). Les

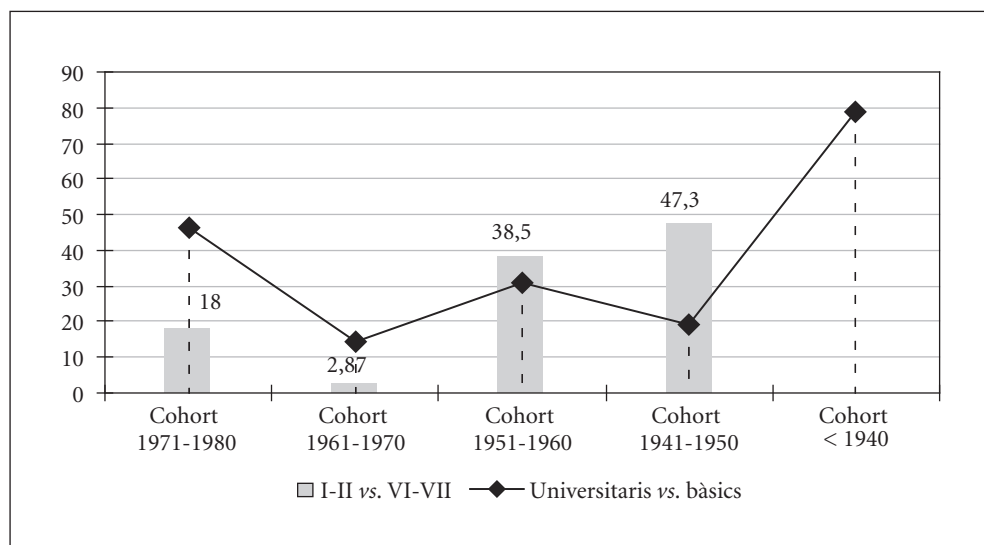
dades analitzades del PaD per a les cohorts més joves assenyalen els resultats tangibles d'aquestes estratègies d'enclassament i de *cost distintiu* que protagonitzen famílies i els fills de la classe I-II per davant de la resta.

Per acabar, fem un exercici de contrastació d'aquests resultats. Comprovem l'evolució al llarg de totes les cohorts disponibles les desigualtats relatives en odds ràtios sobre una doble comparació que es visualitza en el gràfic 29:

- D'una banda, les oportunitats relatives d'arribar als graus universitaris entre fills de pares ja universitaris i pares amb un màxim d'estudis bàsics (—◆—).
- De l'altra, la desigualtat relativa d'oportunitats per arribar a la classe professional superior (classe II) entre els fills de pares d'aquesta mateixa classe i els fills de les classes obreres (VI+VII), que apareix en forma de columnes.

Gràfic 29.

Evolució de la desigualtat d'oportunitats entre màxim i mínim nivell educatiu i posició de classe per a diferents cohorts (odds ràtios)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

- Com es pot observar en la primera comparació, els fills de pares ja universitaris tenien en la cohort nascuda abans de la Guerra Civil una disparitat d'avantatge de 79 a 1 respecte dels fills de pares amb estudis bàsics a l'hora d'assolir titulacions superiors.
- En la cohort nascuda entre 1961-1970 s'observa una important reducció de la desigualtat històrica d'oportunitats a què han arribat aquests dos extrems socioeducatius, fins a assolir una disparitat de 14 a 1.
- En canvi, per a la cohort més jove 1971-1980 torna a remuntar l'odds ratio fins a una disparitat de 46 a 1, de manera que es canvia la tendència més igualitària anterior cap a un retorn més adscriptiu.
- En la segona comparació (columnes), la desigualtat classista en la cohort 1941-1950 mostra una disparitat de 47 a 1 d'avantatge dels fills de la classe II sobre els fills de les classes obreres per arribar a destins professionals II.
- Aquesta desigualtat classista va minvant en la cohort 1951-1960 fins a arribar a una disparitat de 38 a 1, però és en la cohort 1961-1970 quan es produeix un salt espectacular en igualació d'oportunitats entre els dos orígens de classe, amb una disparitat mútua de 2,87 a 1.
- La tendència igualitària torna a trencar-se en la cohort 1971-1980 i remunta la desigualtat classista fins a un avantatge de 18 a 1 que afavoreix els fills que ja provenen d'orígens II.

Es constata, doncs, el retorn adscriptiu i classista en la cohort més jove (1971-1980) tant pel que fa a la consecució de graus universitaris com de destins de classe professional II. En el primer cas, s'observa una menor inclinació dels fills de pares amb estudis bàsics a culminar graus superiors sobre la cohort precedent (1961-1970), que alhora coincideix amb l'elevada herència universitària entre pares i fills que ja hem comentant. L'agregació dels dos comportaments fa disparar la desigualtat relativa. En el segon cas, coincideix una alta herència entre pares i fills de la classe II (reforçada per la mateixa herència universitària) i un tancament d'accés a un nombre minvant de fills universitaris amb origen de classe VII. Ambdós efectes provoquen una major desigualtat polaritzada com si fós un joc de suma zero.

LA PAUTA HISTÒRICA DE MOBILITAT ABSOLUTA (1975-2005)

Fins aquí hem analitzat la mobilitat social i educativa en clau històrica. Centrem-nos ara en la mobilitat social registrada per estudis anteriors. En els estudis de mobilitat social resulta acceptable i molt utilitzada la suma de mostres pares-fills d'enquestes disperses en els anys. De fet, la major part de països europeus i nord-americans disposen de mostres des dels anys cinquanta i seixanta que, afegides a les dels anys setanta fins als noranta, acaben sumant una única mostra intergeneracional que substantia la mobilitat social de cada cas nacional (Breen, 2004). Aquest no és el cas de Catalunya en aquests moments, però podrà acumular aquest gruix empíric si continuen les onades del PaD o si es fan estudis periòdics sobre mobilitat sobre l'esquema EGP.

Per conèixer les dades històriques de mobilitat registrades en èpoques anteriors ens hem de remetre a estudis ja fets en el passat. En el nostre cas, hem utilitzat dos estudis referits a Catalunya. El primer és l'informe "Immigració i mobilitat social a Catalunya" dirigit per Esteban Pinilla de las Heras, encàrrec de la Fundació Jaume Bofill fet el 1970 "amb l'objectiu de conèixer les bases objectives de la integració social dels immigrants en la societat catalana" (Pinilla, 1973). Tot i que se centra en la mobilitat intrageneracional, també inclou una mostra intergeneracional de 565 casos d'homes més grans de vint-i-quatre anys enquestats el 1971 a la comarca de la Gran Barcelona.

El segon estudi és el de Julio Carabaña (1990), amb dades del CIS recollides el 1989 per a una mostra estatal de 13.000 homes que per a Catalunya es reduïa a 1.076 homes més grans de divuit anys. La mostra del PaD que hem analitzat compta amb 1.834 homes i dones més grans de vint-i-cinc anys amb dades de resposta fins al 2005. Per tant, la nostra anàlisi del PaD és l'única que incorpora tant homes com dones.

Al quadre següent podem veure la composició de cada mostra per anys de naixement. La mostra del PaD (2005) conté com a cohort més envellida la que va ser la cohort més jove (1940-1946) en la mostra de Pinilla de las Heras (1973). Tot i que hi ha una fracció mostral que està enquestada en les tres mostres, cadascuna d'elles mesura la mobilitat social en tres anys de registre que són representatius de tres contextos socio-econòmics ben diferenciats:

- La mobilitat social al llarg del procés d'industrialització fordista i franquista fins als inicis dels anys setanta (Pinilla).
- La mobilitat acumulada per les cohorts vives de l'anterior període i l'acumulada al llarg de la terciarització postfordista durant les dècades dels setanta i els vuitanta (Carabaña).
- La mobilitat dels enquestats vius que han viscut els dos períodes anteriors i l'acumulada durant tota la dècada dels anys noranta i primers anys del 2000, quan es consoliden els canvis postindustrials i s'inicia la transició a la societat del coneixement (PaD).

Quadre 5.

Edats de naixement dels enquestats en tres mostres de mobilitat a Catalunya

1915	1946	Mostra Pinilla (1973)
1925	1964	Mostra Carabaña (1990)
<1940	1979	PaD (2005)

Font: Elaboració pròpia.

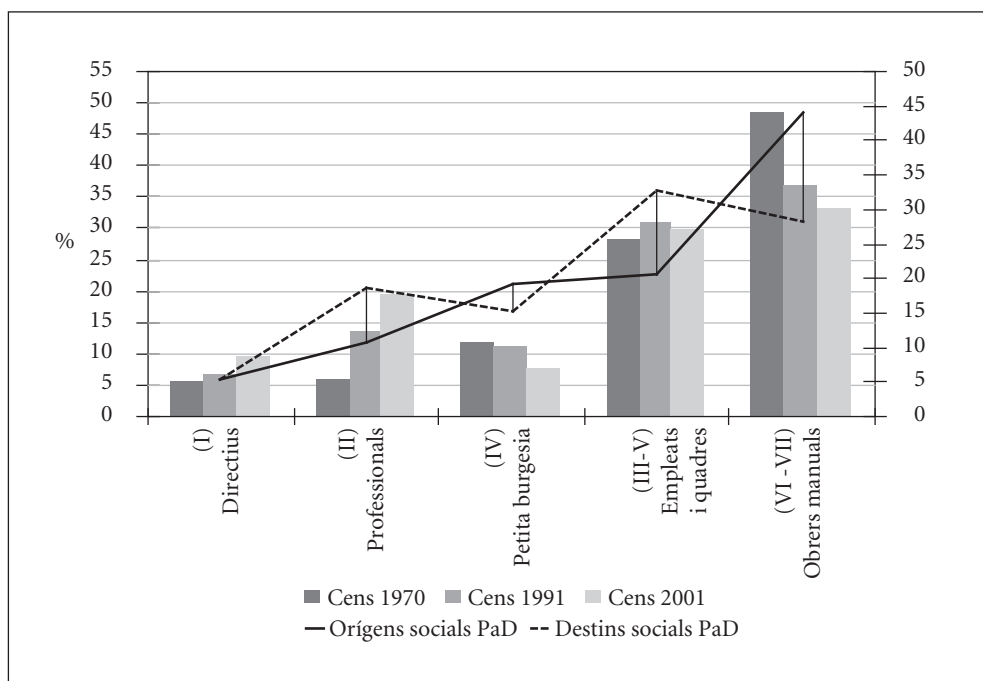
Per acabar d'entendre la diferent temporalitat social que mesuren les tres enquestes, cal recordar que l'estructura dels orígens socials varia a mida que integrem cohorts més joves. Per exemple, els pares més ancians de la primera mostra han nascut cap al 1890, i els més ancians del PaD, uns vint anys després (1910-1915).

En el gràfic 30 es pot comprovar l'evolució de les classes *censals* per als tres períodes i com els orígens socials del PaD tendeixen a ajustar-se a l'estructura social censada el 1970, tot i que els marginals d'origen mai no poden ser representatius d'un moment històric concret.¹ No obstant això, ajuda a tenir en consideració la variació de posicions en els tres períodes.

1. No s'ha d'esperar un ajust perfecte donat el diferent criteri de classificació censal de les classes que, per cert, tendeix a assignar posicions III-V als petits propietaris i autònoms urbans.

Gràfic 30.

Estructura de l'ocupació (1970-2001) i orígens/destins de mobilitat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i dels censos de l'INE de 1970, 1991 i 2001.

Les categories socials dels pares amb què queden contrastats els moviments de classe dels fills són molt diferents en les tres enquestes. La petita mostra analitzada per Pinilla de las Heras estableix tres categories d'origen (propietàries, no manuals i manuals) que no acaben de coincidir amb les tres categories d'arribada (professionals-tècnics, administratius i manuals). La mostra de 1989 analitzada per Carabaña conté 1.076 casos en una taula 3x3 on les categories d'origen i entrada coincideixen: no manuals, manuals i agraris. La mostra del PaD (2005) permet reagrupar el seu esquema EGP per fer-lo comparable a les altres dues mostres. No obstant això, les dues úniques categories o classes socials que resulten mínimament comparables en les tres mostres són les categories de no manuals (I-II-III-IV-V) i d'obers (VI-VII).

La taula 73 presenta els indicadors comparables de les tres mostres, que s'han de llegir seguint les files. Analitzem primer els tres moviments de sortida.

Taula 73.

Sèrie històrica d'indicadors *outflow* (de sortida) i *inflow* (d'entrada) a Catalunya (%)

		Pinilla (1973)	Carabaña (1990)	PaD (2005)
<i>Outflow:</i> mobilitat de sortida	Descens de no manuals	30	25	20
	Herència obrera	72	73	37
	Ascens d'obers	28	27	63
<i>Inflow:</i> mobilitat d'entrada	Ascens a no manual	21	--	39
	Descens de no manuals	21	--	41
	Herència obrera	79	--	59

Font: Elaboració pròpia a partir de Pinilla (1973), Carabaña (1990) i del PaD (2005).

- La mobilitat descendent de sortida dels no manuals s'ha anat reduint lentament fins a arribar al 20% segons el PaD (2005), tendència que implica alhora una major herència de sortida entre els diverses classes no manuals (del 80% al 2005).
- L'herència de sortida dels obrers s'estabilitza fins al 1989 en el 73%, cosa que evidencia una escassa fluïdesa social acumulada després de quaranta anys de dictadura franquista i una llarga dècada de desindustrialització (el menor volum absolut obrer continua sent destí reservat a fills d'obers).
- Són els canvis postindustrials i l'expansió diversificada dels serveis entre 1990 i 2005 els que destrueixen categories obreres a heretar i alhora indueixen oportunitats d'accés, des de la perspectiva de sortida, cap a noves categories no manuals. Per això, l'herència de sortida obrera es redueix fins al 37% en l'enquesta del PaD (2005). Per tant, és el període 1990-2005 el context històric de l'ascens social de sortida dels fills d'obers a posicions no manuals.

Recordem que els moviments de sortida evidencien els moviments des de la perspectiva de la classe d'origen. En canvi, els moviments d'entrada registren com són reclutades les classes existents entre els fills de diferents orígens. Analitzem ara la perspectiva d'entrada:

- Fins a l'any 1973, les classes no manuals només reclutaven un 21% de posicions entre els fills de procedència obrera. Durant el procés industrialitzador franquista va predominar, doncs, el tancament d'accés a les posicions no manuals (I-II-III-IV-V) des de baix. Aquest grau de tancament és molt menor el 2005, quan el 39% de les classes no manuals procedeixen d'orígens obrers. Entre 1973 i 2005 quasi es duplica, doncs, la fluïdesa absoluta en l'accés a posicions no manuals des de baix.
- L'herència d'entrada obrera fins a l'any 1973 representava el 79%. Si prenem aquest indicador en perspectiva, no és d'estranyar la tensa lluita de classes que es va revifar en el tardfranquisme i la transició democràtica, en què la reivindicació de les llibertats i de l'autogovern s'acompanyava alhora de lluites polítiques, sindicals i veïnals per tal d'assolir una altra justícia social. Cal recordar que en aquells moments la meitat de la població pertanyia a categories obreres (vegeu la taula 13). El 2005, les classes obreres representen el 30% poblacional i han vist reduir l'herència d'entrada, però encara es manté bastant alta (un 59%).
- Ara bé, la reducció de l'herència obrera implica que augmenta el risc de descens per a les categories no manuals. El 41% del reclutament obrer (VI-VII) es fa el 2005 des de posicions més altes, quan el 1973 era del 21%. Ara bé aquest procés fa referència al reclutament d'un volum minvat de classe obrera que tan sols representa, des de la perspectiva de sortida, un risc de descens del 20% per als fills de classes no manuals (I-II-III-IV-V) que sumen el 70% poblacional restant.

Certament, aquesta aproximació té moltes limitacions pel fet d'haver de compactar un gran conglomerat de classes no manuals i per no poder diferenciar els orígens agraris. Però són les úniques enquestes històriques amb què podem enllaçar certa continuïtat. En resum, d'aquest exercici es constata el següent:

- L'increment en el temps de l'herència no manual. En compactar els grups no manuals (I-II-III-IV-V) la citada herència suposa un major intercanvi de posicions entre elles, però a costa de reduir del 30 al 20% el seu descens de sortida als estrats de baix (VI-VII) al llarg dels darrers trenta anys.

- L'extrema rigidesa social del sistema català d'estratificació sota el franquisme, que mantenia una ferma barrera de classe entre els sectors manual i no manual. Aquesta barrera s'ha trencat per donar més oportunitats de sortida des dels orígens obrers, però encara es manté consistent en el reclutament d'entrada a les actuals classes obrera i proletariat de serveis.

Un segon tema comparable entre la recerca de Pinilla de las Heras (1973) i els nostres resultats del PaD (2005) es refereix a la mobilitat social dels immigrants espanyols a Catalunya. A més, les categories s'amplien a tres grups de classes (tot i que varien en origen i destí). A la taula 74 podem consultar els marginals d'origen i destí de les dades del PaD segons el lloc de naixement. Veiem com els marginals d'origen (pares) de les classes altes I-II són equiparables, però no ho són pas en destins: els fills de nascuts a Espanya incrementen molt poc els seus destins II en relació amb els fills de catalans. Per contra, els marginals d'origen VII són molt superiors entre els pares espanyols, de la mateixa manera que ho són els orígens de petita burgesia per als pares catalans.

Taula 74.

Marginals d'origen (A) i destí (B), per lloc de naixement

	Nascuts a Catalunya			Nascuts a Espanya		
	A Pares (%)	B Fills (%)	Difer. B - A (pp)	A Pares (%)	B Fills (%)	Diferencia B - A (pp)
Classe I	6,3	5,8	- 0,5	5,1	4,8	- 0,3
Classe II	10,9	22,1	+ 11,2	10,4	12,4	+ 2,0
Classe III	14,4	23,8	+ 9,4	18,9	21,2	+ 2,3
Classe IVab	17,2	13,4	- 3,8	9,2	17,3	+ 8,1
Classe IVc	3,9	0,1	- 3,8	3,9	0,2	- 3,7
Classe V	4,4	10,6	+ 6,2	4,1	9,7	+ 5,6
Classe VI	19,1	11,2	- 7,9	14,3	14,0	- 0,3
Classe VII	23,8	13,0	- 10,3	34,0	20,4	- 13,6

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Taula 75.

Sèrie històrica d'indicadors de sortida, per lloc de naixement

Origen de classe	Mostra	Origen territorial	Destins de classe			fila
			I-II	III-IV-V	VI-VII	
Petita burgesia (IV)	Pinilla (1978)	Catalans	48	32	20	100
		Espanyols	13	10	77	100
	PaD (2005)	Catalans	33	48	19	100
		Espanyols	22	51	27	100
Treballadors no manuals (I-II-III-V)	Pinilla (1978)	Catalans	45	34	21	100
		Espanyols	32	21	47	100
	Carabaña (1990)		71,1		25,3	96,4
	PaD (2005)	Catalans	39	47	14	100
		Espanyols	27	41	32	100
Classe obrera (VI-VII)	Pinilla (1978)	Catalans	11	24	65	100
		Espanyols	5	9	86	100
	Carabaña (1990)		24,5		72,8	97,3
	PaD (2005)	Catalans	16	48	36	100
		Espanyols	8	54	38	100

Font: Elaboració pròpia a partir de Pinilla (1973), Carabaña (1990) i del PaD (2005).

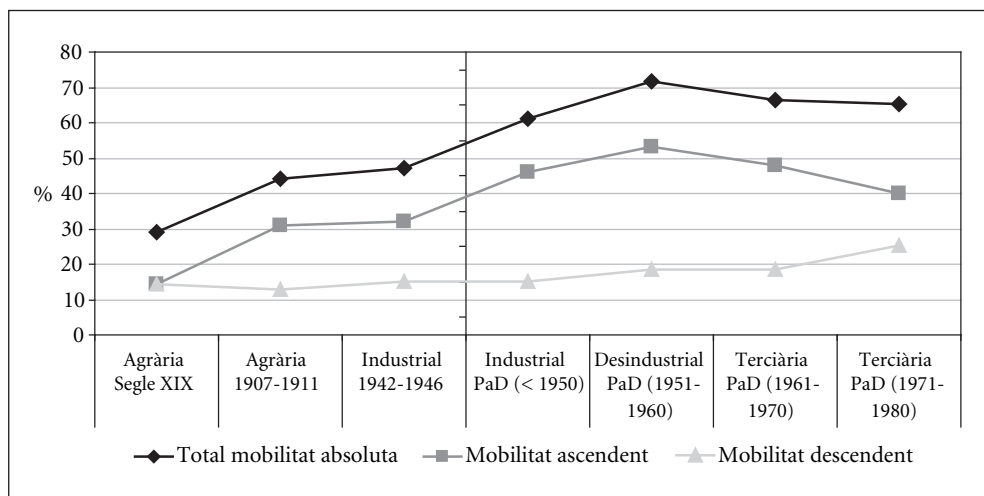
Al llarg d'aquest període 1973-2005, s'observa la millora progressiva de la igualació d'oportunitats entre catalans d'origen i immigrants espanyols, tal com recull la taula 75:

- Fins al 1973, el 48% dels fills de la petita burgesia catalana arribaven a les classes altes I-II, per només el 13% dels fills d'origen petit burgès immigrants a Catalunya (majoritàriament petits agricultors). El 2005 aquesta proporció s'ha equilibrat en un rang de 33 a 22% respectivament, i alhora es té les mateixes probabilitats d'arribar a les capes intermèdies (48-51%), quan aquesta opció era molt superior per als fills de la petita burgesia catalana l'any 1973 (32-10%).
- La igualació d'oportunitats entre catalans i immigrants espanyols també ha millorat per als fills de classe obrera (VI-VII), atès que el 2005 tenen la mateixa probabilitat d'heretar destins obrers (36-38%), si bé el 1973 hi havia una proporció més gran entre ambdós orígens i unes taxes molt altes de reproducció obrera: 65% per als catalans i 86% per als immigrants espanyols.

- Bona part de la reducció de l'herència obrera experimentada entre els anys 1990 i 2005 beneficia els dos orígens a l'hora d'accedir a les classes no manuals (III-IV-V) i a les classes superiors (I-II), amb més equitat entre si i amb un volum absolut més gran. El 8% de l'origen obrer espanyol acaba arribant a les classes superiors I-II, i augmenta tres punts percentuals respecte de 1973. Aquest és el moviment de classes i orígens que, des d'un vessant qualitatiu i periodístic, narren Farràs i Cullell (2009).
- Fins al 1973, la mobilitat descendent dels espanyols d'origen no manual (I-II-III-V) era del 47% i la descendent dels catalans amb el mateix origen de classe era del 21%. En canvi, el 2005 aquestes taxes han baixat molt més per als immigrants espanyols (amb un 32%) que per als catalans nadius (14%).
- Ambdós orígens han reforçat molt l'herència en les capes no manuals (III-IV-V) i tenen quasi les mateixes oportunitats d'arribar-hi (entre el 47 i el 41%).
- En l'accés a la classe superior (I-II) és on, tant els catalans d'origen com els espanyols nascuts en orígens no manuals (I-II-III-V), han vist reduir les seves oportunitats d'heretar-la o d'arribar-hi en relació amb l'any 1973 (-5 pp). No obstant això, en l'accés a la classe I-II es manté el diferencial d'avantatge dels catalans nadius respecte dels immigrants espanyols amb origen no manual (I-II-III-V).

En suma, la igualació d'oportunitats entre ambdós orígens resulta evident, i també l'efecte *buffer-zone* o amortidor que fan les classes mitjanes (III-IV-V), autèntic teixit dens i fluid que vertebrava la cohesió social i del qual quedaven exclosos els no catalans d'origen l'any 1973. Recordem finalment, que una part considerable dels nascuts a Catalunya són descendents d'immigrats de diverses onades migratòries, però la comparació entre les nostres dades i les de Pinilla (1973) resulta pertinent, atès que fem la mateixa distinció per lloc de naixement.

Per acabar l'anàlisi diacrònica de la mobilitat social presentem el gràfic 31, en què es pot veure l'evolució de la mobilitat absoluta per cohorts d'edat. Les tres primeres cohorts corresponen a dades d'Espanya (Carabaña, 2001) i les quatre següents són les que hem obtingut amb dades del PaD (2005). La línia vertical separa dues cohorts de composició d'edat semblant i visualitza el diferencial experimentat a Espanya (cohort 1942-1946) i a Catalunya (cohort <1950).

Gràfic 31.**Evolució de les taxes absolutes de mobilitat a Espanya-Catalunya**

Nota: Les tres primeres cohortes corresponen a Espanya i les quatre següents a Catalunya.

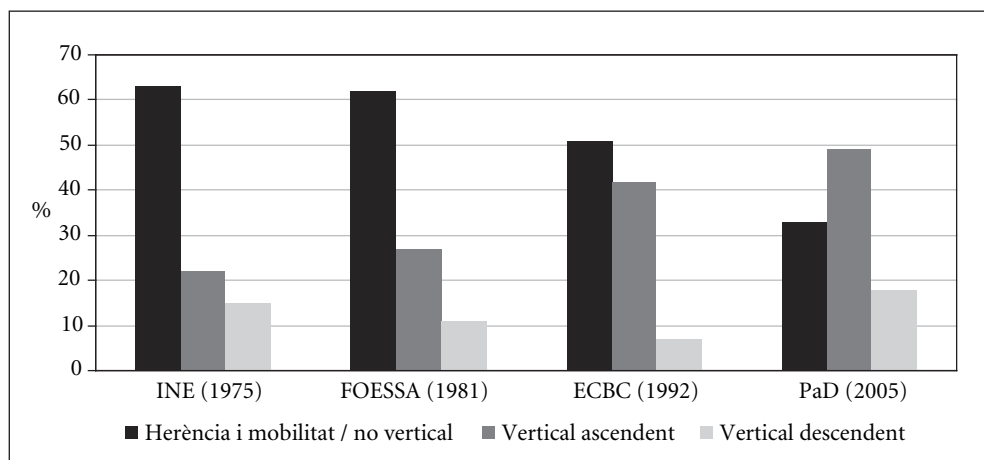
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005) i de Carabaña (2001).

La cohort catalana que ha viscut una mobilitat social més gran ha estat la cohort 1951-1960 (71,6%), amb la màxima mobilitat ascendent (53,2%), que ja no ha tornat a assolir la següent cohort, 1961-1970, ni la cohort més jove, 1971-1980. En el cas d'Espanya, els estudis de Carabaña (1999; 2004) també assenyalen la mateixa cohort 1950-1959 com la més mòbil. De fet, és una cohort que fa de bisagra encadenant dos grans processos de canvi estructural: entre la industrialització (des d'abundants orígens agraris) i la terciarització postfordista, experimentant entremig les conseqüències de la desindustrialització.

Les taxes de mobilitat que presenta la nostra cohort més jove, 1971-1980, reflecteixen una forta davallada de la mobilitat ascendent (40%) i un repunt apreciable de la mobilitat descendent (25%). Tanmateix, són les cohorts amb el recorregut vital i laboral més curt en relació amb les cohorts més madures i les seves taxes de mobilitat incorporen l'efecte de contramobilitat (descens social de primera inserció que es remunta

Gràfic 32.

Evolució de la pauta de mobilitat social (1975-2005)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005), ECBC (1992), FOESSA (1981) i INE (1976) a partir de les dades d'Aranda Aznar (1976).

anys després). No obstant això, no s'espera que s'igualin els resultats de mobilitat de la cohort anterior 1961-1970, obrint-se pas una possible tendència futura cap a la mobilitat ascendent estancada i un major enduriment de la mobilitat descendent, que farà més competitiva i tensa la lluita posicional entre classes i estatus.

Aquesta possible tendència d'*estagnació* (estancament de l'ascens i augment exclusor i/o precaritzador del descens social) resulta més nítida si posem en perspectiva les dades globals del PaD (2005) amb anteriors estudis de mobilitat. Estudis anteriors, referits, però, al conjunt d'Espanya (INE, 1975; FOESSA, 1981; ECBC, 1992). Els dos primers s'han de prendre amb prudència, atès que no comparteixen una mateixa classificació d'origens amb la resta. Les que sí que resulten comparables perquè utilitzen el mateix esquema EGP són l'ECBC (1992) i el PaD (2005), tot i que també cal tenir prudència en fer comparables i mimètics els sistemes i les dinàmiques d'estratificació d'Espanya i de Catalunya. Esperem que en futures recerques, aplicant-hi la mateixa metodologia i el mateix esquema EGP, puguem fer directament comparables aquests dos territoris.

8 Conclusions: la redistribució de les desigualtats

La crisi en què estem immersos des del 2008 ha disparat els interrogants i dubtes entorn de les regles de governança d'una economia cada cop més globalitzada i turbulenta on els estats-nació queden subsumits al poder dels mercats. L'actual crisi també ha multiplicat les pors i ansietats generades per la pèrdua material de benestar i la major vulnerabilitat de descens social i de degradació de l'estatus que pensàvem assegurat.

En un proper estudi analitzarem les onades del PaD del 2006 al 2010 a fi de conèixer en detall com han afectat l'atur i la crisi a les posicions i destins de classe (mobilitat intrageneracional) depenent o no dels seus orígens socials (mobilitat intergeneracional). El format panel del PaD ens permet resseguir les dinàmiques de la desigualtat entre llars i individus al llarg del temps i s'està consolidant com a una eina essencial per refinar el nostre coneixement de la societat catalana.

En aquest estudi hem analitzat les dades del PaD que arriben fins a l'any 2005. Hem descrit i analitzat el sistema d'estratificació social català en algunes de les seves dimensions menys conegudes fins ara. El cas de Catalunya combina tendències interpretables com a positives amb pautes gens positives en termes de justícia social. Entre les tendències positives cal destacar:

- a) l'alta mobilitat absoluta, tant per homes com per dones, que situa el cas català en la part alta de comparació internacional;

- b) la major fluïdesa social i meritocràtica en la distribució d'oportunitats que fa de l'educació el principal criteri d'estratificació, i
- c) l'efecte anivellador que cohesiona i amorteix l'estratificació resultant gràcies a una densa *buffer zone* formada per les classes intermèdies (III-IV-V) que sumen un 48 % del total de destins socials i rep bona part de l'ascens social dels abundants orígens obrers, pagesos i immigrants.

Hem descobert, mesurat i comparat aquestes tres tendències estructurals de la societat catalana que la confirmen com a societat més affluent, més meritocràtica i més fluïda del que pensàvem. També hem identificat pautes negatives en termes de justícia social, d'entre les quals destaquem:

- a) una menor fluïdesa social per arribar a les posicions directives i professionals (I+II) des dels orígens obrers (VI-VII) que encara s'endureix més com a barrera de pas al *patriciat* de la classe directiva (I);
- b) una constant desigualtat d'oportunitats per assolir les titulacions universitàries entre les classes més altes (I-II) i la més baixa (VII) que no ha variat en els darrers vint anys i converteix els graus universitaris en vehicles més classistes de mobilitat social per als més joves (cohorte 1971-1980) respecte a la cohorte 1961-1970.
- c) una meritocràcia restringida i discriminatòria a causa d'una ineficient i erràtica política de beques que exclou dels nivells postobligatoris els fills de les famílies pobres i de menor capital cultural, patint un desavantatge de 14 a 1 respecte als fills de famílies no pobres.

Aquestes tres tendències negatives estan connectades entre si i poden ser corregides, en processos a mitjà termini, des de noves polítiques públiques que maximitzin la igualtat d'oportunitats i neutralitzin el pes de l'herència social en la promoció educativa i en les sortides laborals dels estrats socials més baixos.

En un estudi recent sobre les dades PISA de 2006, Ferrer (2009) confirma que Catalunya apareix en una situació mitjana-baixa tant pel que fa a l'excel·lència educativa com al nivell general d'equitat, destacant la dualització de resultats entre la xarxa d'escoles pública i privada, com a espais d'enclavament diferenciats. A més, l'estesa

agrupació per capacitats de l'alumnat en totes les assignatures (*tracking*) afecta el 30% dels alumnes catalans de quinze anys (amb fort predomini de la xarxa pública i de l'alumnat d'origen social baix) sense que aquesta mesura *alegal* de segregació millori el nivell de competències ni les aspiracions dels alumnes que la pateixen.

Per trencar aquest efecte Mateu o cercle tancat de la desigualtat, caldria tant una política de beques més eficient i més ben dotada com un procés de *detracking* o re-inclusió en grups mixtos que no discriminin el potencial i el talent de l'alumnat de famílies pobres a l'ESO. L'ambició i just objectiu de rebaixar el fracàs escolar a la meitat que ha declarat el nou govern del president Artur Mas (2010-2014) no serà fàcil d'assolir si es deixen de banda aquestes dues mesures prou complexes. De fet, no podem parlar d'un *camp de joc anivellat* quan només un 27% dels menors de setze anys de famílies pobres gaudeix d'alguna mena de beca d'estudis, tal i com hem vist al capítol 5.

L'ASCENSOR SOCIAL HA FUNCIONAT AMB RESTRICCIONS ALS EXTREMS

Una conclusió general de la recerca confirmaria que l'anomenat "ascensor social" ha funcionat a Catalunya al llarg del període analitzat (1955-2005). Aquest període retrospectiu comprèn i acumula els efectes de l'autarquia franquista, la industrialització fordista i la terciarització postindustrial. Els pares de la nostra cohort més madura (cinquanta-cinc a seixanta-quatre anys) van néixer al primer quart del segle xx i consten amb la seva darrera ocupació exercida (i una maduració o estabilització ocupacional que data sobre 1955). Per això, el període cobert es remunta a mitjan anys cinquanta i fins al 2005.

Partíem d'una societat autàrquica, patriarcal i franquista i arribem cinquanta anys després a una societat mesocràtica, amb predomini de les classes mitjanes i tècniques, molt més titulada i postpatriarcal però també més precària i d'estatus més insegurs i vulnerables com correspon a una economia flexible de serveis i oberta al món.

Per això, una part de l'ascens de classe no s'ha traduït en millora d'estatus donat que un 11% dels qui han ascendit de classe viuen en llars pobres i un altre 27% en llars d'ingressos baixos. La dinàmica d'ascens de classe no és lineal ni directa respecte a la dinàmica d'ascens intergeneracional de renda, especialment si s'estén la precarització i els salaris baixos en les generacions dels fills en un escenari postindustrial.

Al capítol 3 ja hem vist com el terç poblacional que conforma el *precariat* (suma d'aturats i contractats temporalment) pateix menys oportunitats d'ascens social (un 36%) i més risc de descens social (33%) que no pas el *funcionariat* (amb un 60% d'ascens i un 8% de descens social). El modest pes del *funcionariat* en la mostra (un 10%) i en la pròpia estructura ocupacional catalana (un 11% el 2005) fa descartar l'accés a la funció pública com un canal central d'ascens social, tal i com succeeix als països escandinaus.

En un altre extrem, l'alta mobilitat absoluta ha permès que en l'accés al 15% de les llars de més alt ingrés hi predomini l'ascens social de nous (56%) molt per sobre dels hereus de la classe d'origen (35%). A més, la meitat dels membres d'aquest segment més benestant i de major renda són graduats universitaris, confirmant-se com a una emergent elit meritocràtica (del 7,5%) que reuneix alhora alt capital educatiu i cultural, alt estatus i alt ingrés.

El sistema català d'estratificació s'ha renovat a partir d'una alta mobilitat social i una baixa taxa d'herència de classe. Seguint l'esquema de classes CASMIN, l'herència de classe entre els homes (25,2%) i les dones catalanes (23,2%) és de les més baixes entre els països europeus comparats al llarg del capítol 4. Aquesta inferior taxa d'herència social ha permès un augment significatiu de la fluïdesa social en detriment de la reproducció classista que va afectar les cohorts més velles. El sistema català de classes socials ha guanyat un 26% més de fluïdesa en els darrers vint anys de postindustrialització en una tendència contrària als països més estancats i amb menor variació de la rigidesa de classe (Espanya, Alemanya i la Gran Bretanya). Per tant, el cas català no aconsegueix la tesi de la fluïdesa social constant (FS.Cn) d'Erikson i Goldthorpe (1993).

Com veïem al capítol 5, la fluïdesa social s'incrementa un 50% si intervé el factor educació (e) que s'ha confirmat com el principal factor reductor del classisme i l'he-

rència social i alhora, com a principal criteri d'estratificació i divisió social. El patró d'estratificació per al conjunt de la població seria, doncs, un model meritocràtic on per arribar als destins socials (D) compta més el propi talent testat en titulacions educatives (e) que no pas l'origen alt/baix de classe (O) o el nivell educatiu alt/baix del pare (E), acomplint-se així la tesi IMS (*increased merit selection*).

L'educació (e) manté estable la seva capacitat reductora del classisme (entre el 31-33%) durant els darrers vint anys (sumant les dues cohorts més joves), un resultat que és coherent i corrobora la tesi del manteniment de la desigualtat d'oportunitats (*tesi MMI*) que hem analitzat al capítol 6. Ara bé, la pauta meritocràtica general coexisteix amb la continuïtat de la desigualtat classista en assolir graus universitaris (molt més en llicenciatures que en diplomatures i molt més entre els homes que entre les dones) i coexisteix amb una fluïdesa social que depèn molt dels destins intermedis (III-IV-V) i no tant dels destins de classe I-II (directius i professionals).

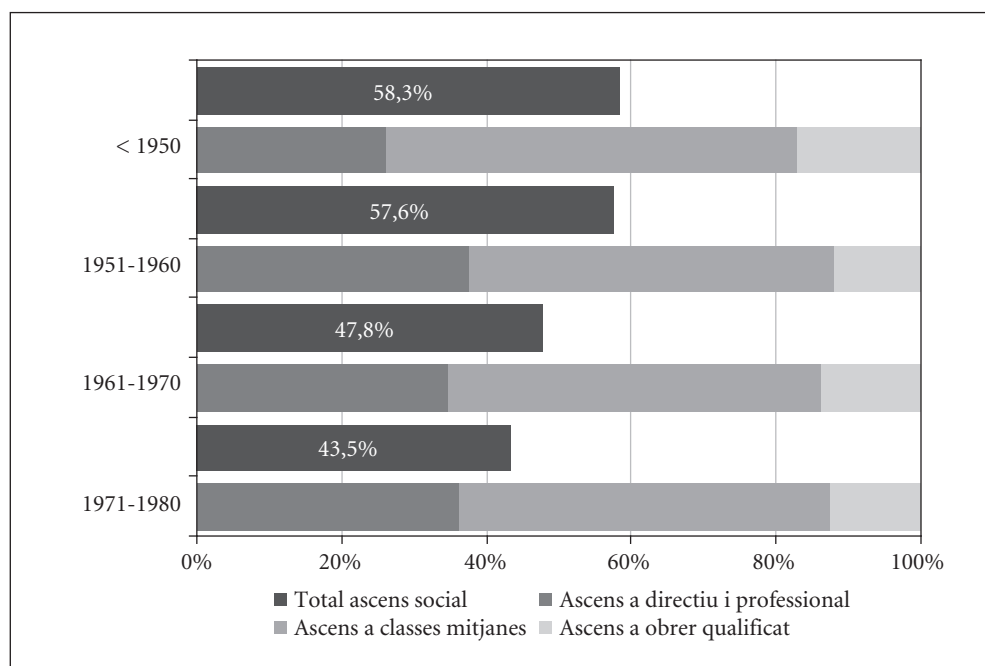
De fet, la fluïdesa social s'aminora de forma significativa quan es tracta dels dos extrems socials fent més intensa l'herència de classe entre la segona generació de directius i professionals (I-II) amb un 49% i entre la segona generació de les classes obreres (VI-VII) amb un 37%. Segons certs autors weberians, aquests indicadors assenyalen una forta consistència i maduració demogràfica com a classes estructurades amb identitat pròpia. Mentre que la resta de classes intermèdies (III-IV-V) actuarien com a una gran zona d'intercanvi i mobilitat que suma un 48% del total de destins a repartir.

El gràfic 33 presenta el total d'ascens social d'entrada (*inflow*) per a cada cohort estudiada. Comprovem com la taxa d'ascens ha anat minvat des d'un 58% pels nascuts abans de 1950 fins al 43% per la cohort més jove. Aquest fet posa de manifest el reforç gradual de l'herència a mesura que es consolida una estructura més sedimentada i sòlida de classes mitjanes i superiors. Ara bé, resulta molt significatiu que el repartiment de l'ascens social *inflow* (d'entrada) entre les classes no hagi variat gaire al llarg de les tres cohorts de menys edat que sumen els darrers trenta anys.

Des de la cohort 1951-1960, l'ascens a les classes superiors (I-II) suposa entre un 37-35% del total d'ascens *inflow*; l'ascens a les classes intermèdies (III-IV-V) s'eixampla

Gràfic 33.

Total d'ascens social (d'entrada) i distribució per classes socials d'arribada i per cohorts

Nota: L'ascens social d'entrada (*inflow*) mesura l'ascens en les classes de destí (quants dels entrants provenen de classes socials més baixes).

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

com a *buffer-zone* per al 50% generacional de les tres cohorts d'edat, i l'ascens a la classe obrera qualificada (VI) des de la classe obrera poc qualificada inferior (VII) també s'estabilitza en un 12% en les tres cohorts. Potser estem davant d'una pauta subjacent i constant en la distribució d'un ascens d'entrada que serà cada cop més minvant.

Tal i com hem analitzat al capítol 7, les taxes de mobilitat que presenta la nostra cohort més jove 1970-1979 reflecteixen una forta davallada de la mobilitat ascendent (40%) i un repunt apreciable de la mobilitat descendent (25%). Tot i l'efecte de con-

tramobilitat que pateix la cohort més jove (descens social de primera inserció que es remunta anys després), dèiem que no és d'esperar que aquests resultats s'igualin als de la cohort anterior 1960-1969. S'apuntaria, doncs, una possible tendència futura cap a una mobilitat ascendent estancada i un major enduriment de la mobilitat descendent que farà més competitiva i tensa la lluita posicional entre classes i estatus.

En tot cas, els creixents requisits educatius del mercat de treball i la nova divisió social del coneixement generen nous dilemes en la pauta meritocràtica fins ara vigent i en les polítiques de cohesió, justícia social i educació, més desafïades que mai per l'actual context de crisi i recessió iniciat al 2008. És per això que resulta pertinent preguntar-nos si l'augment de la desigualtat social pot incentivar o pot limitar la mobilitat social.

UNA MAJOR DESIGUALTAT SOCIAL INCENTIVA O LIMITA LA MOBILITAT SOCIAL?

Una part del debat teòric ha pivotat sobre la contribució d'una desigualtat més gran a l'hora d'incentivar una mobilitat també més gran o a l'hora de restringir-la sobre una lògica classista de barreres i exclusions. Per a certs autors liberals, la desigualtat i la mobilitat es mouen en direccions contràries, tot i que operen com un contrapès necessari per mantenir i legitimar l'ordre social. Segons Milton Friedman (1966: 171) “un determinat grau de desigualtat econòmica sota condicions d'alta mobilitat i canvi és menys raó de preocupació que el mateix grau de desigualtat en un sistema rígid, on la posició de famílies particulars en la distribució dels ingressos no varia significativament al llarg del temps”. La desigualtat que estimula mobilitat és preferible, entre els autors lliberals, a la desigualtat que provoca reproducció i herència social. En tot cas, el dilema obert és determinar fins a quin punt aquests dos processos són o no independents l'un de l'altre.

Com més desigualtat social de partida, més o menys mobilitat social? La resposta teòrica a l'interrogant plantejat es bifurca en dues perspectives d'explicació antagòniques, però molt centrades en les decisions individuals de nivell micro. De fet, davant el dilema desigualtat/mobilitat, el nivell micro resulta rellevant, atès que els individus

som anònims en termes de desigualtat, però no ho som pas en termes de mobilitat social. Restem anònims sota grans conglomerats estadístics de classes socials, però els moviments entre classes transparenten els individus concrets que canvien els seus orígens socials i acaben reclutats en altres classes distintes (Behrman, 1999). Els dos enfocaments de nivell micro que presentem són l'enfocament centrat en els incentius i l'enfocament centrat en els recursos.

La perspectiva centrada en els incentius sosté que una major desigualtat augmenta la recompensa i la motivació per competir per l'ascens social, i així augmenta la pressió i la lluita competitiva per la mobilitat. Una societat amb una estructura més aviat igualitària no incentiva la mobilitat, i s'estableix així una relació negativa entre ambdós processos. En canvi, amb una forta desigualtat, augmenta l'ambició per ascendir des de baix i alhora incentiva estratègies defensives dels qui ocupen posicions altes per mantenir-les. La desigualtat com a incentiu motivador de la lluita posicional i de l'ambició per l'ascens social ja ve definida per les teories funcionalistes de Davis i Moore (1945). En suma, la motivació per gaudir de mobilitat és proporcional al nivell de desigualtat social. Segons aquesta perspectiva, en països amb forta desigualtat, com la Gran Bretanya o Itàlia, caldria esperar una major mobilitat social que en països més igualitaris, com són els països escandinaus, per exemple.

En canvi, la perspectiva centrada en els recursos sosté que un augment o constància de la desigualtat redueix la pressió i la lluita competitiva per la mobilitat, atès que garanteix el predomini dels qui posseeixen més recursos, influències i poder. Una societat caracteritzada per una forta desigualtat social reforça les barreres, distincions i jerarquies que s'han de superar, i no facilita la competició meritocràtica i equitativa per l'ascens social. Com més augmenti la desigualtat més avantatge acumulen els qui tenen orígens socials més benestants i més distància s'obre entre els desiguals orígens socials (Goldthorpe i Jackson, 2007; Goldthorpe, 2000).

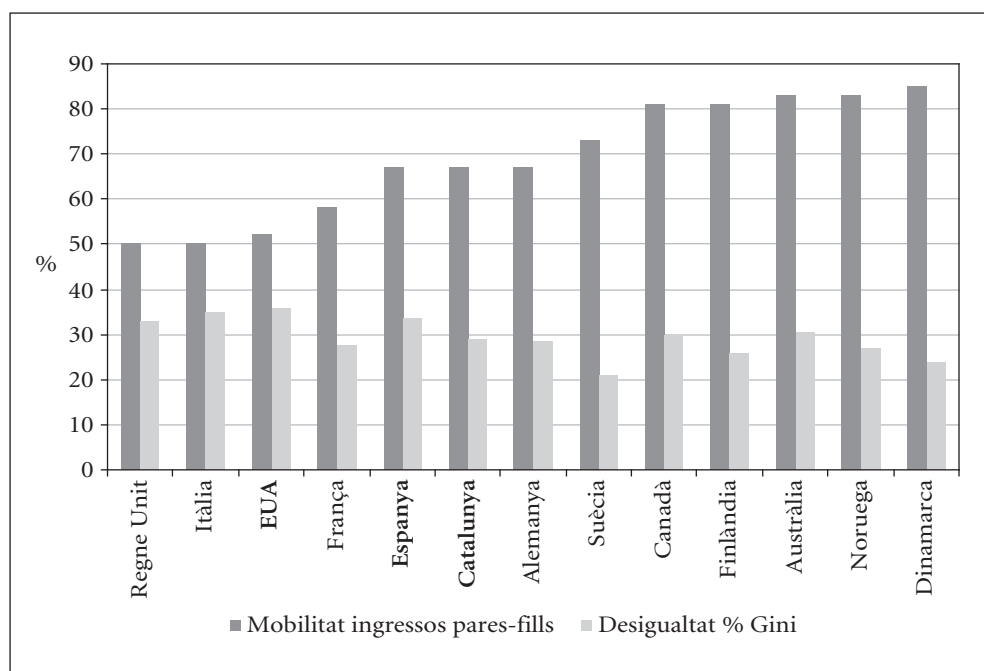
En suma, aquesta perspectiva defensa que la mobilitat depèn de forma directa dels recursos i no pas dels incentius. El capital econòmic, el capital cultural, les credencials educatives o l'activació de xarxes d'influències i de capital social, són recursos clau, però del tot asimètrics en les estratègies de reproducció, distinció i mobilitat que practiquen

les diferents famílies i classes socials. Segons aquesta perspectiva (Esping-Andersen, 2005), en països més igualitaris com els escandinaus és més factible una mobilitat social més gran que en els països més desigualtaris i amb un estat del benestar menys universalista.

El gràfic següent ens proporciona una contrastació empírica d'ambdues perspectives. En comparar la mobilitat intergeneracional d'ingressos amb l'índex Gini de desigualtat, observem que la perspectiva centrada en els recursos s'ajusta millor a les dades comparades, però no esgota tot el dilema plantejat. Certament són els països més igualitaris els que mostren una mobilitat intergeneracional d'ingressos més gran: Suècia (73%),

Gràfic 34.

Mobilitat d'ingressos i índex Gini comparat (2003-2005)

Nota: Per a Catalunya s'utilitza la taxa de mobilitat social (entre classes) i no la d'ingressos.

Font: OCDE (2008) i Idescat (2005).

Finlàndia (81%) o Dinamarca (85%) en comparació dels països més desiguals i amb mobilitat més baixa (Estats Units, la Gran Bretanya i Itàlia).

Tanmateix, el cas de França (amb un 58% de mobilitat) representa una excepció, atès que altres països amb més desigualtat mesurada per l'índex Gini el superen en mobilitat d'ingressos: Alemanya, Espanya i Catalunya (tots ells amb un 67% de mobilitat) però encara el superen molt més el Canadà (81%) i Austràlia (83%) quan són encara més desigualtaris que Catalunya. Per tant, trobem indicis que també confirmarien la perspectiva centrada en els incentius.

Si bé determinats economistes han trobat que l'alta desigualtat social s'associa amb una baixa mobilitat intergeneracional d'ingressos (Solon, 2004; Corak 2006; d'Addio 2007), des de la perspectiva sociològica de la mobilitat de classes no es troba evidència suficient per defensar que el creixement econòmic o la desigualtat social tinguin correlació amb la mobilitat social. De fet, alts nivells de creixement econòmic i de desigualtat social coexisteixen amb nivells alts i baixos de mobilitat social (Breen i Luijkx, 2004, pàg. 396).

La taula 76 compara i posa en evidència com la desigualtat, la mobilitat social i d'ingressos i la despesa social i educativa no guarden una correspondència unívoca ni lineal entre països. El quadre 6 classifica els països en funció de la seva desigualtat estructural alta o baixa (matisada pel grau de fluïdesa de classes) i per la mobilitat social alta o baixa (qualificada alhora pel rang de despesa en política de beques). Holanda i els països escandinaus són països que destaquen per una alta fiscalitat i una elevada despesa social i educativa que generen una baixa desigualtat social i una fluïdesa molt oberta (Esping-Andersen, 2005; Breen i Luijkx, 2004).

A Catalunya, les polítiques públiques no assoleixen un nivell redistributiu ni igualitari equiparable ni es compta amb un fort sector públic comparable, entre altres raons, perquè no és un estat ni gaudeix de plena sobirania fiscal ni s'han seguit polítiques socialdemòcrates duradores en el temps. La societat catalana exemplifica un context estructural caracteritzat per un índex mitjà-alt de desigualtat i una despesa social, educativa i de beques molt baixa que no són obstacle, però, perquè augmenti la fluïdesa entre classes.

Taula 76.

Indicadors comparats de desigualtat, mobilitat i despesa social

	Desigualtat social (2004)			Mobilitat social (anys 1990 i 2000)				Despesa social i educativa		
	Índex Gini	80/S20	90/P10	Herència de classe (homes)	Mobilitat ingress pares-fills	Mobilitat ascendent (homes)	Mobilitat relativa (Unidiff)	% Despesa social/ PIB (2006)	% Despesa pública en educació/PIB (2005)	% Despesa en beques/despesa pública educació
Suècia	22,5	3,2	2,6	29	73	36	0,78	31,5	6,4	11,1
Holanda	25,1	3,6	2,9	34	--	37	0,83	27,9	5,0	12,8
Alemanya	25,5	3,7	3,0	40	67	33	1,14	29,7	5,1	7,9
Hongria	27,3	4,0	3,2	28	--	35	0,78	21,9	5,6	5,7
França	27,6	4,0	3,2	33	58	29	1,05	31,4	6,0	3,8
Catalunya	29,2	4,8	7,9	25	--	36	0,96	17,8	3,4	2,0
Espanya	30,7	5,2	4,4	32	67	--	--	20,9	4,6	2,7
Itàlia	32,1	5,3	4,1	28	50	35	--	26,4	4,7	4,3
Gran Bretanya	34,0	5,7	4,4	34	50	31	0,95	26,3	6,2	6,6
Polònia	35,2	6,4	5,1	32	--	26	0,78	19,7	5,9	1,8
Estats Units	35,7	6,0	5,4	--	52	--	--	15,9	7,1	8,1
Suècia	Baix	Baix	Baix	Baixa	Molt alta	Alta	Posi- tiva	Molt alta	Alta	Molt alta
Holanda	Baix	Baix	Baix	Alta	--	Alta	Posi- tiva	Alta	Alta	Molt alta
Alemanya	Baix	Baix	Baix	Alta	Alta	Alta	Nega- tiva	Alta	Alta	Alta
Hongria	Baix	Baix	Baix	Baixa	--	Alta	Posi- tiva	Baixa	Alta	Alta
França	Baix	Baix	Baix	Alta	Alta	Baixa	Nega- tiva	Molt alta	Alta	Baixa
Catalunya	Alt	Alt	Molt alt	Baixa	--	Alta	Posi- tiva	Molt baixa	Molt baixa	Baixa
Espanya	Alt	Alt	Alt	Alta	Alta	--	--	Baixa	Baixa	Baixa
Itàlia	Alt	Alt	Alt	Baixa	Baixa	Alta	--	Alta	Baixa	Baixa
Gran Bretanya	Alt	Alt	Alt	Alta	Baixa	Baixa	Posi- tiva	Alta	Alta	Baixa
Polònia	Molt alt	Molt alt	Molt alt	Alta	--	Molt baixa	Posi- tiva	Molt baixa	Alta	Molt baixa
Estats Units	Molt alt	Molt alt	Molt alt	--	Baixa	--	--	Molt baixa	Molt alta	Molt alta

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005), Breen (2004), OCDEa i b (2008), ECV-Idescat (2008), Eurostat (2008), Departament d'Economia de la Generalitat de Catalunya (2008) i Ferrer (2009).

Quadre 6.

Comparació d'índexs de desigualtat, mobilitat, fluïdesa social i despesa en beques sobre el total de despesa pública en educació (2006)

		Mobilitat social alta		Mobilitat social baixa	
		Despesa en beques alta	Despesa en beques baixa	Despesa en beques alta	Despesa en beques baixa
Desigualtat baixa	Fluïdesa de classes	Suècia Holanda Hongria	--	--	--
	Rigidesa de classes	Alemanya	França	--	--
Desigualtat alta	Fluïdesa de classes	--	Catalunya	--	--
	Rigidesa de classes	--	Espanya Itàlia	Gran Bretanya	--

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005), Breen (2004), OCDEa i b (2008), ECV-Idescat (2008), Eurostat (2008) i Marqués i Herrera (2010).

LA FLUÏDESA CATALANA A DEBAT

El fet que Catalunya no aconsegueixi la tesi de la fluïdesa social constant (FS.Cn) d'Erikson i Goldthorpe (1993) la converteix en un cas excepcional. La major part de països industrialitzats han incrementat molt poc la seva fluïdesa social entre classes en els darrers trenta anys. És a dir, el grau de determinació dels orígens de classe (O) sobre els destins de classe (D) s'han mantingut constants i quasi immutables sense que els respectius estats del benestar hagin modificat aquesta tendència estàtica de fons. Aquesta mena de flux constant sense reducció del classisme s'exemplifica en els casos de la Gran Bretanya, Alemanya i Espanya. Però no pas a Catalunya i Holanda.

Recordem que la mobilitat relativa o fluïdesa social es calcula sense tenir en compte els marginals de la taula de mobilitat i, per tant, captura la mobilitat neta entre classes que no obeeix a canvis productius, sectorials o tecnològics. Per això, la fluïdesa social té tanta importància com a indicador del classisme i del grau de permeabilitat o de rigidesa que tenen les classes socials entre si.

La major fluïdesa meritocràtica no s'acompanya ni es veu impulsada a Catalunya per una potent inversió en polítiques socials i redistributives. A diferència d'Holanda, la societat catalana ha hagut d'afrontar condicions institucionals adverses o limitadores per la igualtat d'oportunitats. En clau sociològica comparada, el cas català potser resulta un cas excepcional com a nació sense estat on conflueixen factors institucionals, polítics, històrics i culturals que cal tenir molt en compte (o més en compte que quant es tracta de comparacions entre estats).

Precursora d'una industrialització iniciada a mitjan segle XIX, la societat catalana es consolida al llarg del primer terç del nou segle XX com país capdavanter del capitalisme burgès i com una societat de classes típica industrial. L'any 1930, la indústria representava el 51% de la població activa catalana mentre que a Espanya n'era la meitat (25%) i encara molt menys si detraïem el pes català i basc. Tanmateix, al llarg del primer terç de segle, Catalunya va destacar com l'únic país industrialitzat amb una curta experiència democràtica i d'autogovern (1931-1939) però on més extrema i allargada en el temps va ser la lluita de classes (1909-1939) culminada en Guerra civil (1936-1939) ¹.

A tot aquest pòsit històric tan advers a la igualtat d'oportunitats cal afegir-li més factors institucionals que singularitzen el cas català: quaranta anys de dictadura franquista, la dependència legislativa i fiscal d'Espanya, la feble política redistributiva dels governs catalans pel seu col·lapse financer o certa tradició mediterrània de favoritisme en les formes de col·locació dels fills.

Si malgrat totes les limitacions acumulades, la fluïdesa social a Catalunya s'ha incrementat un 26% en els darrers vint anys (mentre que a Espanya només ha augmentat un 2%) potser hem de prestar atenció a altres factors qualitius que intervenen per afavorir-la. Factors que serien intrínsecs a la lògica d'estratificació catalana però que tenen un caire intangible i difícil de mesurar. Ens referim a factors culturals i institu-

1. El conflicte de classes al primer terç de segle ja va ser vaticinat per Ferran Alsina (1894) que proposava resoldre la "qüestió social" reclamant a la burgesia una millor predisposició per afavorir la mobilitat social entre els obrers i fer més fluïda i meritòria l'estructura social catalana. De la mateixa manera que els burgesos van haver de superar les barreres estamentals imposades per la noblesa i els poders de l'Antic Règim, Alsina reclamava la superació de les noves barreres burgeses esteses sobre el proletariat i les pobres condicions de vida que els oferien com a horitzó.

cionals com el dinamisme emprenedor, la menestralia, la creativitat i l'igualitarisme social que permeten un flux més obert d'oportunitats malgrat tots els impediments i limitacions assenyalades.

En suma, resulta problemàtic analitzar comparativament el cas català de fluïdesa meritocràtica si no es tenen en compte els factors històrics, polítics i culturals. En tot cas, l'excepcional fluïdesa social catalana trenca vells estereotips i tòpics falsos entorn al caràcter tancat, rígid i classista de l'estructura social de Catalunya com a totalitat.

El que encara resulta una incògnita empírica són els destins socials dels fills de la nova immigració que ja s'han educat en la societat d'acollida. Una altra incògnita són els possibles efectes en la mobilitat social que hagin tingut les polítiques dels governs d'esquerra des del 2005. Són aspectes que s'hauran d'estudiar en anys vinents.

No obstant això, el curs futur de la mobilitat social depèn d'una interacció complexa de factors que inclouen la competitivitat de l'economia catalana en els mercats globals, la divisió postindustrial del treball, les transformacions demogràfiques, les accions planificades i no planificades dels governs, les opcions educatives dels individus, les lluites i conflictes distributius i altres factors no tan coneguts.

Per acabar el nostre estudi presentem una darrera taula de dades sobre el reclutament d'entrada (*inflow*) de les quatre grans classes que conformen el sistema català d'estratificació. Així podem llegir com queden renovades o heretades les classes socials a Catalunya segons orígens socials i nivells màxims d'estudis. Hem diferenciat les cases que corresponen a la mobilitat ascendent d'entrada, la descendent, l'horitzontal i l'herència social. Així queden, doncs, redistribuïdes les desigualtats d'una generació a la següent, marcant un nou punt de partida per a futures generacions i generant nous dilemes i reptes a la política futura d'igualtat d'oportunitats.

Taula 77.
Entrada (*inflow*) de cada classe (EGP4) segons origen social i estudis

ALTA EXPERTA (I+II)	PETITA BURGESIA (IV)	NO MANUALS (III+V)	CLASSES MANUALS (VI+VII)
23,9%	15,2%	32,6%	28,3%
I+ II Superiors (26,0)	IV Secundari (11,5)	VI Secundaris (11,8)	VII Bàsics (13,8)
IV Superiors (17,2)	VII Bàsics (11,5)	I+ II Secundaris (9,0)	VI Bàsics (10,7)
III+V Superiors (16,1)	IV Bàsics (8,5)	III+V Secundaris (9,0)	VII Secundaris (9,8)
I+II Secundaris (7,3)	III+V Bàsics (6,5)	IV Secundaris (8,8)	III+ V Bàsics (8,7)
VI Superiors (7,1)	I+II Superiors (5,7)	VIIb Secundaris (7,2)	IV Secundaris (7,8)
VII Superiors (6,6)	VII Secundaris (5,7)	VII Secundaris (7,0)	III+V Secundaris (7,1)
IV Secundaris (4,8)	III+ V Superiors (4,4)	VII Bàsics (6,3)	VI Secundaris (5,5)
III+V Secundaris (3,7)	III+V Secundaris (4,4)	VI Bàsics (5,2)	VII Sense estudis (5,5)
	I-II Secundaris (4,1)	IV Superiors (4,9)	VII b Bàsics (5,1)
	IV Superiors (4,1)	I+II Superiors (4,7)	VI Sense estudis (4,4)
	VII Sense estudis (3,4)	III+V Superiors (4,2)	VII b Sense estudis (4,0)
	I-II Bàsics (2,7)	III+V Bàsics (3,9)	IV Bàsics (3,8)
	IV Sense estudis (2,4)	IV Bàsics (3,2)	I-II Bàsics (2,8)
	VI Superiors (2,1)	VII b Bàsics (3,0)	IV Sense estudis (2,5)
	VII b Secundaris (2,1)	VII Superiors (2,2)	I-II Secundaris (2,1)

■ Mobilitat ascendent ■ Herència social ■ Mobilitat horitzontal ■ Mobilitat descendent

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

Bibliografia

ALDRIDGE, S. (2004). *Life Chances and Social Mobility: an Overview of the Evidence*. Londres: Prime Minister's Strategy Unit.

ALSINA, F. (1894). *Criteri económic general catalanista. Treballs llegits en las Assambleas de Manresa (1892) y Reus (1893)*. Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.

APPLE, M.W. (2001). "Comparing Neo-liberal Projects and Inequality in Education". *Comparative Education*, 37 (4), pàg. 409-423.

ARANDA AZNAR, J. (1976). "La movilidad social de la población española". *Estadística Española*. Madrid: INE.

BALLARINO, G.; BERNARDI, F; REQUENA, M.; SCHADEE, H. (2009). "Persistent Inequalities? Expansion of Education and Class Inequality in Italy and Spain". *European Sociological Review*, 25 (1), pàg. 123-138.

BAUDELLOT, CH. i ESTABLET, R. (1976). *La educación capitalista en Francia*. Madrid: Siglo XXI.

BECK, U. (1998 [1986]). *La sociedad del riesgo. Hacia una nueva modernidad*. Barcelona: Paidós.

BÉDUWÉ, C. i PLANAS, J. (2002). *Expansión educativa y mercado de trabajo. Estudio comparativo: Alemania, España, Francia, Italia, Reino Unido*. Madrid: Instituto Nacional de las Cualificaciones.

BEHRMAN, Jere (1999). "Social Mobility: Concepts and Measurements". A Nancy BIRDSALL i Carol GRAHAM (eds.), *New Markets, New Opportunities? Economic and Social Mobility in a Changing World*. Washington, DC: Brookings Institution.

BERSTEIN, B. (1988). *Clases, códigos y contro (II). Hacia una teoría de las transmisiones educativas*. Madrid: Akal.

BLANDEN, J., GREGG, P. i MACHIN, S. (2005). *Intergenerational mobility in Europe and North America*. Londres: London School Of Economics, Centre For Economic Performance.

BLAU, P.M. i DUNCAN, O.D. (1967). *The American Occupational Structure*. Nova York: Free Press.

BONAL, X. (dir.) (2006). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània. «Polítiques», 53.

BOUDON, R. (1983 [1973]). *La desigualdad de oportunidades. La movilidad social en las sociedades industriales*. Barcelona: Laia.

BOURDIEU, P. (1999 [1979]). "Las estrategias de reconversión". A M. FERNÁNDEZ-ENGUITA (ed.), *Sociología de la Educación*. pàg. 241-262. Madrid: Alianza.

BOURDIEU, P. i PASSERON, J.C. (2001 [1970]). *La reproducción*. Madrid: Popular.

BOWLES, S. i GINTIS, H. (2002). "The Inheritance of Economic Status: Education, Class, and Genetics". *Journal of Economic Perspectives*, 16 (3), pàg. 3-30.

BOWLES, S. i GINTIS, H. (1985 [1976]). *La instrucción escolar en la América capitalista*. Madrid: Siglo XXI.

BRAVERMAN, H. (1980). *Trabajo y capital monopolista. La degradación del trabajo en el siglo XX*. México: Nuestro Tiempo.

BREEN, R. (ed.) (2004). *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press.

BREEN, R. i JONSSON, J.O. (2007). "Explaining Change in Social Fluidity: Educational Equalization and Educational Expansion in Twentieth Century Sweden". *American Journal of Sociology*, 112 (6), pàg. 775-810.

BREEN, R. i JONSSON, J.O. (2005). "Inequality of Opportunity in Comparative Perspective". *Annual Review of Sociology*, 31, pàg. 223-243.

BREEN, R. i JONSSON, J.O. (2000). "Analyzing Educational Careers: A Multinomial Transition Model". *American Sociological Review*, 65 (5), pàg. 754-772.

BREEN, R. i LUIJKX, R. (2004). "Conclusions". A BREEN R. (ed.), *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press.

BROWN, Ph. (1995). "Cultural Capital and Social Exclusion: Some Observations on Recent Trends in Education and the Labour Market". *Work, Employment and Society*, 9, pàg. 29-51.

BROWN, Ph. (1990). "The Third Wave: Education and the Ideology of Parentocracy". *British Journal of Sociology of Education*, 11, pàg. 65-83.

BROWN, Ph. i LAUDER, H. (1996). "Education, Globalization and Economic Development". *Journal of Education Policy*, 11, pàg. 1-24.

BUKODI, E. i ROBERT, P. (2007). *Occupational Career Mobility and Social Stratification in Europe*. Dublín: European Foundation for the Improvement of Living Conditions.

CACHÓN, L. (1989). *¿Movilidad social o trayectorias de clase?* Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

CALERO, J. (2006). *Desigualdades tras la educación obligatoria: nuevas evidencias*. Madrid: Fundación Alternativas.

CALERO, J. (2005). *Thematic Review. Equity in Education: Country Analytical Report - Spain*. París: OECD.

CAPRILE, M. i POTRONY, J. (2008). “Desigualtats en el treball”. A FUNDACIÓ JAUME BOFILL (comp.), *Condicions de vida i desigualtats a Catalunya, 2001-2005*. Volum I. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània, pàg.113-340. «Polítiques», 65.

CARABAÑA, J. (2004). “Educación y movilidad social”. A Vicenç NAVARRO (dir.), *El Estado del Bienestar en España*. Madrid: Tecnos, pàg. 246-288.

– (2001). “Más vueltas al tema de la industrialización y la movilidad profesional”. Salamanca, VII Congreso Español de Sociología.

– (1999). *Dos estudios sobre movilidad intergeneracional*. Madrid: Argenteria-Visor.

– (1990). “La movilidad social en Madrid: una comparación con Cataluña, el País Vasco y Castilla-La Mancha”. *Economía y Sociedad*, 4, pàg. 37-54.

CHAUVEL, L. (2006). “Les nouvelles generations devant la panne prolongee de l’ascenseur social”. *Revue de l’OFCE*, 96 (1), pàg. 35-50.

CHAUVEL, L. (2005). *The Post-Class Society and Beyond: a Problem for French Society and French Sociology*. Paper for the Miami ISA Conference. August 2005.

COLLINS, R. (1989 [1979]). *La sociedad credencialista. Sociología histórica de la educación y la estratificación*. Madrid: Akal.

CORAK, M. (ed.) (2004). *Generational Income Mobility in North America and Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

CORNEO, G. i GRUNER, H.P. (2002). "Individual preferences for political redistribution". *Journal of Public Economics*, 83, pàg. 83-107.

D'ADDIO, A.C. (2007). "Intergenerational Transmission of Disadvantage: Mobility or Immobility Across Generations?". *OECD Social Employment and Migration Working Papers*, 52. OECD Publishing.

DAVIS, K. i MOORE, W.E. (1972 [1945]). "Algunos principios de estratificación". A R. BENDIX i S.M.LIPSET, *Clase, status y poder*, vol. I. Madrid: Euroamérica.

DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ (2009). *Indicadors de resultats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DUNCAN, O.D.; FEATHERMAN, D.L. i DUNCAN, B. (1972). *Socioeconomic Background and Achievement*. Nova York: Seminar Press.

ECVHP (2006). *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya*. Barcelona: IERM-UAB-Idescat.

ECHEVARRÍA ZABALZA, J. (1999). *La movilidad social en España*. Madrid: Istmo.

EQUIP DEL PAD (2005). "El Panel de desigualtats social a Catalunya (PaD)". A FUNDACIÓ JAUME BOFILL (comp.), *Condicions de vida i desigualtats a Catalunya, 2001-2005*. Volum III. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània, pàg. 19-50. «Polítiques», 65.

Erikson, R. i GOLDTHORPE, J.H. (2010). "Has social mobility in Britain decreased? Reconciling divergent findings on income and class mobility". *British Journal of Sociology*, 61 (2), pàg. 211-230.

– (1993). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.

ERIKSON, R., GOLDTHORPE, J.H., KÖNIG, W., LÜTTINGER, P. i MÜLLER, W. (1989). *The International Mobility Superfile (ImS): Documentation CASMIN Project*, Institut Für Sozialwissenschaften, Universität Mannheim.

ERIKSON, R.; GOLDTHORPE, J.H. i PORTOCARRERO, L. (1979). "Intergenerational Class Mobility In Three Western European Societies: England, France And Sweden". *British Journal Of Sociology*, vol. 30 (4), pàg. 415-442.

ERIKSON, R. i JONSSON, J.O. (dir.) (1996). *Can Education Be Equalized?* Oxford: Westview Press.

ESPING-ANDERSEN, G. (2005). "Social Inheritance and Equal Opportunity Policies". A R. DELORENZI i P. ROBINSON (eds.), *Maintaining Momentum: Promoting Social Mobility and Life Chances from Early Years to Adulthood*. Londres: IPPR.

– (2000). *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*. Barcelona: Ariel.

EUROSTAT (2008a). *The social situation in the European Union 2007*. Brussel·les: Comissió Europea.

– (2008b). *Living conditions in Europe. Data 2003-2006*. Brussel·les: Comissió Europea.

– (1995). *European Community Household*. Luxemburg: Comissió Europea.

EURYDICE (1997). *Measures Taken in the Member States of the European Union to Assist Young People who Have Left the Education Without Qualifications*. Brussel·les: EURYDICE.

FARRÀS, A. i CULLELL, P. (2009). *L'ascensor. L'arribada al poder dels altres catalans*. Barcelona: Angle editorial.

FEATHERMAN, D.L., JONES, F.L. i HAUSER, R.M. (1978). "Assumptions of social mobility research in the M.S.: the case of occupational status". A W.WESOLOWSKI i altres, *Social mobility in comparative perspectives*. Varsòvia: ISA, pàg. 81-109.

FERRER, F. (dir.) (2009). *Equitat, excel·lència i eficiència educativa a Catalunya. Una anàlisi comparada*. Fundació Jaume Bofill i Mediterrània. «Polítiques», 68.

FERRER, F. (dir.) (2009). *Estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2008*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània. «Polítiques», 70.

FONG, C. (2001). "Social preferences, self-interest and the demand for redistribution". *Journal of Public Economics*, 82, pàg. 225-246.

FRIEDMAN, Milton (1966). *Capitalismo y Libertad*. Madrid: Rialp.

FUNES, J.; CASAL, J.; TRILLA, J.; HOMES, O. i MARTÍNEZ CELORRIO, X. (1997). *Desigualtats d'èxit i fracàs escolar a l'ESO*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament.

GANZEBOOM, H.B.G. i LUIJKX, R. (2004). "More recent trends in intergenerational occupational class reproduction in the Netherlands 1970-2004: Evidence from an expanded database". *The Netherlands Journal of Social Sciences*, 40 (2), pàg. 114-142.

GIDDENS, A. (1979). *La estructura de clases en las sociedades avanzadas*. Madrid: Alianza Universidad.

GINER, S.; FLAQUER, L.; HOMES, O. i SARASA, S. (1998). "La societat catalana a la cruïlla". A S. GINER (dir.), *La Societat Catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

GLASS, D.V. (1954). *Social Mobility in Britain*. Londres: Routledge & Kegan Paul.

GOLDTHORPE, J.H. (2000). *On Sociology. Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. Oxford, UK: Oxford University Press.

GOLDTHORPE, J.H. (1996). "Problems of Meritocracy". A R. ERIKSON i J. JONSSON (eds.), *Can Education be Equalized?* Oxford: Westview Press, pàg. 255-287.

GOLDTHORPE, J.H. i JACKSON, M. (2007). "Intergenerational Class Mobility in Contemporary Britain: Political Concerns and Empirical Findings". *British Journal of Sociology*, 58 (4), pàg. 525-546.

GOLDTHORPE, J.H., LLEWELLYN, C. i PAYNE, C. (1987 [1980]). *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.

GOLDTHORPE, J. H., i MILLS, C. (2008). "Trends in international class mobility in modern Britain. Evidence from national surveys, 1972-2005". *National Institute Economic Review* (205), pàg. 83-100.

GRUSKY, D.B. (1982). "Industrialization and the Status Attainment Process: the Thesis of Industrialism Reconsidered". *American Sociological Review*, vol. 47, pàg. 494-506.

GRUSKY, D.B. i HAUSER, R.M. (1984). "Comparative Social Mobility Revisited". *American Sociological Review*, 49, pàg. 19-38.

HEATH, A. i PAYNE, C. (1999). *Twentieth Century Trends in Social Mobility in Britain*. CREST Working Paper, 70.

HERTZ, T. (2006). *Understanding Mobility in America*. Washington: Center for American Progress.

HOUT, M. (2004). "How Inequality Might Affect Intergenerational Mobility". A Kathryn NECKERMAN (ed.), *Social Inequality*. Nova York: Russell Sage Foundation, pàg. 969-87.

IANNELLI, C. i PATERSON, L. (2006). "Education and social mobility in Scotland in the 20th Century". *Research in Social Stratification and Mobility*, 25 (3), pàg. 219-232.

IDESCAT (2008). *Estadística de distribució personal de la renda i de risc a la pobresa 2006*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.

- (2007). *Enquesta Demogràfica*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya.
- INE (2008). *Transmisión intergeneracional de la pobreza. Resultados basados en el módulo adicional de la Encuesta de Condiciones de Vida 2005*. Madrid: INE.
- ISHIDA, H. (1993). *Social Mobility In Contemporary Japan*. Chicago: Stanford University Press.
- KURZ, K. i MÜLLER, W. (1987). “Class mobility in the industrial world”. *Annual Review of Sociology*, 13, pàg. 417-442.
- LASH, S. i URRY, J. (1987). *The end of organized capitalism*. Cambridge: Polity Books.
- LASUEN, J.R. i BARÓ, E. (2005). *Sectors quinaris. Motors de desenvolupament de l'Àrea Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Pla Estratègic Metropolità de Barcelona.
- LEIULFSRUD, H.; BISON, I. i JENSEBERG, H. (2005). *Social Class In Europe*. Oslo: Samfunnsforskning.
- MACHIN, S. (2004). “Education Systems and Intergenerational Mobility”. Munich, CESifo/PEPG Conference.
- MARSHALL, G. (2005). “Absolute Mobility”. *A Dictionary of Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- MARQUÉS, I. i HERRERA, M. (2010). “¿Somos más móviles? Nuevas evidencias sobre la movilidad intergeneracional de clase en España en la segunda mitad del siglo xx”. *REIS-Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 131; pàg. 43-73.
- MARTÍNEZ CELORRIO, X. (2003). “Política educativa sin sociología: populismo y cierre social en las reformas conservadoras”. *Sistema-Revista de Ciencias Sociales*, 173, pàg. 63-76.

- (2002). “Educación, cierre social y nuevas políticas de acceso al conocimiento”. *Témpora-Revista de Historia y Sociología de la Educación*, 5, pàg. 89-102.
 - (2001). *Garantías formativas y acceso al conocimiento para jóvenes poco cualificados*. Invoc-Train Leonardo Da Vinci Project. European Commission, DG XXII.
 - (1999). “La nova desigualtat de resultats: itineraris de reproducció i mobilitat per classes socials a la reforma educativa”. Lleida, II Congrés Català de Sociologia.
 - (1998). “Capital humà i innovació a Catalunya”. A Salvador GINER (dir.), *La Societat Catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
 - (1996). *Diversitats en desigualtat. Una aproximació als alumnes sense èxit escolar*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània. Col·lecció «Polítiques», 15.
- MARTÍNEZ CELORRIO, X. i MIQUEL, F. (1998). “La nueva realidad del fracaso escolar en la España del 2000”. *Cuadernos de Pedagogía*, 268, pàg. 43-48.
- MARTÍNEZ GARCÍA, J. (2007). “Clase social, género y desigualdad de oportunidades educativas”. *Revista de Educación*, 342, pàg. 287-306.
- MARX, K. (1975 [1953]). *Obras escogidas*. Madrid: Akal.
- MEC (2006a). *Estadística de Becas. Curso 2003-2004*. Madrid: Oficina de Estadística del Ministerio de Educación y Ciencia.
- (2006b). *Las cifras de la Educación en España*. Madrid: Oficina de Estadística del Ministerio de Educación y Ciencia.
- MILLER, S.M. (1971). “The future of social mobility studies”. *American Journal of Sociology*, vol. 7 (1), pàg. 52-65.
- MIRET GAMUNDI, P. (dir.) (2008). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2007. Una anàlisi de les transicions educatives, laborals, domiciliars i familiars*. Barcelona: Secretaria de Joventut, Generalitat de Catalunya.

- MURPHY, R. (1988). *Social Closure*. Oxford: Oxford University Press (Clarendon).
- OCDE (2008a). *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. París: OECD.
- (2008b). *Education at a glance*. París: OECD.
- (2000). *Education at a glance*. París: OECD.
- PARKIN, F. (1984 [1979]). *Marxismo y teoría de clases. Una crítica burguesa*. Madrid: Espasa-Calpe.
- PEUGNY, C. (2007). “Éducation et mobilité sociale: la situation paradoxale des générations nées dans les années 1960”. *Économie et Statistique*, 410, pàg. 23-45.
- PFEFFER, F.T. (2008). “Persistent Inequality in Educational Attainment and its Institutional Context”. *European Sociological Review*, 24 (5), pàg. 543-565.
- PINILLA DE LAS HERAS, E. (1979). *Estudios sobre cambio social y estructuras sociales en Cataluña*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- (1973). *Immigració i mobilitat social a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Institut Catòlic d’Estudis Socials de Barcelona.
- RAFTERY, A. E. i HOUT, M. (1993). “Maximally Maintained Inequality”. *Sociology of Education*, 66 (1), pàg. 41-62.
- RECHI, E. (2006). *Spatial and social mobility in the EU*. Firenze, Itàlia: PIONEUR Final Conference.
- ROEMER, J. E. (1998). *Equality of Opportunity*. Cambridge: Harvard University Press.
- SÁNCHEZ, C. i QUINTANA, N. (2005). “Les classes socials a Catalunya: desigualtats en les condicions de vida dels grups socials”. A FUNDACIÓ JAUME BOFILL (comp.), *Estructura*

social i desigualtats a Catalunya. Volum I. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània, pàg. 51-214, «Polítiques», 46.

SAUNDERS, P. (1995). "Might Britain Be a Meritocracy?". *Sociology*, 29, pàg. 23-41.

SCHUMPETER, J.A. (1965 [1927]). *Imperialismo y clases sociales*. Madrid: Tecnos, pàg. 141-210.

SHAVIT, Y. i BLOSSFELD, H.P. (dir.) (1993). *Persisting Inequality. Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder: Westview Press.

SOLON, G. (1992). "Intergenerational Income Mobility in the United States". *The American Economic Review*, 82 (3), pàg. 393-408.

SOROKIN, P.A. (1927). *Social and Cultural Mobility*. Glencoe, Illinois: The Free Press.

SUBIRATS, M. (2002). "Nivell d'estudis de la població". A SALVADOR GINER (dir.), *Enquesta de la Regió Metropolitana 2000*. Barcelona: IERM-UAB.

– (1998). "Educació com a inversió social". A AA.VV., *La democràcia dels ciutadans*. Barcelona: Fundació Catalunya Segle XXI.

SUBIRATS, M. i SÁNCHEZ, C. (1997). "Clases sociales y desigualdad de estilos de vida en la región metropolitana de Barcelona". A Julio CARABANA (coord.), *Desigualdad y clases sociales: un seminario en torno a Erik O. Wright*. Madrid: Fundación Argentaria, pàg. 151-170.

SUBIRATS, M., SÁNCHEZ, C. i DOMINGUEZ, M. (2002). "Classes socials i estratificació". A *Enquesta a la Regió Metropolitana de Barcelona 2000*. Institut d'Estudis Metropolitans-UAB, Barcelona.

TREIMAN, D.J. (1970). "Industrialization and social stratification". A E.O. LAUMANN (ed.), *Social Stratification: Research and Theory for the 1970s*. Indianapolis: Bobbs Merrill.

VALLET, L.A. (2004). "Change in Intergenerational Class Mobility in France from the 1970s to the 1990s and its Explanation: An Analysis Following the CASMIN Approach". A BREEN, R. (ed.), *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press. Pàg. 115-148.

– (1999). "Quarante années de mobilité sociale en France: l'évolution de la fluidité sociale à la lumière de modèles récents". *Revue Française de Sociologie*, XV-1, pàg. 5-64.

WALTERS, P. B. (2000). "The Limits of Growth: School Expansion and School Reform in Historical Perspective". A M.T. HALLINAN (ed.), *Handbook of the Sociology of Education*. Nova York: Kluwer, pàg. 241-261.

XIE, Y. (1992). "The Log-multiplicative Layer Effect Model for Comparing Mobility Tables". *American Sociological Review*, 57 (3), pàg. 380-395.

Aquesta recerca analitza la mobilitat social i la desigualtat d'oportunitats educatives a Catalunya a partir de l'explotació de les quatre primeres onades del Panel de Desigualtats Socials de Catalunya (2001-2005).

En els últims cinquanta anys (1955-2005), Catalunya ha conegut una alta mobilitat social i un augment significatiu de la fluïdesa social en detriment del classisme. La influència de la classe social dels pares sobre la dels fills s'ha reduït un 26% en els darrers vint anys.

L'educació ha estat l'element clau que ha afavorit el moviment entre classes. Avui, la classe social dels catalans ve principalment determinada per l'educació que assoleixen, i no tant per la classe social de la qual provenen.

El PaD té el suport de

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Educació i mobilitat social a Catalunya.

Actualització amb dades PaD 2009

*XAVIER MARTÍNEZ CELORRIO
I ANTONI MARÍN SALDO*

**Educació i mobilitat social a
Catalunya. Actualització amb dades
PaD 2009**

XAVIER MARTÍNEZ CELORRIO I ANTONI MARÍN SALDO

Educació i mobilitat social a Catalunya.

Actualització amb dades PaD 2009

XAVIER MARTÍNEZ CELORRIO I ANTONI MARÍN SALDO

La col·lecció Polítiques és la col·lecció de referència de la Fundació Jaume Bofill. S'hi publiquen les recerques i els treballs promoguts per la Fundació amb més rellevància social i política. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigorosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del *copyright* i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web www.fbofill.cat.

© dels textos: els autors
© Fundació Jaume Bofill, 2011
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
<http://www.fbofill.cat>

Primera edició: novembre de 2011

Autoria: Xavier Martínez Celorrio
Antoni Marín Saldo
Edició: Fundació Jaume Bofill
Coordinació de continguts: Laia Pineda
Rüeg
Cura editorial: Neus Batlle Miró
Maquetació: Jordi Vives

Disseny de la col·lecció: Martí Abril
Disseny de la coberta: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

ISBN d'aquest volum: 978-84-85557-87-5
ISBN de l'obra completa: 978-84-85557-88-2
DL: B-39.658-2011

Impressió: Service Point F.M.I., S.A.
Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Índex

PRESENTACIÓ	9
1. INTRODUCCIÓ	13
Importància de la mobilitat social i educativa intergeneracional	16
2. EDUCACIÓ I MOBILITAT SOCIAL: RESULTATS PRINCIPALS (2005)	21
3. ENQUESTANT EN TEMPS DE PROSPERITAT (2005-2007) I DE RECESSIÓ ECONÒMICA (2008-2009)	29
4. LA MOBILITAT SOCIAL A LA CATALUNYA DEL 2009	39
Continuïtat i canvis en l'estratificació de classes	41
La mobilitat social agrupada en quatre classes d'origen i destí	44
Comparació de taxes absolutes de mobilitat el 2005 i el 2009	50
· Gènere i mobilitat social el 2009	54
· Cohorts d'edat i mobilitat social el 2009	58
· La mobilitat social per l'educació el 2009	63
· La igualtat fluida d'oportunitats el 2009	66
5. ANNEX. AGREGACIÓ D'OCUPACIONS (CNO-94) PER CLASSES SOCIALS (EGP)	71

Presentació

L'enquesta Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD) es distingeix d'altres enquestes d'estructura social del país pel seu caràcter longitudinal (seguim a la mateixa mostra d'individus) i per la seva periodicitat anual. Ambdues qualitats la converteixen en una enquesta singular i ens obren les portes a actualitzacions ràpides dels seus resultats. L'informe que us presentem a continuació n'és un exemple clar, i aspirem a reproduir-lo en molts altres àmbits de l'enquesta.

Els investigadors de la línia d'anàlisi sobre Educació i Mobilitat Social Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo, han actualitzat els resultats de la seva primera anàlisi realitzada amb dades 2005, amb les noves dades 2009, podent desvetllar els primers impactes de la profunda crisi que travessa el nostre país. Esperem estar en condicions d'analitzar, d'aquí a poc temps, les dades 2010 i 2011 a partir de les quals podrem conèixer l'impacte de la crisi en tot el seu abast.

El que us presentem és doncs, un exemple del valor de disposar d'una enquesta com a el PaD a Catalunya. Un valor encara més alt si considerem que les dades del PaD estan a disposició a tota la comunitat científica del país i de fora del país de forma gratuïta.

Si una cosa tenim clara des de la Fundació Jaume Bofill, és que el coneixement científic rigorós, és indispensable per avançar cap a una societat justa i cohesionada. Si aquest convenciment ja fa anys que està present en la missió de la nostra institució,

la situació de crisi el fa més rellevant i necessari que mai. En un context de retrocés social i de recursos escassos, és indispensable determinar com, quan i on invertir els diners destinats a eliminar les desigualtats socials. En cas contrari, assistirem a una degradació excessiva del nostre fràgil benestar.

Laia Pineda Rüegg

Cap de projecte

Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD)

1 Introducció

La recerca *Educació i mobilitat social a Catalunya* s'estructura com un procés d'anàlisi continuada de la desigualtat d'oportunitats que explota les diferents onades del Panel de Desigualtats Socials de Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill, que van del 2001 fins al 2009. Aquest procés de recerca continuada dóna lloc a tres publicacions.

La primera publicació es el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya*, que analitza les quatre primeres onades del PaD fins el 2005. En el llibre, l'anàlisi de cohorts d'edat que hem aplicat ens permet examinar la **mobilitat social pares-fills entre 1955 i 2005** i la **desigualtat d'oportunitats educatives entre 1962 i 2005 per classes socials**. Hem analitzat, doncs, dos pilars estructurals sobre els quals s'assenta la societat catalana i que ens permeten avaluar el seu model de justícia i cohesió social sobre bases empíriques fins ara poc tractades i conegudes.

La segona publicació és aquesta actualització que teniu a les mans: *Educació i mobilitat social a Catalunya. Actualització amb dades del PaD 2009*. Es tracta d'una reanàlisi de la **mobilitat social el 2009** amb dades de la vuitena onada del PaD, que acompanya el llibre i constata: a) si les tendències absolutes de mobilitat social pares-fills han variat o no entre el 2005 i el 2009 i b) si Catalunya continua o no presentant una progressiva major fluïdesa social entre classes.

El tercer lliurament de la recerca analitzarà les **trajectòries de classe i estatus dels individus entre el 2001 i el 2009**. Aquest serà l'estudi que podrà recollir els

La mostra analitzada el 2005 (quarta onada del PaD) suma 2.374 homes i dones més grans de 25 anys, i la mostra del 2009 (vuitena onada del PaD) augmenta fins a sumar 3.163 individus adults.

primers impactes de l'atur i la crisi en la mobilitat intrageneracional o de trajectòria i identificar els desclassaments, canvis i continuïtats entre els adults enquestats.

Les matrius de mobilitat social pares-fills són de 1.834 individus el 2005 i

2.315 casos el 2009, i tenen la grandària suficient per emprendre'n l'anàlisi. La mostra per analitzar la desigualtat d'oportunitats educatives és de 2.924 casos de 25 a 74 anys el 2005.

IMPORTÀNCIA DE LA MOBILITAT SOCIAL I EDUCATIVA INTERGENERACIONAL

La matriu de dades del PaD facilita la base empírica necessària per estudiar les desigualtats socials i educatives intergeneracionals. L'estudi de la mobilitat social busca conèixer els canvis, desplaçaments i herències de classe social que es registren entre la generació dels pares (O) i la generació dels fills (D) en diferents cohorts d'edat. Hem comparat la classe social dels pares i la dels fills en quatre cohorts d'edat (1971-1980; 1961-1970; 1951-1960 i 1940-1950).

Per conèixer la mobilitat educativa intergeneracional comparem els nivells educatius de pares i fills (O-D), i per conèixer l'evolució de la desigualtat d'oportunitats analitzem els nivells educatius segons la classe social d'origen.

Hi ha dos tipus de mobilitat intergeneracional. La **mobilitat social absoluta** (percentatge de canvis totals de classe social dels fills en relació amb els pares) és ben identificable i immediata per als individus que l'experimenten com a **ascens o descens social**. En canvi, la **mobilitat social relativa** (o fluïdesa social) no és tan perceptible sinó que és un tret estructural i subjacent del patró d'estratificació predominant en la societat.

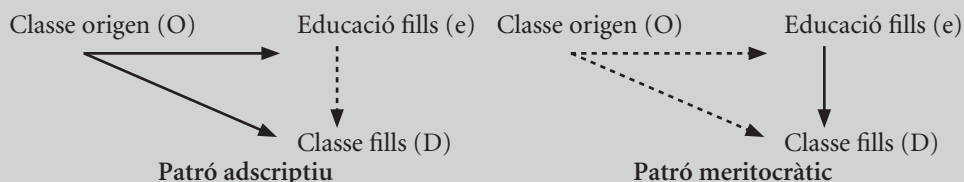
La mobilitat absoluta pot ser molt alta (a causa de canvis productius i migratoris) i pot coincidir amb una mobilitat relativa baixa (quan les probabilitats de fluïdesa social entre distints orígens i destins no canvia: per exemple, els fills d'obers mantenen la improbabilitat d'arribar a directius). Per capturar-la s'utilitzen mètodes estadístics log-multiplicadors (LLE-Unidiff) que computen *odds ràtios* o raons de probabilitat.

La mobilitat social relativa analitza l'ordre de probabilitats en què els destins socials (D) estan o no lligats als orígens de classe (O). Així sabrem el grau de fluïdesa o rigidesa de l'estructura social.

Els estudis intergeneracionals de mobilitat social tenen una gran capacitat retrospectiva (en el nostre cas, dels darrers cinquanta anys) que permeten conèixer millor les **tendències estructurals de fons** de la societat. Amb les dades de mobilitat absoluta podem mesurar i interpretar:

- el grau d'herència (reproducció) o renovació de l'estructura de classes entre generacions com a forma redistributiva de les oportunitats;
- la variació d'ascens i descens social en funció del gènere, la immigració i altres criteris d'estatus (renda, precarietat laboral, etc.), i
- la influència del factor educació i de la desigualtat d'oportunitats educatives en l'alta o baixa mobilitat social.

La fluïdesa o mobilitat relativa ens ajuda a identificar el **patró estructurador de les desigualtats** per saber quin factor determina els destins socials (D). Si els destins estan influïts i condicionats pels orígens de classe (O) el patró és **adscriptiu**. Si els destins estan determinats pel factor nivell educatiu (e), el patró dominant és **meritocràtic** i converteix l'educació en l'eix central de l'estratificació.

Per classificar les classes socials hem seguit l'esquema EGP/CASMIN d'Erikson i Goldthorpe (1993)¹, atès que és l'estàndard de classificació ocupacional d'orígens (O) i destins (D) que facilita la comparació internacional.

En el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* hi ha una explicació més extensa dels esquemes de classes i matrius de mobilitat que hem aplicat (vegeu les pàg. 35-44). Al final d'aquesta actualització hi ha un annex on es poden consultar les ocupacions classificades segons el nostre esquema de classes.

Taula 1.
Estructura de classes a Catalunya (2005 i 2009): esquema EGP

		2005		2009	
I	Directius i empresaris	4,4%	20,8	5,5%	22,5
II	Professionals superiors	16,4%		17,0%	
IVa	Petita burgesia amb < 10 empleats	6,6%	48,2	5,5%	48,3
IVbc	Petits propietaris autònoms	7,6%		9,2%	
IIIa	Empleats administratius de rutina	18,0%		20,0%	
IIIb	Empleats de serveis de rutina	6,0%		4,6%	
V	Quadres i tècnics intermedis	10,0%		9,0%	
VI	Obrers manuals qualificats	12,9%	31,0	10,6%	29,2
VIIa	Obrers i empleats poc qualificats	17,0%		17,6%	
VIIb	Jornalers agraris	1,1%		1,0%	
Total		100	100	100	100
N		2.374		3.163	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

1. ERIKSON, R. i GOLDTHORPE, J.H. (1993). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.

Classes socials: definició i aclariments

- a) En les societats modernes, les classes socials són grans grups socials interdependents formats per les relacions econòmiques i laborals entre individus.
- b) No són una qualitat o un atribut dels individus, sinó una posició compartida en la divisió del treball i en la jerarquia de desigualtat creada per les societats.
- c) No són imposades per naixement, sinó que són adquirides o perdudes en les trajectòries dels individus des de punts de partida (O) desiguals.

L'enquesta del PaD no interroga sobre l'ocupació dels pares quan la persona enquestada tenia 16 anys sinó sobre la darrera feina que va exercir o la que exerceix actualment. Aquesta limitació queda corregida a partir de la desena onada (2011), en què es recupera aquesta variable per a tots els enquestats.

2 Educació i mobilitat social: resultats principals (2005)

A continuació recapitem els resultats principals que recull el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* en atenció als lectors que comencin la lectura per aquesta actualització amb dades del 2009, i no pas pel llibre.

Recordem que, si no s'indica el contrari, la població analitzada comprèn els adults que tenien entre 25 i 64 anys l'any 2005 i els seus pares. Com que adoptem un enfocament basat en cohorts d'edat ens podem remuntar a conèixer l'estructura d'orígens paterns de la nostra cohort 1 (amb entre 55 i 64 anys el 2005).

1) Al llarg del període analitzat (1955-2005), el sistema català d'estratificació en classes socials s'ha renovat a partir d'una alta mobilitat absoluta (78%) i una baixa taxa d'herència de classe (22%). Entre pares i fills hi predomina l'ascens social (49,1%) sobre el descens social (18%), i predominen també els trajectes curts de mobilitat entre classes adjacents.

Aquestes taxes es refereixen a la població entre 30 i 64 anys amb l'esquema EGP7. Si variem les categories de l'esquema o els talls d'edat també varien les taxes (vegeu la pàg. 56 del llibre).

Catalunya és una
societat molt mòbil
i de baixa herència
pares-fills.

2) Amb l'esquema CASMIN comparat, Catalunya és un dels països europeus més mòbils. Les taxes de mobilitat ascendent situen Catalunya en un nivell alt en la comparació internacional. La taxa ascendent masculina és comparable a la registrada a Suècia, Holanda i Itàlia. L'ascendent femenina supera aquests països i arriba a situar-se en el nivell internacional més alt (Hongria i Israel).

L'ascens social a Catalunya (35%) també és superior a la mostra UE-5 (33%), que agrupa cinc grans països europeus (vegeu pàg. 99 del llibre). Amb l'esquema EGP7 l'ascens social puja al 46% per als més grans de 25 anys i al 49% per als més grans de 30 anys: creix perquè als 30 anys queda absorbit el cost d'inserció juvenil.

Homes i dones
mostren major ascens
social que en molts
països europeus.

3) L'alta mobilitat absoluta entre pares i fills (78%) es concentra en destins de classe mitjana (III-IV-V), que creixen i reben tant l'ascens des de baix (VI-VII) com el descens des de dalt (I-II). Aquesta extensa zona de classes mitjanes amorteix les desigualtats (*buffer zone*), reequilibra la redistribució de destins i renova l'estructura d'oportunitats. Gran part de l'ascens social (69%) el protagonitzen les classes obreres (VI-VII) cap a destins de classe mitjana.

L'alta mobilitat absoluta renova força la composició de les classes socials i actua com a factor de cohesió interclassista (vegeu les pàg. 58-59 del llibre). Les dues úniques classes madures i consistentes per mostrar altes taxes d'herència són les professionals (49%) i les classes obreres (37%). La resta actuen com a classes pont.

Els resultats absoluts
de mobilitat
cohesionen la
societat catalana.

4) Per edats, la cohort de nascuts entre 1951 i 1960 és la que ha experimentat major ascens social (53%), per sobre de la resta. No és la cohort millor formada però és la que mostra un origen obrer i popular massiu (56%) i de pares espanyols (64%). Protagonitzen el canvi postindustrial per l'expansió de professions de l'estat del benestar i de l'economia de serveis (vegeu les pàg. 71-81 del llibre).

Entre la cohort jove, 1971-1980, l'ascens social és menor (40%) i el descens social més gran (25%), per dues causes: per un cost d'inserció o contramobilitat parcial més elevat entre els joves i per partir majoritàriament de destins de classe mitjana que limiten el marge d'ascens possible.

L'alta taxa d'ascens social de la cohort 1951-1960 pot ser irrepètible.

5) La tradició de Catalunya com a terra d'acollida es reflecteix en un gran predomini d'orígens socials nascuts fora del país (59%), sense que això impliqui que aquests pares hi hagin viscut o hi visquin ara. D'altra banda, els fills nascuts a Espanya (25%) mostren un 51% d'ascens social i s'equiparen a la taxa d'ascens que mostren els fills nascuts a Catalunya (50%).

En canvi, la mobilitat social varia pel factor estrangeria. Els fills adults nascuts a l'estranger presenten un menor ascens social (26%) i un major descens social (42%) sobre la classe d'origen (vegeu les pàg. 85-88 del llibre).

L'ascens social no discrimina segons l'origen català o espanyol dels fills.

6) Entre els destins amb els nivells més alts de renda familiar hi predominen els que provenen de l'ascens social (56%) per sobre dels que hereten la classe d'origen (35%). Entre aquests nivells benestants, el 31% prové d'orígens obrers i pagesos, el 18% prové de la petita burgesia i el 24% prové de la classe directiva i professional.

No tot l'ascens social es tradueix en millora d'estatus: un 11% dels que han experimentat l'ascens viu en una llar pobre i un 27% en una llar d'ingressos baixos (vegeu les pàg. 89-92 del llibre). L'ascens social es produeix en una economia flexible de serveis amb estatus més insegurs.

Ascens de classe no equival sempre a ascens d'estatus.

7) Les oportunitats de mobilitat també varien de manera significativa en funció de les condicions de treball que presenten els destins (D). Entre els funcionaris de la mostra,

el 60% ha viscut l'ascens social i només el 8% ha experimentat el descens sobre la classe d'origen (O).

Entre el “precariat” (aturats i ocupats temporals) l'ascens social és del 36% i el descens del 33% (vegeu la pàg. 93 del llibre). Les polítiques públiques (accés a la funció pública i regulació del mercat de treball) influeixen directament en les oportunitats de mobilitat social.

El “precariat” pateix un descens social més elevat que el funcionariat.

8) L'alta mobilitat absoluta de Catalunya coexisteix amb una mobilitat relativa o fluïdesa social que ha augmentat en els darrers vint anys un 26%, en detriment de la rigidesa classista. És a dir, la influència dels orígens de classe (O) és menor i menys limitadora per als destins dels fills (D). Aquesta major fluïdesa i permeabilitat entre classes contrasta amb la tendència contrària a Alemanya, la Gran Bretanya i França.

No obstant això, les dades confirmen la tesi del tancament social en l'extrem superior (classe I) i inferior (classe VII) amb una barrera de pas que és més gran a Catalunya en relació amb altres països (vegeu les pàg. 126-133 del llibre).

L'augment de la fluïdesa social no arriba prou als extrems.

9) S'hi confirma una pauta meritocràtica (no pas adscriptiva) segons la qual els destins socials (D) estan més determinats per l'educació pròpia de l'individu (e) que no pas per l'origen de classe (O). El factor origen de classe (O) només resulta determinant pels qui no han cursat estudis o no han superat els nivells d'educació bàsica (37% dels més grans de 25 anys).

És una pauta meritocràtica, però, que podria ser molt més inclusiva. La desigualtat d'oportunitats en titulacions postobligatòries la dona el factor pobresa: créixer en una llar pobra limita 14 a 1 les opcions de titular-se (vegeu les pàg. 134-143 del llibre). La

Catalunya s'estructura amb una pauta meritocràtica que exclou les llars pobres.

insuficient i ineficient política de beques impedeix anivellar el camp de joc escolar per nivells de renda.

Només una de cada tres llars pobres (27%) gaudia d'alguna beca entre els escolars menors de 16 anys el 2004 (vegeu les pàg. 144-146). Així se'n dificulta el progrés escolar i se'n restringeixen les oportunitats d'optar a professions de classe mitjana alta i baixa.

10) La mobilitat educativa pares-fills encara ha estat més intensa que la mobilitat social. El 57% dels adults més grans de 25 anys han conegut la mobilitat educativa ascendent respecte dels seus pares. Un terç de tot l'ascens educatiu correspon a l'ascens cap als estudis bàsics, un 38% cap als estudis secundaris i un altre 30% cap als nivells universitaris.

La democratització educativa ha estat molt intensa: bona part dels diplomats (70%) i llicenciats superiors (51%) provenen de pares amb estudis bàsics o inferiors. Només el 22% dels fills universitaris provenen de pares universitaris.

La mobilitat educativa ha estat superior a la mobilitat social.

11) Les primeres cohorts a gaudir d'igualtat d'oportunitats educatives són les nascudes a partir de 1961. La classe directiva, professional i petita burgesia (I-II-IV) són les més beneficiades pel procés d'expansió educativa (1962-2005).

En els darrers vint anys es manté una desigualtat d'oportunitats constant en assolir les titulacions universitàries (de 3,5 a 1) entre els dos extrems socials (I-II davant VII). S'hi constata així la tesi MMI (màxim manteniment de la desigualtat), que és comuna als països avançats i d'alta escolarització (vegeu les pàg. 174-184).

Des dels anys noranta s'estanca i endureix la desigualtat d'oportunitats.

12) Històricament, les diplomatures superiors han possibilitat la major mobilitat ascendent. De totes les cohorts d'edat, la cohort 1961-1970 és la que ha gaudit d'una

igualtat d'oportunitats educatives més gran i d'una fluïdesa entre els seus dos extrems socials també més gran.

En la cohort 1971-1980, els màsters i les llicenciatures s'han decantat per reforçar l'herència de classe. A diferència del passat, els títols universitaris tornen a ser un vehicle classista d'herència social entre els joves de 28 a 38 anys l'any 2005 (vegeu les pàg. 191-204)

Els nivells
universitaris
representen el 35% de
tot l'ascens social.

Una vegada destacats els resultats principals que conté el llibre amb les dades del PaD (2005) passem a contextualitzar el període d'enquesta 2005-2009, i a continuació presentarem els resultats de mobilitat social el 2009.

**3 Enquestant en temps de prosperitat (2005-2007)
i de recessió econòmica (2008-2009)**

Les dades del llibre arriben fins a la quarta onada del PaD (2005) i es recullen en un context de creixement i bonança econòmica que encara es perllongarà durant tot el 2006 (cinquena onada) i tot el 2007 (sisena onada), quan s'arriba a una situació de pràctica plena ocupació amb taxes d'atur que no passen del 7% a Catalunya.

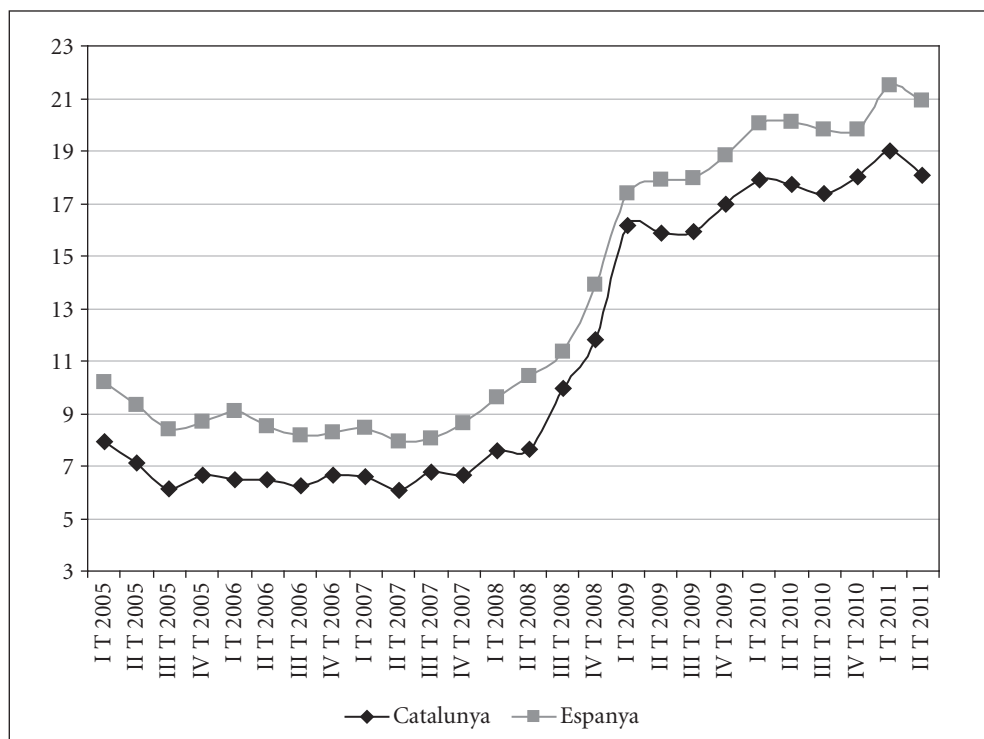
Durant aquests tres anys, inclòs el 2007, les bones perspectives atrauen un gran flux migratori cap a Catalunya que no es frena fins el 2009 com a conseqüència de l'esclat i enduriment de la crisi. És per això que entre el 2005 i el 2009 es manifesten dos processos de signe antagònic. D'una banda, el cicle de bonança econòmica i laboral continua el seu curs al llarg del 2005, 2006 i 2007, però acaba desinflat-se el 2008 (setena onada) i s'enfonsa el 2009 (vuitena onada del PaD).

Tal com mostra el gràfic 1, la desacceleració del cicle de bonança s'inicia en el primer trimestre del 2008 i s'agreuja durant tot aquell any, en què la taxa d'atur arriba fins a l'11,8% al quart trimestre del 2008. És el moment en què esclata la crisi dels bancs americans afectats pels actius tòxics que contagia els mercats financers globals i fa esclatar la bombolla immobiliària a Espanya, amb la restricció dràstica conseqüent del crèdit, la retracció de l'activitat i la ràpida pujada a màxims de l'atur.

El primer trimestre del 2009 l'atur arriba al 16,2% i s'eleva al 17% a finals d'aquell any. Només en un any entre el 2008 i el 2009 es van destruir a Catalunya 262.600 llocs de treball, un 7,7% de la població ocupada que hi havia abans de la crisi el 2007. Per tant, les dades del PaD de la vuitena onada del 2009 ja haurien de recollir els primers efectes de la crisi. Lluny de ser un fenomen conjuntural i esporàdic, el 2009 la crisi es

Gràfic 1.

Evolució de la taxa trimestral d'atur a Catalunya i Espanya (2005-2011)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'EPA (Enquesta de Població Activa - INE).

confirma com una gran recessió global que castigarà de manera ràpida i implacable els països més endeutats i amb models productius més vulnerables.

Estudiem, doncs, un període insòlit que combina tant la bonança econòmica i la plena ocupació (2006, 2007 i meitat del 2008) com el brusc esclat d'una crisi de llarga durada i sense antecedents en la història (segona meitat del 2008 i tot el 2009). Per tant, s'acumulen tant processos d'ascens social produïts en l'època de bonança com processos de descens social que es capturaran millor des de la perspectiva intrageneracional.

En tan sols nou mesos o tres trimestres hem passat de gaudir d'una bonança, seguretat i prosperitat mai no assolides abans a caure en una depressió econòmica sense precedents que ha desfermat un màxim de desconfiança en les institucions de governança. Aquest canvi tan brusc desestructura i desintegra les relacions de cohesió social assolides en el cicle de bonança, multiplica les desigualtats socials (en un eix vertical més jeràrquic) i estén una vulnerabilitat laboral més gran (en un eix de risc més horitzontal).

L'eix vertical d'una major desigualtat ja es pot corroborar consultant les dades oficials de l'Idescat (2011) al voltant de la ràtio s90/s10. Aquesta ràtio mesura la desigualtat

Segons l'Idescat (2011) la ràtio s90/s10 de desigualtat s'ha incrementat un 34% entre el 2006 i el 2009.

d'ingressos entre el 10% poblacional més ric i benestant de la societat catalana i el 10% menys benestant. Segons l'Idescat (2011) la ràtio s90/s10 s'ha incrementat un 34% entre el 2006 i el 2009. Ha passat del 7,51 al 10,08. Si el 2006 registrava

la ràtio de desigualtat menor (tot i ser molt alta), el 2009 presenta la ràtio màxima i assenyalava una redistribució molt més desigual i jeràrquica de la renda.

Aquest eix vertical d'una major polarització de la renda també s'acompanya d'una dualització creixent en la vulnerabilitat laboral causada per l'impacte inicial de l'atur i la crisi? Analitzem una variable retrospectiva que pregunta si s'ha estat tot l'any anterior de l'enquesta treballant, o bé aturat o inactiu, o bé si s'ha perdut la feina.

Si creuem aquest indicador retrospectiu segons classes socials, tal com presenta la taula 2, aflora una clara dualització vulnerable entre les categories més subalternes i obreres (IIIb, VI i VII) respecte de la resta. Especialment, respecte del nucli més

El 67,5% dels adults entre 25 i 64 anys ha treballat de manera continuada entre el 2008 i el 2009. El 14% ha estat aturat o inactiu tot el temps i el 18,5% ha transitat de l'ocupació a l'atur o a la inactivitat.

procliu en la seguretat i el treball continuat entre el 2008 i el 2009, que està format per les classes professionals (classe II) amb un 86% dels seus integrants que ha treballat de forma continuada. A continuació hi trobem els emprenedors autònoms (87%) i els

directius i empresaris (81%), i una mica per sota els quadres i tècnics (classe V) amb un 77,6% de treball continuat.

El 86% dels integrants de la classe professional (II) ha treballat de manera continuada entre el 2008 i el 2009, davant d'un 53% dels membres de la classe obrera poc qualificada (VII).

Aquests grups d'assalariats mantenen una seguretat laboral més gran per la seva qualificació superior, cosa que evidencia la centralitat que tenen les qualificacions superiors i tècniques. En canvi, és esperable que la llarga durada de la crisi hagi desestabilitzat les petites burgesies (IVa i IVb) que als inicis de la

crisi encara mantienien una taxa de treball alta o dedicació continuada: del 80% entre els petits propietaris i del 87% entre els emprenedors autònoms.

Taula 2.
Situació laboral el 2009 des de la darrera entrevista (2008) entre els adults de 25 a 64 anys per classes socials

Classe social	Ha treballat de manera continuada	Ha estat aturat o inactiu de manera continuada	Ha combinat ocupació amb atur/inactivitat	Total
I Directius i empresaris	81,0%	9,5%	9,5%	100
II Professionals superiors	86,1%	4,3%	9,6%	100
IIIa Empleats administratius	71,8%	9,8%	18,4%	100
IIIb Empleats i oficis de serveis	62,4%	10,5%	27,1%	100
IVa Petita burgesia propietària	79,2%	13,2%	7,6%	100
IVb Emprenedors autònoms	86,8%	2,6%	10,6%	100
V Quadres i tècnics intermedis	77,6%	4,6%	17,9%	100
VI Obrers qualificats	61,7%	14,2%	24,1%	100
VII Obrers i operaris no qualificats	53,0%	20,0%	27,0%	100
Total (N: 2.686)	67,5%	14,0%	18,5%	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2009).

Les classes que més ràpidament han notat els efectes de la crisi han estat les dues classes obreres (VI-VII) i la fracció subalterna de la classe III ocupada en oficis de serveis a les persones (IIIb).

Un de cada quatre ocupats en la fracció IIIb i en la tradicional classe obrera qualificada de la indústria i la construcció (VI) han perdut la feina entre el 2008 i el 2009, de manera que s'ha reduït al 62% dels seus membres els que han treballat de forma continuada.

Pitjor situació presenta l'extrem inferior poc qualificat (VII), format sobretot pel proletariat de serveis (personal de vendes, del transport, de neteja, cambrers, etc). Tan sols el 53% dels seus membres han pogut treballar tot el curs 2008-2009, mentre que un de cada tres ha perdut la feina i el 20% restant ja es va passar tot l'any aturat o retirat en la inactivitat.

Les dades del PaD de 2009 ja capturen, doncs, com els inicis de la crisi econòmica han provocat una ràpida dualització d'oportunitats i del risc, i han perjudicat primer els segments més subalterns dels serveis, la indústria i la construcció. És probable que aquest procés s'hagi consolidat al llarg del 2010 i 2011. En tot cas serà en el tercer lliurament d'aquesta recerca on podrem aprofundir i resseguir les trajectòries longitudinals dels individus any rere any aprofitant el format panel del PaD.

Aquest procés de dualització vulnerable està molt associat al nivell educatiu (e) dels individus, que n'assegura una major protecció com més alt és. Tal com recull la taula 3, s'hi constata una clara segmentació educativa de l'oportunitat laboral en els inicis de la crisi, durant els anys 2008 i 2009. El 82% dels adults fins a 64 anys amb estudis universitaris va treballar tot l'any, davant d'un 68% dels que compten amb estudis secundaris i d'un 56% que tenen un màxim d'estudis bàsics. En canvi, només un 37% de les persones sense estudis van treballar tot l'any. Representen un 11% del total d'ocupats amb força sobrerrepresentació de la cohort més madura (entre 55 i 64 anys).

El manteniment del lloc de treball entre el 2008 i el 2009 està molt influït i segmentat segons els nivells educatius.

Juntament amb el nivell educatiu (e), el factor “edat” agreuja o redueix l’oportunitat laboral tant en l’extrem jove com en l’extrem sènior. En canvi, les edats adultes centrals apareixen més ben protegides i molt més si tenen estudis universitaris, tal com recull la taula següent.

Taula 3.

Percentatge de persones que han treballat de manera continuada entre el 2008 i el 2009 per nivells educatius i cohorts d’edat

	% columna	% fila	Cohorts d’edat			
			25-34 anys	35-44 anys	45-54 anys	55-64 anys
Sense estudis	11%	37%	44%	43%	45%	21%
Estudis bàsics	30%	56%	61%	60%	58%	46%
Estudis secundaris	32%	68%	64%	72%	71%	62%
Estudis superiors	27%	82%	75%	86%	93%	73%
Total	100					

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2009).

Una vegada comprovades les desigualtats de classe, de nivell educatiu i d’edat en la vulnerabilitat laboral provocada per la crisi a mitjan any 2008, veurem si el factor origen social també resulta descriptivament rellevant. Aquells que han nascut i s’han criat en el si de les classes socials amb més poder social i econòmic són també els qui apareixen el 2009 com més protegits davant els inicis de la crisi?, o no és així?

Les dades de la taula 4 mostren, en efecte, una segmentació d’oportunitat segons l’origen social, de tal forma que com més alta sigui l’ascendència de classe, més opcions hi ha de no haver perdut la feina. El 75% dels fills de les classes superiors (I-II) que tenen entre 25 i 64 anys gaudeixen de feina continuada entre el 2008 i el 2009, davant un 61% dels descendents de la classe obrera poc qualificada. Tot i aquesta clara jerarquia, s’adverteix una menor dispersió pel factor origen social respecte del factor “nivell educatiu”, que és el factor que demostra una major força d’influència.

Taula 4.

Situació laboral el 2009 des de la darrera entrevista (2008) entre els adults de 25 a 64 anys, per origen de classe social

Origen de classe	Ha treballat de manera continuada	Ha estat aturat o inactiu de manera continuada	Ha combinat ocupació amb atur/inactivitat	Total
I-II Directius i professionals	75%	11%	14%	100
III-IV-V Classes intermèdies	69%	13%	18%	100
VI Classe obrera qualificada	66%	13%	21%	100
VII Classe obrera poc qualificada	61%	15%	24%	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2009).

Un tret que cal assenyalar és la quasi igualació simètrica de l'oportunitat de feina continuada entre els descendents de les classes intermèdies (III-IV-V) i de la classe obrera qualificada (VI). Això esborra el presumpte avantatge heretat dels fills de les classes intermèdies, que s'esvaeix per compartir el mateix risc que pateixen els fills de la classe VI. Aquest pot ser un indicatiu que justificaria el pessimisme i la devaluació percebuda pel futur dels fills que mostren les capes intermèdies, que veuen perillar l'avantatge assolit en el passat recent davant les classes més baixes (VI-VII).

Aquesta petita descripció intrageneracional serà molt més desenvolupada i sofisticada en el tercer lliurament de la recerca, on analitzarem en detall les trajectòries de continuïtat i discontinuïtat laboral i educativa dels individus des d'una perspectiva longitudinal.

④ La mobilitat social a la Catalunya del 2009

Un cop contextualitzat el peculiar període 2005-2009, passem a reactualitzar les dimensions principals de la pauta de mobilitat social pares-fills analitzada en el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya*. Seguirem aplicant el mateix esquema de classe social d'Erikson, Goldthorpe i Portocarrero (EGP), atès que es tracta de l'esquema més utilitzat en aquesta mena d'estudis.

La taula 5 de la pàgina següent actualitza amb dades del 2009 el mateix esquema de classes socials que apareix a la taula 5 del llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* (pàg. 40). La nostra metodologia per imputar i jerarquitzar l'esquema EGP es pot consultar a les pàgs. 35 a 44 del llibre.

CONTINUÏTAT I CANVIS EN L'ESTRATIFICACIÓ DE CLASSES

La taula 5 descriu l'estratificació de la població adulta en nou classes, seguint l'esquema EGP. La mostra analitzada el 2009 suma 3.163 homes i dones més grans de 25 anys,

L'estructura de classes apareix el 2009 una mica més polaritzada que el 2005.

i presenta petites variacions respecte de l'estructura de classes identificada el 2005 que apunten una polarització més gran el 2009.

Taula 5.

Estratificació de classe a Catalunya (2009): esquema EGPg

	CLASSES DE SERVEI		CLASSES INTERMÈDIES				CLASSES TREBALLADORES		
	I	II	Propietàries		Assalariades		TREBALLADORES		
Categories EGP-9			IVa	IVbc	V	IIIa	IIIb	VI	VII
Total mostra % (N = 3.163)	5,5% (175)	17% (537)	5,5% (173)	9,2% (292)	9% (285)	20% (633)	4,6% (146)	10,6% (336)	18,6% (586)

Dones	30%	59%	55%	38%	29%	64%	74%	24%	58%
Nascuts a l'estranger	9%	11%	14%	11%	8%	12%	22%	16%	21%
Nascuts a Espanya	11%	15%	13%	10%	22%	23%	17%	20%	23%
Estudis universitaris	57%	84%	20%	21%	29%	23%	12%	3%	5%
Taxa d'atur	11%	4%	6%	--	3%	16%	16%	19%	18%
Taxa de treball temporal	14%	24%	--	--	20%	11%	36%	15%	32%

Ascens social subjectiu	55%	51%	55%	51%	50%	49%	47%	60%	56%
Herència social subjectiva	36%	34%	27%	30%	30%	33%	42%	30%	33%
Descens social subjectiu	9%	15%	18%	19%	20%	18%	11%	10%	11%

Classe social dels pares	15%	17%	5%	17%	15%	31%
Classe social de les mares	10%	10%	2%	23%	9%	46%
Categories EGP-6	I-II	IVabc	V	IIIab	VI	VII

Nota: Classe directiva i empresarial (I); classe professional experta (II); petita burgesia amb menys de deu assalariats (IVa); emprenedors autònoms sense assalariats (IVbc); quadres i tècnics intermedis (V); empleats qualificats de rutina administrativa (IIIa); empleats bàsics de serveis (IIIb); obrers manuals qualificats (VI), i obrers i operaris poc qualificats (VII).

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005).

En la mostra del 2009 s'incrementa el pes de les classes de servei (I-II), formades per directius i professionals, que passen del 20,8% el 2005 al 22,5% el 2009. Alhora, s'incrementa mig punt el pes del proletariat poc qualificat (VII), que representa el 18,6% el 2009.

Aquests dos increments en els extrems apunten una major polarització de classe, atès que el pes de les petites burgesies (IVab) i de la resta de classes intermèdies (III-V) es manté constant. A més, s'ha reduït el pes de la classe obrera manual (VI), que cau al 10,6% el 2009, quan el 2005 representava el 12,9%.

A la primera fila de la taula hi trobem el percentatge de dones representades en cada classe social, i es posa de manifest la segregació ocupacional per gènere que ja constàvem en el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* amb dades del 2005 (vegeu la taula 18, pàg. 82). La millora de la representativitat de la mostra del PaD ens permet el 2009 identificar un 15% de població estrangera resident a Catalunya, quan a la mostra del 2005 estava infrarepresentada amb un 5%. Les dues classes socials amb menor presència d'estrangers són les associades a posicions d'autoritat: la classe I de directius (amb un 9%) i la classe V de quadres intermedis (amb un 8%). En canvi, les classes socials amb un component estranger més elevat són les classes treballadores, en concret la classe VII d'obers poc qualificats (amb un 21%) i la classe IIIb d'empleats qualificats dels serveis (amb un 22%).

També són aquestes dues fraccions de les classes treballadores les qui suportaven el 2009 la major taxa de treball temporal: un 36% entre la classe IIIb d'empleats dels serveis i un 32% entre la classe VII d'obers poc qualificats. La tercera classe més precaritzada correspon a la classe II de professionals experts, amb un 24%. En canvi, la classe VI d'obers manuals qualificats presentava el 2009 un menor percentatge de treball temporal (15%) que el registrat el 2005 (32%), a costa de patir la major taxa comparativa d'atur (un 19%) sobre la resta de classes.

Les classes socials amb una taxa d'atur més gran entre els adults més grans de 25 anys són les classes IIIa i IIIb d'empleats qualificats intermedis (un 16%) i les classes obreres VI-VII (amb un 19%). En canvi, l'atur declarat és inexistent entre els emprenedors autònoms (IVbc) i molt baix en la classe V (3%), en la classe II (4%) i en la classe IVa d'antics petits propietaris que han tancat els seus negocis (6%).

En preguntar directament per la posició social dels individus respecte de la seva llar de procedència, podem capturar la percepció subjectiva d'ascens, herència i

descens social. Les classes socials amb una percepció subjectiva més gran de descens social són les tres classes intermèdies (IVabc, V i IIIa), amb un 18-20% de descens subjectiu. En canvi, les classes amb una herència subjectiva més gran són les dues classes superiors, la classe I de directius (36%) i la classe II de professionals (34%). Per últim, les dues classes amb un ascens social subjectiu més gran són les classes obreres VI (amb un 60%) i VII (amb un 56%). En aquest cas, els enquestats avaluen la millora o no de les condicions de vida i benestar respecte de les famílies d'origen, tot i que en molts casos comparteixen la mateixa situació nominal de classe que la dels pares.

Les classes socials amb una percepció subjectiva més gran de descens social el 2009 són les tres classes intermèdies (III-IV-V).

A les darreres files de la taula 5 presentem la composició de l'estructura de classe de tots els pares i de totes les mares de fills adults més grans de 25 anys interrogats en la mostra. Entre els pares, el 46% pertany o va pertànyer (si no és viu) a les

classes obreres VI-VII i només el 15% pertany o pertanyia a les classes I-II de directius i professionals. Entre les mares (vives o no), el 55% correspon a posicions obreres VI-VII i tan sols el 10% a posicions superiors I-II.

A la taula 5 presentem un esquema EGP-6 per a pares i mares, que agrupa les classes I-II, la classe IVabc i la classe IIIab. Com que aquesta última no queda segregada ni és capturable, en preguntar per la posició social dels pares l'hem hagut d'agrupar tant per pares com per fills per computar les matrius de mobilitat social.

LA MOBILITAT SOCIAL AGRUPADA EN QUATRE CLASSES D'ORIGEN I DESTÍ

En l'anàlisi de la mobilitat social dels adults més grans de 25 anys creuem els seus orígens socials (classe social dels pares) amb els seus destins socials (classe social a què arriben com a fills) en matrius de dades que han de tenir igual nombre de files i de columnes i el mateix volum de pares i de fills.

Comparem la situació nominal de classe entre pares i fills, jerarquizant l'esquema EGP tal com feiem en el llibre (vegeu el gràfic 1, pàg. 41). Per això, la classe I-II queda situada per damunt de la classe IVabc i aquesta per damunt de la classe V, a continuació la classe IIIab, seguida de la classe VI i, finalment, la classe VIIab, com l'esglaió més baix per sota del qual no es pot descendir.

A partir d'aquesta jerarquització, hem elaborat diferents matrius de mobilitat (afegint o reduint categories de classe de l'esquema EGP) a partir d'una mostra de 2.315 individus el 2009 (vuitena onada del PaD). La taula 6 presenta una matriu segons un esquema EGP de quatre classes socials agrupades que actualitza la mateixa matriu publicada en el llibre (pàg. 51) amb dades del 2005.

Entre ambdues matrius s'observen petites variacions que són fruit tant dels canvis ocupacionals registrats entre el 2005 i el 2009 com de la millora de representativitat de la mostra el 2009. L'estructura d'origens socials apareix a la darrera columna de la dreta de la taula.

El 2009 el 15% dels adults provenen d'origens de classe superior (I-II), el 16% provenen de la petita burgesia (IV), el 22% són fills de les classes intermèdies (III-V) i el 46% provenen de les classes obreres (VI-VII).

Aquest majoritari origen obrer i popular es desagrega entre un 16% d'origens obrers qualificats (VI), un 20% provinents de la classe obrera no qualificada (VIIa) i 10% el restant que procedeixen de la classe jornalera agrària (VIIb). El volum dels orígens obrers registra un petit augment respecte de la matriu del 2005 com a fruit de la major representativitat dels immigrants a la mostra del 2009.

Els destins de classe a què arriben tots els fills de la mostra es presenten a la darrera fila i és quasi idèntica a l'estructura de destins del 2005. On s'observen petites diferències és en la distribució d'efectius entre les caselles, cosa que altera lleugerament els resultats del 2005.

Taula 6.

Matriu de mobilitat social entre adults més grans de 25 anys fins el 2009

(N) % fila (flux de sortida) % columna (flux d'entrada)		Classe de destí				
		I-II Directius i professionals	IV Petita burgesia	III-V Mitjana funcional	VI-VII Obrers manuals	Marginals d'origen
Classe d'origen	I-II Directius i professionals	(158) 44,7% 29,0%	(36) 10,2% 10,7%	(112) 31,7% 14,5%	(47) 13,4% 7,0%	(353) 100 15,2%
	IV Petita burgesia	(96) 25,2% 17,6%	(78) 20,5% 23,2%	(102) 26,8% 13,2%	(105) 27,5% 15,8%	(381) 100 16,4%
	III-V Mitjana funcional	(130) 25,4% 24,0%	(71) 13,9% 21,1%	(197) 38,5% 25,5%	(114) 22,2% 17,2%	(512) 100 22,1%
	VI-VII Obrers manuals	(160) 15,0% 29,4%	(151) 14,1% 45,0%	(361) 33,8% 46,8%	(397) 37,1% 60,0%	(1.069) 100 46,3%
	Marginals de destí	(544) 23,5% 100	(336) 14,5% 100	(772) 33,3% 100	(663) 28,7% 100	(2.315) 100 100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2009).

El principal canvi segons la matriu 4 x 4 es manifesta en la composició de les classes superiors (I-II). Entre el 2005 i el 2009, l'accés a la classe directiva i professional (I-II) s'ha democratitzat reclutant més membres des dels orígens intermedis i baixos.

Si llegim els fluxos d'entrada (*inflows*) (seguint les columnes en vertical de la taula 6) observem que el 29% dels membres de les classes I-II són fills de pares d'aquesta mateixa classe, quan el 2005 arribaven al 32,7%. És a dir, entre el 2005 i el 2009 s'ha reduït l'herència de classe en l'extrem superior. Fins i tot, s'ha reduït la procedència des de la petita burgesia (IV) del 23,2% el 2005 al 17,6% el 2009.

A canvi, la classe I-II recluta més integrants que provenen de les classes intermèdies (III-V), que passa del 20,4% el 2005 al 24% el 2009, i més nous membres amb ascen-

dència obrera (VI-VII), que suposaven el 23,9% el 2005 i el 2009 representen el 29,4% dels membres de la classe I-II.

Per primer cop, doncs, el reclutament d'entrada a la classe superior I-II és simètric tant per a fills de la mateixa classe I-II com per a nous vinguts d'origens obrers (VI-VII), amb un 29% en ambdós casos. A

més de reflectir un índex de millora en la igualtat d'oportunitats també confirma la meritocràtzació creixent de la classe directiva i professional (I-II) en detriment de l'herència de classe.

Entre el 2005 i el 2009 s'ha reduït l'herència de classe en l'extrem superior (classes I-II) i s'ha democratitzat més el seu accés.

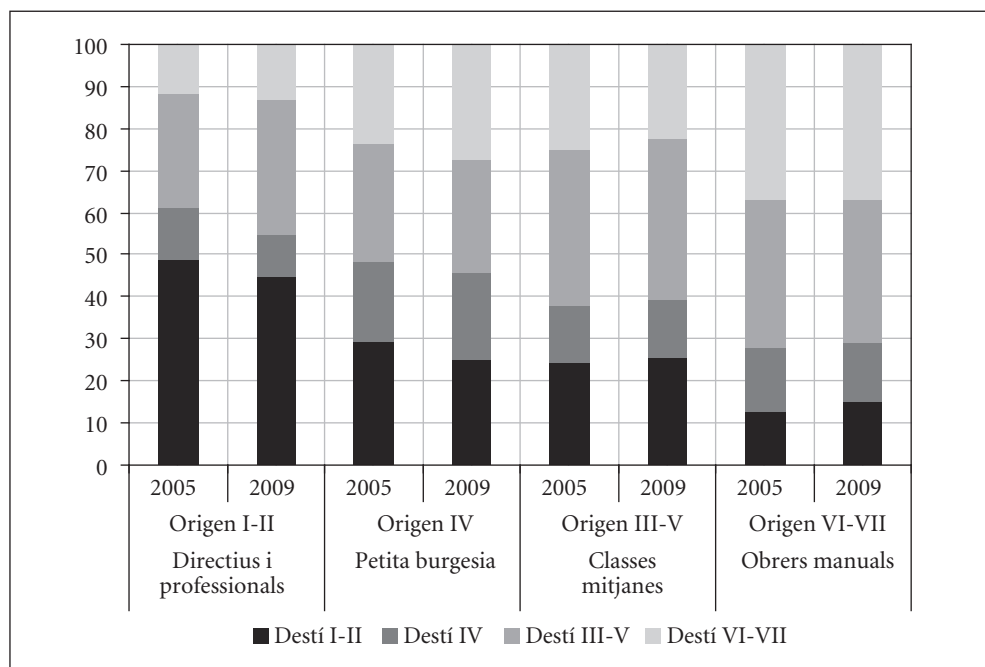
El reclutament de la resta de classes no ha conegut la variació significativa que afecta la classe I-II. Tant la petita burgesia com les capes intermèdies i les classes obreres reproduïxen la mateixa estructura *inflow* tant el 2005 com el 2009. S'hi constata, doncs, una estabilització en les formes de reclutament de totes les classes si exceptuem la classe I-II.

El gràfic 2 compara els fluxos de sortida *outflow* que podem llegir en la taula 6 seguint les files en horitzontal segons orígens. S'hi constata una menor herència *outflow* entre pares i fills de la classe directiva i professional (I-II), que es redueix del 48,8% el 2005 al 44,7% el 2009, a costa d'un desclassament més gran dels fills de la classe I-II en les capes intermèdies (III-V), que suposa el 31,7% el 2009 quan era del 27,1% el 2005. Els fills de la classe superior (I-II) també arriben més a destins obrers i d'operaris dels serveis (VI-VII) el 2009 (13,4%) que en relació amb el 2005 (11,9%). Aquesta és la contrapart de la menor herència i autoreproducció en la classe directiva i professional.

Entre els fills de la petita burgesia (IV) també es redueix l'accés als destins de directiu i professional (I-II) en 4 punts percentuals, de manera que es passa del 29,2% el 2005 al 25,2% el 2009. Aquesta pèrdua va directament a un desclassament més gran dels fills de la petita burgesia (IV) en destins obrers (VI-VII). Recordem que bona part de la petita

Gràfic 2.

Comparació dels fluxos de sortida segons orígens de classe el 2005 i el 2009: adults de 25 a 64 anys

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

burguesia té una àmplia base de reclutament des d'orígens obrers (un 45%), als quals tornen els seus fills desclassats que no accedeixen ni a les posicions intermèdies III-V.

Entre els fills de les classes intermèdies (III-V) els fluxos de sortida *outflow* no presenten grans variacions entre el 2005 i el 2009. Arriben un xic més a les classes superiors I-II (1,5 punts percentuals més que el 2005) i redueixen el seu desclassament a les classes obreres VI-VII (2,7 punts percentuals menys que el 2005).

Per últim, els fills de les classes obreres VI-VII mantenen la mateixa taxa d'herència *outflow* del 37% que el 2005, però guanyen 2,2 punts percentuals en la probabilitat

d'accedir a les classes superiors (I-II). Aquest resultat agregat de tots els orígens obrers i populars, que recordem sumen un 46% de l'estructura social, convé ser analitzat de manera més detallada i desagregada.

El 2009 es manté constant l'ampli accés de tots els orígens obrers i populars als destins de classe intermedis, entre un 62 i un 64% que omplen la *buffer zone* i faciliten una extensa mobilitat de curt recorregut, tal com ja constatavem en el llibre (vegeu la taula 11, pàg. 57).

La taula 7 a continuació compara el flux de sortida de les tres classes d'origen obrer en sis classes de destí tant pel 2005 com pel 2009. Una primera observació és l'augment del volum d'orígens VIIb o pares jornalers agraris, que representen el 10% el 2009 quan el 2005 sumaven un 7%. Aquest és un efecte de la millora de representativitat que tenim el 2009 de la població immigrada i el predomini que hi té la procedència d'orígens jornalers agraris (VIIb). Alhora disminueix al 16% la presència de pares obrers qualificats (VI) i es manté constant el 20% d'orígens obrers poc qualificats urbans (VIIa).

Taula 7.

Comparació del flux de sortida des dels orígens obrers el 2005 i el 2009

		%	Destins de classe						Total
			I-II	IVab	V	IIIab	VI	VIIab	
Origen VI	2005	17	14,7	11,1	10,2	32,8	16,2	15,0	100
	2009	16	20,3	10,3	9,9	27,4	13,7	18,4	100
Origen VIIa	2005	20	12,5	16,3	10,0	20,3	17,3	23,6	100
	2009	20	12,8	10,8	12,6	24,5	14,3	25,0	100
Origen VIIb	2005	7	9,0	21,8	11,3	16,5	16,6	24,8	100
	2009	10	11,1	26,4	5,1	16,6	15,7	25,1	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

Els fills de pares obrers qualificats (VI) accedeixen el 2009 amb més probabilitat als destins de classe superior I-II de directius i professionals (20,3%), quan el 2005 la taxa d'accés era del 14,7%. Per tant, la fracció obrera més qualificada és qui continua

liderant amb més empenta l'accés als destins més alts entre la resta d'orígens obrers. Però alhora veu augmentar la probabilitat de descendir a la fracció inferior poc qualificada (VIIab), opció que passa del 15% el 2005 al 18,4% el 2009.

El 2009 el 20% dels fills d'obers qualificats (VI) accedeix a la classe superior (I-II), quan el 2005 hi accedia un 15%.

Els fills de pares obrers poc qualificats urbans (VIIa) mantenen constant el seu accés a les classes superiors I-II i redueixen el seu accés a posicions de petita burgesia (IVab) en relació amb el 2005.

En canvi, manifesten una probabilitat més gran d'entrar a formar part de la resta de destins intermedis (III-V). Per últim, redueixen l'accés als destins obrers qualificats (VI) a costa d'augmentar la seva reproducció o herència de classe fins al 25% el 2009.

Els fills de jornalers agraris (VIIb) milloren el seu accés a les classes superiors I-II (+2,1 punts percentuals), però sobretot el 2009 tendeixen més a ocupar destins de petita burgesia (IV) i obrir petits negocis en major proporció que el 2005. Un 26,4% dels descendents d'aquest origen baix obté així un canal directe de mobilitat ascendent que sempre ha estat molt més utilitzat que no pas entre els fills dels orígens VI o VIIa.

Aquesta major desagregació de destins dels tres orígens obrers la facilita la flexibilitat que ens dóna l'esquema EGP de classes socials. A continuació presentarem els resultats absoluts obtinguts amb la matriu de mobilitat de l'esquema EGP7, que utilitza set classes socials d'origen i de destí. Es pot consultar aquesta matriu de mobilitat a la taula 5 del llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* (pàg. 44).

COMPARACIÓ DE TAXES ABSOLUTES DE MOBILITAT EL 2005 I EL 2009

Aplicant la matriu EGP7 a les dades del PaD de la vuitena onada (2009) obtenim uns resultats de mobilitat absoluta molt similars als publicats en el nostre llibre. Tal com recull la taula 8, el 2009 s'observa un xic menys d'immobilitat, fruit d'una molt

lleugera reducció de l'herència de classe. Aquesta passa del 23,1% el 2005 al 22,5% el 2009 i es manté constant la taxa de mobilitat no vertical.

Entre el 2005 i el 2009 augmenta la mobilitat vertical (+0,7 punts percentuals), cosa que reflecteix un augment de la taxa de descens social (+1,2 punts percentuals) i una

El 2009 s'ha reduït l'herència de classe (22,5%) en relació amb el 2005 (23,1%), i ha augmentat lleugerament la taxa de descens social.

discreta rebaixa de la taxa d'ascens social (−0,5 punts percentuals). Aquesta lleugera però significativa variació entre els dos anys d'enquesta obeeix a dos factors. D'una banda, reflecteix l'impacte de la crisi econòmica que esclata en la segona meitat del 2008. Però d'altra banda, també obeeix a l'ampliació i renovació de part de la mostra del PaD, que va incorporar nous enquestats (molts d'ells immigrants) al llarg dels quatre anys que separen el 2005 del 2009.

Tal com hem explicat abans, el període 2005-2009 resulta paradoxal, pel fet que hi coincideixen la bonança econòmica fins a la primera meitat del 2008 i la depressió posterior. En tot cas, la vuitena onada del PaD recull tant els nous entrants i els ascensos registrats fins a la fi de la bonança que han resistit després la fase recessiva com els nous descensos que aquesta fase ha produït. S'hi dóna, per tant, un efecte combinat de canvi mostral parcial i canvi macrocontextual.

Aquest efecte combinat el podem neutralitzar si computem les taxes absolutes de mobilitat d'aquells individus que van ser enquestats tant el 2005 com el 2009 i que apareixen en la columna central de la taula 8. Aquest grup de supervivents sumen 1.438 individus i representen el 62% de la mostra del 2009. La seva taxa d'immobilitat és molt similar al total de la mostra del 2009, però varien en presentar una major taxa ascendent (48,4%) i una menor taxa descendent (19,4%) respecte del total de mostra tant del 2005 com del 2009.

Això indica que el gran grup de supervivents ha millorat les seves oportunitats aprofitant el cicle de bonança (2005-2008) en major mesura que no pas els nous enquestats incorporats al panel del PaD el 2006, el 2007, el 2008 i el 2009. En tot cas, recordem que

Taula 8.

Comparació de taxes absolutes de mobilitat entre el 2005 i el 2009 (esquema EGP7)

	Mostra PaD (2009)	Enquestats el 2009 i el 2005	Mostra PaD (2005)
Total immobilitat	32,7%	32,2%	33,4%
- Herència	22,5	22,8	23,1
- Mobilitat no vertical	10,2	9,4	10,3
Total mobilitat vertical	67,3%	67,8%	66,6%
- Mobilitat ascendent	46,0	48,4	46,5
- Mobilitat descendent	21,3	19,4	20,1

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

les variacions en la mobilitat intergeneracional pares-fills són molt petites en períodes de quatre anys, encara que es produeixi entremig una crisi econòmica d'envergadura com la que patim. Els efectes d'impacte desclassador de l'actual crisi seran més ben identificats en el tercer lliurament de la recerca, centrat en l'anàlisi longitudinal de trajectòries, com ja hem dit abans.

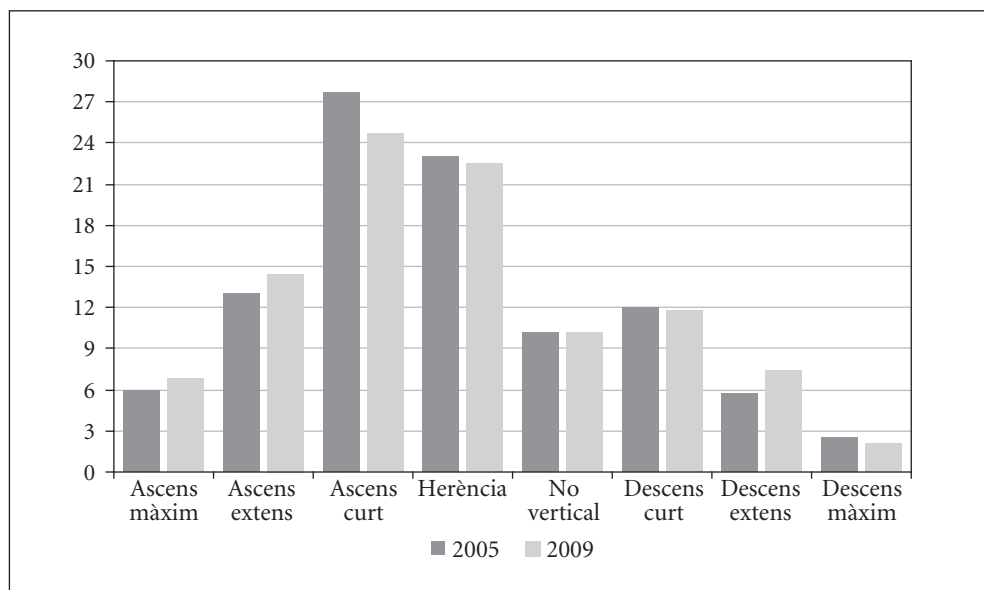
En el gràfic 3 podem consultar variacions més significatives si desagreguem l'abast de recorregut dels ascensos i descensos de classe. El 2009 s'hi produeix una lleugera reducció del total d'ascens social (−0,5 punts percentuals) tot i que ha augmentat discretament tant l'ascens màxim (+0,5 punts percentuals) com l'ascens extens (+1,5 punts percentuals). L'ascens màxim es refereix a l'ascens de les classes obreres VI-VIIab cap a les classes superiors I-II. L'ascens extens és el salt de recorregut d'un mínim de tres caselles en la matriu EGP7, i l'ascens curt fa referència a recorreguts que salten un mínim de dues caselles i es posicionen en classes immediatament adjacents. Aquests criteris es poden consultar en el llibre (vegeu la taula 5, pàg. 44).

El guany de 2,5 punts percentuals en els trajectes d'ascens màxim i extensos el 2009 queda quasi anul·lat per la baixada que registra la taxa d'ascens curt, que és de 3 punts

percentuals. Per tant, tot i la crisi econòmica entremig, el període 2005-2009 ha estat més procliu als recorreguts d'ascens extens i mitjà que no pas als trajectes curts cap a classes socials immediatament adjacents.

Gràfic 3.

Comparació de les taxes de mobilitat social el 2005 i el 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

Pel que fa als trajectes de descens social cal destacar els resultats següents. En primer lloc, es manté constant la taxa de descens curt, al voltant del 12% tant el 2005 com el 2009. En segon lloc, és la taxa de descens extens la que registra un augment significatiu el 2009 (+1,7 punts percentuals). Aquest procés es refereix al desclassament de fills de les classes superiors (I-II) i classes intermèdies (III-IV-V), que acaben en la classe obrera poc qualificada (VII). Descartem que sigui un descens de classe forçat per la crisi. Més aviat és resultat d'un augment del fracàs escolar o d'insuficiència formativa entre els fills de les classes superiors i intermèdies en la cohort 25-34 anys.

Gènere i mobilitat social el 2009

Dediquem el capítol 3 de llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* a analitzar com varia la mobilitat absoluta en funció de determinats criteris d'estatus com l'edat, el gènere o el lloc de naixement. Començarem analitzant les variacions produïdes per gènere.

Les dades del 2009 enregistren un canvi significatiu per raó de gènere. Si les dones mostraven el 2005 una major mobilitat ascendent (48%) que els homes (45,3%), el

Entre el 2005 i el 2009 s'inverteix la pauta de mobilitat per gènere i les dones passen a superar els homes en taxa de descens social.

2009 és a l'inrevés, són els homes els que mostren més ascens social (49,2%) per davant de les dones (43,5%). A més, el 2009 són les dones les que presenten un descens social més gran que els homes, quan el 2005 era al contrari.

Aquest és un resultat inesperat que no s'explica per les diferències de les estructures d'origen entre homes i dones, atès que són bastant simètriques entre les enregistrades el 2009 i el 2005. Més aviat, el canvi s'ha donat en les estructures de destins de classe d'homes i dones, que discrepen respecte del 2005.

Tal com recull la taula 9 a continuació, els homes han augmentat en destins superiors (I-II) quasi 1 punt percentual, mentre que les dones han vist disminuir la seva arribada a aquests destins superiors (I-II i IV) en 2,5 punts percentuals sobre les dades del 2005.

Si sumem els destins intermedis (IV-V-III), els homes hi augmenten el seu pes en 1,3 punts percentuals, mentre que les dones el veuen reduir en quasi 1 punt percentual. Per últim, els homes redueixen el pes dels destins obrers (VI-VII) en 2,2 punts percentuals, quan les dones l'han vist augmentar en 3,4 punts percentuals. Per tant, ha variat de manera significativa l'estructura de destins segons el gènere entre el 2005 i el 2009.

És a dir, la inversió de sentit en la pauta de mobilitat s'explica per una major desigualtat i segregació ocupacional de les estructures de destins d'homes i dones. Les dones

Taula 9.

Destins de classe per gènere el 2009 i diferències en punts percentuals sobre el 2005

		I-II	IV	V	III	VI	VIIab
Homes	Destins 2009	23,1%	16,5%	12,7%	16,9%	16,9%	13,8%
	<i>Dif. s/2005 (p.p.)</i>	+0,9	+1,7	-1,7	+1,3	-2,2	0

Dones	Destins 2009	23,8%	12,7%	5,6%	31,3%	5,0%	21,5%
	<i>Dif. s/2005 (p.p.)</i>	-2,5	-2,4	0	+1,5	0	+3,4

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

perden destins a dalt (I-II i IV) i alhora augmenten destins en els esglaons més baixos (VIIab), cosa que reverteix en una immobilitat més gran, una mobilitat ascendent menor i un descens social més elevat en relació amb el 2005.

D'altra banda, mentre que els homes han vist disminuir la seva herència i immobilitat vertical, les dones han manifestat un comportament contrari, que n'ha augmentat la immobilitat. Això fa que entre els homes hagi augmentat la taxa de mobilitat vertical fins quasi el 70% i que les dones l'hagin vist disminuir fins al 64,6%.

Alhora s'hi manifesta certa paradoxa, atès que la mobilitat vertical masculina més gran reverteix en una taxa d'ascens social també més gran (+3,9 punts percentuals) mentre que la menor mobilitat vertical de les dones implica una taxa de descens social més gran (+3,2 punts percentuals). Les dones surten més perjudicades el 2009 no només perquè augmenten en immobilitat (+1,3 punts percentuals) i en descens social, sinó perquè també resten en oportunitats d'ascens social (-4,5 punts percentuals). Aquest empitjorament sembla un efecte del menor ascens de curt recorregut, que cau 5,6 punts percentuals entre el 2005 i el 2009. És a dir, hi ha hagut menys ascens social de

Taula 10.

Comparació de taxes absolutes de mobilitat per gènere el 2005 i el 2009

	Homes		Dones	
	2005	2009	2005	2009
Herència	22,9%	21,4%	23,2%	24,1%
Mobilitat no vertical	9,5%	8,8%	10,9%	11,3%
Total mobilitat vertical	67,6%	69,8%	65,9%	64,6%
Mobilitat ascendent	45,3%	49,2%	48,0%	43,5%
- Ascendent reduïda	26,6	26,3	28,9	23,3
- Ascendent extensa	12,5	16,0	13,5	13,3
- Ascendent màxima	6,2	6,9	5,6	6,9
Mobilitat descendent	22,3%	20,6%	17,9%	21,1%
- Descendent reduïda	13,5	11,3	11,1	11,8
- Descendent extensa	6,4	7,0	5,5	7,7
- Descendent màxima	2,4	2,3	1,3	1,6

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

les filles de les classes obreres (VI-VIIa) cap a les classes intermèdies (III-IV), cosa que força l'herència femenina obrera més elevada.

A canvi, però, les dones procedents de llars obreres i populars (VI-VIIab) han incrementat el seu accés a la classe superior I-II directiva i professional, tot i que el global d'accés femení a aquest destí hagi minvat. Per això augmenta la taxa femenina de l'ascens màxim del 5,6% el 2005 fins quasi el 7% el 2009, cosa que comporta que sigui un augment molt rellevant i de caire meritocràtic.

L'augment de la taxa femenina de descens social es deu, sobretot, al risc més elevat de descens extens que protagonitzen les filles de les classes superiors I-II que acaben en destins intermedis de classe III. Si el 2005 el 16% de les filles de directius i professionals acabaven en aquests destins, el 2009 la taxa es duplica fins al 30%. Segurament és un reflex de la subocupació patida per aquestes filles en el context de crisi i estancament

econòmic. Així mateix creix el descens extrem entre I-II i VII, que passa de l'1,3 el 2005 a l'1,6 el 2009.

Ara bé, el risc més elevat de descens de les filles I-II fa minvar l'alta herència femenina de classe I-II, que el 2005 era del 52%, fins al 44% el 2009. Aquesta pèrdua particular es compensa per la renovació de dones entrants a la classe I-II provinents dels orígens obrers. Si el 2005 només l'11% de tota la classe directiva i professional eren dones d'orígens obrers (VI-VIIab), el 2009 ja representen el 17% del total de membres de la classe I-II. Les matrius de mobilitat impliquen un joc de suma zero en el qual les caselles perdudes per uns són ocupades per altres, amb la qual cosa es renova l'estructura de classes.

Entre el 2005 i el 2009 ha augmentat de manera significativa el percentatge de dones directives i professionals d'ascendència obrera.

Tot i que els còmputos globals de la mobilitat femenina han empitjorat, sobretot per l'obstrucció de pas des de baix (VI-VII) cap a la zona intermèdia (III-IV-V), ha millorat sensiblement la igualtat femenina d'oportunitats de baix a dalt (I-II), a costa de fer augmentar el descens social de filles de directius i professionals (I-II) i de reduir-ne l'alta herència registrada el 2005.

Entre els homes quasi la meitat ha conegut l'ascens social fins el 2009 (49,2%) amb un increment de 3,9 punts percentuals sobre la taxa ascendent del 2005. Entre els homes es manté constant l'ascens reduït cap a classes adjacents, en contra del cas de les dones, i d'aquesta manera continua operatiu el pas entre els orígens obrers cap a la zona de classes intermèdies.

L'augment de l'ascens masculí el 2009 també es manifesta en l'ascens extrem des de baix cap a dalt (I-II), en passar del 6,2 al 6,9 (+0,7 punts percentuals) amb menys intensitat, però, que en el cas de les dones (+1,3 punts percentuals). Ara bé, el repunt més gran de l'ascens masculí el trobem en els recorreguts extensos (+3,5 punts percentuals) originats per un increment del pas des d'orígens III cap a dalt (I-II) i des dels orígens més baixos (VIIab) cap a destins intermedis (III-IV-V).

Els homes han augmentat quasi 4 punts la taxa d'ascens social entre el 2005 i el 2009, i accedeixen més des de baix cap als estrats intermedis.

El volum absolut de descens masculí s'ha reduït 1,7 punts percentuals fins al 20,6% el 2009. Aquesta reducció, juntament amb el repunt femení del descens social, fa més paritari i simètric el risc de descens tant per a homes com per a

dones el 2009. Si el 2005 es registrava una distància de 4,4 punts percentuals en la taxa masculina i femenina de descens de classe, ara el 2009 aquest marge s'ha aprimat, i passa a compartir un mateix risc de descens al voltant del 21%.

En suma, els homes s'han vist més beneficiats que les dones en el període 2005-2009, i les han superat en ascens social i en menor descens social. S'ha invertit la pauta de mobilitat per gènere descoberta el 2005 per la major segregació i desqualificació dels destins femenins en el mercat de treball.

Cohorts d'edat i mobilitat social el 2009

En el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* expliquem el context generacional d'oportunitats i de mobilitat social per a quatre cohorts d'edat (pàg. 71-81).

En aquest estudi mantenim les mateixes cohorts d'edat i les reanalitzem quatre anys després, per la qual cosa la cohort més jove (1971-1980) té entre 29 i 38 anys el 2009. Aquest tram d'edat es considera ja com la primera etapa de maduresa ocupacional, i evita l'habitual contramobilitat present entre els 25 i 28 anys.

De nou, el 2009 la cohort amb la mobilitat ascendent més alta és la cohort 1951-1960 per damunt de la resta, amb una taxa del 50% d'ascens social. Aquest registre, però, és menor que l'obtingut el 2005 (53,2%). És la cohort que pateix la reducció més gran de l'ascens social sobre la resta, tal com recull la taula següent (taula 11).

La cohort més senyor que agrupa els nascuts abans de 1950 és l'única cohort que incrementa la seva taxa d'ascens 1,4 punts percentuals fins a arribar al 47,5%. Però

Taula 11.

Diferències percentuals (punts percentuals) de la mobilitat social entre el 2005 i el 2009 per cohorts d'edat

	Ascens	Immobilitat	Descens
1971-80	-2,3	+5,3	-3,0
1961-70	-0,8	-2,5	+3,3
1951-60	-3,1	+0,2	+2,9
< 1950	+1,4	-5,7	+4,3

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

també és la cohort més castigada, amb un increment de 4,3 punts percentuals en la seva taxa de descens social, que puja fins al 19,5%. Entre el 2005 i el 2009 la cohort més madura és la més desestabilitzada, i es dualitza entre un vector ascendent que premia la *seniority* i un vector més fort que la desclassa en un risc més elevat de descens social.

El gràfic 4 ens permet visualitzar els canvis enregistrats en les taxes de mobilitat social segons les cohorts

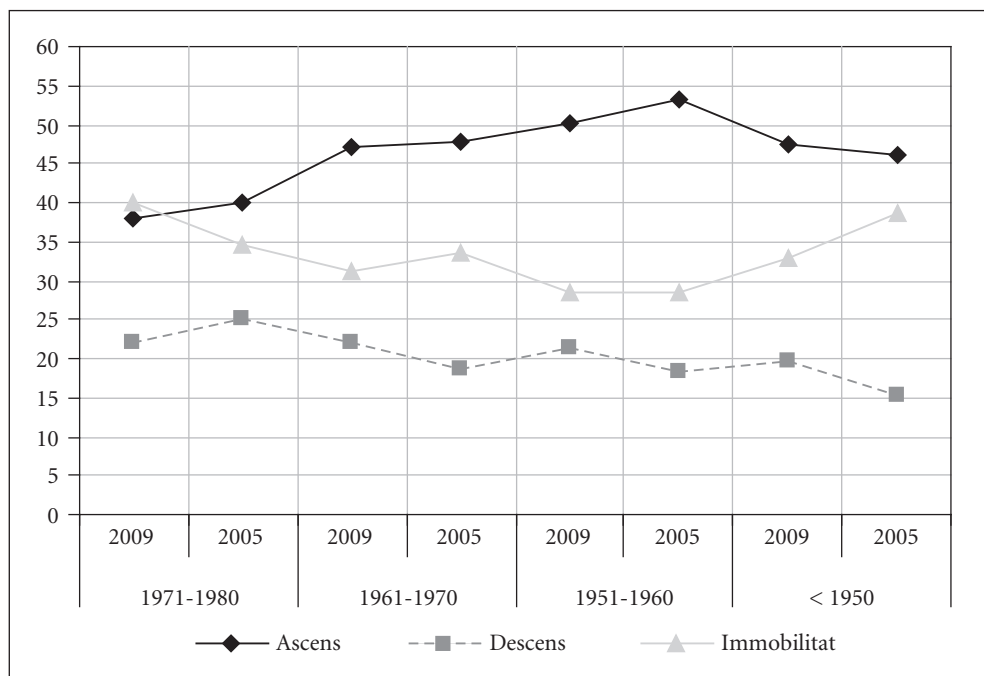
d'edat. La cohort 1971-1980, amb 29-38 anys el 2009, en resulta força perjudicada, ja que per primer cop té més immobilitat que ascens social. Es constata així el retorn de l'herència i la davallada de l'ascens social en la cohort jove que apuntàvem en el llibre (vegeu les pàg. 203 i 214).

El 2009 queda confirmada la tendència apuntada el 2005 d'una immobilitat social més gran entre els més joves, però també és la cohort amb menys volum d'orígens obrers (33%).

La mobilitat social de cada cohort està relacionada amb els canvis de destí social dels fills en relació amb els seus orígens de classe. Com més preponderància tinguin els orígens alts i mitjans (com succeeix en la cohort 1971-1980) més probabilitat hi ha d'incrementar l'herència per mantenir i, almenys, no perdre la posició de partida.

Gràfic 4.

Comparació de les taxes d'ascens, descens i immobilitat el 2005 i el 2009 segons les cohorts de naixement

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

Com recull la taula 12, la cohort 1971-1980 és la que parteix amb la menor proporció d'origens obrers (32,8%) de totes les cohorts, però té la proporció més gran d'origens intermedis (47,2%) i alts professionals (20%). D'aquí que tingui un cost més elevat i menys marge per ascendir i una alta probabilitat d'herència i immobilitat. Aquest bon punt de partida és inèdit a la resta.

Per exemple, les dues cohorts més madures (1951-1960 i < 1950) parteixen amb un alta proporció d'origens obrers i agraris (46% i 56%) que van poder superar en viure

Taula 12.**Estructura d'òrigens i destins de classe segons les cohorts d'edat**

	1971-1980		1961-1970		1951-1960		< 1950	
	Orígens	Destins	Orígens	Destins	Orígens	Destins	Orígens	Destins
I-II	20,0	26,8	17,9	23,7	13,9	24,9	9,6	19,9
III-IV-V	47,2	50,8	29,0	47,3	32,4	49,9	34,4	42,6
VI-VII	32,8	22,4	46,9	29,0	46,3	25,2	56,0	37,5
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

la industrialització *desarrollista* dels anys setanta i les posteriors crisis i reconversions (desindustrial i terciària) fins arribar a l'actual economia de serveis del 2009. Han gaudit d'àmples oportunitats d'ascens que

ara estan més endurides per a la cohort més jove, pel fet que parteixen de més amunt que no pas elles. En el gràfic 5 podem veure com els destins de classe de la cohort jove són els que menys es diferencien en relació amb els seus pares de totes les cohorts.

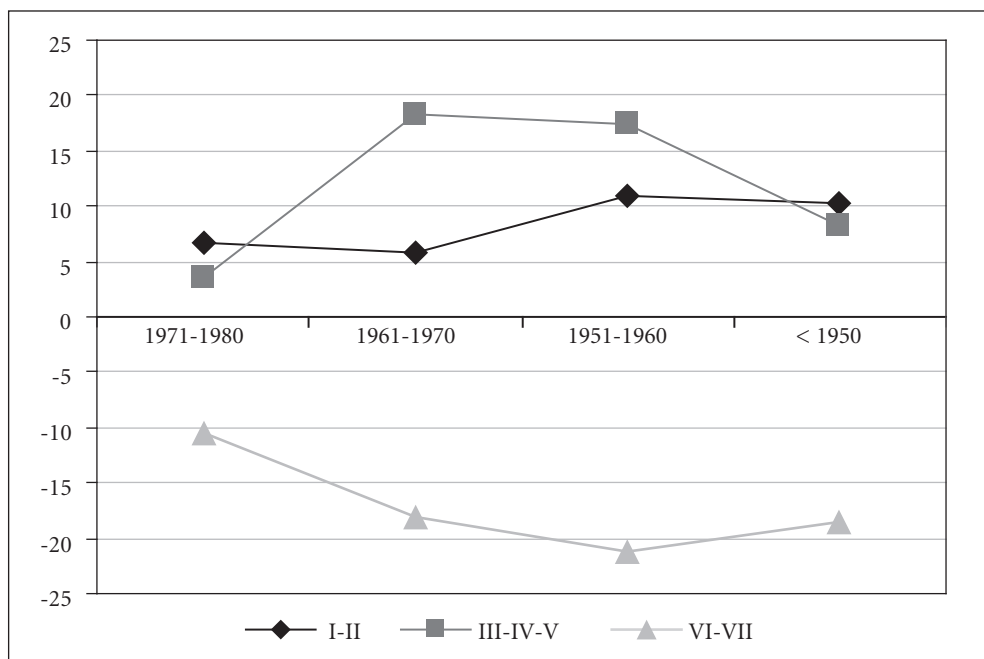
Les cohorts més sèniors han gaudit de millors oportunitats d'ascens irrepetibles per als joves d'avui, però perquè partien de molt a baix.

Les cohorts 1951-1960 i 1961-1970 són les que més creixen en destins de classe mitjana (III-IV-V) en relació amb els seus pares. Però la cohort 1951-1960 arriba a ser la més mòbil i ascendent per superar la cohort 1961-1970 en un creixement simultani de destins superiors (I-II) i forta davallada dels destins obrers (VI-VII).

Tot i l'escenari més propens al reforç de l'herència i la davallada de l'ascens social entre la cohort més jove 1971-1980, cal constatar que presenten l'estructura de destins més mesocràtica de totes les cohorts. Un 27% arriba a destins superiors (I-II) i un 51% a destins de classe mitjana. Tenint en compte que parlem d'un grup d'edat entre 29 i 38 anys que han estat pares novells, assenyalen per als seus fills un nou llindar de manteniment d'estatus encara més elevat i més difícil de conservar.

Gràfic 5.

Diferència percentual entre orígens i destins de classe per cohorts

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

En suma, les variacions de la mobilitat social per cohorts d'edat matisen les cotes i taxes obtingudes el 2005 sense destronar la cohort 1951-1960 com la més mòbil i fluida del teixit social català. Per últim, entre el 2005 i el 2009 pràcticament s'ha igualat el risc de descens social per a totes les cohorts d'edat (en un 21%), i és la cohort més senyor la que ha incrementat més descens.

En canvi, la cohort més jove, 1971-1980, ha reduït 3 punts percentuals la taxa de descens, de manera que ha passat d'un 25,2% el 2005 a un 22,2% el 2009. Això s'explica com a efecte de la contramobilitat pròpia de les edats joves (descens inicial en temps d'inserció que es remunta després), atès que el 2005 la cohort tenia entre 25 i 34 anys. En aquest marge de quatre anys han corregit força aquest contratemps inicial.

La mobilitat social per l'educació el 2009

En el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* es dedica el capítol 5 a l'examen de la fluïdesa social i es confirma la pauta meritocràtica dominant (pàg. 113-152). Mitjançant diverses anàlisis log-multiplicadores, descobrim que la classe social dels catalans està determinada per l'educació que assoleixen i no tant pel seu origen social.

Amb les dades del PaD de la vuitena onada (2009) hem tornat a aplicar un model estadístic log-multiplicador (LLE) sobre un esquema de classes EGP7-CASMIN (vegeu les pàg. 121-126 del llibre). L'hem aplicat tant per conèixer la fluïdesa social segons els diferents nivells educatius com per conèixer la pauta de fluïdesa social per gènere el 2009.

La taula 13 presenta els paràmetres beta en el primer cas. S'hi constata clarament que com més alt és el nivell educatiu dels fills més augmenta la fluïdesa social i per tant més independents es fan els destins (D) dels orígens socials (O). Per interpretar la taula 13 hem de tenir en compte que com més baixos són els valors beta més fluïdesa social (o menor rigidesa classista) s'hi produeix. Un segon criteri és que com més propers a zero són els valors beta, més oberta es fa la fluïdesa, i com més s'allunyin de zero més dura i consistent es fa la rigidesa.

Com més alt és el nivell educatiu dels fills més augmenta la fluïdesa social i més independents es fan els destins (D) dels orígens socials (O).

Taula 13.
Paràmetres del model Unidiff de fluïdesa social per nivells educatius (2009)

Nivell d'estudis	Log-odds	Odds		
		Min	Beta (Mit)	Max
Estudis < bàsics	0,000000	0,11	1,00	8,91
Estudis bàsics	1,333792	2,77	3,80	5,20
Estudis secundaris	0,074993	0,59	1,08	1,96
Estudis superiors	-0,018480	0,50	0,98	1,94

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2009).

Tenint en compte aquests criteris, es constata que les titulacions universitàries mostren la fluïdesa més gran i més oberta sobre la resta de nivells d'estudis. Són, per tant, un canal obert de mobilitat social ascendent. En canvi, els estudis secundaris possibiliten molta més fluïdesa que els estudis bàsics, però no és tan oberta com en el cas dels estudis universitaris.

Si amb només estudis bàsics queda molt reforçada la reproducció de classe i la immobilitat, amb els estudis secundaris es dispara la fluïdesa i les opcions d'ascens social. Obtenir titulacions secundàries fa reduir un 272% les *odds ratios* de rigidesa social respecte dels qui tenen un nivell d'estudis bàsics (els valors beta passen del 3,80 a l'1,08). Els estudis bàsics són sinònim de rigidesa i de reproducció contundent de classe (baixa).

El nivell d'estudis secundaris és un llindar que multiplica força la fluïdesa social en relació amb el nivell d'estudis bàsics, més lligat a la reproducció dels orígens.

En suma, com més baix sigui el nivell educatiu menys opcions hi ha d'ascens social i més determinació adscriptiva i limitadora tenen els orígens de classe (O) sobre els destins socials dels fills (D). Aquesta nova anàlisi confirma, doncs, que el factor educatiu és un factor re-

ductor del classisme d'origen i emancipa els individus com més alt nivell assoleixen, tal com demostraven els resultats del llibre (vegeu les pàg. 137-140).

Recordem que la fluïdesa social mesura el grau subjacent de classisme que hi ha en l'estructura social, atès que computa l'ordre de probabilitats en què els destins socials (D) estan o no lligats als orígens de classe (O). La fluïdesa o mobilitat relativa no nega l'existència de la mobilitat absoluta, sinó el grau de subjecció o emancipació de classe que mostren els individus.

És per això que la subjecció o clausura de classe augmenta com menys nivell educatiu s'assoleix però això no nega que es pugui donar ascens social absolut tenint baixos nivells educatius. Tal com presenta el gràfic 6, els individus amb estudis bàsics o inferiors han conegut l'ascens social absolut, atès que durant molt de temps el mercat de treball no ha exigint requisits acadèmics per promocionar les capes i categories intermèdies

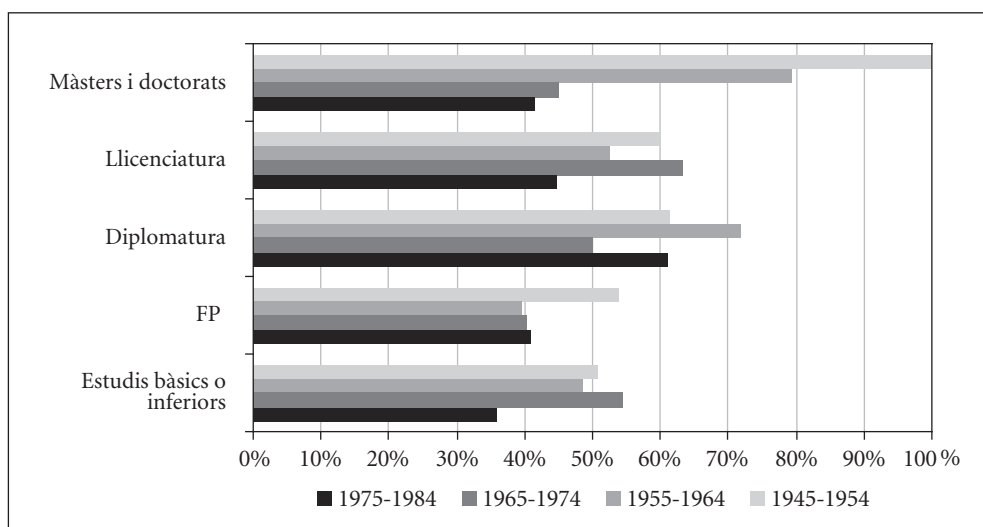
(III-V), sinó que han estat suficients el talent i altres qualitats personals. Per emprendre un petit negoci i ascendir a la petita burgesia (IV) tampoc calen credencials, tot i que cada cop més es requereixen en un mercat de treball molt més exigent i credencialitzat.

El gràfic 6 reanalitza les dades del 2005 que apareixen en la taula 69 del nostre llibre (pàg. 195). Mostra la taxa d'ascens social assolida segons nivells educatius i quatre cohorts d'edat. La mitjana més elevada correspon al grau universitari més alt (màsters i doctorats) amb un 66,3% d'ascens social. A continuació, la mitjana de les diplomatures (61%) supera en ascens social la de les llicenciatures (55%).

Per al conjunt de la població, les titulacions universitàries (sobretot les diplomatures) han estat trampolins oberts d'ascens social. Per als més joves, per primer cop, l'FP té un efecte ascensor més gran que els estudis bàsics.

Gràfic 6.

Ascens social per nivells educatius i cohorts d'edat (2009)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2009).

La mitjana d'ascens social dels estudis bàsics (47,5%) supera la que mostren els estudis d'FP (44%). En canvi, en la cohort més jove, 1975-1984, els joves amb estudis d'FP superen en ascens social (41%) els joves amb estudis bàsics (36%).

En la cohort més jove també s'aprecia la devaluació dels nivells universitaris més alts (màsters i llicenciatures) com a canals directes d'ascens social en relació amb les cohorts precedents. En canvi, les diplomatures universitàries superen en la cohort més jove, amb un 66% d'ascens, la cohort precedent, 1965-1974 (50%).

En el tercer lliurament de la recerca, centrada en l'anàlisi longitudinal de trajectòries, estudiarem en detall la desigualtat de mobilitat social segons les branques d'especialitat de l'educació superior, i afinarem més aquests resultats.

La igualtat fluida d'oportunitats el 2009

La segona aplicació del model estadístic log-multiplicador (LLE) sobre un esquema de classes EGP7-CASMIN l'hem feta per conèixer la pauta de fluïdesa social per gènere el 2009. En el llibre la vam fer sobre el total de la mostra del 2005 i per cohorts d'edat, però sense diferenciar entre homes i dones (vegeu les pàg. 121-126).

Hem respectat les mateixes cohorts, que el 2009 tenen quatre anys més. La cohort més jove, 1967-1976, el 2009 té entre 33 i 42 anys, i això facilita capturar-ne la consolidació i maduració ocupacional.

Amb les dades del 2009 hem analitzat la mobilitat relativa o la fluïdesa social diferenciada per homes i per dones.

La taula 14 presenta els paràmetres beta segons cohorts i any de la mostra. Prenent els més grans de 63 anys el 2009 com a *baseline* o cohort de referència, s'hi constaten uns resultats del model

Unidiff-LLE diferents als obtinguts amb la mostra de 2005. Com que aquesta explotació és molt sensible a qualsevol variació en la cohort que fa de referència, s'hi denota l'efecte de la renovació i ampliació del PaD el 2009 en relació amb el 2005. Els petits

canvis mostrals alteren els resultats obtinguts el 2005, que continuen sent fiables amb la mostra d'aquell any.

Ara els paràmetres beta obtinguts amb el mateix model log-multiplicador constaten que la societat catalana és molt més fluida i menys classista en la mostra del PaD del 2009 que en la mostra del 2005. Els valors per al total de la mostra del 2009 són inferiors a 1 i confirmen totes les cohorts amb una forta fluïdesa social quasi constant que garanteix la igualtat d'oportunitats.

Taula 14.

Paràmetres del model Unidiff el 2009 i el 2005

Cohorts	Edats el 2009	Beta (Mit)			
		Total 2009	Homes 2009	Dones 2009	Total 2005
< 1947	> 63	1,00	1,00	1,00	1,00
1947-1956	53-62	0,71	2,15	0,38	1,29
1957-1966	43-52	0,63	1,09	0,54	1,11
1967-1976	33-42	0,69	1,20	0,69	0,96

Nota: els valors superiors a 1 impliquen rigidesa classista. Els valors entre 0,5 i 1 impliquen fluïdesa social (igualtat d'oportunitats). Els valors inferiors a 0,5 impliquen màxima fluïdesa social (igualtat de resultats). Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2009).

La cohort 1947-1956 redueix un 29% les *odds ràtios* de rigidesa i incrementa la fluïdesa i la igualtat d'oportunitats. La cohort següent, 1957-1966, encara redueix més les *odds ràtios* (un 37%) sobre la cohort de referència i mostra el valor més proper a zero (0,63). Per això és la cohort amb més fluïdesa, menor clausura classista i més igualtat d'oportunitats de totes les aquí analitzades.

Aquest procés reductor del classisme sembla moderar-se en la cohort següent, 1967-1976, i s'incrementen un 6% les *odds ràtios* amb un valor beta del 0,69. Tot i això, aquesta cohort presenta un 29% de reducció de les *odds ràtios* de rigidesa de la cohort de referència i continua oferint una estructura d'igualtat d'oportunitats (valor per sota de zero).

Per tant, les dades del 2009 confirmen que l'estructura de classes és molt fluida i està ben assentada en la igualtat d'oportunitats, de manera que permet una àmplia circulació dels individus entre les classes d'origen i destí. Recordem que aquest resultat s'obté amb la població més gran de 33 anys el 2009.

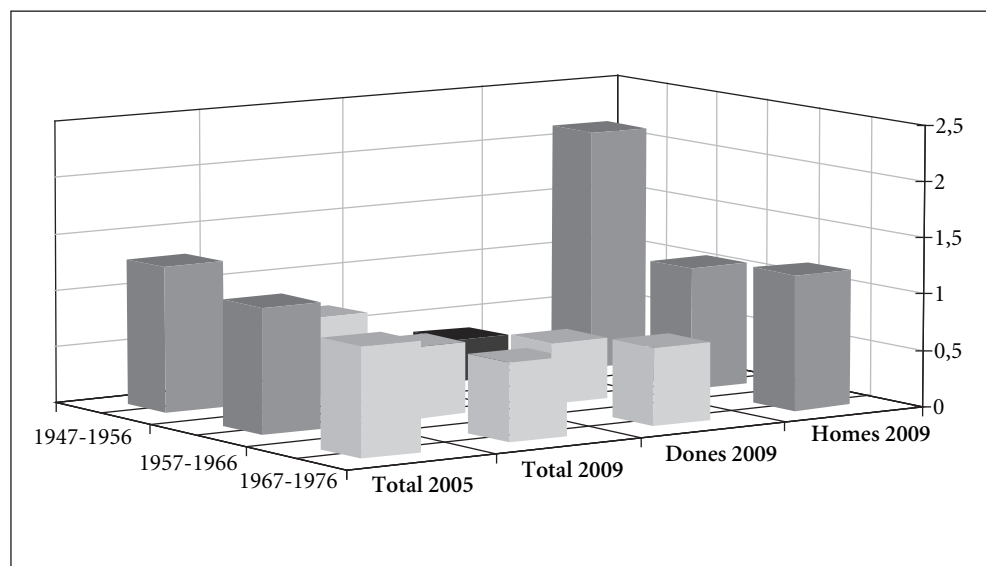
Es torna a constatar una estructura de classes oberta i més fluida que el 2005.

En el gràfic 7 podem veure aquests resultats. Les columnes de color clar reflecteixen la fluïdesa social o igualtat d'oportunitats. Les columnes de color

fosc, la rigidesa i el tancament classista.

Gràfic 7.

Comparació dels nivells de fluïdesa social per homes i per dones, i el total del 2009 en relació amb el total del 2005

Nota: Les columnes en gris fosc assenyalen valors superiors a 1 i rigidesa classista; les columnes en gris clar, valors entre 0,5 i 1 i igualtat fluida d'oportunitats; la columna negra presenta un valor inferior a 0,5 i màxima fluïdesa social.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD (2005 i 2009).

Si analitzem el cas dels homes, hi veiem un clar predomini de la rigidesa classista en totes les cohorts (valors superiors a 1). La cohort 1947-1956 mostra un pic molt alt de rigidesa (2,15) que cau de manera espectacular en la cohort següent, 1957-1966, (1,09). Aquesta tendència a una igualtat més gran d'oportunitats i relaxació de la rigidesa canvia de signe en la cohort 1967-1976, amb un repunt del tancament de classe (1,20).

Aquests resultats, en el cas dels homes, no s'ajusten a la *tesi de la fluïdesa social constant* d'Erikson i Goldthorpe (1993)¹, atesos els intensos canvis experimentats. El cas de les dones tampoc s'ajustaria a la *tesi de la fluïdesa social constant* davant la progressiva pèrdua d'una, inicialment, màxima fluïdesa. En canvi, sí que quedaria confirmada per al conjunt de la mostra.

La tesi de la fluïdesa social constant (FsCn)

Aquesta tesi, formulada per d'Erikson i Goldthorpe (1993)², explica que un cop completat el procés d'industrialització (anys seixanta-setanta) la mobilitat relativa o fluïdesa entre orígens socials (O) i destins de classe (D) varia molt poc en les societats avançades i es fa similar entre països.

La Gran Bretanya, Alemanya i Espanya (vegeu les pàg. 115-118 del llibre) són països que, independentment de la mobilitat absoluta produïda pels canvis productius i sectorials, no han guanyat en la fluïdesa d'intercanvi entre orígens (O) i destins (D), i han reproduït un patró de flux constant o d'estancament.

La paradoxa és que, en aquests països, les polítiques educatives i del benestar no aconsegueixen reduir l'herència de classe ni el pes dels orígens (O) sobre els destins (D) per tal d'anular les barreres de classe.

La cohort femenina 1947-1956 presenta el valor beta més proper a zero (0,38), cosa que reflecteix una quasi igualtat de resultats en la seva mobilitat social. Hem de tenir en

1. ERIKSON, R. i GOLDTHORPE, J.H. (1993). *The Constant Flux: A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.

2. Ídem.

compte que representa una de les primeres cohorts a emancipar-se del patriarcat i que participa més activament en el mercat de treball tant en posicions professionals (II), com intermèdies (III-IV) i baixes poc qualificades (VII). D'aquí que mostri una màxima fluïdesa (0,38) que històricament ha estat excepcional per com n'és d'irrepetible.

La cohort femenina següent, 1957-66, és molt més fluida i igualitària (0,54) que els seus coetanis masculins (1,09), que la duplica en rigidesa. La cohort més jove de dones,

La cohort de dones nascudes entre el 1947 i el 1956 ha viscut la màxima emancipació dels seus orígens socials, atès que són les primeres a accedir al món professional.

1967-1976, presenta una menor fluïdesa que les anteriors, però es continua mantenint molt per davant de la rigidesa masculina (1,20).

L'educació ha servit de plataforma emancipadora i reenclassadora de les dones de

tots els orígens socials amb molta més contundència que en el cas dels homes. D'aquí els seus valors òptims de fluïdesa i circulació entre classes.

En conclusió, els paràmetres beta del model log-multiplicador aplicat a les dades del 2009 sobre les mateixes cohorts d'edat del 2005 ens perfila una estructura social poc classista i molt més fonamentada en la igualtat fluida d'oportunitats.

En el tercer lliurament d'aquesta recerca farem una nova anàlisi comparativa de països que actualitzarà el capítol 4 del llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* (pàg. 97-112). Podrem calcular si Catalunya és menys classista i més fluida que Holanda, Noruega, la Gran Bretanya, Itàlia, França i el Japó.

5 Annex. Agregació d'ocupacions (CNO-94) per classes socials (EGP)

La “classe social” correspon a grups socials formats per les relacions de propietat, autoritat i qualificació que vinculen els individus de manera estructural. No són una qualitat dels individus, sinó una posició en la jerarquia de relacions socials creada per les societats a què aquests individus estan inscrits. En el llibre *Educació i mobilitat social a Catalunya* es pot consultar la metodologia seguida per imputar i jerarquitzar l'esquema EGP de classes (vegeu les pàg. 35-44).

A continuació presentem l'agregació d'ocupacions per cada classe social de l'esquema EGP, ordenades de major a menor grandària i amb el detall del nivell educatiu màxim assolit en cadascuna. La base de dades d'aquestes taules correspon a les persones ocupades més grans de 16 anys segons el cens de població del 2001.

Taula 1.
Classe I (EGP): percentatges segons nivell educatiu de les ocupacions agrupades

CLASSE I Empresaris, directius i alts càrrecs	N	Inferiors bàsics	Ed. bàsica	Batxillerat	FP	Superiors	Total
113 Directius de departaments especialitzats	41.381	--	--	29,2	17,1	53,7	100
112 Directius de departaments de producció	41.291	--	--	29,2	18,5	52,3	100
111 Executius i directors generals	14.688	5,6	13,8	18,7	11,2	50,7	100
103 Govern local	1.793	3,4	8,6	11,3	5,9	70,8	100
102 Personal directiu d'administracions públiques	992	2,7	7,6	10	4,7	75	100
101 Poder executiu i legislatiu	111	15,3	5,4	17,2	10,8	51,3	100
104 Direcció de partits, sindicats i altres	62	9,7	12	18,7	3,2	56,4	100
Total	100.318						

Base: Catalunya, ocupats més grans de 16 anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE - cens de població (2001).

Taula 2.

Classe II (EGP): percentatges segons nivell educatiu de les ocupacions agrupades

CLASSE II Professionals superiors	N	Inferiors a bàsics	Ed. bàsica	Batxillerat	FP	Superiors	Total
281 Professorat d'educació primària	49.065	--	4,3	4,6	8,3	82,8	100
222 Professorat d'educació secundària	36.311	--	--	--	3,7	96,3	100
272 Personal d'infermeria	27.178	--	--	--	4,3	95,7	100
212 Metges i odontòlegs	23.664	--	--	--	--	100	100
265 Enginyers tècnics	17.481	--	--	--	--	100	100
205 Enginyers superiors	16.296	--	--	--	--	100	100
251 Periodistes, creadors i artistes	15.717	3,5	9,2	17	8,8	61,5	100
231-2 Advocats, fiscals, jutges i magistrats	14.693	--	--	--	--	100	100
221 Professorat d'universitat	12.386	--	--	--	--	100	100
263 Informàtics	12.214	--	25	5	15	55	100
243 Sociòlegs, psicòlegs i assimilats	10.265	--	--	--	--	100	100
223 Altres professionals de l'educació	9.313	2,4	7,5	17,5	9,2	63,4	100
203 Informàtics de nivell superior	8.981	--	--	--	24,6	75,4	100
241 Prof. en administració d'empreses	7.814	--	--	--	--	100	100
239 Altres professionals del dret	7.063	--	--	--	--	100	100
204 Arquitectes i urbanistes	6.558	--	--	--	--	100	100
214 Farmacèutics	6.548	--	--	--	--	100	100
282 Professorat d'educació especial	5.890	--	8,1	8,1	9,9	73,9	100
264 Arquitectes tècnics	5.154	--	--	--	--	100	100
242 Economistes	3.961	--	--	--	--	100	100
211 Biòlegs, zoòlegs i agrònoms	2.985	--	--	--	--	100	100
253 Altres professionals no classificats	2.598	--	--	--	--	100	100
252 Arxivers i bibliotecaris	2.336	--	--	--	6,6	93,4	100
213 Veterinaris	1.999	--	--	--	--	100	100
201 Físics i químics	1.230	--	--	--	--	100	100
202 Matemàtics i altres (219-261-262-271)	1.309	--	--	--	--	100	100
Total	308.986						

Taula 3.

Classe III (EGP): percentatges segons nivell educatiu de les ocupacions agrupades (CNO-94)

CLASSE III Empleats no manuals de rutina	N	Inferiors a bàsics	Ed. bàsica	Batxillerat	FP	Superiors	Total
<i>III a) Rutina administrativa (82%)</i>							
341 Prof. suport gestió administrativa	141.515	--	22,6	27,1	28,2	22,1	100
440 Auxiliars administr. amb atenció al públic	89.615	7,6	25,4	24,3	25,1	17,3	100
430 Auxiliars administr. sense atenció al públic	58.524	6,5	22,9	25,6	24,3	20,4	100
401 Auxiliars de comptabilitat financera	47.284	5,7	18,6	26,1	19,5	29,9	100
402 Empleats de suport logístic	27.809	19,4	37,5	17,9	18,4	6,5	100
331 Prof. de suport financer i comercial	20.824		27,1	26,8	17,2	28,9	100
410 Empleats de biblioteques i correus	16.236	10,4	30,8	23,8	15,4	19,3	100
422 Gravadors de dades	3.682	17,4	31,5	18,8	20,3	11,7	100
342 Administratius de duanes i tributs	2.855		24	28,5	17	30,5	100
421 Taquígrafs i mecanògrafs	2.123	10,8	23	21,6	25,8	18,4	100
<i>III b) Rutina d'oficis de serveis (18%)</i>							
513 Perruquers i assimilats	25.259	20,3	42,7	9,8	24,3	2,5	100
451 Recepcionistes i informadors	24.036	10,3	25,4	23,8	21,3	19	100
525 Personal privat de seguretat	15.746	24,6	41	14,4	15,2	4,5	100
452 Telefonistes i agències de viatges	5.468	9,9	23,2	24,9	18,8	22,9	100
531 Models de moda, art i publicitat	4.915	26,6	27	17,3	16,2	12,2	100
523 Bombers	4.253	15,8	34,3	18	20,8	11	100
514 Treballadors que atenen viatgers	3.683	8,1	19,1	22,4	17,3	33	100
519 Altres empleats de serveis personals	2.196	10,8	19,1	25,2	11,8	33	100
522 Policies	1.816	22,8	33,4	21,5	14,6	7,4	100
515 Majordoms i assimilats	1.095	22,3	39,3	19,3	13	5,8	100
529 Altres empleats dels serveis de seguretat	730	11,5	20,5	24	14,5	29,3	100
524 Funcionaris de presons	410	7,3	11	29,7	15,8	36	100
521 Guàrdies civils	155	19,3	40,6	22,6	13,6	3,8	100
Total	500.229						

Base: Catalunya, ocupats més grans de 16 anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE - cens de població (2001).

Taula 4.

Classe IV (EGP): percentatges segons nivell educatiu de les ocupacions agrupades (CNO-94)

CLASSE IV Petita burgesia	N	Inferiors a bàsics	Ed. bàsica	Batxillerat	FP	Superiors	Total
<i>IV a) Petits empresaris</i>							
140 Gerent d'altres empreses< 10 assalariats	44.243	16,8	29,5	18,2	16,3	19	100
122 Gerent comerç minorista < 10 assalariats	24.276	20	35,7	19,2	12,6	12,1	100
132 Gerent de restauració< 10 assalariats	11.554	27,8	37,7	16,3	9,9	7,9	100
121 Gerent comerç majorista< 10 assalariats.	8.004	15,4	29,1	21,8	14,5	18,8	100
131 Gerent d'hoteleria< 10 assalariats	2.093	20,8	34	18,4	12,4	14,2	100
<i>IV b) Emprendors autònoms</i>							
152 Gerent comerç minorista sense assalariats	23.822	27,1	39,2	15	11,7	6,7	100
170 Gerent altres empreses sense assalariats	18.101	20,2	33,3	16	14,8	15,2	100
162 Gerent de restauració sense assalariats	7.857	39,8	36,1	11,2	8,6	4,1	100
151 Gerent comerç majorista sense assalariats	2.795	17	31,1	20,3	13,5	17,7	100
161 Gerent d'hoteleria sense assalariats	574	31,8	33	13,7	11,3	9,9	100
<i>IV c) Pagesia</i>							
601 Qualificats autònoms en agricultura	22.182	35	41,2	8,6	12,1	2,9	100
611 Qualificats autònoms en ramaderia	6.216	29,9	42,1	10,6	13,8	3,3	100
631 Pescadors i piscicultors autònoms	943	36,9	39,9	9,1	11,9	1,9	100
622 Qualificats autònoms forestals	298	46,9	33,5	7,3	10	1,9	100
621 Qualificats autònoms agropecuaris	192	32,8	41,6	6,2	16,1	3	100
Total	173.150						

Base: Catalunya, ocupats més grans de 16 anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE - cens de població (2001).

Taula 5.

Classe V (EGP): percentatge segons nivell educatiu de les ocupacions agrupades (CNO-94)

CLASSE V Supervisors i tècnics	N	Inferiors a bàsics	Ed. bàsica	Batxillerat	FP	Superiors	Total
<i>Supervisors i encarregats (18,1%)</i>							
701 Encarregats de la construcció	13.104	33,1	34,4	9,3	13,4	9,6	100
734 Caps d'equips mecànics i electr.	12.117	21,2	34,4	11,1	28,6	4,4	100
532 Encarregats de secció en un comerç	5.531	26,6	43,8	13,1	10,3	6	100
731 Caps de taller de soldadors i afins	4.387	25	35,3	11,1	24,8	3,5	100
732 Caps de taller de vehicles de motor	4.076	19,3	32,2	9,7	34,5	3,9	100
503 Caps de cuina i de cambrers	3.953	31,4	42,6	14,2	8,5	2,1	100
702 Caps d'equip d'acabats de la construcció	1.845	29,3	33,8	10,1	17,8	9	100
733 Caps de taller de maquines industr.	1.653	20,6	33,7	10,7	29,5	5,3	100
826 Encarregats de fabricació tèxtil i afins	1.214	33,7	40,2	9,2	14,2	2,4	100
822 Encarregats de fabricació química	868	23,7	37,4	12,9	18,7	7,1	100
703 Encarregats de pintors i assimilats	464	30,8	39,6	11,6	11,6	6,2	100
827 Encarregats de fabricació d'aliments	370	23,4	46,2	14	12,1	4	100
807 Caps d'equip d'operadors robots	271	27,7	29,9	13,6	21,7	6,9	100
852 Encarregats de moviment de terres	259	45,5	40,9	6,2	6,9	0,4	100
823 Encarregats de fabricació de plàstic i assimilats	247	22,2	49,8	9,7	15,8	2,4	100
805 Caps d'equip d'instal·lacions químiques	200	28,5	33	11	21	6,5	100
828 Encarregats de muntadors	193	31,5	32,1	10,8	20,1	5,2	100
825 Caps de taller d'arts gràfiques i paper	114	26,1	35,1	15,8	18,3	4,3	100
Altres encarregats (801-802-803-804-806-821-824)	437	28	39	9,3	19,7	4	100
<i>Tècnics intermedis (81,8%)</i>							
332 Tècnics comercials i de venda	65.458	--	36,5	27,2	18,9	17,4	100
303 Tècnics d'informàtica	25.141	--	17,3	23,4	29,1	30,2	100
352 Tècnics de las forces de seguretat	18.493	8,2	32	27,2	18,5	14,1	100
354 Tècnics del món artístic, l'espectacle i els esports	17.257	8,6	22,7	23,7	20,9	24,1	100

301 Delineants i dissenyadors tècnics	15.080	--	11,1	14,3	55,2	19,4	100
312 Tècnics de sanitat	12.577	--	19,1	11,4	51,3	18,2	100
302 Tècnics físics, químics i d'enginyeries	11.944	--	18,7	20,1	30,3	30,9	100
307 Tècnics d'edificació, seguretat i control de qualitat	10.469	--	22,8	15,1	29,1	33	100
313 Diversos tècnics de sanitat no classificats	8.035	--	11,5	9,6	12,7	66,2	100
291 Comptables i graduats socials	7.645	--	--	19	17,1	63,8	100
353 Professionals de suport de la promoció social	7.317	8,2	19,7	21	13,6	37,5	100
283 Professorat tècnic d'FP	6.570	--	13,8	12,1	27,1	46,9	100
304 Operadors d'equips òptics i electrònics	6.185	--	20,4	23,8	35,7	20,1	100
293 Diplomats en treball social	4.677	--	--	3,9	7,3	88,6	100
295 Altres professionals no classificats	3.146	--	--	11	5,5	83,4	100
311 Tècnics en ciències naturals i afins	3.136	--	26	6,6	9	58,4	100
851 Maquinistes de locomotores i afins	2.712	25,1	27,4	17,1	20,3	9,1	100
322 Instructors de conducció de vehicles i avions	1.738	18,8	38,1	18,2	15,6	9,3	100
351 Consignataris i agents de contractació	1.201	14	24,5	29,5	14,3	17,7	100
292 Ajudants d'arxiu i biblioteca	988	--		11,6	7,1	81	100
294 Sacerdots de distintes religions	753	--	8,9	12,1	6,4	72,6	100
306 Prof. en navegació aeronàutica	680	--	12,5	18,7	11,3	57,5	100
321 Tècnics en educació infantil i especial	396	--	23	13,9	30	33,1	100
305 Prof. en navegació marítima	240	--	25	20	25,1	29,9	100
355 Auxiliars laics de les religions	59	18,6	22	30,5	13,6	15,3	100
Total	283.200						

Base: Catalunya, ocupats més grans de 16 anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE - cens de població (2001).

Taula 6.

Classe VI (EGP): percentatges segons nivell educatiu de les ocupacions agrupades (CNO-94)

CLASSE VI Treballadors qualificats	N	Inferiors a bàsics	Ed. bàsica	Batxillerat	FP	Superiors	Total
<i>Qualificats sector primari (3,1%)</i>							
602 Qualificats assalariats agricultura	15.578	44,6	35,2	7,2	9,9	2,9	100
612 Qualificats assalariats ramaderia	2.311	41,3	34,2	8,5	10,3	5,2	100
624 Qualificats assalariats forestals	1.032	47,2	29,2	6,9	10,3	5,9	100
742 Miners i assimilats	602	42,6	40	6,8	9,2	1,1	100
811 Operadors en extracció de minerals	593	36,4	39,6	5,9	14,3	3,7	100
623 Qualificats assalariats agropecuaris	120	54,1	34,1	--	7,4	4,1	100
<i>Artesans (9,5%)</i>							
713 Fusters	28.068	36,3	46,3	5,9	9,9	1,3	100
722 Lampistes	14.838	31,7	41,6	7,4	17,3	1,7	100
774 Artesans de la fusta, cuir i afins	11.082	41,1	41,2	6,8	8,8	1,8	100
773 Ceramistes, vidriers i assimilats	4.782	34,6	41,9	8,9	11,3	2,8	100
771 Joiers, rellotgers i orfebres	1.799	29,1	39,2	11,8	15,1	4,6	100
792 Ebenistes i assimilats	913	34,3	46,6	7,8	8,9	2,1	100
<i>Qualificats sector construcció (25,6%)</i>							
711 Paletes i assimilats	72.485	48,7	38,5	4,9	6	1,5	100
723 Electricistes de la construcció	40.274	23,4	34,6	7,1	32,3	2,2	100
724 Pintors, empaperadors i assimilats	22.251	36,6	42,2	8,2	10,6	2	100
712 Treb. formigó, ferrallistes i assimilats	11.834	49,4	40,4	3,8	5,5	0,6	100
729 Altres treb. d'acabats de la construcció	11.358	35	40,8	8,4	12,9	2,6	100
721 Revocadors, guixaires i assimilats	5.791	46,5	38,7	4,9	8,8	0,9	100
714 Altres treb. de la construcció	1.302	35	45,2	7,7	8,7	2,8	100
<i>Qualificats sector industrial (61,8%)</i>							
761 Mecànics ajustadors de maquinària	68.691	27,4	36,7	7,1	26,3	2,2	100
831 Operadors de fabricació de metall i màquines	47.471	29,2	41,9	8,6	17,9	2,1	100
751 Soldadors i assimilats	33.070	36	42,9	6,2	13,6	1,1	100
780 Treb. d'indústries d'alimentació	26.451	33,5	44,4	8,5	10,4	2,6	100

762 Mecànics i ajustadors elèctrics	22.517	19,3	29,3	9,7	36,7	4,1	100
793 Treb. d'indústries tèxtils i assimilats	22.454	39,8	43,9	6,2	7,4	1,3	100
772 Treb. d'arts gràfiques i assimilats	21.727	26,7	42,3	10,5	16	3,7	100
832 Operadors de fabricació química	17.723	31	41,8	9,2	15,3	2,6	100
752 Ferrers, elaboradors d'eines i afins	16.137	32,2	41,8	6,8	16,9	1,5	100
817 Operadors de robots industrials	11.218	28,9	34,6	10	21,8	3,7	100
815 Operadors de plantes químiques	9.919	27,5	35,9	9,1	23,9	2,7	100
812 Operadors de transformació de metalls	7.843	35,8	38,3	7,7	15,3	1,9	100
791 Treb. d'indústries de fusta i afins	4.860	36,8	44,7	5,5	10,8	1,2	100
834 Operadores de fabricació de mobles	2.473	35,2	45	7	9,6	1,9	100
813 Operadors de manipulats de vidre i ceràmica	2.473	30,6	42,5	8,5	15,5	1,7	100
814 Operadors de fabricació de fusta i paper	2.470	32,2	43,8	7,9	12,9	2,2	100
794 Treb. d'indústries de la pell, el cuir i el calçat	1.007	38,7	43,6	6,1	8,5	1,5	100
816 Operadors de plantes d'energia i afins	771	24,3	34,2	10,2	22,3	7,7	100
Total	566.770						

Base: Catalunya, ocupats més grans de 16 anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE - cens de població (2001).

Taula 7.

Classe VII (EGP): percentatge segons nivell educatiu de les ocupacions agrupades (CNO-94)

CLASSE VII Treballadors poc qualificats	N	Inferiors a bàsics	Ed. bàsica	Batxillerat	FP	Superiors	Total
<i>Poc qualificats primari i construcció (6,9%)</i>							
960 Peons de la construcció	46.113	49,1	35,8	6	6,2	2,4	100
941 Peons agrícoles	6.126	58	26,7	6,3	5,5	3,1	100
853 Operadors de maquinària agrícola	2.512	36,1	42,3	6,5	10,3	4,4	100
632 Pescadors i piscicultors assalariats	2.303	44,1	39,2	4,7	9,8	0,7	100
942 Peons ramaderia	1.093	48,7	32	5	8,8	5,1	100
943 Peons agropecuaris	1.089	51,1	30	7,8	7,3	3,2	100
950 Peons de la mineria	465	44,7	36,3	5,5	11	2	100
855 Mariners i assimilats	390	27,9	47,5	14, 9	14,6	10	100
945 Peons de la pesca	260	44,9	36,9	7,6	9,5	0,6	100
944 Peons forestals, pesca i mineria	250	51,2	26,4	7,6	10	4,8	100
<i>Poc qualificats sector industrial (15,2%)</i>							
836 Operadors de fabricació tèxtil i afins	35.913	37,3	45	6,9	9,1	1,5	100
841 Muntadors i assimilats	31.105	29,3	39,9	9,1	18,8	2,8	100
970 Peons d'indústries manufactureres	21.708	34,6	43	7,9	11,7	2,4	100
833 Operadors de fabricació de plàstic i assimilats	18.027	29,9	41,6	8,6	17,3	2,2	100
837 Operadors de fabricació d'aliments	15.415	34,1	43,5	8,6	11,5	2,1	100
835 Operadors d'arts gràfiques i paper	10.608	30,9	42	9,9	14,2	2,7	100
849 Altres muntadors i assimilats	1.084	27,6	33,6	15,6	13,8	9	100
<i>Poc qualificats sector serveis (77,9%)</i>							
533 Dependents en botigues i mercats	179.099	22,2	41,9	15,6	14,7	5,3	100
912 Personal de neteja d'oficines i hotels	78.797	50,9	35,5	5,6	5,5	2	100
502 Cambrers i assimilats	63.411	29,4	39,8	14,3	11	5,1	100
863 Conductors de camions	56.795	35,1	44,1	7,4	9,9	3	100
861 Taxistes i conductors de furgonetes	40.699	33,8	39,6	9,9	12,1	4,1	100
511 Auxiliars d'infermeria i assimilats	40.342	13,9	24,1	14,4	35,6	11,9	100
911 Empleats de la llar	37.375	47,7	30,7	10,8	5,9	4,4	100
501 Cuiners i altres preparadors	39.981	38,3	37,9	10,5	9,7	3,2	100

980 Peons del transport i descàrrega	27.770	27,8	43,1	10,6	14,3	3,6	100
460 Caixers, taquillers i altres afins	25.137	22,1	36,7	16,9	16,9	6,9	100
512 Auxiliars a cura de persones	18.723	22,6	34	14,1	17,9	11,2	100
900 Venedors ambulants i assimilats	18.497	35,5	31,3	14,2	11,1	7,5	100
854 Operadors d'altres màquines mòbils	14.788	35,5	44,4	6,7	11,8	1,3	100
921 Conserges, netejavidres i afins	14.182	43,8	34,8	9,2	7,8	4	100
862 Conductors d'autobusos	9.067	34,1	40,3	9,1	12,3	4	100
935 Recollidors d'escombreries	7.807	45,9	34,8	7,1	8,8	2,9	100
864 Conductors de motos i ciclomotors	5.698	26	37,9	15,6	12,9	7,1	100
932 Ordenances	2.720	30,7	33	14,9	12	9	100
922 Vigilants i assimilats	2.378	41,7	33	10,2	10,2	4,4	100
931 Enllustrador i altres oficis de carrer	996	39,5	33,7	11,1	11,2	4,3	100
934 Lectors comptadors i màq. de joc	481	23,5	37,2	14,3	19,1	5,5	100
933 Mossos d'equipatge i assimilats	282	44,5	36,1	9,2	7	2,7	100
Total	879.486						

Base: Catalunya, ocupats més grans de 16 anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'INE - cens de població (2001).

La que teniu a les mans és la segona part de la recerca *Educació i mobilitat social a Catalunya*, una anàlisi continuada de la desigualtat d'oportunitats que explota les dades de les diferents onades de l'enquesta Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD).

L'anàlisi de la mobilitat del període 1955-2005 que es presenta a la primera part ens dibuixa una Catalunya amb alta mobilitat social i un augment significatiu de la fluïdesa en detriment del classisme.

Les dades de l'any 2009 confirmen, i fins i tot amplien, els índexs de mobilitat de la publicació anterior, desmentint el tòpic de la societat catalana com una societat tancada, rígida i classista. També confirmen que l'educació és el principal factor reductor del classisme d'origen i que emancipa els individus que assoleixen el nivell educatiu més alt.

L'estancament i enduriment de la desigualtat d'oportunitats no és una novetat de la crisi. La tendència ja es va iniciar als anys noranta, i les dades del 2009 constaten com la crisi econòmica estén el risc de descens a totes les classes socials

El PaD té el suport de

Obra Social "la Caixa"

FUNDACIÓ
JAUME
BOFILL
Bofill

